Ex Bibliotheca
March. Francisci Taccone,
Pub. Util. Add. An. 1812.

BIBLIOTECA NAZ.LE
110
D
8.40
NAPOLI

48. F. 80 – 82 (2a 48. m.)

110.
D.
8 -

98 M 37

Digitized by Google

Digitized by Google

M. ACCI PLAUTI
COMOEDIAE
SUPERSTITES VIGINTI

NOVISSIME RECOGNITAE
ET EMENDATAE

BIBLIOTECA NAZIONALE DI NAPOLI

EDITIO ACCURATA

BIPONTI
EX TYPOGRAPHIA SOCIETATIS
CIƆIƆCCLXXXVIII

Digitized by Google

Digitized by Google

M. ACCI PLAUTI
COMOEDIAE.

Digitized by Google

LECTORI.

Complures abhinc sunt anni, ex quo divendita priori nostra Comoediarum Plautinarum editione, de curanda nova cogitabamus, multorum desideriis satisfacturi. Neque vero admodum in eo feſtinandum nobis putavimus, reputantibus, quam multa sint, vel incuria editorum, vel artis scenicae metrique inscitia, in Comicorum principe relicta, quae correctorem desiderent. Subinde sic nobis in votis erat, ut vir illustris Rich. Franc. Phil. Brunck, cui novam eamque luculentissimam debemus recensionem Aristophanis et Sophoclis, quique nuper de Virgilio optime meritus est, etiam Plauto novam lucem accenderet. Atque haud irritum sivit votum nostrum, quae est incredibilis viri summi in optimas literas voluntas, et eximia erga nos benevolentia. Transmisit enim nobis ante hunc annum Plautum a se emendatum, hoc est, in veritatem antiquam restitutum: quem typis Jacobeanis elegantissimis quam

accuratissime jam expressum exhibemus. Quantum profecerit Plautus sapientia viri summi, et magna cum gloria in his literis versati, vel ipsa collatio cum priore nostra editione Gronovio - Vulpiana docebit.

Digitized by Google

INDEX EDITIONUM M. ACCI. PLAUTI

Fabriciano et Harlesiano auctior
inque V aetates digestus.

AETAS I, 1472 --- 1513.

Natales debet Georgio MERULAE, Alexandrino, qui primam Venetam 1472 et Tarvisii alteram 1482 curavit. Successit ejus discipulus Eusebius SCUTARIUS, qui emendatum a magistro Plautum vel recognovit, vel interpolavit in Mediolanensi I 1490, repetita Venetiis 1495. Accessere tertius et quartus, qui se emendatores profitentur, Petrus *Valla* et Bernardus *Saracenus*, uterque et interpres Plauti, quorum curae conjunctae sunt in Veneta III 1499. Hos excepit Jo. Bapt. *Pius* in Mediolanensi II 1500, cui Phil. *Beroaldus* senior, qui ipsius Pii olim praeceptor fuerat, praefatus. Sed ipse quoque Beroaldus Plautum recognovit in Brixiensi 1503. Ejusdem curas cum illis *Merulae*, Hermolai *Barbari* et *Politiani*

conjunctas habet editio s. l. et a. Verum etiam supervenit Saraceno et Pio Buccardus *Pylades*, Brixianus, in edit. Brixiensi 1506, qui Plautum ab illis corruptum querens eum dedit correctiorem. Scutarii recensionem aemulatus est Adolfus *Mulingus* Argentorati 1508; sed Pyladem secuta est edit. Parmensis 1510, cui accessere Thaddaei *Ugoleti* et Marii *Grapaldi* scholia, atque Georgii *Anselmi*, poëtae Itali, Epiphyllides. Interea neque Valla et Saracenus, neque Pius prole caruere. Illorum enim editio repetita Venetiis, hujus Bononiae an. 1511, et Parisiis 1514.

1472 *Veneta* I, fol. Editio princeps. in cujus fine legitur: *Plautinae Comoediae XX.* Georgio Alexandrino *emendatore; de cujus eruditione et diligentia judicent legentes. Impressae opera et impendio* Joannis de Colonia Agrippinensis *atque* Vindelini de Spira. *Venetiis MCCCCLXXII. Nicolao Throno Principe jucundissimo et duce felicissimo;* teste Mich. Maittaire in Annal. typogr. T. I, p. 314. Huic editioni praefuit Georgius *Merula* Alexandrinus Statiliensis, usus Codice Florentino, quem optimo illi MSto Camerarii alludere, deprehenderunt Gruterus ac Taubmannus. De rarissimo hoc Merulae exemplo vide Freytagii Apparatum liter. II, pag. 1335, et, quem ille citat, Quirinum, virum purpuratum, in Specimine variae literaturae Brixiensis P. I, pag. 1 sqq. quos sequitur cl. Theoph. Christoph. Harlesius in Introduct. in not.

lit. Rom. P. I, pag. 104. Fuit in bibl. Ducis de la Valliere, teste de Bure in Catal. P. I Tom. II Belles Lettres p. 115 n. 2564; et est in bibl. illustriss. Com. Reviczy emta pretio 13 librarum Sterling. Cf. quae de adnotamentis a Merula promissis infra adnotamus ad ed. s. l. et a. post ed. Beroald. 1503.

1482 *Tarvisii*, fol. Merulae II, die 21 Junii excusa per *Paulum de Ferraria* et *Dionysium de Bononia.* Repetitio editionis 1472, J. Ph. Pareo inter edd. Plautinas memorata. cf. de Bure l. c. n. 2565.

—— *Daventriae*, fol.

1490 *Mediolanensis* I, fol. *Plautinae viginti Comoediae olim magna ex parte emendatae per Georgium* Merulam *Alex. virum doctiss. nunc recognitae per* Eusebium Scutarium *Vercellensem. Impressae fuere in officina egregii Mancipis Ulderici Scinzenzeler, ipsius et magistri Joannis Legnani opera et impendio. Mediolani, a. MCCCCLXXXX.* -- Non recognitas, sed interpolatas esse Plautinas Comoedias in hac editione, judicat Taubmannus in Praefat. ad ed. suam 1612.

1495 *Veneta* II, 4. die XXIII Novembris. Repetitio prioris Scutarii. cf. Jo. Ph. Pareum p. 4, Fabricium, et de Bure p. 116 n. 2566.

s. a. *Veneta*, fol. cum Comm. J. Petri *Vallae* et Bern. *Saraceni.*

1498 *Veneta*, fol. c. n. Petri Vallae et B. Saraceni. memoratur in Cat. Bibl. Bigotianae publice divenditae Parisiis 1706 fol. p. 41, n. 1720.

1499 *Veneta* III, fol. *Plautinae viginti Comoediae*

a 4

emendatissimae, *cum accuratissima ac luculentissima interpretatione doctissimorum virorum* Petri Vallae *Placentini et* Bernardi Saraceni *Veneti.* Inscripsit vero Plautum suum *J.P. Valla inclyto V. J. Doctori Scaramuzae trivultio Mediolanensi patricio primario.* Epistolam excipiunt *in Plautinas Comoedias interpretationes*, in quarum fine legitur: *Impressum Venetiis aere et impensa eruditi viri Marci Firmani.* Interpretationes Vallae insequitur *Bernardi Saraceni ep.* dedicatoria *ad Franc. Marcellum Pontificem Tragurinum;* quam excipiunt ejus tum *emendationes in singulas Plautinas Comoedias*, quae septingentae ferme sunt; in quibus etiam castigati sunt errores interlocutorum fere quadringenti: tum in ipsas *Plautinas Com. emendationes et enarrationes*, illae quidem in margine, hae sub textu. Tandem in fine legitur: *Impressum Venetiis per Simonem Papiensem, dictum Bivilaqua, et summa diligentia emendatum ut ex postremis castigationibus patebit. Anno humanitatis Christi MCDXCIX. XV. Kalendas Octobres. Sereniss. Augustino Barbadico Venetorum Duce imperante.* Subjiciuntur epigrammata Domici Palladii Sorani ad Bern. Saracen. Plauti interpretem fidissimum et de Marco Firmano: tum Registrum, dein emendationes postremae: *Paucis praetermissis in quibus aut deest aut superest dipthongus: vel interpunctis non erit commode lectio signata: errata reliqua sic emendentur: et si solertiam et diligentiam impressoris nullus sit qui pos-*

ſit improbare. Quae tamen errata in aliquibus fuerunt emendata. --- Conſpirat haec editio cum Mediolanensi 1490, teste Taubmanno apud Goetzium in Memorab. Bibl. Dresd. Tom. I, pag. 90 seq. Cf. ceterum Mich. Maittaire Tom. I, pag. 360, et Indicem librorum sec. XV impreſsorum in bibl. C. G. *Schwarzii* Prof. quondam Altorf. P. II, p. 61 - 63 ad an. 1499. Haec a Taubmanno conſulta, in Bibl. Archipal. Manhemienſi exſtat.

——— *Ulmae.* Repetitio prioris.

——— *Bononienſis* I.

——— *Bononienſis*, quae num primum inter ceteras fabulas Aulularíam cum Ant. Codri *Urcei* Prof. Bononienſis († 1500 aet. 54) ſupplemento, an unam hanc exhibeat, neſcimus.

1500 *Mediolanenſis* II, fol. *Plautus integer cum interpretatione* Joannis Baptiſtae Pij. --- In fine legitur: *Impreſſum Mediolani per Magiſtrum Uldericum Scinzenzeler anno Domini MCCCCC. die XVIII menſis Januarii.* Vid. Catalogue raiſonné de la collection des livres de Pierre Antoine Crevenna, Vol. III, pag. 164. Huic editioni praefatus eſt Philippus *Beroaldus.* At male audiit Taubmanno, qui in praef. ſuae editionis, *Hoc*, ait, *ſemper meminiſſe te velim, omnes editiones mangonum manus eſſe paſſas, ex quo Saracenus et Pius regnum et tyrannidem in literis habuere.* Cf. Harles. l. c. p. 206. Goetzii Mem. Bibl. Dresd. I, p. 93. et Catal. Bibl. Uffenbach. T. II. App. II. Incun. Art. Typogr.

n. CCVII, p. 72. et de Bure l. c. n. 2568.

1503 *Bononiensis*. fol. *Plautus diligenter recognitus per* Philippum Beroaldum folior. 255. - In fine: *Impressum Bononiae per Benedictum Hectoris bibliopolam, impressoremque diligentissimum. Recognitum repastinatumque a Philippo Beroaldo curiose ac vigilanter. Anno Salutis MD tertio Cal. Decemb.* --- Rara admodum est editio. Praemisit Phil. Beroaldus Bonon. *ad Clariss. discipulum* Ladislaum Vartimbergensem *epistolam;* cujus partem exhibet Mich. Maittaire in Ann. Typogr. Tom. II, pag. 164 not. c. integram vero legas apud Freytagium in Adpar. liter. T. II, p. 1332 sq. ad n. CXXCIII.

s. l. et a. fol. *Plautus cum correctione et interpretatione* Hermolai, Merulae, Politiani *et* Beroaldi; *et cum multis Additionibus.* --- Sic est in Catal. Bibl. Hemmonis Arnoldi Werumaei 1783 Groningae publice divenditae pag. 31 n. 448. Fuit quoque in Bibl. Hulsiana; unde cl. Lengnich in Beytraegen zur Kenntniss etc. II, p. 95 - 99 et ex Bibl. Hohendorf. in Nachrichten zur Bücher und Münzkunde p. 189 ostendit, adnotamenta *Merulae* et Plautinas quaestiones, quae an lucem viderint, dubitabat Fabricius, omnino edita fuisse. *Hermolaus Barbarus*, hospes Romae, obierat 1493, *Merula* vero et *Politianus* anno post vivere desierunt, quorum curis suas addidit Ph. *Beroaldus* an. 1505 mortuus.

1506 *Brixiae*, fol. *Plauti Comoediae.* In fine: *Lector optime scito, has Comoedias viginti Plau-*

tinas, ex quibus Pylades Buccardus *duodeviginti sollerti diligentia correxit; atque ex iis quinque elegantissime interpretatus est: a Jacobo Britannico Brixiae impressas fuisse omni adhibito studio, ne ab archetypo aberraret, anno salutis MDVI.* Plautum ter mille amplius erroribus a Saraceno & Pio corruptum queritur ipse Pylades. Tamen hanc editionem correctiorem sprevit Taubmannus; sed laudavit Quirini in Specimine literat. Brixiensis P. I, p. 21 sqq. Vid. Goetzii Mem. Bibl. Dresd. I, p. 93 sq.

—— *Lipsiae*, fol.

1508 *Argentorati*, 12. curante Adolfo *Mulingo.* aemulam dicit Pareus edit. Scutarii.

—— *Lipsiae*, fol. *Plauti, clarissimi comici, Aulularia. Liptzk per Baccalaureum Herbipolensem.* — Vid. Cat. Bibl. Bunav. I, p. 265.

Eadem legitur ibi h. a. prodiisse curante Hier. *Buschio* in Catal. Bibl. Ludewig. P. IV, p. 1300 n. 10931.

s. l. et a. Plauti Menechemi. cf. ibid.

1510 *Parmensis*, fol. *M. Acci Plauti Asinii Comoediae viginti nuper emendatae, et in eas* Pyladae *Brixiani lucubrationes.* Thadaei Ugoleti *et* Grapaldi *virorum illustrium scholia.* Anselmi *Epiphyllides.* In fine: *Parmae, DX. ap. Octavium Saladinum.* — Textus est repetitus ex Pyladis editione: nec animadversiones magni aestimat Taubmannus. Vid. Goetzii Mem. Bibl. Dresd. I, pag. 94 sq.

1511 *Venetiis*, fol. cum commentationibus Bern. *Saraceni* et J. P. *Vallae.*

—— *Bononiensis*, fol. cum castigg. et retractationibus J. B. *Pii*.

—— *Lipsiae*, fol.

—— *Argentorati*, 4. *Plauti-Aulularia*, *a* Codro Urceo *perfecta cum familiari explanatione. Argentorati in aedibus Schurerianis.*

—— s. l. 4. Quatuor Plauti Comoediae, memorantur in Catal. Bibl. Schwarzianae 1753 Altorfii divenditae. n. 1810, p. 108.

1512 *Lipsiae*, fol.

—— *Daventriae*, 4. Plauti - Aulularia cum Ant. Codri *Urcei* supplementis separatim edita refertur a possessore ipso Fabricio.

1513 *Lipsiae*, fol. min. *Plauti lepidissimi poëtae Aulularia ab* Antonio Codro Urceo, *utriusque linguae doctissimo pristinae formae diligenter restituta; illius enim finis antea desiderabatur. Lipsiae per Melchior. Lotter.* --- Vid. Freytagii Analecta liter. T. II, p. 1334.

—— 4. Plauti Aulularia cum supplemento Codri *Urcei* per Jo. Prüsk. Sic Harles. T. I, pag. 213.

1514 *Parisiis*, fol. ed. J. Bapt. *Pii* repetita. (forsan ex Jod. Badii Ascensii typographeo prodiit.)

AETAS II 1513 — 1551.

Cujus principes fuere Simo CHARPENTARIUS (Charpentier) et Nic. ANGELIUS, Buccinensis, quorum ille quidem Saraceni et Pii editionem fere secutus, cum ipse MSS. careret, versus in melius ordinavit in ed. sive Lugdunensi sive Parisina, Angelius

autem, curator Juntinae, etiam scriptos libros denuo contulit, maximeque praeivit Venetis, tam *Aldi* I, 1516, quam *Lucae Olchiniensis* Can. cum n. varr. Vallae, Saraceni, Pyladis, Pii, Ugoleti, *Grapaldi* et *Anselmi* 1518, dein *Aldinae* II, Franc. *Asulani* 1522, tum Basiliensibus *Cratandri* et *Hervagii* 1523, 1535, Parisiensi R. *Stephani* 1529, 1530, et Gryphianae 1535, 1537. Singulares edd. sunt Parmenses Mar. *Grapaldi* 1533 et 1541. Accessit nova recensio Gisb. LONGOLII, qui primum selectiores Comoedias edidit juvenis Paris. et Colon. 1530, dein omnes 1538. Insecutae sunt *Gryphianae* 1540, 1547 et 1549, et *Hervagii* 1550. Emendatioris aetatis mox successurae spem fecerat jam a. 1545 Germaniae humanioris alterum lumen Joach. *Camerarius.*

1513 s. l. (Lugduni) 8. *M. Plauti Sarsſinatis Comoedie XX Varroniane ex antiquis recentioribuſque exemplaribus invicem collatis diligentissime emendate.* In fine: *Finis Plautinarum* quatuor (qui error fuerit operarum) *et viginti Comoediarum emendatarum per clarissimum virum artium doctorem* Simonem Charpentarium *cum argumentis ejusdem in unamquamque Comoediam familiarissimis: cumque nominum etymologiis: demum post novam limam castigationemque adhibitam impressarum. Anno decimo tertio supra mille et quingentos, prid. nonas Apriles.* -- Hanc editionem vulgo vocari Parisinam, scribit Goetzius in Mem. Bibl. Dresd. I, p. 95,

qui praeterea ſuspicatur, aliam adhuc editionem a *Charpentario* fuiſſe curatam. Erneſtio videtur Lugduni edita. Charpentarius vero editis modo exemplis (Pii et Saraceni, obſervante Pareo) in concinnando textu uſus eſt: at verſus melius ordinavit, et in fine Aululariae ſupplementum addidit XVIII verſuum, qui in ſuperioribus editionibus non reperiuntur.

1514 *Florentiae*. 8. *Plauti Comoediae viginti nuper recognitae et acri judicio* Nicolai Angelii *diligentiſſime excuſae.* In fine: *Ex officina Philippi de Giunta. Florentini. anno a Chriſtiana Salute D. Decimo quarto ſupra mille. menſe Auguſti. Leone X Pont. Max.* --- Vid. Catalogue de P. Ant: Crevenna, Vol. III, pag. 165. Angelius, uſus ſcriptis exemplis, addidit praeter alia primus Bacchidibus prologum et initium actus primi, ſpurium tamen, quem male in Giſb. Longolii editione primum editum eſſe putat Jo. Frid. Gronovius. Tum Moſtellariae ſcenas ad meliorem ordinem redegit, in quo tamen a Camerario ſuperatus eſt. Male vero duos interdum verſus in unum contraxit Angelius, aut dimidiatos pro integris poſuit.

—— *Argentorati*. 4. *M. Acci Plauti Aſinii comici clariſſimi Comoediae quinque. Amphitryo. Aſinaria. Aulularia. Captivi duo. Curculio. cum lucubratiunculis ex commentariis Pyladis Brixiani ornati.* In fine: *Argentorati ex aedibus Matthiae Schurerii. MDXIV.*

s. a. *Lovanii*. 4. Martini *Dorpii* S. theol. Licent. Dialogus: in quo Venus et Cupido omnes

adhibent versutias, ut Herculem, animi ancipitem in suam militiam invita virtute perpellant. Ejusdem Thomus *Aulularíae Plautinae* adjectus cum Prologis aliquot in Comoediarum actiones et pauculis carminibus. --- Prostant venales in edibus Theoderici Mart. Alostensis, Lovanii. -- Baumgarten in Nachrichten von merkwürdigen Büchern vol. I, pag. 544 putat, et conjicit ex variis argumentis, typis expressum esse libellum a. 1514. cf. Harlesium p. 216.

1516 *Veneta*, fol. *Aldina* I. Bernh. *Saraceni* et Jo. Petri *Vallae* ac Baptistae *Pii* Bononiensis observationes. Venetiis apud *Aldum*. quam Pareus inter edd. refert p. 5.

—— *Veneta*, fol. ap. Lazarum *Soardium*.

1518 *Venetiis*, fol. *M. Acci Plauti linguae Latinae principis Comoediae viginti, vivis pene imaginibus recens excultae: novissime ex collatione Florentinae fidelioris impressionis, et aliarum omnium, quae inveniri potuerunt, affatim recognitae. Una cum luculentissimis commentariis* Bernardi Saraceni, Joannis Petri Vallae, *et* Pyladis *Brixiani. Nec non observationibus* Pii *Bononiensis:* Ugoleti *et* Grapaldi *scholia:* Anselmique *Epiphyllidibus. Adjecto insuper eleganti indice nunc primum excogitato: qui omnia grammaticalia, omnia subobscura vocabula, omnes fabulas et historias, et quaeque digna cognitu, alphabetice demonstrat.* In fine: *Finiunt viginti Plauti Comoediae post omnes impressiones ubique terrarum excusas diligentissime recognitae, summaque diligentia castigatae: impressae*

Digitized by Google

que Venetiis per Melchiorem Sessam et Petrum de Ravannis socios, 1518. *d.* 12 *Aug.* — Hanc editionem curavit *Lucas Olchiniensis* Canonicus. Vid. Brix. liter. Quirini P. I, pag. 39 sq. et Goetz. in Mem. Bibl. Dresd. I, pag. 96.

1522 *Veneta*, 4. *Aldina* II. *Ex Plauti Comoed. XX. quarum carmina magna ex parte in mensum suum restituta sunt. Venetiis, in aedibus Aldi et Andreae Asulani soceri, mense Julio.* --- Praeter vanam hanc in titulo jactationem, Franciscus Asulanus in praefatione profitetur, se exemplar ab Aldo et Erasmo castigatum typographis exscribendum proposuisse. Sed et haec professio est falsa. Nam Juntinam repetit, et correctiones Aldi et Erasmi ad vitia typographica pertinent.

——— *Florentiae*, 8. Ex rec. Angelii. cf. Catal. Bibl. Bigotianae p. 204, n. 5065.

1523 *Basileae*, 8. *M. Plauti Comoediae XX ex antiquis recentioribusque exemplaribus invicem collatis, diligentissime recognitae: quarum carmina, magna ex parte in mensum suum restituta sunt. Index verborum, quibus paulo abstrusioribus Plautus utitur. Argumenta singularum Comoediarum. Tralatio Graecarum dictionum. Auctoris vita* (ex Petro Crinito) *Basileae An. MDXXIII.* --- In fine: *Basileae apud And.* Cratandrum, *mense Septembri An. MDXXIII.* Cratandrinam hanc esse e Brixiensi Pyladis, cui nulla fides sit, dicit Taubmannus. Sed titulus etiam Aldinam adhibitam esse prodit. Asservatur in Bibl. Archipalatina Manhemii.

1529 *Parisiis*, fol. ap. Rob. *Stephanum.* filia Juntinae.

1530 *ibid.* fol. R. *Stephani* altera (melior esse fertur, quippe exemplaribus XX, sed recentibus, collata) cf. Bibl. Bigot. p. 41, n. 1719.

—— *Parisiis*, 4. apud Vascosanum. Comoediae Plauti selectiores cum notis Gisb. *Longolii.* Refertur in Bibl. Bigotianae Cat. pag. 156, n. 2468.

—— *Coloniae*, 8. *M. Accii Plauti - Comoediae XX jam denuo diligentius recognitae. Restituta in mensum suum non pauca carmina a nemine hactenus animadversa. Additis in omnes Comoedias brevissimis scholiis, in quibus annotantur quaecunque aut castigavit, aut annotavit in Plautum* Desider. Erasmus, G. Budaeus, Angelus Polit. Georg. Alexandrinus, *caeterique ejusdem notae scriptores. Coloniae, apud Gymnicum* 1530. *cum* Gisberti Longolii *praefatione.* cf. Goetzii Mem. Bibl. Dresd. I, p. 104.

1533 *Parmae*, 8. cura Marii *Grapaldi.* teste Pareo.

1534 *Paris.* 4. apud Vascosanum. Plauti Comoediae aliquot selectiores cum annott. Longolii. cf. Bibl. Bigotianae Appendix p. 9, n. 156.

1535 *Lugduni*, 8. ap. *Seb. Gryph.* Juntinam sequitur.

—— *Basil.* 8. Jo. Hervagii. *M. Accii Plauti Sarsinatis Comici festivissimi Comoediae XX diligentissime a mendis repurgatae et in mensum suum genuinum, quod Menechmei, Mostellaria et Trinummus docent, restitutae. cum Indice rerum ac vocum, proverbiorum, for-*

Digitized by Google

mulisque loquendi, atque Graecarum et Latinarum dictionum interpretatione. Basileae ex officina Jo. Hervagii. an. MDXXXV.

—— *Magdeburgi*, 8. *Plauti VI Comoediae* (Captivi, Aulularia, Miles, Menaechmi, Mostellaria et Trinummus) *emendatae et numeris restitutae; edente* Georgio Majore, (Rectore tum Magdeburgensi.) Cf. Fabricii B. L. ed. 1721 Vol. II, p. 11. Atque hae sunt fabulae illae VI, quas ipse Joach. CAMERARIUS in epist. dedicatoria ad Franc. Crammium praemissa VI aliis fabb. 1545 dicit, ante aliquot annos se nesciente editas a se emendatas, sed denuo recognoscendas; cf. infra ad an. 1545.

1537 *Lugduni*, 8. *M. Accii Plauti Comoediae viginti. Lugduni, apud Seb. Gryphium.* Vid. Catalogue de Crevenna, Vol. III, p. 165.

—— *Antverpiae*, 8. Plauti Aulularia cum supplemento *Urcei* et altero longiore Martini *Dorpii.*

1538 *Coloniae*, 8. *M. Accii Plauti Sarsinatis Comici festivissimi Comoediae XX post omnes omnium aeditiones accuratissime recognitae. Praeter reliquas commoditates habes hic lector optime annotationes in omnes Comoedias per* G. Longolium *jam denuo ab ipso castigatas et locupletatas, quibus accessere scholia nova in quatuor posteriores Comoedias, in quas hactenus nihil fuerat annotatum. Coloniae. Excudebat Jo. Gymnicus Anno MDXXXVIII.* Servatur in Bibl. Elect. Archipalatina Manhemii, itemque in Bibl. Acad. Heidelberg.

1540 *Lugduni*, 8. ap. Seb. *Gryphium.*

1541 *Parmae*, cura Marii *Grapaldi;* teste Pareo repetita ex ed. 1533.

1545 *Lips.* 8. *M. Accii Plauti Comoediae V magna cum cura emendatae a Joach.* Camerario *Pab. modo editae cum annotationibus ejusdem et privilegio quinquennii. Lipsiae in officina Valentini Papae. Anno MDXLV.* Praemissa est 1) epist. nuncupatoria ad illustr. pueros Francisc. Ottonem et Frid. fratres, Ernesti filios Princc. Brunsv. et Luneb. *Lips. III Jd. Quintil.* in qua jam ab annis XX Cod. MS. Viti *Verleri*, (sane veterem, sed non erudite exaratum) nactus esse profitetur. 2) de carminibus Comicis. Amphitruo, Asinaria, Curculio, Casina, Cistellaria. --- Et haec servatur in Bibl. Pal. Manhem. Post has V fabulas dein apud eundem *Valentinum Papam*, typogr. *Lipsiensem* prodiere VI aliae Francisco Crammio Sagano inscriptae, teste ipso Camerario in epist. adjecta editioni Plautinae 1551 ad calcem, ubi p. 908 sic dicit: *Et nunc post priores quinque fabulas Plautinas, quas hortatu tuo, Francisce, misimus ad Principes optimos tuos, discipulos Vilhelmi mei: nunc has alteras* sex *tradidimus exprimendas* Valentino *nostro, fideli et assiduo artifici, quas ad Te peculiariter mittendas esse duximus.* Et p. 907 idem inquit: *Editae etiam fuerunt emendatae a me* fabulae sex, *ante aliquot annos, me nesciente. hae recognoscendae scilicet erunt. restabunt igitur tres etc. Lips.* 9 *Calendas Septembris.*

1547 *Lugduni*, Gryph. 12. --- *Comoediae viginti*,

apud Sebaſtianum Gryphium. -- Est in Bibl. Academiae Heidelb.

1549 *Lugduni*, 12. *M. Accii Plauti Comoediae viginti. Lugduni*, *apud Seb. Gryphium.*

1550 *Basileae*, 8. ap. Hervagium.

AETAS III, 1551 -- 1605 *CAMERARIANA.*

Joach. enim CAMERARIUS, fabulis VI jam ab an. 1536 et aliis V iterumque VI ab an. 1545 emendatius editis, denique omnes istas partim recognitas cum tribus reliquis conjunctas anno 1551, vel sequenti, Basileae ita edidit, ut novum dedisse Plautum videretur, Grutero dictus primus *sospitator Plauti.* Altera ejus editio Basil. 1558 etiam auctior est fragmentis a Georgio *Fabricio* collectis, cujus curis jam ante in Plauto edendo usus erat: tertia vero Jo. *Sambuci*, MScriptt. divitis, Plantiniana 1566 Obss. Car. *Langii*, Adr. *Turnebi*, Hadr. *Junii* locupletior est; quam insecuta est quarta Caelii Secundi *Curionis* 1568 Basiliensis, adjecta priorum curis habens Andr. *Alciati* libellum de Plautinorum carminum ratione et lexicon Plautinum. Camerario supervenit Dion. *Lambinus*, collatisque libris scriptis et editis novi exempli et commentarii auctor futurus, sed studiis ejus in fabula XIII supervenit mors, opusque absolvendum reliquit Jacobo *Heliae*, Graec. LL. Doctori regio Paris. Quamvis autem desiderentur in eo secundae vel tertiae cu-

rae, nomen tamen Lambinianum eo valuit, ut cum primum prodiisset 1576, Lugduni et Coloniae 1577 et sq. Plautus Lambinianus cum commentario recuderetur; exemplum vero sequerentur Gryphiana et Petri Sanct-Andreani 1581 lectt. variantibus notisque Lambini adjectis etc. Repetitus dein cum comm. saepius Parisiis 1587 et 1595, 4. Lugd. s. Genevae 1587, 1595, 1605, 1622. Sed ex quo Janus *Dousa* filius, juvenis acutissimus, patris cognominis doctrina adjutus, lectionis Camerarianae novam feliciter fecisset recensionem in Plantiniana 1589, *Camerario-Dousica* obtinuit in plerisque ut optima, quae praeiret aetati novae Taubmanno-Gruterianae ab an. 1605 adventurae.

s. a. (1551 vel 1552) *Basileae.* 8. *M. Accii Plauti Comoediae XX. diligenti cura et singulari studio* Joachimi Camerarii *Pabeperg. emendatius nunc, quam ante umquam ab ullo, editae. Adjectis etiam ejusdem ad singulas Comoedias argumentis et annotationibus. Basileae per Joannem Hervagium.* --- In Bibliotheca quidem Fabriciana, uti in recensione edd. a Pareo conscripta, haec editio an. 1551 prodiisse dicitur. At cum Camerarius in praefatione p. 9 profiteatur, ante XVII annos Macrobium a se editum esse, (is autem lucem vidit a. 1535) malumus accedere Goetzio, qui eam a. 1552 impressam suspicatur. Usus est autem Camerarius membranis antiquis Viti Verleri Franci, quem Lipsiae Comoedias Plautinas in-

terpretantem audierat, deinde antiquissimis Bibliothecae Palatinae; et ipse dicit, nullum esse prope versiculum sine aliqua emendatione sua. Operam ejus in Plauto navatam eximie laudat Dousa Explanat. Plaut. pag. 108. Ceterum haec editio praefixa habet 1) prooemium de edit. et emend. fabb. Plautinarum ad Georg. Frid. Marchionem Brandenburg. Onoldinum, puerum tum XIII an. 2) prooemium (fabb. V 1545 editis praemissum ad illustriss. pueros Franc. Ottonem et Frid. fratres, Ernesti FF. Princ. Brunsvic. etc. 3) dein ipsius diss. de carminibus Comicis. Fabulis singulis, quarum lectionem emendaverat, adjectae sunt notae, haud quidem ambitiose, sed breviter et accurate scriptae. Fabulas claudunt Camerarii obs. brevissima de fabulis amissis, ejusque ep. dedicatoria VI fabb. ad Franc. Crammium (equitem Brunsvic.) praemissa, et privil. Caesar. an. 1538; at quae ei in Bibliotheca Fabriciana adjecta dicuntur fragmenta, a Georg. Fabricio collecta, non habet certe editio haec, in cujus prooemio tamen praeter Codd. duorum adminicula grate laudat Georgium Fabricium, quod suum librum benevole communicarit, in quem is congesserat, quidquid perquirere potuit, quod ad fabb. tam emendationem, quam explicationem pertineret; cetera omnia studii sui esse confirmat. Exemplum hujus ed. est penes Fr. Chr. Exterum Prof. et in Bibl. Gymn. Bipontini.

1554 *Florentiae*, 8. *M. Accii Plauti poëtae antiquissimi Comoediae omnes quae nunc extant. Florentiae per haeredes Bernardi Juntae.* Editio rara. Memoratur in Catalogo Bibl. Petr. Ant. Crevennae, p. 166.

—— *Lugduni*, 18. ap. Seb. Gryphium.

1558 *Basileae*, 8. Plautus ex emend. Joach. *Camerarii*, et cum fragmentis notisque Georgii *Fabricii*.

1566 *Parisiis*, Rob. *Stephani*, 8. testante Pareo.

—— *Antwerpiae*, 18. *M. Accii Plauti Comoediae viginti, olim a Joachimo Camerario emendatae: nunc vero plus quam CC versibus, qui passim desiderabantur, ex VV. CC. additis, suo quodammodo nitori restitutae; opera et diligentia* Jo. Sambuci, *Tirnaviensis Pannonii. Aliquot eruditae* C. Langii, Adr. Turnebi, Hadr. Junii *et aliorum doctorum virorum, partim margini adscriptae, partim in calcem rejectae observationes. Antwerpiae, ex officina Plantiniana.* 2 voll. Praestans editio, cui et Jo. Sambucus epistola Plantino suo inscripta, et ipse Plantinus ad lectorem praefati sunt. Ille quidem literas Viennae datas 10 Kal. Sept. humane et post luctum domesticum sic orditur: *Mitto, quemadmodum non tu solum, sed multi alii a me petierunt, observationes quasdam et varias in Plautum de chirographis vetustissimis et praecipue meo illo, quo Jovianus Pontanus est usus, collectas scripturas, adeoque etiam ultra omnes aliorum editiones, ad trecentos paene versus desideratos, quos meo, et publico meliori fato reperi. Quae in marginibus adje-*

ci, lectori quod probius videbitur, et ad numeros aptius, deliget, judicium cohibere ipse volui. Ceteros vero, quibus passim lacunas, et vacua, notataque asterisco loca supplevi, uti inveni scriptos, ita edo, multa sine ratione numerorum Plauto usitatorum: quod vitium librariorum negligentia huic et aliis accidit scriptoribus: qui poëtas solutae orationis ac perpetuae in modum describebant. Ac quidem ita edere malui, ut quisque in numeros ipse cogat, quam ut ulla a me vis, vel fraus propter numeros auctoris verbis, et sententiae ea solicitudine fieret. Ac fortassis quaedam conatus fuissem conjecturis etiam, et ex ingenio restituere, nisi tu editionem ursisses. -- Plantinus vero in sua praef. Antwerpiae 1566 data porro suam edit. tradit auctam esse Car. *Langii* liberalitate, qui Plauti priores Com. cum tribus MSS. contulerat, ex Adr. *Turnebi* Adversariis et transmissis sibi ab Hadr. *Junio* Observatt. illisque *Gifanii.* hinc variae lectt. in quibus Langii exemplaria consentiunt Sambucianis, margini adscriptae, ceterae Langii, Turnebi, Junii et Gifanii in calcem rejectae reperiuntur.

—— *Argentorati*, 8. cum praef. Jo. *Sturmii.*

1568 *Basileae*, 8. ex offic. Hervag. per Euseb. Episcopium. cum annotation. Camerarii et praef. Jo. *Sambuci.* Pareus eam Caelii Secundi *Curionis* esse dicit.

1576 *Lutetiae*, fol. *M. Accius Plautus ex fide atque auctoritate complurium librorum manuscriptorum opera* Dionys. Lambini *Monstroliensis emendatus: ab eodemque commentariis*

explicatus, et nunc primum in lucem editus. Adjecta sunt Plautina loca ex antiquis grammaticis collecta: et ex commentario antiquarum lectionum Justi Lipsii *multorum Plauti locorum illustrationes et emendationes. Lutetiae, apud Joannem Macaeum.* In fine: *Excudebat Jo. le Blanc junior, impensis Jo. Macaei* 1576. --- Lambinus hanc editionem non ad finem perduxit, operi immortuus ad Comoediam decimam tertiam: unde ejus collega, Jac. *Helias*, Professor Graecae linguae regius, eam ex autographo defuncti absolvit, qui et sua multa ad eam ornandam contulit. Utriusque opera quantum placuerit eruditis, ex crebris ejus repetitionibus colligere licet. cf. de Bure l. c. n. 2569.

1577 et 1578 *Lugduni*, fol. *M. Accius Plautus ex fide atque auctoritate complurium manuscriptorum opera* Dionys. Lambini *Monstrol. emendatus: ab eodemque commentariis explicatus.* (Cett. ut in titulo ed. praecedentis) *Nunc denuo plurimis, quae in priorem editionem irrepserant, mendis expurgatus, multisque in locis in gratiam antiquariorum illustratus. Lugduni, expensis Guilelmi Hertmann.* Vid. Harlesium l. l. pag. 210, qui hanc parum differre ab editione priori profitetur.

1578 *Coloniae*, fol. *Plautus ex emendatione Dion.* Lambini. *Acc. loca Plautina ex antiquis Gramm. delecta et emendationes locorum multorum Plauti, ex antiquis lectt. J. Lipsii.* --- Sic est in Catal. Bibl. Schwarzianae Altorfii 1753 divenditae P. I, p. 103, n. 1724. Sed

Digitized by Google

ap. Hambergerum in zuverlaessigen Nachrichten etc. T. I, p. 376 ei assignatur annus 1577. et venalis esse dicitur ap. Guil. *Hertmann*, qui ed. partitus videtur.

1581 *Lugduni*, ap. Ant. Gryphium. 8. *Plauti Comoediae XX. variae lectt. ac notae ex D. Lambini aliorumque doctiss. virorum commentariis suo quaeque loco adscriptae.* Servatur in Bibl. Ducali Bipont.

—— ap. Petr. Sant-Andreanum, 8. cum variis lectt. et notis Lambini; quae vel Genevensis vel Heidelbergensis dicitur.

1587 *Parisiis*, fol. Lambini, ap. Macaeum.

—— *Lugduni*, 4. apud Sanct-Andreanum, Lambini. Haud diversa videtur a seq.

—— *Genev.* 4. Eadem. quam refert Fabricius.

1588 *Antwerpiae*, 32. *M. Açci Plauti Comoediae viginti. Ex officina Christophori Plantini.* Editio Sambuci repetita ex priori 1566.

1589 *Antwerpiae*, 12. Ex recensione et cum brevibus animadversionibus Jani *Dousae F.*

—— *Lugduni*, 12. Eadem cum priori.

—— *Francofurti*, 12. ex rec. Jani *Dousae*.

(1592) Janus Gruterus Plautum castigatum ad Codd. Palatinos, ita edidisse refertur a Fabricio etiam Ernestino, et Harlesio, ut Comoedias actibus et scenis versuumque numero rectius distinxerit. Sed neuter indicat, ubi et qua forma prodierit, neque nobis credibile, Gruterum id temporis jam in Plauto edendo versatum esse; quod certe ipsius amici et laudatores Balth. Venator, Consil. Bipont. Frid. Herm. Flayderus, Prof. Tubing. non tacuissent; un-

de nec in Indice operum ejus, binis istis oratt. quae Gruteri Excurs. polit. in Tacitum notisque politicis in Livium ex Museo Chri. Frid. Franckenstein editis Lips. 1679 recusae leguntur, adjecto quidquam de tali editione memoratur. Denique ipse Gruterus sub finem praefationis dedicatoriae, editioni suae Plauti cum Comm. Taubmanni a. 1621 praemissae, scriptaeque Kal. Jan. 1620, de se profitetur: *Ante triginta quidem annos* (cum ederet suspicionum libros) *non indiligens fueram in hujus Fabulis, multaque minime protrita ad eas annotaveram, ex MSS. ex Edd. Vett. ex cimeliis benevolentium: sed ita ut in publicum produci non paterer; veritus* etc. et Taubmannus in ed. I Plauti sui an. 1605, sibi a Grutero notas MSS. excerptaque non modo ex Codd. MSS. olim Camerarii, nuper Bibl. Palat. illatis, sed et ex septem Palatinis aliis in hunc usum transmissas esse. Nulla igitur antea exstitit editio Plauti Gruteriana.

1593 *Lugduni Bat.* 12. apud *Rapheleng.*

—— *Francofurti*, 12. *Comoediae M. Accii Plauti viginti a* Joach. Camerario *et* Joan. Sambuco *olim emendatae: nunc vero adjectis eruditis* C. Langii, Adr. Turnebi, Hadr. Junii *et aliorum doctorum virorum observationibus nitori suo restitutae. Additi sunt plus quam* 300 *versus, qui passim desiderabantur. Editio ceteris longe correctior. Francofurti, apud Joannem Wechelum, sumtibus Nicolai Bassaei.* Repetita ex editione Sambuci Plantiniana.

Digitized by Google

1594 et 1595 *Lugduni Bat.* ex off. Plantin. 12. ex recensione J. Dousae patris et filii.

1595 *Genevae*, 4. cum Comm. D. Lambini. ap. D. Vignon.

——— *Coloniae.*

——— *Parisiis*, 4. c. n. *Lambini.*

——— *Lugduni Bat.*

1597 *Neapoli Nemetum* (h. e. Neostadii ad Hartam) 4. Jo. Phil. *Parei* Electa Plautina, in quibus velut thesauro quodam antiquitatis, quidquid est rerum memorabilium rituumque Romanorum, in Comicorum principe M. Accio *Plauto*, sub universales titulos locorum communium refertur: varii item authores, qua Graeci, qua Latini, passim illustrantur et explicantur. --- Referimus hunc librum Parei ob tragoedias ex II ejus editione an. 1617, et ex editionibus Plauti aemulis Gruteri et Parei coortas. cf. infra sub aet. IV.

1598 *Francofurti*, 8 min. ex rec. *Dousae.*
Ibid. an. 1602, 8. Dousae Plautinae explanationes prodierunt.

1599 *Lubecae*, 12. cum notis *Dousae.*

——— *Neapoli*, 4. Comoediae XX.

1603 *Genevae*, 4. in Corpore poëtarum Latinorum.

——— *Lugduni Bat.* 24. Raphelengii.

1604 *Francofurti*, 12. ex rec. Dousiaca, recens magno studio et accurata diligentia editae.

1605 *Aureliae Allobrogum* (Genevae) 4. Ex recensione et cum Comm. D. *Lambini* -- typis Vignonianis. Est penes G. C. Crollium.

AETAS IV 1605 --- 1664
CAMERARIO - GRUTERIANA.

Frid. quidem TAUBMANNUS, Prof. Wittenbergensis, post priores omnes Plauti editores et interpretes, et quicunque aliquid boni ad ipsum contulerant, laudem Eclogarii occupaturus, textum Camerario-Dousicum expressit, sed Jani GRUTERI, bibliothecae Heidelbergensis praefecti ope et auxilio fultus, etiam collationes cum duobus MSS. Camerarii Bibl. Palatinae nuper adjectis, aliisque VI Palatinis, notasque scriptas inseruit commentario suo in Plautum an. 1605 publicatum; quem sic jure *Taubmanno-Gruterianum* vocamus; cujus quidem primae edit. vitiosius exscriptae cum Taubmannum puduisset, et Phil. PAREUS ejus studium aemulatus Plautum suum edidisset an. 1610, *Taubmanniana altera* an. 1612 accuratius expressa est, cui vix annum supervixit auctor. Jam *Pareus*, gloriae Gruteri et Taubmanni invidus, eosdem libros MSS. conferendi copiam nactus, cum superstitiose satis eos tractasset, *alteram* suam edit. an. 1619 prodire jussit, quae derogaret de fide et ingenio Gruteri, et manibus Taubmanni insultaret. Hinc jurgium, tumultus, Grutero et Pareo, illi quondam praeceptori, huic discipulo. Hinc Gruterus *tertiam*, eamque ex recognitione *suam*, cum Taubmanni Comm. an. 1621 mendose satis edidit. Fatum demum

Gruteri senio et aerumnis venerandi, Pareus supercilii multi homo superaverat XIV annos, cum a. 1641 editionem Plauti sui, *tertia cura* emitteret, quam ipse vocat *absolutissimam, perfectissimam, omnibusque virtutibus suis ornatissimam*, addimus et vitiosius exscriptam. Talia bella gessere critici in summa patriae calamitate. Quanto modestius antea rem Plauti gesserat Camerarius, quam duumviri isti, quorum alter, Gruterus, spicilegium fecerat, unde *alter a Camerario Plauti sospitator* Taubmanno sibique in praeloquio Amphitruonis dictus est, alter Pareus, quamvis multa bene invenerit, stipulas legendo praeter modum se jactabat. Gruterus vulgo palmam fert in criticis: Pareus multo studio sapientiam Plautinam suam fecisse videtur, hinc et notae ejus perpetuae et Lexicon Plautinum et Electa Plautina haud contemnendum usum habent. Praeter hosce viros in Plauto edendo versati sunt Isaacus *Pontanus* ab an. 1620, Nic. *Heinsius* ab an. 1635, Aug. *Buchnerus* ab an. 1640; quorum leviorem operam facile vicit studium haud infelix M. Zuerii *Boxhornii*, qui an. 1645 Plautum edidit c. n. varr. recusum 1662.

1605 *Taubmanni* I, 4. *M. Acci Plauti lat. Comoed. facile principis fabulae XX superstites, cum novo et luculento Commentario doctorum virorum, opera* Friderici Taubmani, *Professoris Acad. Accessit Index locupletiss. qui Romanae et eruditae antiquitatis quidam sit vel-*

ut theſaurus. Cetera, quae Lectorem praeſcire magnopere intereſt, docebit praefatio. -- *Apud Zach. Schurerum Bibliopol.* In fine libri poſt inſignia typographi legitur: *Excudebat Wolffgangus Meiſsnerus. An.* MDCV. Inſcripta vero eſt Triumviris Reip. liter. Jos. Scaligero, J. Lipſio et Is. Caſaubono. Sequitur praef. VIII pagg. --- Plauti fabb. excipiunt Fragmenta et Suppoſita. inde vett. et novitiorum de Plauto teſtimonia. dein Index. Wittenbergenſis hujus editionis, indiligentius, typis, quod ad notas attinet, juſto minoribus, Graecis praeſertim fugientibus exſcriptae, mendorum plenae, ipſe editor ſe pudere ſcribit in literis ad Jungermannum datis prid. Kal. Sept. 1606, et ad Pareum d. 17 Mart. 1610 datis.

1609 Plauti Com. 12. exſtabat in Bibl. clar. Car. Buttinghauſenii, Prof. Heidelb. p. 286.

1610 *Francofurti.* 12. *M. Acci Plauti Comici Fabulae ſuperſtites XX. Ex recenſione Douſiaca, recens magno ſtudio, et quanta fieri potuit, accurata diligentia editae. Francofurti, apud Nicol. Hoffmannum, impenſis Petri Kopffii.*

—— *Genevae*, 12. *M. Acci Plauti Comoediae viginti. Variae lectiones, ac notae ex D. Lambini aliorumque doctiſſimorum virorum commentariis, ſuo quaeque loco adſcriptae. Perſpicua item in ſingulas Comoedias argumenta. Genevae apud Jacobum Stoer.*

—— *Francofurti.* 8 maj. Parei I. *M. Acci Plauti Sarſinatis Comoediae XX ſuperſtites.* Jo. Philippus Pareus, *Dav. fil. reſtituit et notis*

perpetuis illustravit. Accessit praeter alia emendatae huic editioni Plautus Hypobolimaeus, hoc est Gildae Sapientis Britanni Querolus, sive Aulularia. Francofurti, impensis Jonae Rhodii. Idem editor 1614 *Lexicon Plautinum*, et 1617 *Electa Plautina* publicavit.

1611 *Salmuri*, 12. in Plauti Comoedias Animadvers. Franc. *Dissaldei.*

——— *Genevae*, 4. in Corpore poëtarum Latinorum.

1612 *Wittebergae*, 4. *M. Accii Plauti Comoediae XX superstites: nunc denuo post omnium editiones ad fidem meliorum Codd. et inprimis vetustiss. MSS. Camerarii, seu Camerario-Palatinorum, ut et doctissimorum virorum curas accuratius exactae, et novis commentariis illustratae: in quibus praeter omnes omnium hujus superiorisque aevi doctorum emendationes interpretationesque passim editas, quam plurima e bibliothecis, sed et variorum privatis neque dum juris factis libris et literis, nunc primum collecta et explicata producuntur: Plautina item fragmenta ad similem faciem concinnata et Plauto denique supposita: omnia studio et industria* Frid. Taubmanni, *Franci. Additi sunt indices rerum et verborum locupletissimi, qui linguae Latinae et doctae antiquitatis quidam thesauri fuerint. Apud Zachar. Schurerum, typis Jo. Gormanni.* --- Praeter in hoc titulo memorata, in calce adjuncta est *Joach. Camerarii* de fabulis Plautinis dissertatio, et *Jul. Caes. Scaliger* de versibus comicis. Huic

editioni Taubmannianae II, prima et III accuratiori, etiam Gruterus in ep. ad Piccartum T. IV amoenitt. literar. Schelhornii p. 532 se ultimam manum imposuisse scribit an. 1618.

1613 *Witteb.* 12. --- *Comoediae XX superstites ad majorem illam et noviss.* Taubmanni *editionem fideliter repraesentatae. Apud Zachariam Schurerum.*

1615 *Magdeburgi.* 8. In Plauti Trinummum comm. Henningi *Succovii.*

1616 *Lugduni.* 4. in Corpore poëtarum Latinorum.

1617 *Francofurti*, 12. c. n. Gruteri.

——— *Neapoli Nemetum* (Neostadii ad Hartam) 4. Phil. *Parei* Electa Plautina; editio II. cf. supra ad an. 1597. Bilem haec adeo concitaverant Jano Grutero, (qui Pareo iterum Plautum suum, eumque cum MSS. Pall. collatum edere volenti potius consuluerat, ut Taubmannianae II adhaereret. cf. Gruterum ad Piccartum in Schelhornii Amoenitt. litt. T. IV, p. 432) ut gravius librum ejusque auctorem perstringeret, tum in Ἀντιλήψει *Erfordiana*, tum in libello, qui inscribitur: *Asini Cumani Fraterculus e Plauti Electis electus per Eustathium* Schwarzium Puerum. 1619, 12. Respondit Pareus non minus acerbe in *Provocatione ad Senatum criticum, adversus personatos quosdam Parcomastigas, Francof.* 1620. An. 1614 Pareus etiam Lexicon Plautinum vulgaverat Francofurti 8. quod secundis curis auctius prodiit Hanoviae

1634, 8. Opus quidem utile studiosis, sed omnium aliorum compilasse arguitur sapientiam, quasi si ipse invenerit omnia unus Plauti sapiens.

1619 *Neapoli Nemetum*, Parei II, 4. *M. Accii Plauti Comoediae XX superstites ex solis MSS. Codd. Palatinae Bibliothecae antiquitati suae fideliter restitutae, ac notis tam practicis quam criticis sedulo illustratae confirmatae, cura Jo. Phil.* Parei. --- Qui etiam subjecit fabulam prorsam, quae inscribitur *Querolus* sive Aulularia, quae diversa est ab Aularia Plautina. --- Editor nimia sui laboris jactatione, et insectatione studii Grutero-Taubmanniani, denuo irritavit Gruterum adeo, ut ei opponeret mox editionem suam novam cum praefatione conviciorum plena. Ceterum Pareanam hanc a Jo. Gravio collatam cum MSS. et passim castigatam in Bibl. Jo. Mori, Eliensis in Anglia Episcopi, fuisse refert B. L. Fabricio-Ernestina.

—— *Lugduni Bat.* et *Amstel.* 24. ex rec. Phil. *Parei.* 2 voll. cf. Catal. Bibl. Thuani, P. II, p. 283 ed. Hamburg.

—— *Cothenis Anhaltinorum.* 8. *M. Accii Plauti Comoediae viginti ad didacticam recensitae. Cum tribus Indicibus* (sententiarum, vocabulorum et phrasium.)

1620 *Amstel.* 24. Plautus ex museo Jo. Isaaci *Pontani;* (qui MS. Anglicanum contulit.)

1621 *Wittebergae.* 4. Gruteri et Taubmanni III. *M. Acci Plauti Comoediae ex recognitione Jani* Gruteri, *qui bona fide contulit cum MSS.*

Palatinis. Accedunt commentarii Frid. Taubmanni *auctiores; item indices rerum et verborum necessarii. Apud Zachar. Schurerum. Bibliopol. Anno Domini MDCXXI.* Inscripsit Gruterus hanc editionem Jacobo van Dyck, Suecico tum ablegato ad ordines Belgii liberi Kal. Jan. 1620. Insequitur *Christoph. Pflugii typographei Schureriani praefecti praefatio in Lectorem;* (quam invectivam in Philip. Pareum scripsit ipse Gruterus.) Excipiunt *de Plauto et ejus scriptis vett. Auctorum testimonia; Euphemiae amicorum in Plautum Gruteri.* Omissa vero est Taubmanni praefatio. Fabulas ipsas et commentarium a Grutero auctiorem sequuntur *Fragmenta* Plautina et *Supposita* c. n. tum *Joach. Camerarii* 1) *de fabb. Plautinis diss. ad aliquot principes Germaniae.* praemissa V fabb. an. 1545. 2) *epist. ad Franc. Crammium*, praemissa VI fabulis sub idem tempus editis. 3) *de Carminibus comicis.* tum Jul. Caes. Bulengeri descriptio theatri Romani et Graeci, et literatura miscellanea; tandem Index. Est igitur haec editio perfectior, quam II Taubmanni, sed non pari accuratione expressa. Curata scilicet est ab irato Grutero, et sub initium perturbationis ab electione Friderici V Septemviri Pal. in Bohemiae regem futurae. Retulit autem Pareus paria paribus in *Analectis Plautinis*, eaque maligne subjunxit etiam post Gruteri mortem hujus thesauro critico VI voluminibus constanti, instar Vol. VII, Francof. 1634.

1622 *Coloniae Allobrogum* (Genevae) 4. ap. Samuel. Crispinum. *M. Accius Plautus ex fide atque auctoritate complurium librorum MSS. opera Dionys.* Lambini *Monstroliensis emendatus: ab eodemque commentariis explicatus. Nunc denuo plurimis, quae in praecedentibus editionibus irrepserant, mendis repurgatus: multisque in locis in gratiam antiquariorum illustratus. Additi quoque sunt duo Indices copiosissimi. Prior verborum, locutionum et sententiarum: posterior, eorum quae commentariis D. Lambini continentur.*

1629 *Amstelod.* 16. ap. Guil. Jansson.

1630 *ibid.* ap. eund. Isaaci Pontani, repetita ex ed. 1620.

1635 *Lugduni Bat.* 12. ex rec. Nic. *Heinsii.*

1640 *Wittebergae.* 12. ex rec. Aug. *Buchneri* (viri quidem diserti, sed ad criticam artem parum exercitati.)

—— *Amsterodami.* ap. Joan. et Corn. Blaeu. 16. *M. A. Plauti Comoed. superst. XX. Ad doctissimorum virorum editiones repraesentatae.* — Plauto post p. 640 subjuncta est vita ex Petr. Crinito et Lilio Gyraldo desumta, quam excipiunt veterum de eo testimonia.

1641 *Francofurti.* 8. *M. Acci Plauti Sarsinatis Umbri Comoediae XX superstites: et deperditarum fragmenta.* Philippus Pareus *tertium recensuit, ac notis perpetuis illustravit. Accesserunt praeter Gildae Sapientis Querolum, etiam Animadversionum ablegmina. Editio absolutissima. Francofurti, vaenit in officina librarii Philippi Jacobi Fischeri, cujus sumptibus prodiit. An.* CIƆIƆCXLI. In fine:

Hanoviae, in typographeo Abrahami et Joannis Aubriorum a. CIↃIↃCXLI. Dedicatoriam epist. et praef. in qua sibi ipse mirum quantum gratulatur, sequuntur 1) Εὐφημίαι doctorum Virorum in D. Phil. Parei labores Plautinos. 2) Phil. Parei de vita, obitu et scriptis M. Acci Plauti Sarsinatis Umbri diss. 3) in Plautum elogia. 4) Phil. Parei de metris Comicis ac praecipue Plautinis comm. methodica. 5) Diatribe de Jocis et Salibus Plautinis ex Thurni Annittae Speculo poëtarum concinnata et amplificata studio Philip. Parei. 6) Συνέμγτωσις s. imitatio Plautina ex antiqq. Graec. juxta atque Latinorum scriptis passim instituta. Hisce praemissis, fabulae ipsae c. n. perpetuis (ad marginem et sub pagina) exhibentur; dein Fragmenta notis Parei illustrata; tum Aulularia prorsa s. Gildae Sapientis Britanni Querolus, recensente Ph. Pareo; tum Animadversionum in Comoedias XX Ablegmina ex Phil. Parei justo et amplo Animadv. volumine ad lectionem fulciendam, defendendam; quibus Index Sospitatorum Plautinorum h. e. Gramm. vett. Cod. MSS. partim ab ipso Pareo, partim ab aliis collatorum, Editionum, et Criticorum recentiorum praemittitur.

1642 *Parisiis.* fol. *Lambiniana.*

1645 *Lugduni Bat.* 8. cum notis variorum; studio M. Zuerii *Boxhornii.* ex offic. Hackiana. Contigit editori a Nic. Heinsio exemplar manu Jos. Scaligeri notatum.

1650 *Amstelodami*. 16. Isaaci *Pontani*. rep. ex ed. 1620.

1652 *Francofurti* et *Wittebergae*. 12. *M. Acci Plauti Comoëdiae XX superstites. ex recensione* Aug. Buchneri, *cum Indice vocum verborumque veterum. minusque usitatorum. Francof. et Witteb. sumtibus heredum D. Tobiae Mevii et Elerdi Schumacheri. Typis Casp. Rotelii.*

——— *Amstel.* 16. typis Lud. Elzevirii.

1658 *Lutetiae Parisiorum*. 8. IV voll. *M. Acci Plauti Comoediae in quatuor Tomos digestae. Ex recognitione* Francisci Gujeti *Andini. opera et studio* Michaëlis de Marolles, *Abbatis de Villeloin. Cum ejusdem interpretatione Gallica. Lutetiae Parisiorum. apud Petrum l'Amy. in secunda columna majoris aulae Palatii ad insigne Magni Caesaris.* -- Quis non novit Gujeti in recognoscendis Auctoribus temeritatem?

1659 *Francofurti* et *Wittebergae*, 8. ex recensione Aug. *Buchneri.*

1661 *Amstelodami*. 12. ex rec. Nic. *Heinsii.*

1662 *Lugduni Bat.* 8. *Boxhornii* cum notis varr. repetita.

AETAS V 1664 -- 1788 *GRUTERO-GRONOVIANA.*

Scilicet Jo. Frid. GRONOVIUS Gruteri post Camerarium et Dousam emendatae lectioni insistens, VI aliis MSS. collatis, post *Boxhornium* aliam ed. c. n. Varr. edidit, tex-

tum pro judicio suo, nescio an ab ingenio Plauti alieno, correctum praeivit aetati, cui nomen Gronovianum pro auctoritate coli visum est; quamvis notae ab eo congestae habeantur indignae Plauto, et a Rich. *Bentlejo*, critico et temerario et in alios severo, senariorum versuum rationem non satis perspectam habuisse arguatur in Emendd. Criticis ad Menandrum p. 54. Editionibus Gronovii ipsius 1664 et 1669 tertia 1684 praestantior habetur. Sed Jac. *Operarius*, Plauti in usum Delphini editor 1679 Gruterianam III, s. ab ipso Grutero correctore 1621 editam, sibi imitandam sumsit, nisi quod argumenta nova eaque ampliora, ex quo series fabulae historica arsque Poëtae cognosceretur, ipse a se scripta non modo fabulis integris, sed et earum actibus praemiserit; cetera cum Delphinianis edd. communia, nihil egregii habent, praeter quod in notis Taubmanno magis, quam Lambino, et scriptis ad oras ed. Sambuci Plantinianae notis Jac. Corbinelli, Florentini, propraeceptoris olim Delphini, usus est. Has Operarii notas in Amphitr. Captiv. Epidic. et Rud. reddidit in Anglia Sam. *Patrick* an. 1723. Majorem laudem in Plauto emendatius edendo invenere fratres Jo. Ant. et Hieron. VULPII an. 1725 et 1764, qui sequuntur maxime Taubmannianam Gruteri, cui fere Gronoviana 1684, et Londinensis Mich. *Maittarii* 1711 et Berolinensis J. P. *Mülleri* 1755 assentiuntur. Parisiensis 1759 typorum elegantia commen-

datur fere una. *Lipsienses* 1760 Gronovianam reddidere c. praef. Jo. Aug. *Ernesti.* Nos in prima ed. noſtra 1779 emendatiorem Patavinam eamque alteram an. 1764 cum judicio secuti eramus. Neque igitur tanti erat Gronovii cura, ut ejus nomen supponeretur huic aetati.

1664 *Lugduni Bat.* 8. *M. Acci Plauti Comoediae. Accedit commentarius ex variorum notis et observationibus. Quarum plurimae nunc primum eduntur. Ex recensione* Jo. Frederici Gronovii. *Lugd. Bat. ex officina Hackiana.*

1669 *Lugd. Bat.* et *Roterod.* 8. II voll. Jo. Fred. *Gronovii* secunda, *ex officina Hackiana.*

1679 *Parisiis*, 4. II voll. *M. Accii Plauti Sarsinatis Comoediae viginti et fragmenta. Argumentis fabularum omnium, actuum et scenarum novis, interpretatione, notis, et indice vocabulorum omnium, eorumque usus illustravit* Jacobus Operarius --- *in usum Ser. Delphini. Parisiis, apud Fred. Leonard.* --- Fundus est contextus a Grutero refictus. Operarius testatur, se usum fuisse ineditis notis *Jac. Corbinelli* Florentini, ad oras editionis Plauti a Sambuco factae manu adscriptis.

1683 *Parisiis*, c. versione Gallica & notis Annae *le Fevre.* Exhibet vero Amphitryonem, Rudentem et Epidicum.

1684 *Amstelodami*, 8. Jo. Fred. *Gronovii* tertia, *ex typographia Blaviana.* II tom. Editio haec praestantior habetur, quam Gronovianae priores 1664 et 1669.

1691 *Parisiis*, 12. Comédies de Plaute traduites

avec le latin a coté et des Remarques par A. *le Fevre.* III voll.

1711 *Londini*, 8. *M. Acci Plauti Comoediae, in duobus voluminibus, Londini, impens. Jac. Tonson.* II voll. Quam editionem curavit *Mich. Maittaire.*

1713 *Londini*, fol. inter Opera et fragmenta veterum poëtarum Latinorum profanorum et ecclesiasticorum duobus voluminibus comprehensa, cura *Mich. Maittaire.* B. Tooke et Jac. Tonson.

—— *Amstelodami*, 8. Captivi, cum versione Gallica Petri *Coste.*

1716 Eadem ibid. 12.

1719 *Lugduni*, 12. Comédies traduites avec des notes par *Gueudeville.* X voll.

—— *Amstelodami*, 8. l. 12. Oeuvres en Latin et François par de *Limiers.* X voll.

1721 *Amstelodami*, 16. ap. R. et G. Wetstenios. *M. Acci Plauti Comoediae superstites XX, ad ultimam editionem* Jo. Frid. Gronovii *accuratissime expressae.*

1723 *Londini*, 8 maj. *Amphitruo, Captivi, Epidicus et Rudens cum* Jac. Operarii *notis, recus. cura* Sam. Patrick.

1725 *Patavina* I, 8. *M. Accii Plauti Comoediae superstites viginti; cum fragmentis deperditarum. Patavii. Excudebat Jos. Cominus.*

1726 *Hagae Com.* 8. X tomis; c. vers. Gallica per *Gueudeville.*

1740 *Amstelaedami*, 8. *Jo. Fred. Gronovii* Lectiones Plautinae nunc primum editae. Accedit vita auctoris. Amst. apud Jo. Haffman.

1742 *Venetiis*, 4. *M. Acci Plauti Miles gloriosus*,

cum commentario P. Lacermi (*Jos. Bartholi*) *et ejusdem fabulae interpretatione Italicis versibus concinnata.* v. Menkenii Bibl. Catalog. I, pag. 303.

—— *Cellae.* 8. Aulularia, cum versione Germanica *Kayseri.*

1755 *Berolini.* 8. ed. J. Petr. *Miller.* III voll.

1759 *Parisiis.* 12. III voll. *M. Accii Plauti Comoediae quae supersunt. Paris. typis Jo. Barbou.*

1760 *Lipsiae.* 8 maj. II voll. *M. Acci Plauti quae supersunt Comoediae, cum commentario ex variorum notis et observationibus, ex recensione* Jo. Frederici Gronovii. *Accessere ex ejusdem Lectionibus Plautinis notulae asterisco notatae. Cum praefatione Jo. August.* Ernesti. *Lipsiae, impensis Gotth. Theoph. Georgii. Impressit Udalr. Christ. Saalbach CIƆIƆCCLX.*

1763 *Glasguae.* 12. III voll. Editio nitida.

1764 *Patavina* II, 8. II voll.

1765 *Florentiae.* 8. Pseudolus, cum versione Italica.

1779 et 1780 *Biponti.* 8. II voll. *M. Accii Plauti Comoediae superstites viginti, ad optimas editiones collatae. Accedit Index rarioris et obsoletae latinitatis. Studiis societatis Bipontinae. Editio accurata. Biponti, ex typographia Ducali.*

VERSIONES.

GALLICAE.

1658 Les Comédies de Plaute avec des remarques en Latin et en François par Michel de *Marolles*. à Paris, chez Pierre l'Amy. IV voll. 8.

1683 Trois Comédies de Plaute, traduites en François, avec le texte Latin et des remarques, par Anne *le Fevre*. (depuis Me. *Dacier*.) à Paris. III voll. 12. — Tomus I continet Amphitryonem; II Epidicum; III Rudentem.

1691 Eadem repetita Amstelodami III voll. 12.

1713 Les Captifs, Comédie de Plaute, traduite en François, avec des remarques par Pierre *Coste*. à Paris. 12. Repetita Amstelodami 1716.

1719 Les Oeuvres de Plaute en Latin et en François. Traduction nouvelle avec des remarques et un examen de chaque piece selon les regles du Theatre, par M. Henry Philippe de *Limiers*, avec figures. à Amsterdam. X voll. 12.

—— Les Comédies de Plaute, nouvellement traduites en stile libre, naturel et naif, avec des notes et des reflexions enjoutées,

de Critique, d'Antiquité, de Morale et de Politique, par Mr. de *Gueudeville.* Enrichi d'Estampes en Taille-douce à la tête de chaque tome et de chaque Comédie. à Leide. X voll. 12.

1726 Eadem repetita Hagae Com. X. voll. 8.

ANGLICAE.

1694 *Londini.* 8. Anglice versi prodiere Amphitruo, Epidicus et Rudens, cum notis criticis, teste Fabricio.

1767 The Comedies of Plautus, translated into familiar blank verse, by Bonell *Thornton.* M. B. II voll. 8. --- Volumen I habet Amphitruonem, Militem gloriosum et Captivos; II continentur Trinummus, Mercator, Aulularia et Rudens.

1773 Comedies of Plautus, translated into familiar blank verse (by Richard *Warner*) Vol. III et IV. 8. --- Duobus his voluminibus Warnerus Thorntoni versionem continuavit, et absolvit. Utraque versio laudatur. Textui subjectas habet breves variorum et Warneri notas.

HISPANICAE.

1515 *Caesaraugustae.* Amphitruo, interprete Francisco de *Villabos.* Archiatro Caroli V. Repetita Samorae 1543, et Hispali 1574.

1555 *Antwerpiae.* Miles gloriosus et Menaechmi.

1585 *Cordubae.* 4. Amphitruo, interprete Ferdinando Perez de *Oliva;* inserta ejusdem

Operibus. Titulum praefert: *Muestra de la lengua Castellana en el nancimiento de Hercules o Comedia de Amphitryon, tomado el argumento de la Latina de Plauto.*

ITALICAE.

1526 *Venetiis*, 8. Il Penolo e Menechmi, trad. in Ling. volg.

1742 *Venetiis*, 4. Miles gloriosus. Vid. ed. h. a. Alia Militis versio Italica, auctore Caelio Calcagnino, laudatur Fabricio.

1763 L'Aulularia di Plauto tradotta in verso Toscano. Pisa, 8. Auctor est Laurentius *Guazzesi*, Inspector fossarum Pisae.

1765 Il Pseudolo Comedia di M. Accio Plauto tradotto in versi Italiani (da Giuseppe *Torelli.*) Italiano e Latino. Si aggiunge la Traduzione d'alcuni Idillj di Theocrito e di Mosco. Greco e Italiano. Firenze. 8. Vid. Catalogue de Crevenna Vol. III, p. 167.

GERMANICAE.

1535 *Magdeburgi*, 8. Aulularia, auctore Joachimo *Greff*, Zwiccaviensi.

1582 Captivi, interprete Martino *Hayneccio.*

1608 Amphitruo, interprete Wolfartho *Spangenberg.*

1742 *Cellae*, 8. Aulularia, auctore *Kaysero.*

1750 Captivi, in Beytraegen zur Aufnahme des Theaters, Stuttgard. 8. Part. II.

1765 *Cellae*, 8. Aulularia in unum Actum contracta, auctore *Steffens.* cum textu Latino,

1767 Rudens et Trinummus, interprete Jo. Euſtach. *Goldhagen.* Vid. Goldhagens Griechiſche und Roemiſche Anthologie in Deutſchen Ueberſetzungen I u. II Theil, Brandenburg. 8.

1768 Captivi, Menaechmi, Rudens et Trinummus, auctore Leone *Lipſio.* Vid. Eclogae Plautinae, oder vier Luſtſpiele aus dem Plautus, Schmalkalden. 8.

1769 Pſeudolus, interprete C. H. *Schmidt.* Vid. Schmidts Biographie der Dichter, I Band, Leipzig. 8.

BELGICA.

Belgicam aliquot Plautinarum Comoediarum verſionem edidit Janus *Hautenus*, in quam exſtant hendecaſyllabi Juſti Lipſii in ejus Poëmatis num. 17.

I N D E X
C O M O E D I A R U M.

V O L. I.

I. A M P H I T R U O.
II. A S I N A R I A.
III. A U L U L A R I A.
IV. B A C C H I D E S.
V. C A P T E I V E I.
VI. C A S I N A.
VII. C I S T E L L A R I A.

V O L. I I.

VIII. C U R C U L I O.
IX. E P I D I C U S.
X. M E N A E C H M E I.
XI. M E R C A T O R.
XII. M I L E S G L O R I O S U S.
XIII. M O S T E L L A R I A.
XIV. P E R S A.

Digitized by Google

VOL. III.

XV. POENULUS.
XVI. PSEUDOLUS.
XVII. RUDENS.
XVIII. STICHUS.
XIX. TRINUMMUS.
XX. TRUCULENTUS.

Digitized by Google

M. ACCI PLAUTI
AMPHITRUO.

Digitized by Google

DRAMATIS PERSONAE.

SOSIA, servus.

MERCURIUS.

JUPPITER.

ALCUMENA.

AMPHITRUO.

THESSALA ancilla.

BLEPHARO, gubernator.

BROMIA, ancilla.

Digitized by Google

ARGUMENTUM.

In faciem versus Amphitruonis Juppiter,
Dum bellum gereret cum Telebois hostibus,
Alcmenam uxorem cepit usurariam.
Mercurius formam Sosiae servi gerit
Absentis: his Alcumena decipitur dolis.
Postquam rediere veri Amphitruo et Sosia,
Uterque luduntur dolis mirum in modum.
Hinc jurgium, tumultus, uxori et viro.
Donec cum tonitru voce missa ex aethere,
Adulterum se Juppiter confessus est.

ALIUD ARGUMENTUM

(Ut quibusdam videtur)

PRISCIANI.

Amore captus Alcumenas Juppiter,
Mutavit sese in ejus formam conjugis,
Pro patria Amphitruo dum cernit cum hostibus,
Habitu Mercurius ei subservit Sosiae.
Is advenienteis, servum ac dominum, frustra habet.
Turbas uxori ciet Amphitruo: atque invicem
Raptant pro moechis. Blepharo captus arbiter,
Uter sit, non quit, Amphitruo, decernere.
Omnem rem noscunt: geminos Alcmena enititur.

ALIUD ARGUMENTUM

CAMERARII.

Hujus Comoediae argumentum est in granditate quadam admodum ridiculum. Traduxit enim poëta

tragicum argumentum in Scenam Comicam. Atque est fabula illa nota, Jovem adamasse Alcumenam, quae esset nupta cum fratre patruele Amphitruone. Fuit enim, secundum poëtas, Jovis et Danaës filius Perseus, et cum hoc nupta Andromeda, Cephei filia. Horumque filii Alcaeus, Sthenelus, Mestor, Electryon, et filia Gorgophone. Alcaei autem filius Amphitruo; et Electryonis Alcumena ex filia Pelopis, quam fuisse ajunt appellatam Lysidicen. Cum autem interfecisset Electryonem clava in bovem missa imprudens Amphitruo, contulit se cum uxore Thebas, desponsa quidem sibi; sed cui promisisset iratus, se prius velle ulcisci caedem fratrum ipsius, quam nuptiis ejus potiretur. Ii fuerant a Taphiis, qui et Teleboae, interemti. Adversus hos profectus, qua nocte, bello confecto, rediit; ea concubuerat cum Alcumena Juppiter; de quo Hercules; concubitu autem viri, Iphicles conceptus fuit. Sed Plautus tempora et rem commiscuit, et fabulis involvit. Nam apud hunc decimo mense post nuptias revertitur Amphitruo, relicta gravida domi uxore. Juppiter autem tribus noctibus in unam congestis, qua nocte Thebanum solum attigit Amphitruo, eadem ex Alcumena voluptatem capit, quam praegnantem fecisset mense ante septimo: atque ea uno postea partu et humanum et Jovialem foetum enisa fuit. Haec autem habent insertas varias ac multiplices ludificationes et frustrationes et errores, quibus cum singulari festivitate dilatatur argumentum. Et est fabula haec inprimis referta facetis dictis atque jocis. Res agitur Thebis.

PROLOGUS.

MERCURIUS.

Ut vos in vostris voltis mercimoniis
Emundis vendundisque me laetum lucris
Afficere, atque adjuvare in rebus omnibus:
Et ut res, rationesque vostrorum omnium
Bene expedire voltis, peregreque et domi,
Bonoque atque amplo auctare perpetuo lucro,
Quasque incepistis res, quasque inceptabitis;
Et uti bonis vos vostrosque omnis nuntiis
Me afficere voltis: ea afferam, eaque ut nuntiem,
Quae maxume in rem vostram communem sient:
(Nam vos quidem id jam scitis concessum et datum
Mihi esse ab Diis aliis, nuntiis praesim et lucro:)
Haec ut me voltis approbare, annitier,
Lucrum ut perenne vobis semper suppetat:
Ita huic facietis fabulae silentium,
Itaque aequi et justi hic eritis omnes arbitri.
Nunc quojus jussu venio, et, quamobrem venerim,
Dicam: simulque ipse eloquar nomen meum.
Jovis jussu venio: nomen Mercuri 'st mihi.
Pater huc me misit ad vos oratum meus,
Tametsi pro imperio, vobis quod dictum foret,
Scibat facturos: quippe qui intellexerat,

Vereri vos se et metuere, ita ut aequom 'st, Jovem:
Verum profecto hoc petere me precario
A vobis jussit leniter dictis bonis.
Etenim ille, quoju' huc jussu venio, Juppiter,
Non minus quam vostrum quivis formidat malum:
Humana matre natus, humano patre,
Mirari non est aequom, sibi si praetimet.
Atque ego quoque etiam, qui Jovis sum filius,
Contagione mei patris metuo malum:
Propterea pace advenio, et pacem ad vos affero.
Justam rem et facilem esse oratum a vobis volo:
Nam juste ad justos justus sum orator datus.
Nam injusta ab justis inpetrari non decet:
Justa autem ab injustis petere, insipientia 'st:
Quippe illi iniqui jus ignorant, neque tenent.
Nunc jam huc animum omnes ea quae loquar advortite.
Debetis velle quae velimus. meruimus
Et ego et pater de vobis et republica.
Nam quid ego memorem, ut alios in Tragoediis
Vidi, Neptunum, Virtutem, Victoriam,
Martem, Bellonam, commemorare quae bona
Vobis fecissent? quis benefactis meus pater,
Deum regnator, architectus omnibus.
Sed mos illic numquam fuit patri meo,
Ut exprobraret quod bonis faceret boni.
Gratum arbitratur esse id a vobis sibi,
Meritoque vobis bona se facere quae facit.
Nunc quam rem oratum huc veni, primum proloquar:

Post hujus argumentum eloquar Tragoediae.
Quid contraxistis frontem? quia Tragoediam
Dixi futuram hanc? Deus sum: conmutavero
Eamdem hanc, si voltis: faciam, ex Tragoedia
Comoedia ut sit, omnibus iisdem versibus.
Utrum sit, an non, voltis? sed ego stultior,
Quasi nesciam vos velle, qui divos siem.
Teneo, quid animi vostri super hac re siet.
Faciam ut conmista sit Tragicocomoedia:
Nam me perpetuo facere ut sit Comoedia,
Reges quo veniant et Dii, non par arbitror.
Quid igitur? quoniam hic servos quoque partis habet,
Faciam, sit, proinde ut dixi, Tragicocomoedia.
Nunc hoc me orare a vobis jussit Juppiter,
Ut conquisitores singuli in subsellia
Eant per totam caveam, spectatoribus,
Si quoi favitores delegatos viderint,
Ut his in cavea pignus capiantur togae.
Sive qui ambissent palmam histrionibus,
Seu quoiquam artifici, seu per scribtas literas,
Sive qui ipsi ambissent, seu per internuntium,
Sive adeo aediles perfidiose quoi duint,
Sirempse legem jussit esse Juppiter;
Quasi magistratum sibi alterive ambiverit.
Virtute, dixit, vos victores vivere,
Non ambitione, neque perfidia. qui minus
Eadem histrioni sit lex, quae summo viro?
Virtute ambire oportet, non favitoribus.
Sat habet favitorum semper, qui recte facit:
Si illis fides est, quibus est ea res in manu.

Hoc quoque etiam mihi in mandatis dedit,
Ut conquisitores fierent histrionibus,
Qui sibi mandassent, delegati ut plauderent;
Quive, quo placeret alter, fecissent, minus,
Eis ornamenta et corium uti conciderent.
Mirari nolim vos, quapropter Juppiter
Nunc histriones curet. ne miremini:
Ipse hanc acturu'st Juppiter Comoediam.
Quid admirati estis? quasi vero novom
Nunc proferatur, Jovem facere histrioniam.
Etiam histriones anno quom in proscenio hic
Jovem invocarunt, venit: auxilio eis fuit:
Praeterea certo prodit in Tragoedia.
Hanc fabulam, inquam, hic Juppiter hodie ipse
aget,
Et ego una cum illo. Nunc animum advortite,
Dum hujusce argumentum eloquar Comoediae.
Haec urbs est Thebae: in illisce habitat aedibus
Amphitruo, natus Argis ex Argo patre,
Quicum Alcumena 'st nupta, Electri filia.
Is nunc Amphitruo praefectu'st legionibus.
Nam cum Telebois bellum 'st Thebano poplo.
Is priusquam hinc abiit ipsemet in exercitum,
Gravidam Alcumenam fecit uxorem suam.
Jam ego vos novisse credo, ut sit pater meus:
Quam liber harum rerum multarum siet:
Quantusque amator sit, quod conplacitum 'st
semel.
Is amare occepit Alcumenam clam virum,
Usuramque ejus corporis cepit sibi,
Et gravidam fecit is eam conpressu suo.

Nunc, de Alcumena ut rem teneatis rectius,
Utrimque est gravida, et ex viro, et ex summo
Jove.
Et meus pater nunc intus hic cum illa cubat:
Et haec ob eam rem nox est facta longior,
Dum ille, quacum volt, voluptatem capit.
Sed ita assimulavit se, quasi Amphitruo siet.
Nunc ne hunc ornatum vos meum admiremini,
Quod ego huc processi sic cum servili schema,
Veterem atque antiquam rem novam ad vos proferam:
Propterea ornatus in novom incessi modum.
Nam meus pater intus nunc est, eccum, Juppiter:
In Amphitruonis vortit sese imaginem,
Omnesque eum esse censent servi, qui vident:
Ita versipellem se facit, quando lubet.
Ego servi sumsi Sosiae mihi imaginem,
Qui cum Amphitruone abiit hinc in exercitum:
Ut praeservire amanti meo possem patri:
Atque ut ne, qui essem, familiares quaererent,
Versari crebro hic quom viderent me domi.
Nunc quom esse credent servom, et conservom
suum,
Haud quisquam quaeret, qui siem, aut quid venerim.
Pater nunc intus suo animo morem gerit:
Cubat conplexus, quojus cupiens maxume 'st.
Quae illi ad legionem facta sunt, memorat pater
Meus Alcumenae. at illa illum censet virum
Suum esse, quae cum moecho 'st. ibi nunc meus
pater

Memorat, legiones hostium ut fugaverit:
Quo pacto sit donis donatus plurimis.
Ea dona, quae illic Amphitruoni sunt data,
Abstulimus: facile meus pater quod volt facit.
Nunc hodie Amphitruo veniet huc ab exercitu,
Et Sosia servos, quojus ego hanc fero imaginem.
Nunc internosse ut nos possitis facilius,
Ego has habebo hic usque in petaso pinnulas;
Tum meo patri autem torulus inerit aureus
Sub petaso: id signum Amphitruoni non erit.
Ea signa nemo horum familiarium
Videre poterit: verum vos videbitis.
Sed Amphitruonis illic est servos Sosia,
A portu illic nunc cum laterna advenit.
Abigam jam ego illum advenientem ab aedibus.
Adest: ferit. Operae pretium hic spectantibus
Jovem atque Mercurium facere histrioniam.

Digitized by Google

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

SOSIA, MERCURIUS.

SOSIA.

Qui me alter est audacior homo? aut qui me confidentior,
Juventutis mores qui sciam, qui hoc noctis solus ambulem?
Quid faciam nunc, si Tresviri me in carcerem conpegerint?
Inde cras e promtuaria cella depromar ad flagrum:
Nec caussam liceat dicere mihi, neque in hero quidquam auxili siet:
Nec quisquam sit quin me omnes esse dignum deputent: ita
Quasi incudem me miserum homines octo validi caedant: ita
Peregre adveniens hospitio publicitus accipiar.
Haec heri inmodestia coëgit, me qui hoc
Noctis a portu ingratiis excitavit.
Nonne idem hoc luci me mittere potuit?
Opulento homini hoc servitus dura est;
Hoc magis miser est divitis servos:
Noctesque diesque assiduo satis superque est,
Quo facto aut dicto adest opus, quietus ne sis.
Ipse dominus dives operis, et laboris expers,
Quodcumque homini accidit libere, posse retur:
Aequom esse putat: non reputat laboris quid sit:

Nec, aequom anne iniquom imperet, cogitabit.
Ergo in servitute expetunt multa iniqua:
Habendum et ferendum hoc onus est cum labore.

MERCURIUS.

Satius est me queri illo modo servitutem; hodie
Qui fuerim liber, eum nunc potivit pater
Servitutis: hic, qui verna natus est, queritur.
Sum vero verna verbero.

SOSIA.

Numero mihi in mentem fuit,
Diis advenientem gratias pro meritis agere, atque alloqui.
Nae illi, edepol, si merito meo referre studeant gratias,
Aliquem hominem allegent, qui mi advenienti os occillet probe:
Quoniam bene quae in me fecerunt, ingrata ea habui atque inrita.

MERCURIUS.

Facit ille, quod volgo haud solent, ut quid se sit dignum sciat.

SOSIA.

Quod numquam opinatus fui, neque alius quisquam civium
Sibi eventurum, id contigit, ut salvi potiremur domum.
Victores, victis hostibus legiones reveniunt domum;
Duello exstincto maxumo, atque internecatis hostibus;

Quod multa Thebano populo acerba objecit funera,
Id vi et virtute militum victum atque expugnatum oppidum 'st,
Imperio atque auspicio heri mei Amphitruonis maxume.
Praeda atque agro adoreaque affecit populares suos,
Regique Thebano Creonti regnum stabilivit suum.
Me a portu praemisit domum, ut haec nuntiem uxori suae:
Ut gesserit rempublicam ductu, imperio, auspicio suo.
Ea nunc meditabor, quò modo illi dicam, quom illo advenero.
Si dixero mendacium, solens meo more fecero.
Nam quom pugnabant maxume, ego fugiebam maxume.
Verumtamen, quasi affuerim simulabo, atque audita eloquar.
Sed, quo modo, et verbis quibus me deceat fabularier,
Prius ipse mecum etiam volo hic meditari. sic hoc proloquar.
Principio ut illo advenimus, ubi primum terram tetigimus,
Continuo Amphitruo delegit viros primorum principes:
Eos legat: Telebois jubet sententiam ut dicant suam.

Digitized by Google

Si sine vi et sine bello velint rapta et raptores tradere,
Si, quae asportassent, redderent; se exercitum extemplo domum
Reducturum, abituros agro Argivos, pacem atque otium
Dare illis. sin aliter sient animati, neque dent quae petat:
Sese igitur summa vi virisque eorum oppidum expugnassere.
Haec ubi Telebois ordine iterarunt, quos praefecerat
Amphitruo: magnanimi viri freti virtute, et viribus
Superbi, nimis ferociter legatos nostros increpant.
Respondent, bello se et suos tutari posse: proinde uti
Propere de finibus suis exercitus deducerent.
Haec ubi legati pertulere, Amphitruo castris illico
Producit omnem exercitum. contra Teleboae ex oppido
Legiones educunt suas, nimis pulchris armis praeditas.
Postquam utrimque exitum 'st maxuma copia,
Dispertiti viri, dispertiti ordines:
Nos nostras more nostro et modo instruximus legiones.
Item hostes contra legiones suas instruunt.
Deinde utrique imperatores in medium exeunt
Extra turbam ordinum; conloquuntur simul.
Convenit; victi utri sint eo proelio,

Urbem, agrum, aras, focos, seque uti dederent.
Postquam id actum 'st, tubae utrimque canunt: contra
Consonat terra: clamorem utrimque efferunt.
Imperator utrimque hinc et illinc Jovi
Vota suscipere, hortari exercitum:
Pro se quisque, id quod quisque potest et valet,
Edit; ferro ferit: tela frangunt: boat
Coelum fremitu virum: ex spiritu atque anhelitu
Nebula constat: cadunt volneris vi et virium.
Denique, ut voluimus, nostra superat manus:
Hostes crebri cadunt: nostri contra ingruunt.
Vicimus vi feroces.
Sed fugam in se tamen nemo convortitur,
Nec recedit loco, quin statim rem gerat.
Animam omittunt, priusquam loco demigrent:
Quisque, uti steterat, jacet, obtinetque ordinem.
Hoc ubi Amphitruo herus conspicatus est,
Illico equites jubet dextera inducere.
Equites parent citi: ab dextera maxumo
Cum clamore involant, inpetu alacri:
Foedant et proterunt hostium copias jure injustas.

MERCURIUS.

Numquam etiam quidquam adhuc verborum est prolocutus perperam:
Namque ego fui illic in re praesenti, et meus, quom pugnatum 'st, pater.

SOSIA.

Perduelles penetrant se in fugam. ibi nostris animus additu'st:

Vortentibus Telebois, telis conplebantur corpora;
Ipsusque Amphitruo regem Pterelam sua obtruncavit manu.
Haec illic est pugnata pugna usque a mane ad vesperum:
Hoc adeo hoc conmemini magis, quia illo die inpransus fui.
Sed proelium id tandem diremit nox interventu suo.
Postridie in castra ex urbe ad nos veniunt flentes principes:
Velatis manibus orant, ignoscamus peccatum suum:
Deduntque se, divina humanaque omnia, urbem et liberos,
In ditionem atque in arbitratum, cuncti, Thebano poplo.
Post ob virtutem hero Amphitruoni patera donata aurea 'st,
Qui Pterela potitare rex solitu 'st. haec sic dicam herae.
Nunc pergam heri imperium exsequi, et me domum capessere.

MERCURIUS.

Atat! illic huc ituru'st: ibo ego illi obviam.
Neque ego hunc hominem hodie ad aedis has sinam umquam accedere:
Quando imago 'st hujus in me, certum 'st hominem eludere.

Et enimvero quoniam formam cepi hujus in me, et statum,
Decet et facta moresque hujus habere me similis item.
Itaque me malum esse oportet, callidum, astutum admodum,
Atque hunc, telo suo sibi, malitia a foribus pellere.
Sed quid illuc est? coelum aspectat: observabo, quam rem agat.

SOSIA.

Certe edepol scio, si aliud quidquam 'st quod credam, aut certo sciam,
Credo ego hac noctu Nocturnum obdormivisse ebrium.
Nam neque se Septemtriones quoquam in coelo conmovent,
Neque se Luna quoquam mutat, atque uti exorta 'st semel.
Nec Jugulae, neque Vesperugo, neque Vergiliae occidunt.
Ita statim stant signa: neque nox quoquam concedit die.

MERCURIUS.

Perge, nox, ut occepisti! gere patri morem meo:
Optumo optume optumam operam das: datam pulchre locas.

SOSIA.

Neque ego hac nocte longiorem me vidisse censeo:

Nisi item unam, verberatus quam pependi perpetem.
Eam quoque edepol etiam multo haec vicit longitudine.
Credo edepol equidem dormire Solem, atque adpotum probe.
Mira sunt, nisi invitavit sese in coena plusculum.

MERCURIUS.

Ain' vero, verbero? Deôs esse tui similis putas?
Ego pol te istis tuis pro dictis et malefactis, furcifer,
Accipiam; modo sis veni huc: invenies infortunium.

SOSIA.

Ubi sunt isti scortatores, qui soli inviti cubant?
Haec nox scita'st exercendo scorto conducto male.

MERCURIUS.

Meus pater nunc pro hujus verbis recte et sapienter facit,
Qui conplexus cum Alcumena, cubat amans, animo obsequens.

SOSIA.

Ibo, ut, herus quod imperavit, Alcumenae nuntiem.
Sed quis hic est homo, quem ante aedis video hoc noctis? non placet.

MERCURIUS.

Nullus est hoc meticulosus aeque.

SOSIA.

Quem? in mentem venit,
Illic homo hoc denuo volt pallium detexere.

MERCURIUS.

Timet homo: deludam ego illum.

SOSIA.

Perii! dentes pruriunt.
Certe advenientem me hic hospitio pugnae accepturu'st.
Credo misericors est: nunc propterea quod me meus herus
Fecit, ut vigilarem, hic pugnis faciet hodie, ut dormiam.
Oppido interii. obsecro hercle quantus et quam validus est!

MERCURIUS.

Clare advorsum fabulabor. hic auscultet quae loquar.
Igitur magis modum in majorem in sese concipiet metum.
Agite, pugni, jam diu 'st, quod ventri victum non datis:
Jampridem videtur factum, heri quod homines quatuor
In soporem conlocastis nudos.

SOSIA.

Formido male,

Ne ego hic nomen meum conmutem, et Quintus fiam e Sosia.
Quatuor viros sopori se dedisse hic autumat:
Metuo ne numerum augeam illum.

MERCURIUS.

Hem! nunc jam ergo: sic colo.

SOSIA.

Cingitur, certe expedit se.

MERCURIUS.

Non feret, quin vapulet.

SOSIA.

Quis homo?

MERCURIUS.

Quisquis homo huc profecto venerit, pugnos edet.

SOSIA.

Apage, non placet me hoc noctis esse: coenavi modo:
Proin tu istam coenam largire, si sapis, esurientibus.

MERCURIUS.

Haud malum huic est pondus pugno.

SOSIA.

Perii! pugnos ponderat.

Digitized by Google

MERCURIUS.

Quid si ego illum tractim tangam, ut dormiat?

SOSIA.

Servaveris:
Nam continuas has tris noctes pervigilavi.

MERCURIUS.

Pessumum 'st
Facinus! nequiter ferire malam male discit manus.
Alia forma oportet esse quem tu pugno legeris.

SOSIA.

Illic homo me interpolabit, meumque os finget denuo.

MERCURIUS.

Exossatum os esse oportet, quem probe percusseris.

SOSIA.

Mirum, ni hic me quasi muraenam exossare cogitat.
Ultro istunc qui exossat homines. perii, si me aspexerit.

MERCURIUS.

Olet homo quidam malo suo.

SOSIA.

Hei! numnam ego obolui?

MERCURIUS.

Atque haud longe abesse oportet: verum longe hinc abfuit.

SOSIA.

Illic homo superstitiosus est.

MERCURIUS.

Gestiunt pugni mihi.

SOSIA.

Si in me exercituru, quaeso, in parietem ut primum domes.

MERCURIUS.

Vox mihi ad auris advolavit.

SOSIA.

Nae ego homo infelix fui,
Qui non alas intervelli: volucrem vocem gestito.

MERCURIUS.

Illic homo a me sibi malam rem arcessit jumento suo.

SOSIA.

Non equidem ullum habeo jumentum.

MERCURIUS.

Onerandu 'st pugnis probe.

SOSIA.

Lassus sum hercle e navi, ut vectus huc sum: etiam nunc nauseo.
Vix incedo inanis; ne ire posse cum onere existumes.

MERCURIUS.

Certe enim hic nescio quis loquitur.

SOSIA.

Salvos sum, non me videt.

Nescio quem loqui autumat: mihi certo nomen Sosia 'st.

MERCURIUS.

Hinc enim mihi dextera vox auris, ut videtur, verberat.

SOSIA.

Metuo, vocis ne vice hodie hic vapulem, quae hunc verberat.

MERCURIUS.

Optume eccum incedit ad me.

SOSIA.

Timeo: totus torpeo.
Non edepol nunc ubi terrarum sim, scio, si quis roget:
Neque miser me conmovere possum prae formidine.
Ilicet, mandata heri perierunt, una et Sosia.
Verum certum'st confidenter hominem contra conloqui,
Qui possim videri huic fortis, a me ut abstineat manum.

MERCURIUS.

Quo ambulas tu, qui Volcanum in cornu conclusum geris?

SOSIA.

Quid id exquiris tu, qui pugnis os exossas hominibus?

MERCURIUS.

Servos esne, an liber?

SOSIA.

Utcumque animo conlibitum 'st meo.

MERCURIUS.

Ain' vero?

SOSIA.

Aio enimvero.

MERCURIUS.

Verbero.

SOSIA.

Mentiris nunc jam.

MERCURIUS.

At jam faciam ut verum dicas dicere.

SOSIA.

Quid eo 'st opus?

MERCURIUS.

Possum scire, quo profectus, quojus sis, aut quid veneris?

SOSIA.

Huc eo: heri mei sum servos. numquid nunc es certior?

MERCURIUS.

Ego tibi istam hodie scelestam conprimam linguam.

SOSIA.

Haud potes:

Bene pudiceque asservatur.

MERCURIUS.

Pergin' argutarier?

Quid apud hasce aedis negoti 'st tibi?

SOSIA.

Immo quid est tibi?

MERCURIUS.

Rex Creo vigiles nocturnos singulos semper locat.

SOSIA.

Bene facit: quia nos eramus peregri, tutatu 'st domi:

At nunc abi sane, advenisse familiaris dicito.

MERCURIUS.

Nescio quam tu familiaris sis: nisi actutum hinc abis,

Familiaris accipiere faxo haud familiariter.

SOSIA.

Hic, inquam, habito ego, atque horunc servos sum.

MERCURIUS.

At scin' quomodo?

Faciam ego hodie te superbum, nisi hinc abis.

SOSIA.

Quonam modo?

MERCURIUS.

Auferere, non abibis, si ego fustem sumsero.

SOSIA.

Quin me esse hujus familiae familiarem praedico.

MERCURIUS.

Vide sis, quam mox vapulare vis, nisi actutum hinc abis.

SOSIA.

Tun' domo prohibere peregre me advenientem postulas?

MERCURIUS.

Haeccine tua domu 'st?

SOSIA.

Ita, inquam.

MERCURIUS.

Quis herus est igitur tibi?

SOSIA.

Amphitruo, qui nunc praefectu 'st Thebanis legionibus;
Quicum nupta 'st Alcumena.

MERCURIUS.

Quid ais? quid nomen tibi 'st?

SOSIA.

Sosiam vocant Thebani, Davo prognatum patre.

MERCURIUS.

Nae tu istic hodie malo tuo, conpositis mendaciis
Advenisti, audaciae columen, consutis dolis.

SOSIA.

Immo equidem tunicis consutis huc advenio, non dolis.

MERCURIUS.

At mentiris etiam: certo pedibus, non tunicis venis.

SOSIA.

Ita profecto.

MERCURIUS.

Nunc profecto vapula ob mendacium.

SOSIA.

Non edepol volo profecto.

MERCURIUS.

At pol profecto ingratiis.
Hoc quidem profecto certum 'st, non est arbitrarium.

SOSIA.

Tuam fidem obsecro!

MERCURIUS.

Tun' te audes Sosiam esse dicere,
Qui ego sum?

SOSIA.

Perii!

MERCURIUS.

Parum etiam, praeut futurum'st, praedicas.
Quojus nunc es?

SOSIA.

Tuus: nam pugnis usu fecisti tuum.
Pro fidi Thebani cives!

MERCURIUS.

Etiam clamas, carnufex?

Digitized by Google

Eloquere, quid venisti?

SOSIA.

Ut esset quem tu pugnis caederes.

MERCURIUS.

Quojus es?

SOSIA.

Amphitruonis, inquam, Sosia.

MERCURIUS.

Ergo istoc magis,
Quia vaniloquos, vapulabis: ego sum, non tu, Sosia.

SOSIA.

Ita Dii faciant, ut tu potius sis, atque ego te ut verberem.

MERCURIUS.

Etiam muttis?

SOSIA.

Jam tacebo.

MERCURIUS.

Quis tibi heru 'st?

SOSIA.

Quem tu voles.

MERCURIUS.

Quid igitur? qui nunc vocare?

SOSIA.

Nemo, nisi quem jusseris.

MERCURIUS.

Amphitruonis ted esse aibas Sosiam.

SOSIA.

Peccaveram:

Nam Amphitruonis socium nae med esse volui dicere.

MERCURIUS.

Scibam equidem nullum esse nobis, nisi me, servom Sosiam.

Fugit te ratio.

SOSIA.

Utinam istuc pugni fecissent tui.

MERCURIUS.

Ego sum Sosia ille quem tu jamdudum esse aibas mihi.

SOSIA.

Obsecro per pacem liceat te alloqui, ut ne vapulem.

MERCURIUS.

Immo induciae parumper fiant, si quid vis loqui.

SOSIA.

Non loquar nisi pace facta, quando pugnis plus vales.

MERCURIUS.

Dicito, si quid vis, non nocebo.

SOSIA.

Tuae fidei credo?

MERCURIUS.

Meae.

SOSIA.

Quid, si falles?

MERCURIUS.

Tum Mercurius Sosiae iratus siet.

SOSIA.

Animum advorte: nunc licet mihi libere quidvis loqui.
Amphitruonis ego sum servos Sosia.

MERCURIUS.

Etiam denuo?

SOSIA.

Pacem feci, foedus feci, vera dico.

MERCURIUS.

Vapula.

SOSIA.

Ut lubet, quod tibi lubet, fac: quoniam pugnis plus vales.
Verum, ut ut es facturus, hoc quidem hercle haud reticebo tamen.

MERCURIUS.

Tu me vivos hodie numquam facies, quin sim Sosia.

SOSIA.

Certe edepol tu me alienabis numquam, quin noster siem.
Nec nobis praeter med alius quisquam 'st servos Sosia,

Qui cum Amphitruone hinc una ieram in exercitum.

MERCURIUS.

Hic homo sanus non est.

SOSIA.

Quod mihi praedicas vitium, id tibi est.
Quid, malum! non sum ego servos Amphitruonis Sosia?
Nonne hac noctu nostra navis huc ex portu Persico
Venit, quae me advexit? nonne me huc herus misit meus?
Nonne ego nunc sto ante aedis nostras? non mi est laterna in manu?
Non loquor? non vigilo? non hic homo modo me pugnis contudit?
Fecit hercle: nam etiam misero nunc malae dolent.
Quid igitur ego dubito? aut cur non introeo in nostram domum?

MERCURIUS.

Quid, domum vostram?

SOSIA.

Ita enimvero.

MERCURIUS.

Quin quaeque dixti modo,
Omnia ementitu's. equidem Sosia Amphitruonis sum.

Nam noctu hac soluta 'st navis nostra e portu Persico:
Et ubi Pterela rex regnavit, oppidum expugnavimus:
Et legiones Teleboarum vi pugnando cepimus.
Et ipsus Amphitruo obtruncavit regem Pterelam in proelio.

SOSIA.

Egomet mihi non credo, quom illaec autumare illum audio.
Hic quidem certe, quae illic sunt res gestae, memorat memoriter.
Sed quid ais? quid Amphitruoni a Telebois datum 'st?

MERCURIUS.

Pterela rex qui potitare solitus est, patera aurea.

SOSIA.

Elocutus est. ubi patera nunc est?

MERCURIUS.

In cistula
Amphitruonis obsignata signo 'st.

SOSIA.

Signi dic quid est?

MERCURIUS.

Cum quadrigis sol exoriens. quid me captas, carnufex?

SOSIA.

Argumentis vincit: aliud nomen quaerendum 'st mihi.

Nescio, unde haec hic spectavit. jam ego hunc decipiam probe:
Nam quod egomet solus feci, nec quisquam alius aſſuit
In tabernaculo, id quidem hodie numquam poterit dicere.
Si tu Sosia es, legiones quom pugnabant maxume,
Quid in tabernaculo fecisti? victus sum, si dixeris.

MERCURIUS.

Cadus erat vini: inde inplevi hirneam.

SOSIA.

Ingreſſu 'st viam.

MERCURIUS.

Eam ego, ut matre fuerat natum, vini eduxi meri.

SOSIA.

Mira sunt, nisi latuit intus illic in illac hirnea.
Factum 'st illud, ut ego illic vini hirneam ebiberim meri.

MERCURIUS.

Quid nunc? vincon' argumentis, te non esse Sosiam?

SOSIA.

Tu negas med esse?

MERCURIUS.

Quid ego ni negem, qui egomet siem?

SOSIA.

Per Jovem juro med esse: neque me falsum dicere.

MERCURIUS.

At ego per Mercurium juro, tibi Jovem non credere:
Nam injurato scio plus credet mihi, quam jurato tibi.

SOSIA.

Quis ego sum saltem, si non sum Sosia? te interrogo.

MERCURIUS.

Ubi ego Sosia nolim esse, tu esto sane Sosia.
Nunc quando ego sum, vapulabis, ni hinc abis, ignobilis.

SOSIA.

Certe edepol, quom illum contemplo, et formam cognosco meam,
Quemadmodum ego saepe in speculum inspexi, nimis simili 'st mei.
Itidem habet petasum, ac vestitum: tam consimili 'st atque ego.
Sura, pes, statura, tonsus, oculi, nasum, vel labra,
Malae, mentum, barba, collum: totus! quid verbis opu 'st?
Si tergum cicatricosum, nihil hoc simili est similius.
Sed quom cogito, equidem certo idem sum qui semper fui.
Novi herum: novi aedis nostras. sane sapio et sentio.

Non ego illi obtempero quod loquitur; pultabo foris.

MERCURIUS.

Quo agis te?

SOSIA.

Domum.

MERCURIUS.

Quadrigas si nunc inscendas Jovis,
Atque hinc fugias, ita vix poteris effugere infortunium.

SOSIA.

Nonne herae meae nuntiare quod herus meus jussit, licet?

MERCURIUS.

Tuae, si quid vis nuntiare: hanc nostram adire non sinam.
Nam si me irritassis, hodie lumbifragium hinc auferes.

SOSIA.

Abeo potius: Dii inmortales, obsecro vostram fidem!
Ubi ego perii? ubi inmutatus sum? ubi ego formam perdidi?
An egomet me illic reliqui, si forte oblitus?
Nam hic quidem omnem imaginem meam, quae antehac fuerat, possidet.
Vivo fit, quod numquam quisquam mortuo faciet mihi.

C 2

Ibo ad portum, atque haec uti sunt facta, hero dicam meo.
Nisi etiam is quoque me ignorabit; quod ille faciat Juppiter!
Ut ego hodie raso capite calvus capiam pileum.

SCENA II.

MERCURIUS.

BENE prospereque hoc hodie operis processit mihi.
Amovi a foribus maxumam molestiam,
Patri ut liceret tuto illam amplexarier.
Jam ille illuc ad herum quom Amphitruonem advenerit,
Narrabit servom hinc sese a foribus Sosiam
Amovisse. ille adeo illum mentiri sibi
Credet: neque credet huc profectum, ut jusserat.
Erroris ambo ego illos et dementiae
Conplebo, atque omnem Amphitruonis familiam:
Adeo usque satietatem dum capiet pater
Illius quam amat. igitur demum omnes scient,
Quae facta. denique Alcumenam Juppiter
Rediget antiquam in concordiam conjugis.
Nam Amphitruo actutum uxori turbas conciet,
Atque insimulabit eam probri. tum meus pater
Eam seditionem in tranquillum conferet.
Nunc de Alcumena, dudum quod dixi minus,
Hodie illa pariet filios geminos duos:

Alter decumo post mense nascetur puer,
Quam seminatus; alter mense septumo.
Eorum Amphitruonis alter est, alter Jovis.
Verum minori puero major est pater,
Minor majori. jamne hoc scitis quid siet?
Sed Alcumenae hujus honoris gratia,
Pater curavit uno ut fetu fieret;
Uno ut labore absolvat aerumnas duas,
Et ne in suspicione ponatur stupri,
Et clandestina ut celetur consuetio.
Quamquam, ut jamdudum dixi, resciscet tamen
Amphitruo rem omnem. quid igitur? nemo id probro
Profecto ducet Alcumenae. nam Deum
Non par videtur facere, delictum suum
Suamque culpam expetere in mortalem ut sinat.
Orationem conprimam: crepuit foris.
Amphitruo subditivus, eccum, exit foras
Cum Alcumena uxore usuraria.

SCENA III.

JUPPITER. ALCUMENA. MERCURIUS.

JUPPITER.

BENE vale, Alcumena: cura rem communem, quod facis.
Atque inperce, quaeso: menses jam tibi esse actos vides.
Mihi necesse 'st ire hinc: verum quod erit natum, tollito.

ALCUMENA.

Quid istud est, mi vir, negoti, quod tu tam subito domo
Abeas?

JUPPITER.

Edepol,. haud quod tui me, neque domi distaedeat:
Sed ubi summus imperator non adest ad exercitum,
Citius, quod non facto 'st usus, fit, quam quod facto 'st opus.

MERCURIUS.

Nimis hic scitus est sycophanta, qui quidem meus sit pater.
Observatote, quam blande mulieri palpabitur.

ALCUMENA.

Ecastor, re experior, quanti facias uxorem tuam.

JUPPITER.

Satin' habes, si feminarum nulla 'st quam aeque diligam?

MERCURIUS.

Edepol nae illa si istis rebus te sciat operam dare,
Ego faxim, te Amphitruonem esse malis, quam Jovem.

ALCUMENA.

Experiri istuc mavellem me, quam mi memorarier.
Prius abis, quam lectus, ubi cubuisti, concaluit locus.

Here venisti media nocte, nunc abis: hoccine placet?

MERCURIUS.

Accedam, atque hanc appellabo, et supparasitabor patri.
Numquam edepol quemquam mortalem credo ego uxorem suam
Sic efflictim amare, proinde ut hic te efflictim deperit.

JUPPITER.

Carnufex, non ego te novi? abin' e conspectu meo?
Quid tibi hanc curatio est rem, verbero, aut muttitio?
Quoi pol ego jam hoc scipione....

ALCUMENA.

Ah! noli.

JUPPITER.

Muttito modo.

MERCURIUS.

Nequiter paene expedivit prima parasitatio.

JUPPITER.

Verum quod dicis, mea uxor, non te mi irasci decet.
Clanculum abii a legione: operam hanc surripui tibi:
Ex me primo prima scires, rem ut gessissem publicam.

Ea tibi omnia enarravi. niſi te amarem plurimum,
Non facerem.

MERCURIUS.

Facitne ut dixi? timidam palpo percutit.

JUPPITER.

Nunc, ne legio perſentiſcat, clam illuc redeundum 'st mihi;
Ne me uxorem praevortiſſe dicant prae republica.

ALCUMENA.

Lacrumantem ex abitu concinnas tu tuam uxorem.

JUPPITER.

Tace.
Ne conrumpe oculos; redibo actutum.

ALCUMENA.

Id actutum diu 'st.

JUPPITER.

Non ego te hic lubens relinquo, neque abeo abs te.

ALCUMENA.

Sentio:
Nam qua nocte ad me veniſti, eadem abis.

JUPPITER.

Cur me tenes?
Tempus eſt: exire ex urbe, priusquam luciſcat, volo.
Nunc tibi hanc pateram, quae dono mi illic ob virtutem data 'st,

Pterela rex qui potitavit, quem ego mea occidi manu,
Alcumena, tibi condono.

ALCUMENA.

Facis ut alias res soles.
Ecastor condignum donum, quali 'st qui donum dedit.

MERCURIUS.

Immo sic condignum donum, quali'st quoi dono datum 'st.

JUPPITER.

Pergin' autem? nonne ego possum, furcifer, te perdere?

ALCUMENA.

Noli amabo, Amphitruo, irasci Sosiae caussa mea.

JUPPITER.

Faciam ita ut vis.

MERCURIUS.

Ex amore hic admodum quam saevos est!

JUPPITER.

Numquid vis?

ALCUMENA.

Ut quom absim, me ames, me tuam absentem tamen.

MERCURIUS.

Eamus, Amphitruo: luciscit hoc jam.

JUPPITER.

Abi prae, Sosia:
Jam ego sequar. numquid vis?

ALCUMENA.

Etiam: út actutum advenias.

JUPPITER.

Licet.
Prius tua opinione hic adero: bonum animum habe.
Nunc te, nox, quae me mansisti, mitto, ut concedas die,
Ut mortalibus inluciscas luce clara et candida.
Atque quanto nox fuisti longior hac proxuma,
Tanto brevior dies ut fiat faciam, ut aeque disparet,
Et dies e nocte accedat. ibo, et Mercurium subsequar.

ACTUS II.

SCENA I.

AMPHITRUO, SOSIA.

AMPHITRUO.

Age, i tu secundum.

SOSIA.

Sequor, subsequor te.

AMPHITRUO.

Scelestissumum te arbitror.

Google

SOSIA.

Nam quamobrem?

AMPHITRUO.

Quia id quod neque est, nec fuit, nec futurum 'st,
Mihi praedicas.

SOSIA.

Eccere! jam tuatim
Facis tu, ut tuis nulla apud te sit fides.

AMPHITRUO.

Quid est? quo modo? jam quidem hercle ego tibi istam
Scelestam, scelus, linguam abscindam.

SOSIA.

Tuus sum;
Proinde ut commodum 'st et lubet, quidque facias:
Tamen, quin loquar ego haec uti facta sunt hic,
Numquam ullo modo me potes deterrere.

AMPHITRUO.

Scelestissume! audes mihi praedicare id,
Domi te esse nunc, qui hic ades?

SOSIA.

Vera dico.

AMPHITRUO.

Malum! quod tibi Dii dabunt, atque ego hodie
Dabo.

SOSIA.

Istuc tibi est in manu: nam tuus sum.

AMPHITRUO.

Tun' me, verbero, audes herum ludifacere?
Tun' id dicere audes, quod nemo umquam homo antehac
Vidit, nec potest fieri, tempore uno
Homo idem duobus locis ut simul sit?

SOSIA.

Profecto, ut loquor, res ita est.

AMPHITRUO.

Juppiter te
Perdat!

SOSIA.

Quid mali sum, here, tua ex re promeritus?

AMPHITRUO.

Rogasne, inprobe, etiam, qui ludos facis me?

SOSIA.

Merito maledicas mihi, si id ita factum 'st.
Verum haud mentior, resque uti facta, dico.

AMPHITRUO.

Homo hic ebrius est, ut opinor.

SOSIA.

Utinam ita essem!

AMPHITRUO.

Optas quae facta.

SOSIA.

Egone?

AMPHITRUO.

Tu istic. ubi bibisti?

SOSIA.

Nusquam equidem bibi.

AMPHITRUO.

Quid hoc sit hominis!

SOSIA.

Equidem decies dixi:
Domi ego sum, inquam;
Ecquid audis? et apud te assum Sosia idem.
Satin' hoc plane,
Satin' diserte, here, nunc videor tibi locutus
Esse?

AMPHITRUO.

Vah! apage te à me.

SOSIA.

Quid est negoti?

AMPHITRUO.

Pestis te tenet.

SOSIA.

Nam cur istuc dicis?
Equidem valeo, et salvos sum recte, Amphitruo.

AMPHITRUO.

At te ego faciam hodie, proinde ac meritus es,
Ut minus valeas, et miser sis,
Salvos domum si rediero. Jam
Sequere sis, herum qui ludificas dictis delirantibus:
Qui, quoniam herus quod imperavit neglexisti persequi,

Nunc venis etiam ultro inrisum dominum. quae neque fieri
Possunt, neque fando umquam accepit quisquam, profers, carnufex;
Quojus ego hodie in tergo faxo ista expetant mendacia.

SOSIA.

Amphitruo, miserruma istaec miseria est servo bono,
Apud herum qui vera loquitur, si id vi verum vincitur.

AMPHITRUO.

Quo id, malum, pacto potest (nam mecum argumentis puta)
Fieri, nunc uti tu hic sis et domi? id dici volo.

SOSIA.

Sum profecto et hic et illic. hoc quoivis mirari licet.
Neque tibi istuc mirum magis videtur, quam ipsi mihi.

AMPHITRUO.

Quo modo?

SOSIA.

Nihilo, inquam, mirum magis tibi istuc quam mihi.
Neque, ita me Dii ament, credebam primo mihimet Sosiae,
Donec Sosia, ille egomet, fecit sibi uti crederem.

Ordine omne, uti quidque actum 'st, dum apud hostes sedimus,
Edissertavit; tum formam una abstulit cum nomine.
Neque lac lacti magis est simile, quam ille ego simili 'st mei.
Nam ut dudum ante lucem a portu me praemisisti domum —

AMPHITRUO.

Quid igitur?

SOSIA.

Prius multo ante aedis stabam quam illo adveneram.

AMPHITRUO.

Quas, malum, nugas! satin' tu sanus es?

SOSIA.

Sic sum, ut vides.

AMPHITRUO.

Huic homini nescio quid est mali mala objectum manu,
Postquam a me abiit.

SOSIA.

Fateor: nam sum obtusus pugnis pessume.

AMPHITRUO.

Quis te verberavit?

SOSIA.

Egomet memet, qui nunc sum domi.

AMPHITRUO.

Cave quidquam, nisi quod rogabo te, mihi responderis.
Omnium primum, iste qui sit Sosia, hoc dici volo.

SOSIA.

Tuus est servos.

AMPHITRUO.

Mihi quidem uno te plus etiam 'st quam volo:
Neque postquam sum natus, habui nisi te servom Sosiam.

SOSIA.

At ego nunc, Amphitruo, dico: Sosiam servom tuum
Praeter me alterum, inquam, adveniens faciam ut offendas domi,
Davo prognatum; patre eodem quo ego sum: forma, aetate item
Qua ego sum. quid opu 'st verbis? geminus Sosia hic factu 'st tibi.

AMPHITRUO.

Nimia memoras mira. sed vidistin' uxorem meam?

SOSIA.

Quin introire in aedis numquam licitum 'st.

AMPHITRUO.

Quis te prohibuit?

SOSIA.

Sosia ille, quem jamdudum dico, is qui me contudit.

AMPHITRUO.

Quis istic Sosia 'st?

SOSIA.

Ego, inquam. quotiens dicendum 'st tibi?

AMPHITRUO.

Sed quid ais? num obdormivisti dudum?

SOSIA.

Nusquam gentium.

AMPHITRUO.

Ibi forte istum si vidisses quendam in somnis Sosiam.

SOSIA.

Non soleo ego somniculose heri imperia persequi.
Vigilans vidi, vigilans nunc te video, vigilans fabulor,
Vigilantem ille me jamdudum vigilans pugnis contudit.

AMPHITRUO.

Quis homo?

SOSIA.

Sosia, inquam, ego ille. quaeso, nonne intellegis?

AMPHITRUO.

Qui, malum, intellegere quisquam potis est? ita nugas blatis.

SOSIA.

Verum actutum nosces.

AMPHITRUO.

Quem?

SOSIA.

Illum nosces, servom Sosiam.

AMPHITRUO.

Sequere hac igitur me: nam mi istuc primum exquisito 'st opus.
Sed vide ex navi efferantur quae jam imperavi omnia.

SOSIA.

Et memor sum et diligens, ut quae imperes compareant.
Non ego cum vino simitu ebibi imperium tuum.

AMPHITRUO.

Utinam Dii faxint, infecta dicta re eveniant tua!

SCENA II.

ALCUMENA. AMPHITRUO. SOSIA. THESSALA.

ALCUMENA.

SATIN' parva res est voluptatum in vita,
Atque in aetate agunda!
Prae quam quod molestum est! ita quoique comparatum

Est in aetate hominum;
Ita Diis placitum, voluptatem ut maeror comes consequatur:
Quin incommodi plus malique illico assit, boni si obtigit quid.
Nam ego id nunc experior domo, atque ipsa de me scio, quoi voluptas
Parumper data 'st; dum viri mei mihi potestas videndi fuit
Noctem unam modo: atque is repente abiit a me hinc ante lucem.
Sola hic mihi nunc videor, quia ille hinc abest, quem ego amo praeter omnis.
Plus aegri ex abitu viri, quam ex adventu voluptatis cepi.
Sed hoc me beat saltem, quod perduellis vicit, et domum
Laudis conpos revenit: id solatio 'st. Absit; dummodo
Laude parta domum recipiat se: feram et perferam usque
Abitum ejus animo forti atque obfirmato: id modo si mercedis
Datur mihi, ut meus victor vir belli clueat, satis
Mihi esse ducam. Virtus praemium est optumum.
Virtus omnibus rebus anteit profecto.
Libertas, salus, vita, res, parentes,
Patria et prognati tutantur, servantur:
Virtus omnia in se habet: omnia assunt bona, quem penes est virtus.

AMPHITRUO.

Edepol me uxori exoptatum credo adventurum domum,
Quae me amat, quam contra amo: praesertim re gesta bene,
Victis hostibus, quos nemo posse superari ratu 'st:
Eos auspicio meo atque ductu, primo coetu vicimus:
Certe enim me illi exspectatum optato venturum scio.

SOSIA.

Quid? me non rere exspectatum amicae venturum meae?

ALCUMENA.

Meus vir hic quidem 'st.

AMPHITRUO.

Sequere hac tu me.

ALCUMENA.

Nam quid ille revortitur,
Qui dudum properare sese aibat? an ille me tentat sciens?
Atque id si volt experiri, suum abitum ut desiderem,
Ecastor med haud invita se domum recipit suam.

SOSIA.

Amphitruo, redire ad navem meliu'st nos.

AMPHITRUO.

Qua gratia?

SOSIA.

Quia domi daturus nemo 'st prandium advenientibus.

AMPHITRUO.

Qui tibi istuc in mentem venit?

SOSIA.

Quia enim sero advenimus.

AMPHITRUO.

Qui?

SOSIA.

Quia Alcumenam ante aedis stare saturam intellego.

AMPHITRUO.

Gravidam ego illanc hic reliqui quom abeo.

SOSIA.

Hei perii miser!

AMPHITRUO.

Quid tibi est?

SOSIA.

Ad aquam praebendam commodum adveni domum,
Decumo post mense, ut rationem te dictare intellego.

AMPHITRUO.

Bono animo es.

SOSIA.

Scin' quam bono animo sim? si situlam cepero,
Numquam edepol tu mihi divini quidquam creduis post hunc diem,

Ni ego illi puteo, si occepso, animam omnem
intertraxero.

AMPHITRUO.

Sequere hac me modo, alium ego isti rei allegabo, ne time.

ALCUMENA.

Magis nunc meum officium facere, si huic eam advorsum, arbitror.

AMPHITRUO.

Amphitruo uxorem salutat laetus speratam suam,
Quam omnium Thebis vir unam esse optumam dijudicat,
Quamque adeo cives Thebani vero rumificant probam.
Valuistin' usque? exspectatusne advenio?

SOSIA.

Haud vidi magis
Exspectatum: eum salutat magis haud quisquam, quam canem.

AMPHITRUO.

Et quom te gravidam, et quom pulchre plenam aspicio, gaudeo.

ALCUMENA.

Obsecro ecastor, quid tu me deridiculi gratia
Sic salutas atque appellas, quasi dudum non videris,
Quasique nunc primum recipias te domum huc ex hostibus,

Atque me nunc proinde appellas, quasi multo post videris?

AMPHITRUO.

Immo equidem te, nisi nunc hodie, nusquam vidi gentium.

ALCUMENA.

Cur negas?

AMPHITRUO.

Quia vera didici dicere.

ALCUMENA.

Haud aequom facit,
Qui quod didicit, id dediscit. an periclitamini,
Quid animi habeam? sed quid huc vos revortimini tam cito?
An te auspicium conmoratum est? an tempestas continet?
Qui non abiisti ad legiones, ita uti dudum dixeras?

AMPHITRUO.

Dudum! quam dudum istuc factum 'st?

ALCUMENA.

Tentas. jamdudum, modo.

AMPHITRUO.

Qui istuc potis est fieri, quaeso, ut dicis, jamdudum, modo?

ALCUMENA.

Quid enim censes? te ut deludam contra lusorem meum,

Qui nunc primum te advenisse dicas, modo qui hinc abieris?

AMPHITRUO.

Haec quidem deliramenta loquitur.

SOSIA.

Paullisper mane,
Dum edormiscat unum somnum.

AMPHITRUO.

Quaene vigilans somniat?

ALCUMENA.

Equidem ecastor vigilo, et vigilans id quod factum 'st fabulor.
Nam dudum ante lucem et istunc et te vidi.

AMPHITRUO.

Quo in loco?

ALCUMENA.

Hic, in aedibus, ubi tu habitas.

AMPHITRUO.

Numquam factum 'st.

SOSIA.

Non taces?
Quid si e portu navis huc nos dormientis detulit?

AMPHITRUO.

Etiam tu quoque assentaris huic?

SOSIA.

Quid vis fieri?
Non tu scis, Bacchae bacchanti si velis advorsarier,

Ex insana insaniorem facies, feriet saepius:
Si obsequare, una resolvas plaga.

AMPHITRUO.

At pol quin certa res
Hanc est objurgare, quae me hodie advenientem domum
Noluerit salutare.

SOSIA.

Irritabis crabrones.

AMPHITRUO.

Tace.

Alcumena, unum rogare te volo.

ALCUMENA.

Quid vis rogare? roga.

AMPHITRUO.

Num tibi aut stultitia accessit, aut superat superbia?

ALCUMENA.

Qui istuc in mentem est tibi, mi vir, percontarier?

AMPHITRUO.

Quia salutare advenientem me solebas antidhac:
Appellare itidem ut pudicae suos viros, quae sunt, solent.
Eo more expertem te factam adveniens offendi domi.

ALCUMENA.

Ecastor equidem te certo heri advenientem illico

Et salutavi, et, valuiſsesne usque, exquisivi simul,
Mi vir: et manum prehendi et osculum tetuli tibi.

SOSIA.

Tun' heri hunc salutavisti?

ALCUMENA.

Et te quoque etiam, Sosia.

SOSIA.

Amphitruo, speravi ego istam tibi parituram filium:
Verum non est puero gravida.

AMPHITRUO.

Quid igitur?

SOSIA.

Insania.

ALCUMENA.

Equidem sana sum, et Deos quaeso, ut salva pariam filium.
Verum tu magnum malum habebis, si hic suum officium facit:
Ob istuc omen, ominator, capies quod te condecet.

SOSIA.

Enimvero praegnati oportet et malum et malum dari,
Ut, quod obrodat, sit, animo si male esse occeperit.

AMPHITRUO.

Tu me heri hic vidisti?

ALCUMENA.

Ego, inquam, si vis decies dicere.

AMPHITRUO.

In somnis fortasse.

ALCUMENA.

Immo vigilans vigilantem.

AMPHITRUO.

Vae misero mihi!

SOSIA.

Quid tibi 'st?

AMPHITRUO.

Delirat uxor.

SOSIA.

Atra bili percita 'st.
Nulla res tam delirantis homines concinnat cito.

AMPHITRUO.

Ubi primum tibi sensisti, mulier, impliciscier?

ALCUMENA.

Equidem ecastor sana et salva sum.

AMPHITRUO.

Cur igitur praedicas,
Te heri me vidisse, qui hac noctu in portum advecti sumus?
Ibi coenavi, atque ibi quievi in navi noctem perpetem:
Neque meum pedem huc intuli etiam in aedis, ut cum exercitu

Digitized by Google

Hinc profectus sum ad Teleboas hostis, eosque ut vicimus.

ALCUMENA.

Immo mecum coenavisti, et mecum cubuisti.

AMPHITRUO.

Quid id est?

ALCUMENA.

Vera dico.

AMPHITRUO.

Non quidem hercle de hac re; de aliis nescio.

ALCUMENA.

Primulo diluculo abivisti ad legiones.

AMPHITRUO.

Quomodo?

SOSIA.

Recte dicit: ut conmeminit, somnium narrat tibi.
Sed, mulier, postquam experrecta es, prodigiali Jovi
Aut mola salsa hodie, aut thure conprecatam oportuit.

ALCUMENA.

Vae capiti tuo!

SOSIA.

Tua istuc refert, si curaveris.

ALCUMENA.

Iterum jam hic in me inclementer dicit, atque id sine malo.

AMPHITRUO.

Tace tu. tu dic. egone abs te abii hinc hodie
cum diluculo?

ALCUMENA.

Quis igitur, nisi vos, narravit mihi, illi ut fuerit
proelium?

AMPHITRUO.

An etiam id tu scis?

ALCUMENA.

Quippe quae ex te audivi: ut urbem maxumam
Expugnavisses; regemque Pterelam tute occideris.

AMPHITRUO.

Egone istuc dixi?

ALCUMENA.

Tute istic, etiam astante hoc Sosia.

AMPHITRUO.

Audivistin' tu me narrare hoc hodie?

SOSIA.

Ubi ego audiverim?

AMPHITRUO.

Hanc roga.

SOSIA.

Me quidem praesente numquam factum 'st,
quod sciam.

ALCUMENA.

Mirum quin te advorsus dicat.

AMPHITRUO.

Sosia, age, me huc aspice.

SOSIA.

Specto.

AMPHITRUO.

Vera volo loqui te: nolo assentari mihi.
Audivistin' tu hodie me illi dicere ea, quae illa autumat?

SOSIA.

Quaeso, edepol, num tu quoque etiam insanis, quom id me interrogas?
Qui ipsus equidem nunc primum istanc tecum conspicio simul.

AMPHITRUO.

Quin nunc, mulier, audin' illum?

ALCUMENA.

Ego vero; ac falsum dicere.

AMPHITRUO.

Neque tu illi, neque mi viro ipsi credis?

ALCUMENA.

Eo fit, quia mihi
Plurimum credo, et scio ista haec facta, proinde ut proloquor.

AMPHITRUO.

Tun' me heri advenisse dicis?

ALCUMENA.

Tun' te abisse hodie hinc negas?

AMPHITRUO.

Nego enimvero; et me advenire nunc primum ajo ad te domum.

ALCUMENA.

Obsecro, etiamne hoc negabis, te auream pateram mihi
Dedisse dono hodie, qua te illic donatum esse dixeras?

AMPHITRUO.

Neque edepol dedi, neque dixi: verum ita animatus fui,
Itaque nunc sum, ut ea te patera donem. sed quis istuc tibi
Dixit?

ALCUMENA.

Ego quidem ex te audivi, et ex tua accepi manu
Pateram.

AMPHITRUO.

Mane, mane, obsecro te. nimis demiror, Sosia,
Qui illaec illic me donatum esse aurea patera sciat,
Nisi tu dudum hanc convenisti, et narravisti haec omnia.

SOSIA.

Neque edepol ego dixi, neque istam vidi, nisi tecum simul.

AMPHITRUO.

Quid hoc sit hominis!

ALCUMENA.

Vin' proferri pateram?

AMPHITRUO.

Proferri volo.

ALCUMENA.

Fiat. tu, Thessala, intus pateram proferto foras,
Qua hodie meus vir donavit me.

AMPHITRUO.

Secede huc tu, Sosia.
Enimvero illud praeter alia mira miror maxume,
Si haec habet pateram illam.

SOSIA.

An etiam id credis, quae in hac cistellula
Tuo signo obsignata fertur?

AMPHITRUO.

Salvom signum 'st?

SOSIA.

Inspice.

AMPHITRUO.

Recte, ita 'st ut obsignavi.

SOSIA.

Quaeso quin tu istanc jubes
Pro cerrita circumferri?

AMPHITRUO.

Edepol quin facto 'st opus.
Nam haec quidem edepol larvarum plena 'st.

ALCUMENA.

Quid verbis opu 'st?
Hem tibi pateram: eccam.

Digitized by Google

AMPHITRUO.

Cedo mihi.

ALCUMENA.

Age, aspice huc sis nunc jam,
Tu, qui, quae facta, infitiare: quem ego jam hic convincam palam.
Estne haec patera, qua donatus illic?

AMPHITRUO.

Summe Juppiter,
Quid ego video! haec ea 'st profecto patera. perii! Sosia.

SOSIA.

Aut pol haecce praestigiatrix mulier multo maxuma 'st,
Aut pateram hic inesse oportet.

AMPHITRUO.

Agedum, solve cistulam.

SOSIA.

Quid ego istam exsolvam? obsignata 'st recte. res gesta 'st bene.
Tu peperisti Amphitruonem; ego alium peperi Sosiam:
Nunc si pateram patera peperit, omnes congeminavimus.

AMPHITRUO.

Certum 'st aperire, atque inspicere.

SOSIA.

Vide sis, signi quid siet:

Ne posterius in me culpam conferas.

AMPHITRUO.

Aperi modo:
Nam haec quidem nos delirantis facere dictis postulat.

ALCUMENA.

Unde haec igitur est, nisi abs te, quae mihi dono data 'st?

AMPHITRUO.

Opus mi est istuc exquisito.

SOSIA.

Juppiter! pro Juppiter!

AMPHITRUO.

Quid tibi 'st?

SOSIA.

Hic patera nulla in cistula 'st.

AMPHITRUO.

Quid ego audio?

SOSIA.

Id quod verum 'st.

AMPHITRUO.

At cum cruciatu jam, ni apparet, tuo.

ALCUMENA.

Haec quidem apparet.

AMPHITRUO.

Quis igitur tibi dedit?

ALCUMENA.

Qui me rogat.

SOSIA.

Me captas, quia tute ab navi clanculum huc alia via
Praecucurristi: atque hinc pateram tute exemisti, atque eam
Huic dedisti, posthac rursus obsignasti clanculum.

AMPHITRUO.

Hei mihi! jam tu quoque hujus adjuvas insaniam.
Ain' heri nos advenisse huc?

ALCUMENA.

Ajo, adveniensque illico
Me salutavisti, et ego te, et osculum tetuli tibi.

AMPHITRUO.

Jam illud non placet principium de osculo. pergam exsequi.

ALCUMENA.

Lavisti.

AMPHITRUO.

Quid, postquam lavi?

ALCUMENA.

Accubuisti.

SOSIA.

Euge! optume.
Nunc exquire.

AMPHITRUO.

Ne interpella; perge porro dicere.

ALCUMENA.

Coena apposita 'st : coenavisti mecum : ego accubui simul.

AMPHITRUO.

In eodem lecto ?

ALCUMENA.

In eodem.

SOSIA.

Hei ! non placet convivium.

AMPHITRUO.

Sine modo argumenta dicat. quid, postquam coenavimus ?

ALCUMENA.

Te dormitare aibas. mensa ablata 'st, cubitum hinc abiimus.

AMPHITRUO.

Ubi tu cubuisti ?

ALCUMENA.

In eodem lecto tecum una in cubiculo.

AMPHITRUO.

Perdidisti !

SOSIA.

Quid tibi 'st?

AMPHITRUO.

Haec me modo ad mortem dedit.

ALCUMENA.

Quid jam, amabo?

AMPHITRUO.

Ne me appella.

SOSIA.

Quid tibi 'st?

AMPHITRUO.

Perii miser!

Quia pudicitiae hujus vitium, me hic absente, est additum.

ALCUMENA.

Obsecro, ecastor, cur istuc, mi vir, ex te audio?

AMPHITRUO.

Vir ego tuus sim? ne me appella falsa falso nomine.

SOSIA.

Haeret haec res: siquidem haec jam mulier facta 'st ex viro.

ALCUMENA.

Quid ego feci, qua istaec propter dicta dicantur mihi?

AMPHITRUO.

Tute edictas facta tua: ex me quaeris quid deliqueris?

ALCUMENA.

Quid ego tibi deliqui, si quoi nupta sum, tecum fui?

Digitized by Google

AMPHITRUO.

Tun' mecum fueris? quid illac inpudente audacius?
Saltem tute, si pudoris egeas, sumas mutuum.

ALCUMENA.

Istuc facinus, quod tu insimulas, nostro generi non decet.
Tu si me inpudicitiae captas, non potes capere.

AMPHITRUO.

Pro Dii inmortales! cognoscin' tu me saltem, Sosia?

SOSIA.

Propemodum.

AMPHITRUO.

Cœnavin' ego heri in navi in portu Persico?

ALCUMENA.

Mihi quoque assunt testes, qui illud, quod ego dicam, assentiant.

SOSIA.

Nescio quid istuc negoti dicam, nisi quispiam 'st
Amphitruo alius, qui forte te hic absente tamen
Tuam rem curet, teque absente, hic munus fungatur tuum:
Namque de illo subditivo Sosia mirum nimis est.
Certe de istoc Amphitruone jam alterum mirum 'st magis.
Nescio quis praestigiator hanc frustratur mulierem.

ALCUMENA.

Per supremi regis regnum juro, et matrem familias
Junonem, quam me vereri et metuere est par maxume,
Ut mi, extra unum te, mortalis nemo corpus corpore
Contigit, quo me inpudicam faceret.

AMPHITRUO.

Vera isthaec velim.

ALCUMENA.

Vera dico, sed nequidquam: quoniam non vis credere.

AMPHITRUO.

Mulier es, audacter juras.

ALCUMENA.

Quae non deliquit, decet
Audacem esse, confidenter pro se et proterve loqui.

AMPHITRUO.

Satis audacter.

ALCUMENA.

Ut pudicam decet.

AMPHITRUO.

Tu verbis probas.

ALCUMENA.

Non ego illam mihi dotem duco esse, quae dos dicitur:

Digitized by Google

Sed pudicitiam, et pudorem, et sedatum cupidinem,
Deum metum, parentum amorem, et cognatum concordiam:
Tibi morigera, atque ut munifica sim bonis, prosim probis.

SOSIA.

Nae ista, edepol, si haec vera loquitur, ex amussim est optuma.

AMPHITRUO.

Delenitus sum profecto ita, ut me, qui sim, nesciam.

SOSIA.

Amphitruo es profecto: cave sis, ne tu te usu perduis:
Ita nunc homines inmutantur, postquam peregre advenimus.

AMPHITRUO.

Mulier, istam rem inquisitam certum 'st non amittere.

ALCUMENA.

Edepol me libente facies.

AMPHITRUO.

Quid ais? responde mihi.
Quid si adduco tuum cognatum huc a navi Naucratem,
Qui mecum una vectu 'st una navi: atque is si denegat

Facta, quae tu facta dicis, quid tibi aequom 'st fieri?
Numquid caussam dicis, quin te hoc multem matrimonio?

A L C U M E N A.

Si deliquī, nulla caussa est.

A M P H I T R U O.

Convenit. tu, Sosia,
Duc hos intro. ego huc ab navi mecum adducam Naucratem.

S O S I A.

Nunc quidem praeter nos nemo 'st : dic mihi verum serio,
Ecquis alius Sosia intu 'st, qui mei similis siet?

A L C U M E N A.

Abin' hinc a me dignus domino servos?

S O S I A.

Abeo, si jubes.

A L C U M E N A.

Nimis ecastor facinus mirum est, qui illi conlibitum siet
Meo viro, sic me insimulare falsum facinus tam malum.
Quidquid est, jam ex Naucrate cognato id cognoscam meo.

Digitized by Google

ACTUS III.

SCENA I.

JUPPITER.

Ego sum ille Amphitruo, quoju 'st servos Sosia,
Idem Mercurius qui fit, quando commodum 'st,
In superiore qui habito coenaculo,
Qui interdum fio Juppiter, quando lubet.
Huc autem quom extemplo adventum apporto, illico
Amphitruo fio, et vestitum inmuto meum.
Nunc huc honoris vostri venio gratia,
Ne hanc inchoatam transigam Comoediam;
Simul Alcumenae, quam vir insontem probri
Amphitruo accusat, veni, ut auxilium feram:
Nam mea sit culpa, quod egomet contraxerim,
Si id Alcumenae innocenti expetat.
Nunc Amphitruonem memet, ut occepi semel,
Esse assimulabo, atque in horum familiam
Frustrationem hodie injiciam maxumam:
Post igitur demum faciam res fiat palam,
Atque Alcumenae in tempore auxilium feram,
Faciamque, ut uno fetu, et quod gravida 'st viro,
Et me quod gravida 'st, pariat sine doloribus.
Mercurium jussi me continuo consequi,
Si quid vellem imperare. nunc hanc alloquar.

SCENA II.

ALCUMENA, JUPPITER.

ALCUMENA.

Durare nequeo in aedibus. ita me probri,
Stupri, dedecoris a viro argutam meo!
Ea quae sunt facta, infecta refert, ac clamitat:
Quae neque sunt facta, neque ego in me admisi, arguit;
Atque id me susque deque esse habituram putat.
Non edepol faciam: neque me perpetiar probri
Falso insimulatam: quin ego illum aut deseram,
Aut satisfaciat mi ille, atque adjuret insuper,
Nolle esse dicta, quae in me insontem protulit.

JUPPITER.

Faciundum'st mi illud, fieri quod illaec postulat,
Si me illam amantem ad sese studeam recipere:
Quando ego quod feci, factum id Amphitruoni obfuit,
Atque ille dudum meus amor negotium
Insonti exhibuit: nunc autem insonti mihi
Illius ira in hanc et maledicta expetent.

ALCUMENA.

Et, eccum, video, qui me miseram arguit
Stupri, dedecoris.

JUPPITER.

Te volo, uxor, conloqui.

Quo te avortisti?

ALCUMENA.

Ita ingenium meum 'st:
Inimicos semper osa sum obtuerier.

JUPPITER.

Heia autem inimicos!

ALCUMENA.

Sic est. vera praedico:
Nisi etiam hoc falso dici, insimulaturus es.

JUPPITER.

Nimis verecunda es.

ALCUMENA.

Potin' es, ut abstineas manum?
Nam certo si sis sanus, aut sapias satis,
Quam tu inpudicam esse arbitrere et praedices,
Cum ea tu sermonem nec joco, nec serio
Tibi habeas, nisi sis stultior stultissumo.

JUPPITER.

Si dixi, nihilo magis es, neque ego esse arbitror,
Et id huc revorti, uti me purgarem tibi.
Nam numquam quidquam meo animo fuit aegrius,
Quam postquam audivi, ted esse iratam mihi.
Cur dixisti? inquies. ego expediam tibi.
Non, edepol, quo te esse inpudicam crederem:
Verum periclitatus animum sum tuum,
Quid faceres, et quo pacto id ferre induceres.
Equidem joco illa dixeram dudum tibi,
Ridiculi caussa: vel hunc rogato Sosiam.

ALCUMENA.

Quin huc adducis meum cognatum Naucratem,
Testem quem dudum te adducturum dixeras,
Te huc non venisse?

JUPPITER.

Si quid dictum 'st per jocum,
Non aequom 'st, id te serio praevortier.

ALCUMENA.

Ego illud scio quam doluerit cordi meo.

JUPPITER.

Per dexteram tuam te, Alcumena, oro, obsecro,
Da mihi hanc veniam: ignosce; irata ne sies.

ALCUMENA.

Ego istaec feci verba virtute inrita:
Nunc quando factis me inpudicis abstines,
Ab inpudicis dictis avorti volo.
Valeas, tibi habeas res tuas, reddas meas.
Juben' mi ire comites?

JUPPITER.

Sanan' es?

ALCUMENA.

Si non jubes,
Ibo egomet, comitem Pudicitiam duxero.

JUPPITER.

Mane, arbitratu tuo jusjurandum dabo,
Me meam pudicam esse uxorem arbitrarier.
Id ego si fallo, tum te, summe Juppiter,
Quaeso, Amphitruoni ut semper iratus sies.

ALCUMENA.

Ah! propitius sit potius.

JUPPITER.

Confide fore:

Nam jusjurandum verum te advorsum dedi.
Jam nunc irata non es?

ALCUMENA.

Non sum.

JUPPITER.

Bene facis.

Nam in hominum aetate multa eveniunt hujusmodi:
Capiunt voluptates: capiunt rursum miserias.
Irae interveniunt, redeunt rursum in gratiam.
Verum irae si quae forte eveniunt hujusmodi
Inter eos, rursum si reventum in gratiam 'st,
Bis tanto amici sunt inter se, quam prius.

ALCUMENA.

Primum cavisse oportuit ne diceres,
Verum eadem si isdem purgas, mihi patiunda sunt.

JUPPITER.

Jube vero vasa pura adornari mihi,
Ut, quae apud legionem vota vovi, si domum
Redissem salvos, ea ego exsolvam omnia.

ALCUMENA.

Ego istuc curabo.

JUPPITER.

Evocate huc Sosiam;

Gubernatorem qui in mea navi fuit
Blepharonem arcessat, qui nobiscum prandeat.
Is adeo inpransus ludificabitur probe:
Quom ego Amphitruonem collo hinc obstricto traham.

ALCUMENA.

Mirum quid solus secum secreto ille agat!
Atque aperiuntur aedes. exit Sosia.

SCENA III.

SOSIA. JUPPITER. ALCUMENA.

SOSIA.

Amphitruo, assum: si quid opus est, impera: imperium exsequar.

JUPPITER.

Optume advenis.

SOSIA.

Jam pax est inter vos duos?
Nam quia vos tranquillos video, gaudeo, et volupe 'st mihi.
Atque ita servom par videtur frugi sese instituere;
Proinde heri ut sint, ipse item sit: voltum e voltu conparet:
Tristis sit, si heri sint tristes: hilarus sit, si gaudeant.
Sed age, responde: jam vos redistis in concordiam?

JUPPITER.

Derides, qui ſcis haec jamdudum me dixiſſe per jocum.

SOSIA.

An id joco dixiſti? equidem ſerio ac vero ratus.

JUPPITER.

Habui expurgationem; facta pax eſt.

SOSIA.

Optume 'ſt.

JUPPITER.

Ego rem divinam intus faciam, vota quae ſunt.

SOSIA.

Cenſeo.

JUPPITER.

Tu gubernatorem a navi huc evoca verbis meis Blepharonem, ut re divina facta mecum prandeat.

SOSIA.

Jam hic ero, quom illic cenſebis eſſe me.

JUPPITER.

Actutum huc redi.

ALCUMENA.

Numquid vis, quin abeam jam intro, ut apparentur quibus opu 'ſt?

JUPPITER.

I ſane, et quantum poteſt, parata fac ſint omnia.

ALCUMENA.

Quin venis, quando vis, intro: faxo haud quidquam ſit morae.

JUPPITER.

Recte loquere, et proinde diligentem ut uxorem decet.
Jam hi ambo et servos et hera frustra sunt duo,
Qui me Amphitruonem rentur esse: errant probe.
Nunc tu divine fac huc assis Sosia.
Audis, quae dico, tametsi praesens non ades:
Fac Amphitruonem advenientem ab aedibus
Ut abigas quovis pacto, fac commentus sies.
Volo deludi illum, dum cum hac usuraria
Uxore nunc mihi morigero. haec curata sint,
Fac sis: proinde adeo, ut me velle intellegis:
Atque ut ministres mihi, quom mihi sacruficem.

SCENA IV.

MERCURIUS.

Concedite atque abscedite, omnes de via decedite,
Nec quisquam tam audax fuat homo, qui obviam obsistat mihi.
Nam mihi quidem, hercle, qui minus liceat Deo minitarier
Populo, ni decedat mihi, quam servolo in Comoediis?
Ille navem salvam nuntiat, aut irati adventum senis:
Ego sum Jovi dicto audiens, ejus jussu huc me affero.

Quamobrem mi magis par est via decedere, et concedere.
Pater vocat me, eum sequor, ejus dicto imperio sum audiens:
Ut filium bonum patri esse oportet, itidem ego sum patri.
Amanti supparasitor, hortor, asto, admoneo, gaudeo.
Si quid patri volupe 'st, voluptas ea mihi multo maxuma 'st.
Amat? sapit: recte facit, animo quando obsequitur suo:
Quod omnis homines facere oportet, dum id modo fiat bono.
Nunc Amphitruonem volt deludi meus pater; faxo probe
Jam hic deludetur, spectatores, vobis spectantibus.
Capiam coronam mi in caput; assimulabo me esse ebrium:
Atque illuc sursum escendero: inde optume cispellam virum.
De supero, cum huc accesserit, faciam ut sit madidus sobrius.
Deinde illi actutum sufferet suus servos poenas Sosia:
Eum fecisse ille hodie arguet, quae ego fecero hic. quid id mea?
Meo me aequom 'st morigerum patri, ejus studio servire addecet.
Sed eccum Amphitruonem; advenit: jam ille hic deludetur probe;

Siquidem vos voltis auscultando operam dare.
Ibo intro, ornatum capiam, qui potis decet.
Dein sursum ascendam in tectum, ut illum hinc prohibeam.

ACTUS IV.

SCENA I.

AMPHITRUO.

NAUCRATEM quem convenire volui, in navi non erat:
Neque domi, neque in urbe invenio quemquam, qui illum viderit.
Nam omnis plateas perreptavi, gymnasia et myropolia:
Apud emporium, atque in macello, in palaestra atque in foro:
In medicinis, in tonstrinis, apud omnis aedis sacras.
Sum defessus quaeritando, nusquam invenio Naucratem.
Nunc domum ibo, atque ex uxore hanc rem pergam exquirere,
Quis fuerit, quem propter corpus suum stupri conpleverit.
Nam me, quam illam quaestionem inquisitam hodie amittere,
Mortuum satiu'st. sed aedis occluserunt. eugepae!

Pariter hoc ſit atque ut alia facta ſunt. feriam foris.

Aperite hoc. heus, ecquis hic eſt? ecquis hoc aperit oſtium?

SCENA II.

MERCURIUS, AMPHITRUO.

MERCURIUS.

Quis ad foris eſt?

AMPHITRUO.

Ego ſum.

MERCURIUS.

Quid, ego ſum?

AMPHITRUO.

Ita loquor.

MERCURIUS.

Tibi Juppiter

Diique omnes irati certo ſunt, qui ſic frangas foris.

AMPHITRUO.

Quo modo?

MERCURIUS.

Eo modo, ut profecto vivas aetatem miſer.

AMPHITRUO.

Soſia.

MERCURIUS.

Ita ſum Soſia, niſi me eſſe oblitum exiſtumas.

Digitized by Google

Quid nunc vis?

AMPHITRUO.

Sceleste! at etiam quid velim, id tu me rogas?

MERCURIUS.

Ita rogo. paene effregisti, fatue, foribus cardines.
An foris censebas nobis publicitus praeberier?
Quid me aspectas, stolide? quid nunc vis tibi? aut quis tu es homo?

AMPHITRUO.

Verbero! etiam quis ego sim me rogitas, ulmorum acheruns?
Quem pol ego hodie ob isthaec dicta faciam ferventem flagris.

MERCURIUS.

Prodigum te fuisse oportet olim in adulescentia.

AMPHITRUO.

Qui dum?

MERCURIUS.

Quia senecta aetate a me mendicas malum.

AMPHITRUO.

Cum cruciatu tuo isthaec hodie, verna, verba funditas.

MERCURIUS.

Sacrufico ego tibi.

AMPHITRUO.

Qui?

MERCURIUS.

Quia enim te macto infortunio.

SUPPOSITA.

AMPHITRUO.

Tun' me mactes, carnufex? nisi formam Dii hodie meam perduint,
Faxo ut bubulis coriis onustus sis, Saturni hostia.
Ita ego te certo cruce et cruciatu mactabo. exi foras, Mastigia.

MERCURIUS.

Larva umbratilis, tu me minis territas?
Nisi hinc actutum fugias: si denuo pultaveris:
Si minusculo digito increpuerint fores, hac tegula
Tuum deminuam caput, ut cum dentibus linguam exscrees.

AMPHITRUO.

Tun', furcifer, meis me procul prohibessis aedibus?
Tun' meas pultare foris? hasce illico toto demoliar cardine.

MERCURIUS.

Pergin?

AMPHITRUO.

Pergo.

MERCURIUS.

Accipe.

AMPHITRUO.

Sceleste! in herum? si te hodie apprehendero,
Ad id redigam miseriarum, ut semper sis miser.

MERCURIUS.

Bacchanal te exercuisse oportuit, senex.

AMPHITRUO.

Qui dum?

MERCURIUS.

Quando tu me tuum servom censes,

AMPHITRUO.

Quid? censeo?

MERCURIUS.

Malum tibi: praeter Amphitruonem, herum novi neminem.

AMPHITRUO.

Num formam perdidi? mirum quin me norit Sosia.
Scrutabor: eho dic mihi, quis videor? num satis Amphitruo?

MERCURIUS.

Amphitruo! sanusne es? nonne tibi praedictum, senex,
Bacchanal te exercuisse, quom qui sis, alium rogites?
Abscede, moneo: molestus ne sies, dum Amphitruo
Cum uxore, modo ex hostibus adveniens, voluptatem capit.

AMPHITRUO.

Qua uxore?

MERCURIUS.

Alcumena.

AMPHITRUO.

Quis homo?

MERCURIUS.

Quotiens vis dictum? Amphitruo,
Herus meus. molestus ne sies.

AMPHITRUO.

Quicum cubat?

MERCURIUS.

Vide, ne infortunium quaeras, qui me sic ludifices.

AMPHITRUO.

Dic, quaeso, mi Sosia.

MERCURIUS.

Blandire? cum Alcumena.

AMPHITRUO.

In eodemne
Cubiculo?

MERCURIUS.

Immo, ut arbitror, corpore corpus incubat.

AMPHITRUO.

Vae misero mihi!

MERCURIUS.

Lucri 'st, quod miseriam deputat. nam uxorem usurariam
Perinde est praebere, ac si agrum sterilem fodiendum loces.

AMPHITRUO.

Sosia.

MERCURIUS.

Quid, malum, Sosia?

AMPHITRUO.

Non me novisti, verbero?

MERCURIUS.

Novi te hominem molestum, qui ne emas litigium.

AMPHITRUO.

Adhuc
Amplius: Nonne ego herus sum tuus Amphitruo?

MERCURIUS.

Tu Bacchus es.
Haud Amphitruo. quotiens tibi dictum vis? num denuo?
Meus Amphitruo uno cubiculo Alcumenam conplexu tenet.
Si pergas, eum hic sistam, neque sine tuo magno malo.

AMPHITRUO.

Cupio arcersi. utinam ne pro benefactis hodie patriam,
Aedis, uxorem, familiam, cum forma una perduam!

MERCURIUS.

Arcersam equidem: sed de foribus tu interea sis vide.
Si molestus sis, evades numquam, quin te sacruficem.

AMPHITRUO, BLEPHARO, SOSIA.

AMPHITRUO.

Dii vostram fidem! quae intemperiae nostram agunt familiam! quae mira
Video, postquam advenio peregre! nam verum 'st, quod olim est auditum

Fabularier, mutatos Atticos in Arcadia homines,
Et saevas beluas mansitasse, nec umquam denuo parentibus
Cognitos.

BLEPHARO.

Quid illuc, Sosia? magna sunt, quae mira praedicas.
Ain' tu alterum te reperisse domi consimilem Sosiam?

SOSIA.

Ajo. sed heus tu, quom ego Sosiam, Amphitruonem Amphitruo, quid scis an
Tu forte alium Blepharonem parias? o Dii faciant, ut tu quoque
Concisus pugnis, et illisis dentibus, id inpransus creduas.
Nam ego ille alter Sosia, qui illic sum, me malis mulcavit modis.

BLEPHARO.

Mira profecto. sed gradus condecet grandire: nam, ut video,
Exspectat Amphitruo, et vacuus mihi venter crepitat.

AMPHITRUO.

Et quid aliena
Fabulor? in nostro olim Thebano genere plusquam mira memorant.
Martigenam ille aggressus beluam magnus Europae quaestor, anguineo
Repente hostis peperit seminio: et pugnata illac pugna

Frater trudebat fratrem haſta et galea. et noſtrae auctorem gentis
Cum Veneris filia anguis repſiſſe tellus Epirotica.
Vidit. de ſummo ſummus Juppiter ſic ſtatuit, ſic fatum habet.
Optumi omnes noſtrates, pro claris factis, diris aguntur malis.
Fata iſtaec me premunt, pertolerarem vim tantam, cladeſque
Exanclarem inpatibiles.

SOSIA.

Blepharo.

BLEPHARO.

Quid eſt?

SOSIA.

Neſcio quid mali ſuſpicor.

BLEPHARO.

Quid?

SOSIA.

Vide ſis, herus ſalutator oppeſſulatas ante foris graditur.

BLEPHARO.

Nihil eſt, famem exſpectat obambulans.

SOSIA.

Curioſe quidem · foris enim
Clauſit, ne praevorteretur foras.

BLEPHARO.

Oggannis.

SOSIA.

Nec gannio, nec latro.
Si me audias, observes. nescio quid secum solus, puto,
Rationes conligit: quid memoret, hinc excipiam, ne propera.

AMPHITRUO.

Ut metuo, ne victis hostibus Dii partam expungant gloriam!
Totam miris modis nostram video turbatam familiam.
Tum vero uxor vitio, stupro, dedecore me plena enicat.
Sed de patera mirum 'st: erat tamen signum obsignatum probe.
Quid enim? pugnas pugnatas prolocuta, et Pterelam oppugnatum,
Nostris occisum manibus fortiter. atat! novi jam ludum:
Id Sosiae factum 'st opera, qui me hodie quoque praesentem ausit
Indigne praevortier.

SOSIA.

De me locutus, et quae velim minus.
Hominem ne congrediamur, quaeso, priusquam stomachum detexerit.

BLEPHARO.

Ut lubet.

AMPHITRUO.

Si illum datur hodie mastigiam apprehendere, ostendam quid sit
Herum fallere, minis et dolis incessere.

SOSIA.

Audin' tu illum?

BLEPHARO.

Audio.

SOSIA.

Illaec machina meas onerat scapulas. conpellemus sis hominem.
Scin' quid vulgo dici solet?

BLEPHARO.

Quid dicturus sis, nescio:
Quid tibi patiundum, fere hariolor.

SOSIA.

Vetu 'st adagium. Fames et mora
Bilem in nasum conciunt.

BLEPHARO.

Verum quidem e loco conpellemus
Alacre. Amphitruo.

AMPHITRUO.

Blepharonem audio: mirum quid ad me veniat.
Opportune tamen se offert, ut uxoris facta convincam turpia.
Quid huc ad me, Blepharo?

BLEPHARO.

Oblitus tam cito, quam diluculo
Misisti ad navim Sosiam, ut hodie tecum conviverem?

AMPHITRUO.

Nusquam factum gentium. sed ubi illic scelestus?

BLEPHARO.

Quis?

AMPHITRUO.

Sosia.

BLEPHARO.

Eccum illum.

AMPHITRUO.

Ubi?

BLEPHARO.

Ante oculos. non vides?

AMPHITRUO.

Vix video prae ira, adeo me istic
Hodie delirum fecit. ne te sacruficem, numquam evades.
Sine me, Blepharo.

BLEPHARO.

Ausculta, precor.

AMPHITRUO.

Dic, ausculto. tu vapula.

SOSIA.

Qua de re? num satis tempori? non ocius quivi, si me
Daedaleis tulissem remigiis.

BLEPHARO.

Abstine, quaeso; non potuimus
Nostros grandius grandire gradus.

AMPHITRUO.

Sive grallatorius, sive
Testudineus fuerit, certum 'st mihi hunc scelestum perdere.

En tectum! en tegulas! en obductas foris! en ludificatum herum!
En verborum scelus!

BLEPHARO.

Quid mali fecit tibi?

AMPHITRUO.

Rogas? ex illo
Tecto exclusum foribus me deturbavit aedibus.

SOSIA.

Egone?

AMPHITRUO.

Tu. quid minitabas te facturum, si istas pepulissem foris?
Negas, sceleste?

SOSIA.

Quin negem? en testis ampliter, quicum venio:
Missus sedulo, ut ad te vocatum ducerem.

AMPHITRUO.

Quis te misit,
Furcifer?

SOSIA.

Qui me rogat.

AMPHITRUO.

Quando gentium?

SOSIA.

Dudum, jam pridem, modo,
Ubi cum uxore domi redisti in gratiam.

AMPHITRUO.

Bacchus te irritassit.

SOSIA.

Nec Bacchum salutem hodie, nec Cererem. tu purgari jusseras
Vasa, ut rem divinam faceres: et hunc me arcersitum mittis,
Ut tecum prandeat.

AMPHITRUO.

Blepharo, dispeream, si aut intus adhuc fui,
Aut si hunc miserim. dic, ubi me liquisti?

SOSIA.

Domi cum Alcumena conjuge.
Ego a te abiens portum vorsus volito, hunc tuis verbis voco.
Venimus, nec te nisi nunc video postea.

AMPHITRUO.

Scelestum caput! cum uxore?
Numquam abis, quin vapules.

SOSIA.

Blepharo.

BLEPHARO.

Amphitruo, mitte hunc mea gratia,
Et me audias.

AMPHITRUO.

En mitto: quid vis, loquere.

BLEPHARO.

Istic jamdudum mihi

Maxuma memoravit mira: praestigiator forte, aut veneficus
Hanc excantat tibi familiam. inquire aliunde, vide quid siet.
Nec ante hunc excruciatum miserum facias, quam rem intellegas.

AMPHITRUO.

Recte mones: eamus, te advorsum uxori etiam advocatum volo.

JUPPITER, AMPHITRUO, SOSIA, BLEPHARO.

JUPPITER.

Quis tam vasto impete has foris toto convolsit cardine?
Quis ante aedis tantas tamdiu turbas concitat? quem si comperero,
Telebois sacruficabo manibus. nihil est, ut dici solet;
Quod hodie bene succedat mihi. deserui Blepharonem, et Sosiam,
Ut cognatum Naucratem convenirem: hunc non reperi, et illos perdidi.
Sed eos video: ibo advorsum, ut si quid habent, sciſciter.

SOSIA.

Blepharo, illic qui
Ex aedibus, heru 'st; hic vero veneficus.

BLEPHARO.

Proh Juppiter,
Quid intueor? hic non est, sed ille Amphitruo. istic si fuat,
Illum sane non esse oportuit, nisi quidem sit geminus.

JUPPITER.

Eccum cum Blepharone Sosiam. conpellabo hos prius. Sosia,
Tandem ad nos? esurio.

SOSIA.

Dixin' tibi hunc veneficum?

AMPHITRUO.

Immo ego hunc, Thebani cives, qui domi uxorem meam
Inpudicitia inpetivit, per quem teneo thesaurum stupri.

SOSIA.

Here, si tu nunc esuris, ego satur pugnis ad te volito.

AMPHITRUO.

Pergin', mastigia?

SOSIA.

Abi ad Acheruntem, venefice.

AMPHITRUO.

Men' veneficum?
Vapula.

JUPPITER.

Quae, hospes, intemperiae, ut tu meum verberes?

AMPHITRUO.

Tuum?

JUPPITER.

Meum.

AMPHITRUO.

Mentiris.

JUPPITER.

Sosia, i intro: dum hunc sacrufico, fac paretur prandium.

SOSIA.

Ibo. Amphitruonem, arbitror, ita comiter Amphitruo
Accipiet, ut dudum memet ego ille alter Sosia Sosiam.
Interea dum isti certant, in popinam devortundum 'st mihi:
Lances detergam omnis, omnisque trullas hauriam.

JUPPITER.

Tun' me
Mentiri ais?

AMPHITRUO.

Mentiris, inquam, meae conruptor familiae.

JUPPITER.

Ob istuc indignum dictum, te obstricto collo hac arripiam.

AMPHITRUO.

Vae misero mihi!

JUPPITER.

At id praecavisse oportuit.

Digitized by Google

AMPHITRUO.

Blepharo, ſuppetias mihi.

BLEPHARO.

Conſimiles ſunt adeo, ut, utri aſſim, neſciam: rixam tamen,
Ut poteſt, dirimam. Amphitruo, noli Amphitruonem perdere;
Linque collum, precor.

JUPPITER.

Hunc tu Amphitruonem dictitas?

BLEPHARO.

Quidni? unus olim; nunc vero partus eſt geminus:
Dum tu vis eſſe, alter quoque eſſe forma non deſinit.
Interea, quaeſo, collum linque.

JUPPITER.

Linquo: ſed dic mihi, videturne tibi
Iſtic Amphitruo?

BLEPHARO.

Uterque quidem.

AMPHITRUO.

Proh ſumme Juppiter! ubi hodie
Mihi formam adimis! pergo quaerere: tunc Amphitruo?

JUPPITER.

Tu negas?

AMPHITRUO.

Pernego, quando Thebis, praeter me, nemo 'ſt alter Amphitruo.

JUPPITER.

Immo, praeter me, nemo; atque adeo, tu Blepharo, judex sies.

BLEPHARO.

Faciam id, si queo, signis palam. tu responde prius.

AMPHITRUO.

Lubens.

BLEPHARO.

Antequam cum Taphiis a te pugna sit inita, quid mandasti mihi?

AMPHITRUO.

Parata navi, clavo haereres sedulo.

JUPPITER.

Ut si nostri fugam facerent, illuc me tuto reciperem.

AMPHITRUO.

Item aliud, ut bene nummatum servaretur marsupium.

JUPPITER.

Quae pecuniae?

BLEPHARO.

Tace sis tu, meum 'st quaerere. scisti numerum?

JUPPITER.

Talenta quinquaginta Attica.

BLEPHARO.

Hic ex amussim rem enarrat. et tu, Quot Philippei?

Digitized by Google

AMPHITRUO.

Duo millia.

JUPPITER.

Oboli vero bis totidem.

SOSIA.

Uterque
Rem tenet probe. intus in crumina clausum alterum esse oportuit.

JUPPITER.

Attende sis: hac dextera, ut nosti, regem mactavi Pterelam;
Spolia ademi; et pateram, qua ille potare solitu 'st, in cistella
Pertuli: dono uxori meae dedi, quicum hodie domi lavi,
Sacruficavi, cubui.

AMPHITRUO.

Hei mihi! quid audio? vix apud me sum:
Vigilans quippe dormio: vigilans somnio, vivos et sanus intereo.
Ego idem ille sum Amphitruo, Gorgophones nepos, imperator Thebanorum
Et Creontis unicus, Teleboarum perduellis: qui Acarnanes,
Et Taphios vi vici, et summa regem virtute bellica.
Illisce praefeci Cephalum, magni Dejonei filium.

JUPPITER.

Ego idem latrones hostis bello et virtute contudi.

Electryonem perdiderant, nostrae et germanos conjugis.
Achajam, Aetoliam, Phocidem, per freta Jonium et Aegeum et Creticum
Vagati, vi vortebant piratica.

AMPHITRUO.

Dii inmortales! mihimet
Non credo, ita omnia, quae facta illic, ex amussim loquitur. vide,
Blepharo.

BLEPHARO.

Unum superest : id si ſuat, Amphitruones ſitote gemini.

JUPPITER.

Quid dicas, novi: cicatricem in dextro musculo ex illoc volnere
Quod mihi inpegit Pterela.

BLEPHARO.

Eam quidem.

AMPHITRUO.

Apposite.

JUPPITER.

Viden'? en aspice.

BLEPHARO.

Detegite, aspiciam.

JUPPITER.

Deteximus, vide.

BLEPHARO.

Supremè Juppiter,

Quid intueor! utrique in musculo dextero, eodem in loco,

Signo eodem apparet probè, ut primum coivit cicatrix rufula,

Sublurida. Rationes jacent, judicium silet; quid agam, nescio.

SCENA III.

BLEPHARO, AMPHITRUO, JUPPITER.

BLEPHARO.

Vos inter vos partite: ego abeo, mihi negotium 'st.

Neque ego umquam usquam tanta mira me vidisse censeo.

AMPHITRUO.

Blepharo, quaeso, ut advocatus mi assis, neve abeas.

BLEPHARO.

Vale.

Quid opu 'st me advocato? qui utri sim advocatus, nescio.

JUPPITER.

Intro hinc eo. Alcumena parturit.

AMPHITRUO.

Perii miser!

Quid ego? quem advocati jam atque amici deserunt.
Numquam edepol me inultus istic ludificabit, quisquis est.
Nam ad regem recta me ducam, resque ut facta 'st eloquar.
Ego pol illum ulciscar hodie Thessalum veneficum,
Qui perverse perturbavit familiae mentem meae.
Sed ubi ille 'st? intro edepol abiit, credo ad uxorem meam.
Qui me Thebis alter vivit miserior? quid nunc agam?
Quem omnes mortales ignorant, et ludificant, ut lubet.
Certum 'st, introrumpam in aedibus, ubi quemque hominem aspexero,
Sive ancillam, sive servom, sive uxorem, sive adulterum,
Seu patrem, sive avom videbo, obtruncabo in aedibus.
Neque me Juppiter, neque Dii omnes id prohibebunt, si volent.
Quin sic faciam uti constitui: pergam in aedibus nunc jam.

Digitized by Google

ACTUS V.

SCENA I.

BROMIA. AMPHITRUO.

BROMIA.

Spes atque opes vitae meae jacent sepultae
in pectore,
Neque ulla 'st confidentia jam meo in corde,
quin amiserim:
Ita mihi videntur omnia, mare, terra, coelum,
consequi,
Jam ut opprimar, ut enicer. me miseram! quid
agam nescio.
Ita tanta mira in aedibus sunt facta. vae miserae
mihi!
Animo male 'st. aquam velim! conrupta sum,
atque absumta sum.
Caput dolet, neque audio, neque oculis prospi-
cio satis,
Nec me miserior femina 'st, neque ulla videatur
magis.
Ita herae meae hodie contigit. nam ubi partu-
rit, Deos sibi invocat.
Strepitus, crepitus, sonitus, tonitrus: ut subito,
ut propere, ut valide tonuit!
Ubi quisque institerat, concidit crepitu. ibi nescio
quis maxuma

Voce exclamat: Alcumena, adest auxilium, ne
time:
Et tibi, et tuis propitius coeli cultor advenit.
Exsurgite, inquit, qui terrore meo occidistis prae
metu.
Ut jacui, exsurgo. ardere censui aedis, ita tum
confulgebant.
Ibi me inclamat Alcumena: jam ea res me horrore afficit.
Herilis praevortit metus: ocius accurro, ut sciscam quid velit:
Atque illam geminos filios pueros peperisse conspicor;
Neque nostrum quisquam sensimus, quom peperit, neque praevidimus.
Sed quid hoc? quis hic est senex,
Qui ante aedis nostras sic jacet? numnam hunc
percussit Juppiter?
Credo edepol: nam, proh Juppiter! sepultus
est, quasi sit mortuus.
Ibo, et cognoscam quisquis est. Amphitruo hic
quidem 'st herus meus.
Amphitruo!

AMPHITRUO.

Perii!

BROMIA.

Surge.

AMPHITRUO.

Interii!

BROMIA.

Cedo manum.

AMPHITRUO.

Quis me tenet?

BROMIA.

Tua Bromia ancilla.

AMPHITRUO.

Totus timeo, ita me increpuit Juppiter.
Nec secus est, quam si ab Acherunte veniam. sed quid tu foras
Egressa es?

BROMIA.

Eadem nos formido timidas terrore inpulit:
In aedibus, ubi tu habitas, nimia mira vidi. vae mihi!
Amphitruo, ita mihi animus etiam nunc abest.

AMPHITRUO.

Agedum expedi.
Scin' me tuum esse herum Amphitruonem?

BROMIA.

Scio.

AMPHITRUO.

Viden' etiam nunc?

BROMIA.

Scio.

AMPHITRUO.

Haec sola sanam mentem gestat meorum familiarium.

BROMIA.

Immo omnes sani sunt profecto.

Digitized by Google

AMPHITRUO.

At me uxor insanum facit
Suis foedis factis.

BROMIA.

At ego faciam, tu idem ut aliter praedices,
Amphitruo, piam et pudicam esse tuam uxorem ut scias.
De ea re signa atque argumenta paucis verbis eloquar.
Omnium primum Alcumena geminos peperit filios.

AMPHITRUO.

Ain' tu geminos?

BROMIA.

Geminos.

AMPHITRUO.

Dii me servant.

BROMIA.

Sine me dicere,
Ut scias tibi tuaeque uxori Deos esse omnis propitios.

AMPHITRUO.

Loquere.

BROMIA.

Postquam parturire hodie uxor occepit tua,
Ibi utero exorti dolores, ut solent puerperae:
Invocat Deos inmortalis, ut sibi auxilium ferant,
Manibus puris, capite operto, ibi continuo contonat

Digitized by Google

Sonitu maxumo; aedis primo ruere rebamur tuas.
Aedes totae confulgebant tuae, quasi essent aureae.

AMPHITRUO.

Quaeso absolvito hinc me extemplo, quando satis deluseris.
Quid fit deinde?

BROMIA.

Dum haec aguntur, interea uxorem tuam
Neque gementem, neque plorantem nostrum quisquam audivimus:
Ita profecto sine dolore peperit.

AMPHITRUO.

Jam istuc gaudeo,
Ut ut erga me est merita.

BROMIA.

Mitte isthaec, atque haec quae dicam accipe.
Postquam peperit pueros, lavere jussit nos. occepimus.
Sed puer ille quem ego lavi, ut magnus est, et multum valet!
Neque eum quisquam colligare quivit incunabulis.

AMPHITRUO.

Nimia mira memoras! si isthaec vera sunt, divinitus
Non metuo quin meae uxori latae suppetiae sient.

BROMIA.

Magis jam, faxo, mira dices. postquam in cunas conditu 'st,

Devolant angues jubati deorsum in inpluvium duo
Maxumi: continuo extollunt ambo capita.

AMPHITRUO.

Hei mihi!

BROMIA.

Ne pave. sed angues oculis omnis circumvisere.
Postquam pueros conspicati, pergunt ad cunas citi.
Ego cunas recessim rursum vorsum trahere et ducere,
Metuens pueris, mihi formidans: tantoque angues acrius
Persequi. postquam conspexit anguis ille alter puer,
Citus e cunis exsilit, facit recta in anguis inpetum:
Alterum altera apprehendit eos manu perniciter.

AMPHITRUO.

Mira memoras: nimis formidolosum facinus praedicas.
Nam mihi horror membra misero percipit dictis tuis.
Quid fit deinde? porro loquere?

BROMIA.

Puer ambo anguis enicat.
Dum haec aguntur, voce clara exclamat uxorem tuam —

Digitized by Google

AMPHITRUO.

Quis homo?

BROMIA.

Summus imperator divom atque hominum Juppiter.
Is se dixit cum Alcumena clam consuetum cubilibus,
Eumque filium suum esse qui illos anguis vicerit:
Alterum tuum esse dixit puerum.

AMPHITRUO.

Pol me haud poenitet,
Scilicet boni dimidium mihi dividere cum Jove.
Abi domum, jube vasa pura actutum adornari mihi,
Ut Jovis supremi multis hostiis pacem expetam.
Ego Tiresiam conjectorem advocabo, et consulam,
Quid faciundum censeat; simul hanc rem ut facta 'st eloquar.
Sed quid hoc? quam valide tonuit! Dii, obsecro vostram fidem!

SCENA II.

JUPPITER.

Bono animo es, assum auxilio, Amphitruo, tibi et tuis:
Nihil est quod timeas. hariolos, haruspices
Mitte omnis. quae futura et quae facta, eloquar

Digitized by Google

Multo adeo melius, quam illi, quom sim Juppiter.
Primum omnium Alcumenae usuram corporis
Cepi, et concubitu gravidam feci filio.
Tu gravidam item fecisti, quom in exercitum
Profectus. uno partu duos peperit simul.
Eorum alter, nostro qui est susceptus semine,
Suis factis te inmortali afficiet gloria.
Tu cum Alcumena uxore antiquam in gratiam
Redi. haud promeruit, quamobrem vitio verteres.
Mea vi subacta 'st facere. ego in coelum migro.

SCENA III.

AMPHITRUO.

FACIAM ita ut jubes, et te oro, promissa ut serves tua.
Ibo ad uxorem intro; missum facio Tiresiam senem.
Nunc, spectatores, Jovis summi caussa clare plaudite.

M. ACCI PLAUTI
ASINARIA.

Digitized by Google

DRAMATIS PERSONAE.

LIBANUS, servus.

DEMAENETUS, senex.

ARGYRIPPUS, adolescens.

CLEAERETA, lena.

LEONIDA, servus.

PHILENIUM, meretrix.

DIABOLUS, adolescens.

PARASITUS.

ARTEMONA, uxor.

MERCATOR.

GREX.

Digitized by Google

ARGUMENTUM
(Ut quibusdam videtur)
PRISCIANI.

AMANTI argento filio auxiliarier
Sub imperio vivens volt senex uxorio.
Itaque ob aſinos relatum pretium Saureae
Numerarier jussit servolo Leonidae.
Ad amicam id fertur. cedit noctem filius.
Rivinus amens ob praereptam mulierem;
Is rem omnem uxori per Parasitum nuntiat.
Accurrit uxor, ac virum e lustris rapit.

ALIUD ARGUMENTUM
CAMERARII.

HUJUS Comoediae et nomen et argumentum leve atque jocosum, et tota, quemadmodum in Prologo dicitur, ridicula res est. Sed ingens turpitudo et nefarium flagitium hac fabula exponitur, societatis scelestae, et eorum, quae animadversione acerrima digna, non solum impunita essent legibus, sed jocis etiam verborum vulgo celebrarentur. Atque haec est horribilis ira Dei, quae impietatem ita ulciscitur, ut in omnia pessima illam facinora ruere, et delicias facere in gravissimis delictis patiatur. Id quod debemus in his ludis diligenter cognoscere. Ita in seria etiam illi ducent cum aliqua utilitate nostra, etc. Ad rem. In hac fabula, volente et jubente patre, argentum a se aufertur, quod detur filio amanti: ea lege, ut filius patri apud amicam locum esse patiatur. Mirifice autem ludunt adolescentem servi, parta praeda. Et finis continet pudendam criminationem uxoris, educentis e lustro virum suum.

PROLOGUS.

Hoc agite, sultis, spectatores, nunc ïam,
Quae quidem mihi atque vobis res vortat bene,
Gregique huic, et dominis, atque conductoribus.
Face jam nunc, tu praeco, omnem auritum poplum.
Age nunc reside: cave modo ne gratiis.
Nunc, quid processerim huc, et quid mihi voluerim,
Dicam; ut sciretis nomen hujus Fabulae.
Nam quod ad argumentum attinet, sane breve 'st.
Nunc quod me dixi velle vobis dicere,
Dicam: Huic nomen Graece 'st Onagos Fabulae.
Demophilus scribsit, Marcus vortit barbare.
Asinariam volt esse, si per vos licet.
Inest lepos ludusque in hac Comoedia.
Ridicula res est. date benigne operam mihi,
Ut vos item alias, pariter nunc Mars adjuvet.

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

LIBANUS, DEMAENETUS.

LIBANUS.

SICUT tuum vis unicum gnatum tuae
Superesse vitae, sospitem et superstitem:
Ita te obtestor, per senectutem tuam,
Perque illam, quam tu metuis, uxorem tuam:
Si quid med erga tu hodie falsum dixeris,
Ut tibi superstes uxor aetatem siet:
Atque illa viva vivos ut pestem oppetas.

DEMAENETUS.

Per dium Fidium quaeris: jurato mihi
Video necesse esse eloqui, quidquid roges:
Ita me obstinate aggressus, ut non audeam
Profecto, percunctanti quin promam omnia.
Proinde actutum istud quid sit, quod scire expetis,
Eloquere: ut ipse scibo, te faciam ut scias.

LIBANUS.

Dic, obsecro, hercle serio, quod te rogem.
Cave mi mendaci quidquam.

DEMAENETUS.

Quin tu ergo rogas?

LIBANUS.

Num me illuc ducis, ubi lapis lapidem terit?

DEMAENETUS.

Quid istuc est? aut ubi est istuc terrarum loci?

LIBANUS.

Ubi flent nequam homines, qui polentam pinsitant.

DEMAENETUS.

Quid istuc sit, aut ubi istuc sit, nequeo noscere,
Ubi flent nequam homines, qui polentam pinsitant.

LIBANUS.

Apud fustitudinas ferricrepinas insulas,
Ubi vivos homines mortui incursant boves.

DEMAENETUS.

Modo pol percepi, Libane, quid istuc sit loci,
Ubi fit polenta, te fortasse dicere.

LIBANUS.

Ah!
Neque hercle ego istuc dico, nec dictum volo.
Teque obsecro hercle, ut, quae locutu's, despuas.

DEMAENETUS.

Fiat, geratur mos tibi.

LIBANUS.

Age age usque exscrea.

DEMAENETUS.

Etiamne?

LIBANUS.

Quaeso hercle usque ex penitis faucibus.

DEMAENETUS.

Etiam?

LIBANUS.

Amplius.

DEMAENETUS.

Nam quousque?

LIBANUS.

Usque ad mortem volo.

DEMAENETUS.

Cave sis malâm rem.

LIBANUS.

Uxoris dico, non tuam.

DEMAENETUS.

Dono te ob istuc dictum, ut expers sis metu.

LIBANUS.

Dii tibi dent, quaecumque optes.

DEMAENETUS.

Redde operam mihi:
Cur hoc ego ex te quaeram? aut cur miniter tibi,
Propterea quod me non scientem feceris?
Aut cur postremo filio succenseam,
Patres ut faciunt ceteri?

LIBANUS.

Quid istuc novi 'st?

Demiror quid sit, et quo evadat, sum in metu.

DEMAENETUS.

Equidem scio jam, filius quam amet meus,
Istanc meretricem e proxumo Philenium.
Estne hoc, ut dico, Libane?

LIBANUS.

Rectam instas viam.

Ea res est. sed eum morbus invasit gravis.

DEMAENETUS.

Quid morbi 'st?

LIBANUS.

Quia non suppetunt dictis data.

DEMAENETUS.

Tune es adjutor nunc amanti filio?

LIBANUS.

Sum vero, et alter noster est Leonida.

DEMAENETUS.

Bene hercle facitis, et a me initis gratiam.
Verum meam uxorem, Libane, nescis qualis siet?

LIBANUS.

Tu primus sentis, nos tamen praenoscimus.

DEMAENETUS.

Fateor eam esse inportunam atque incommodam.

LIBANUS.

Posterius istuc dicis, quam credo tibi.

DEMAENETUS.

Omnes parentes, Libane, liberis suis,
Qui mi auscultabunt, facient obsequentiam:
Quippe qui mage amico utantur gnato et benevolo:
Atque ego me id facere studeo. volo amari a meis,
Volo me patris mei similem, qui caussa mea
Nauclerio ipse ornatu per fallaciam,
Quam amabam, abduxit ab lenone mulierem.
Neque puduit eum id aetatis sycophantias
Struere, et beneficiis me emere gnatum suum sibi.
Eos me decretum 'st persequi mores patris.
Nam me hodie oravit Argyrippus filius,
Uti sibi amanti facerem argenti copiam:
Et id ego percupio obsequi gnato meo.
Volo amori obsecutum illius, volo amet me patrem.
Quamquam illum mater arte contenteque habet,
Patres ut consueverunt: ego mitto omnia haec.
Praesertim quom is me dignum, quoi concrederet,
Habuit, me habere honorem ejus ingenio decet:
Quom me adiit, ut pudentem gnatum aequom 'st patrem;
Cupio esse amicae quod det argentum suae.

LIBANUS.

Cupis id, quod cupere te nequidquam intellego.
Dotalem servom Sauream uxor tua
Adduxit, quoi plus in manu sit quam tibi.

DEMAENETUS.

Argentum accepi, dote imperium vendidi.
Nunc verba in pauca conferam, quid te velim.
Viginti jam usu 'st filio argenti minis.
Face id ut paratum jam sit.

LIBANUS.

Unde gentium?

DEMAENETUS.

Me defrudato.

LIBANUS.

Maxumas nugas agis.
Nudo detrahere vestimenta me jubes.
Defrudem te ego? age sis, tu sine pennis vola.
Tene ego defrudem, quoi ipsi nihil est in manu?
Nisi quid tu porro uxorem defrudaveris.

DEMAENETUS.

Qua me, qua uxorem, qua tu servom Sauream
Potes, circumduce, aufer; promitto tibi
Non offuturum, si id hodie effeceris.

LIBANUS.

Jubeas una opera me piscari in aëre,
Venari autem rete jaculo in medio mari.

DEMAENETUS.

Tibi optionem sumito Leonidam.
Fabricare quidvis, quidvis conminiscere.
Perficito, argentum hodie ut habeat filius,
Amicae quod det.

LIBANUS.

Quid ais tu, Demaenete?
Quid si forte in insidias devenero?
Tu redimes me, si me hostes interceperint?

DEMAENETUS.

Redimam.

LIBANUS.

Tum tu igitur aliud cura quid lubet.

DEMAENETUS.

Ego eo ad forum, nisi quid vis.

LIBANUS.

I; etiamne ambulas?

DEMAENETUS.

Atque audin' etiam?

LIBANUS.

Ecce.

DEMAENETUS.

Si quid te volam, ubi eris?

LIBANUS.

Ubicumque lubitum fuerit animo meo.
Profecto nemo 'st, quem jam dehinc metuam, mihi
Ne quid nocere possit: quom mihi tua
Oratione omnem animum ostendisti tuum.
Quin te quoque ipsum facio haud magni, si hoc patro.
Pergam quo occepi, atque ibi consilia exordiar.

DEMAENETUS.

Audin' tu? apud Archibulum ego ero argentarium.

LIBANUS.

Nempe in foro?

DEMAENETUS.

Ibi. si quid opus fuerit.

LIBANUS.

Meminero.

DEMAENETUS.

Non esse servos pejor hoc quisquam potest,
Nec magis vorsutus, nec quo ab caveas aegrius.
Eidem homini, si quid recte curatum velis,
Mandes: moriri sese misere mavolet,
Quam non perfectum reddat quod promiserit.
Nam ego illud argentum tam paratum filio
Scio esse, quam me hunc scipionem contui.
Sed quid ego cesso ire ad forum, quo inceperam?
Ibo adeo, atque ibi manebo apud argentarium.

SCENA II.

ARGYRIPPUS.

Siccine hoc fit? foras aedibus me ejici?
Promerenti optume hoccine preti redditur?
Bene merenti mala es, male merenti bona es.
At malo cum tuo: nam jam ex hoc loco
Ibo ego ad Trisviros, vostraque ibi nomina

Faxo erunt: capitis te perdam ego et filiam,
Perlecebrae, pernicies, adulescentum exitium.
Nam mare haud est mare, vos mare acerrumum.
Nam in mari reperi, hic elavi bonis.
Ingrata atque inrita esse omnia intellego,
Quae dedi, et quod benefeci: at posthac tibi,
Male quod potero facere, faciam, meritoque id faciam tuo.
Ego pol te redigam eodem unde orta es, ad egestatis terminos.
Ego edepol te faciam, ut quae sis nunc, et quae fueris, scias.
Quae priusquam istam adii, atque amans ego animum meum isti dedi,
Sordido vitam oblectabas pane, in pannis, inopia.
Atque ea si erant, magnas habebas omnibus Diis gratias.
Eadem nunc, quom est melius, me, quojus opera est, ignoras, mala.
Reddam ego te ex fera, fame mansuetem, me specta modo.
Nam isti quod succenseam ipsi, nihil est: nihil quidquam meret.
Tuo facit jussu, tuo imperio paret: mater tu, eadem hera es.
Te ego ulciscar, te ego, ut digna es, perdam, atque ut de me meres.
At, scelesta, viden' ut ne id quidem me dignum esse existumat,
Quem adeat, quem conloquatur, quoique irato supplicet?

Atque eccam, inlecebra exit tandem; opinor hic ante ostium
Meo modo loquar quae volam, quoniam intus non licitum 'st mihi.

SCENA III.

CLEAERETA, ARGYRIPPUS.

CLEAERETA.

UNUMQUODQUE istorum verbum nummis Philippeis aureis
Non potest auferre hinc a me, si quis emtor venerit.
Nec recte quae tu in nos dicis, aurum atque argentum merum 'st.
Fixus hic apud nos est animus tuus clavo Cupidinis.
Remigio veloque quantum poteris, festina et fuge.
Quam magis te in altum capessis, tam aestus te in portum refert.

ARGYRIPPUS.

Ego pol istum portitorem privabo portorio.
Ego te dehinc, ut merita es de me et mea re, tractare exsequar:
Quom tu me, ut meritus sum, non tractas, quae ejicis domo.

CLEAERETA.

Magis istuc percipimus lingua dici, quam factis fore.

ARGYRIPPUS.

Solus solitudine ego ted atque ab egestate abstuli;
Solus si ductem, referre gratiam numquam potes.

CLEAERETA.

Solus ductato, si semper solus quae poscam dabis.
Semper tibi promissum habeto hac lege, dum superes datis.

ARGYRIPPUS.

Qui modus dandi? nam numquam tu quidem expleri potes.
Modo quod accepisti, haud multo post aliquid quod poscas, paras.

CLEAERETA.

Quid modi'st? ductando, amando, numquamne expleri potes?
Modo remisisti, continuo jam ut remittam ad te rogas.

ARGYRIPPUS.

Dedi equidem quod mecum egisti.

CLEAERETA.

Et tibi ego misi mulierem.
Par pari datum hostimentum 'st, opera pro pecunia.

ARGYRIPPUS.

Male agis mecum.

CLEAERETA.

Quid me accusas, si facio officium meum?
Nam neque usquam fictum, neque pictum, neque scribtum in poëmatis,
Ubi lena bene agat cum quiquam amante, quae frugi esse volt.

ARGYRIPPUS.

Mihi quidem te parcere aequom 'st tandem, ut tibi durem diu.

CLEAERETA.

Non tu scis, quae amanti parcet, eadem sibi parcet parum.
Quasi piscis, itidem 'st amator lenae; nequam 'st, nisi recens.
Is habet sucum, is suavitatem: cum quovis pacto condias;
Vel patinarium vel assum: verses quo pacto lubet.
Is dare volt, is se aliquid posci. nam ubi de pleno promitur,
Neque ille scit quid det, quid damni faciat. illi rei studet:
Volt placere sese amicae, volt mihi, volt pedissequae,
Volt famulis, volt ancillis: et quoque etiam catulo meo
Subblanditur novos amator, se ut quom videat, gaudeat.
Vera dico. ad suum quemque hominem quaestum esse aequom 'st callidum.

ARGYRIPPUS.

Perdidici isthaec esse vera, damno cum magno meo.

CLEAERETA.

Si ecastor nunc habeas quod des, alia verba perhibeas:
Nunc quia nihil habes, maledictis te eam ductare poſtulas.

ARGYRIPPUS.

Non meum 'st.

CLEAERETA.

Nec meum quidem edepol, ad te ut mittam gratiis,
Verum aetatis atque honoris gratia hoc fiet tui:
Quia nobis lucro fuisti potius, quam decori tibi.
Si mihi dantur duo talenta argenti numerata in manum,
Hanc tibi noctem honoris caussa gratiis dono dabo.

ARGYRIPPUS.

Quid, si non est?

CLEAERETA.

Tibi non esse credam; illa alio ibit tamen.

ARGYRIPPUS.

Ubi illaec quae dedi ante?

CLEAERETA.

Abusa. nam si ea durarent mihi,

Mulier mitteretur ad te: numquam quidquam poscerem.
Diem, aquam, solem, lunam, noctem, haec argento non emo:
Cetera quaeque volumus uti, Graeca mercamur fide.
Quom a pistore panem petimus, vinum ex oenopolio,
Si aes habent, dant mercem: eadem nos disciplina utimur.
Semper oculatae nostrae sunt manus, credunt quod vident.
Vetus est, Nihili cocio est: scis quojus? non dico amplius.

ARGYRIPPUS.

Aliam nunc mihi orationem despoliato praedicas:
Longe aliam, inquam, praebes nunc atque olim, quom dabam:
Aliam atque olim, quom inlicibas me ad te blande ac benedice:
Tum mi aedes quoque arridebant, quom ad te venibam, tuae.
Me unice unum ex omnibus te, atque illam amare, aibas mihi.
Ubi quid dederam, quasi columbae pulli in ore ambae meo
Usque eratis: meo de studio studia erant vostra omnia.
Usque adhaerebatis: quod ego jusseram, quod volueram,

Faciebatis; quod nolebam ac vetueram, de industria

Fugiebatis, neque conari id facere audebatis prius.

Nunc neque quid velim, neque nolim, facitis magni, pessumae.

C L E A E R E T A.

Non tu scis? hic noster quaestus aucupi simillimu 'st.

Auceps quando concinnavit aream, offundit cibum.

Aves assuescunt. Necesse est facere sumtum, qui quaerit lucrum.

Saepe edunt; semel si captae sunt, rem solvunt aucupi:

Itidem hic apud nos. aedis nobis area 'st, auceps sum ego,

Esca est meretrix, lectus inlex est, amatores aves:

Bene salutando consuescunt, compellando blanditer,

Osculando, oratione vinnula, venustula.

Si papillam pertractavit, haud est ab re aucupis.

Savium si sumsit, sumere eum licet sine retibus.

Haeccine te esse oblitum, in ludo qui fuisti tamdiu?

A R G Y R I P P U S.

Tua ista culpa 'st, quae discipulum semidoctum abs te amoves.

C L E A E R E T A.

Remeato audacter, mercedem si eris nactus: nunc abi.

ARGYRIPPUS.

Mane, mane, audi: dic, quid me aequom censes pro illa tibi dare:
Annum hunc ne cum quiquam alio sit.

CLEAERETA.

Tene? viginti minas.
Atque ea lege, si alius ad me prius attulerit, tu vale.

ARGYRIPPUS.

At ego: est etiam, priusquam abis, quod volo loqui.

CLEAERETA.

Dic quod lubet.

ARGYRIPPUS.

Non omnino jam perii: est reliquom, quo peream magis.
Habeo, unde istuc tibi quod poscis dem: sed in leges meas
Dabo, ut scire possis, perpetuum annum hunc mihi uti serviat,
Nec quemquam interea alium admittat prorsus, quam me, ad se virum.

CLEAERETA.

Quin si tu voles, domi servi qui sunt, castrabo viros.
Postremo ut voles nos esse, syngrapham facito afferas.
Ut voles, ut tibi lubebit, nobis legem inponito:

Modo tecum una argentum aſſerto; facile patiar
cetera.
Portitorum simillumae sunt januae lenoniae:
Si aſſers, tum patent: si non est quod des, aedes non patent.

ARGYRIPPUS.

Interii, si non invenio ego illas viginti minas.
Et profecto, nisi illud perdo argentum, pereundum 'st mihi,
Nunc pergam ad forum, atque experiar opibus, omni copia;
Supplicabo, exobsecrabo, ut quemque amicum videro:
Dignos, indignos adire, atque experiri certum 'st mihi.
Nam si mutuas non potero, certum 'st sumam foenore.

ACTUS II.

SCENA I.

LIBANUS.

Hercle vero, Libane, nunc te meliu 'st expergiscier,
Atque argento conparando fingere fallaciam.
Jam diu 'st factum quom discesti ab hero, atque abiisti ad forum,
Igitur inveniundo argento ut fingeres fallaciam.

Ibi tu ad hoc diei tempus dormitasti in otio.
Quin tu abs te socordiam omnem reice, et segnitiem amove,
Atque ad ingenium vetus vorsutum te recipis tuum.
Serva herum: cave tu idem faxis, alii quod servi solent,
Qui ad heri fraudationem callidum ingenium gerunt.
Unde sumam? quem intervortam? quo hanc celocem conferam?
Inpetritum, inauguratum 'st: quovis admittunt aves.
Picus et cornix est ab laeva; corvus porro ab dextera.
Consuadent. certum hercle 'st, vostram consequi sententiam.
Sed quid hoc, quod picus ulmum tundit? non temerarium 'st:
Certe, hercle, ego, quantum ex augurio auspici intellego,
Aut mihi in mundo sunt virgae, aut atriensi Saureae.
Sed quid illuc, quod exanimatus currit huc Leonida?
Metuo, quod illic obscaevavit meae falsae fallaciae.

SCENA II.

LEONIDA, LIBANUS.

LEONIDA.

Ubi ego nunc Libanum requiram, aut familiarem filium?
Uti ego illos lubentiores faciam, quam Lubentia 'st?
Maxumam praedam et triumphum eis affero adventu meo.
Quando mecum pariter potant, pariter scortari solent,
Hanc quidem quam nactus praedam, pariter cum illis partiam.

LIBANUS.

Illic homo aedis conpilavit, more si fecit suo.
Vae illi, qui tam indiligenter observavit januam.

LEONIDA.

Aetatem velim servire, Libanum ut conveniam modo.

LIBANUS.

Hercle mea quidem opera liber numquam fies ocius.

LEONIDA.

Etiam de tergo ducentas plagas praegnatis dabo.

LIBANUS.

Largitur peculium, omnem in tergo thesaurum gerit.

LEONIDA.

Nam si huic occasioni tempus sese subterduxerit,
Numquam edepol quadrigis albis indipiscet postea:
Herum in obsidione linquet, inimicum animos auxerit.
Sed si mecum occasionem opprimere hanc, quae obvenit, studet,
Maxumas opimitates gaudio effertissumas
Suis heris ille una mecum pariet, gnatoque et patri:
Adeo ut aetatem ambo ambobus nobis sint obnoxii,
Nostro devincti beneficio.

LIBANUS.

Vinctos nescio quos ait.
Non placet: metuo in commune, ne quam fraudem frausus siet.

LEONIDA.

Perii ego oppido, nisi Libanum invenio jam, ubi ubi est gentium.

LIBANUS.

Illic homo socium ad malam rem quaerit, quem adjungat sibi.
Non placet. pro monstro extemplo est, quando qui sudat tremit.

LEONIDA.

Sed quid ego hic properans concesso pedibus, lingua largior?

Quin ego hanc jubeo tacere, quae loquens lacerat diem?

L I B A N U S.

Edepol hominem infelicem, qui patronám conprimat!
Nam si quid sceleste fecit, lingua pro illo pejerat.

L E O N I D A.

Approperabo, ne post tempus praedae praesidium parem.

L I B A N U S.

Quae illaec praeda 'st? ibo advorsum, atque electabo quidquid est.
Jubeo te salvere voce summa, quoad vires valent.

L E O N I D A.

Gymnasium flagri, salveto.

L I B A N U S.

Quid agis, custos carceris?

L E O N I D A.

O catenarum colone!

L I B A N U S.

O virgarum lascivia!

L E O N I D A.

Quot pondo ted esse censes nudum?

L I B A N U S.

Non edepol scio.

LEONIDA.

Scibam ego te nescire: at pol ego, qui te expendi, scio.

Nudus vinctus centum pondo es, quando pendes per pedes.

LIBANUS.

Quo argumento istuc?

LEONIDA.

Ego dicam, quo argumento et quo modo.

Ad pedes quando alligatus es, aequom centupondium,

Ubi manus manicae conplexae sunt, atque adductae ad trabem,

Nec dependis, nec propendis, quin malus nequamque sis.

LIBANUS.

Vae tibi!

LEONIDA.

Hoc testamento Servitus legat tibi.

LIBANUS.

Verbis velitationem fieri conpendi volo.

Quid istuc negoti 'st?

LEONIDA.

Certum 'st credere?

LIBANUS.

Audacter licet.

LEONIDA.

Sis amanti subvenire familiari filio,

Tantum adest boni inproviso, verum conmistum malo;
Omnes de nobis carnuficum concelebrabuntur dies.
Libane, nunc audacia usu 'st nobis inventa et dolis.
Tantum facinus modo inveni ego, ut nos dicamur duo
Omnium dignissumi esse, quo cruciatus confluant.

LIBANUS.

Ego mirabar, quod dudum scapulae gestibant mihi,
Hariolari quae occeperunt sibi esse in mundo malum.
Quidquid est, eloquere.

LEONIDA.

Magna 'st praeda cum magno malo.

LIBANUS.

Siquidem omnes conjurati cruciamenta conferant,
Habeo opinor familiarem tergum, ne quaeram foris.

LEONIDA.

Si istam firmitudinem animi obtines, salvi sumus.

LIBANUS.

Quin si tergo res solvenda 'st, rapere cupio publicum:
Pernegabo atque obdurabo, perjurabo denique.

Digitized by Google

LEONIDA.

Hem! ista virtus est, quando usu'st qui malum fert fortiter.
Fortiter malum qui patitur, idem post patitur bonum.

LIBANUS.

Quin rem actutum edisseris? cupio malum nanciscier.

LEONIDA.

Placide ergo unumquidque erogita, ut acquiescam. non vides
Me ex cursura anhelitum etiam ducere?

LIBANUS.

Age, age, mansero
Tuo arbitratu, vel adeo usque dum peris.

LEONIDA.

Ubinam est herus?

LIBANUS.

Major apud forum 'st, minor hic intus.

LEONIDA.

Jam satis est mihi.

LIBANUS.

Tum igitur tu dives es factus?

LEONIDA.

Mitte ridicularia.

LIBANUS.

Mitto. istud quod affers, aures exspectant meae.

LEONIDA.

Animum advorte, ut aeque mecum haec scias.

LIBANUS.

Taceo.

LEONIDA.

Beas.

Meministin' asinos Arcadicos mercatori vendere
Pellaeo nostrum atriensem?

LIBANUS.

Memini. quid tum postea?

LEONIDA.

Hem! ergo is argentum huc remisit, quod daretur Saureae
Pro asinis. adulescens venit modo, qui id argentum attulit.

LIBANUS.

Ubi is homo 'st?

LEONIDA.

Jam devorandum censes, si conspexeris.

LIBANUS.

Ita enimvero. sed tamen tu nempe eos asinos praedicas
Vetulos, claudos, quibus subtritae ad femina jam erant ungulae.

LEONIDA.

Ipsos, qui tibi subvectabant rure huc virgas ulmeas.

LIBANUS.

Teneo: atque iidem te hinc vexerunt vinctum rus.

LEONIDA.

Memor es probe.
Verum in tonstrina ut sedebam, me infit percontarier,
Ecquem filium Stratonis noverim Demaenetum?
Dico me novisse extemplo, et me ejus servom praedico
Esse, et aedis demonstravi nostras.

LIBANUS.

Quid tum postea?

LEONIDA.

Ait se ob asinos ferre argentum atriensi Saureae,
Viginti minas. sed eum sese non novisse hominem qui siet:
Ipsum vero se novisse callide Demaenetum.
Quoniam ille elocutus haec sic —

LIBANUS.

Quid tum?

LEONIDA.

Ausculta ergo; scies.
Extemplo facio facetum me, atque magnificum virum,
Dico med esse atriensem. sic hoc respondit mihi:
Ego pol Sauream non novi, neque qua facie sit, scio:

Te non aequom 'st succensere. si herum vis Demaenetum,
Quem ego novi, adduce: argentum non morabor quin feras.
Ego me dixeram adducturum, et me domi praesto fore;
Ille in balineas iturn 'st, inde huc veniet postea.
Quid nunc consili captandum censes? dic.

LIBANUS.

Hem istuc ago,
Quomodo argentum intervortam, et adventorem, et Sauream.
Jam hoc opus est exasciatum. nam si ille argentum prius
Hospes huc affert, continuo nos ambo exclusi sumus.
Nam me hodie senex seduxit solum, seorsum ab aedibus:
Mihi, tibique interminatu 'st, nos futuros ulmeos,
Ni hodie Argyrippo viginti essent argenti minae.
Jussit vel nos atriensem, vel nos uxorem suam
Defrudare: dixit sese operam promissam dare.
Nunc tu abi ad forum ad herum, et narra, haec ut nos acturi sumus:
Te ex Leonida futurum esse atriensem Sauream,
Dum argentum afferat Mercator pro asinis.

LEONIDA.

Faciam, uti jubes.

LIBANUS.

Ego illum interea hic oblectabo, prius si forte advenerit.

LEONIDA.

Quid ais?

LIBANUS.

Quid vis?

LEONIDA.

Pugno malam si tibi percussero,
Mox quom Sauream imitabor, caveto ne succenseas.

LIBANUS.

Hercle vero tu cavebis, ne me attigas. si me tagis,
Nae hodie malo cum auspicio nomen conmutaveris.

LEONIDA.

Quaeso, aequo animo patitor.

LIBANUS.

Patitor tu item, quom ego te referiam.

LEONIDA.

Dico ut usu 'st fieri.

LIBANUS.

Dico hercle ego quoque ut facturus sum.

LEONIDA.

Ne nega.

LIBANUS.

Quin promitto, inquam, hostire contra, ut merueris.

LEONIDA.

Ego abeo: tu jam scio patiere. sed quis hic est? is est,
Ille est ipsus. jam ego recurro huc. tu hunc interea hic tene.
Volo seni narrare.

LIBANUS.

Quin tuum officium facis ergo, ac fugis?

SCENA III.

MERCATOR, LIBANUS.

MERCATOR.

Ut demonstratae sunt mihi, hasce aedis esse oportet,
Demaenetus ubi dicitur habitare. I, puere, pulta,
Atque atriensem Sauream, si est intus, evocato huc.

LIBANUS.

Quis nostras sic frangit foris? ohe! inquam, si quid audis.

MERCATOR.

Nemo etiam tetigit: sanusne es?

LIBANUS.

At censebam attigisse,
Propterea huc quia habebas iter. nolo ego foris conservas

Meas a te verberarier: sane ego sum amicus nostris.

MERCATOR.

Pol haud periclum 'st, cardines ne foribus effringantur,
Si istoc exemplo tu omnibus, qui quaerunt, respondebis.

LIBANUS.

Ita haec morata 'st janua: extemplo janitorem
Clamat, procul si quem videt ire ad sese calcitionem.
Sed quid venis? quid quaeritas?

MERCATOR.

Demaenetum volebam.

LIBANUS.

Si sit domi, dicam tibi.

MERCATOR.

Quid? ejus atriensis?

LIBANUS.

Nihilo mage intus est.

MERCATOR.

Ubi est?

LIBANUS.

Ad tonsorem ire dixit.

MERCATOR.

Quom venisset, post non rediit?

LIBANUS.

Non edepol. quid volebas?

MERCATOR.

Argenti viginti minas, si adesset, accepiſset.

LIBANUS.

Qui pro istuc?

MERCATOR.

Asinos vendidit Pellaeo mercatori

Mercatu.

LIBANUS.

Scio. tu id nunc refers. jam hic credo eum affuturum.

MERCATOR.

Qua facie voster Saurea 'st? si is est, jam scire potero.

LIBANUS.

Macilentis malis, rufulus, aliquantum ventriosus,
Truculentis oculis, commoda statura, tristi fronte.

MERCATOR.

Non potuit pictor rectius describere ejus formam.
Atque hercle ipsum adeo contuor, quassanti capite incedit.

LIBANUS.

Quisque obviam huic occesserit irato, vapulabit.
Siquidem hercle Aeacidinis minis animisque expletus incedit,
Si me iratus tetigerit, iratus vapulabit.

SCENA IV.

LEONIDA. MERCATOR. LIBANUS.

LEONIDA.

Quid hoc sit negoti? neminem meum dictum magnifacere.
Libanum in tonstrinam ut jusseram venire, is nullus venit.
Nae ille edepol tergo et cruribus consuluit haud decore.

MERCATOR.

Nimis imperiosu 'st.

LIBANUS.

Vae mihi hodie!

LEONIDA.

Salvere jussi
Libanum libertum! jam manu emissus?

LIBANUS.

Obsecro te.

LEONIDA.

Nae tu hercle cum magno malo mihi obviam occessisti.
Cur non venisti, ut jusseram, in tonstrinam?

LIBANUS.

Hic me moratu 'st.

LEONIDA.

Siquidem hercle nunc summum Jovem te dicas detinuisse,

Atque is precator assiet, malam rem effugies numquam.
Tu verbero, imperium meum contemsisti?

LIBANUS.

Perii! hospes.

MERCATOR.

Quaeso hercle noli, Saurea, mea caussa hunc verberare.

LEONIDA.

Utinam nunc stimulus in manu mihi sit!

MERCATOR.

Quiesce, quaeso.

LEONIDA.

Qui latera conteram tua, quae occalluere plagis.
Abscede, et sine me hunc perdere, qui semper me ira incendit,
Quoi numquam unam rem me licet semel praecipere furi,
Quin centies eadem imperem, atque ogganniam: itaque jam hercle
Clamore ac stomacho non queo labori suppeditare.
Jussin', sceleste, ab janua hoc stercus hinc auferri?
Jussin' columnis dejici operas aranearum?
Jussin' in splendorem dari bullas has foribus nostris?
Nihil est: tamquam si claudus sim, cum fusti 'st ambulandum.

Quia triduum hoc unum modo foro operam assiduam dedi,
Dum reperiam qui quaeritet argentum in foenus, hic vos
Dormitis interea domi, atque herus in hara, haud aedibus, habitat.
Hem ergo hoc tibi.

LIBANUS.

Hospes, te obsecro, defende.

MERCATOR.

Saurea, oro,
Mea caussa ut mittas.

LEONIDA.

Eho, ecquis pro vectura olivi
Resolvit?

LIBANUS.

Resolvit.

LEONIDA.

Quoi datum 'st?

LIBANUS.

Sticho vicario ipsi
Tuo.

LEONIDA.

Vah! delenire apparas. scio mihi vicarium esse,
Neque eo esse servom in aedibus heri, qui sit pluris quam ille sit.
Sed vina quae heri vendidi vinario Exaerambo,
Jam pro iis satisfecit Sticho?

LIBANUS.

Fecisse satis opinor:
Nam vidi huc ipsum adducere trapezitam Exaerambum.

LEONIDA.

Sic dedero. prius quam credidi, vix anno post exegi.
Nunc satagit: adducit domum etiam ultro, et scribit nummos.
Dromo mercedem retulit?

LIBANUS.

Dimidio minus opinor.

LEONIDA.

Quid reliqüom?

LIBANUS.

Aibat reddere quam extemplo redditum esset:
Nam retineri, ut, quod sit sibi operis, efficeret, locatum.

LEONIDA.

Scyphos quos utendos dedi Philodamo, retulitne?

LIBANUS.

Non etiam.

LEONIDA.

Hem! non? si velis, da, commoda homini amico.

MERCATOR.

Perii hercle! jam hic me abegerit suo odio.

LIBANUS.

Heus jam satis tu,

Audin' quae loquitur?

LEONIDA.

Audio, et quiesco.

MERCATOR.

Tandem, opinor,
Conticuit. nunc adeam optumum 'st, priusquam incipit tinnire.
Quam mox mihi operam das?

LEONIDA.

Ehem, optume: quamdudum tu advenisti?
Non hercle te provideram. quaeso, ne vitio vortas,
Ita iracundia obstitit oculis.

MERCATOR.

Non mirum factum 'st.
Sed si domi 'st, Demaenetum volebam.

LEONIDA.

Negat esse intus.
Verum istuc argentum tamen mihi si vis denumerare;
Repromittam istoc tibi nomine solutam rem futuram.

MERCATOR.

Sic potius, ut Demaeneto tibi hero praesente reddam.

LIBANUS.

Herus istunc novit, atque herum hic.

MERCATOR.

Hero huic praesente reddam.

LIBANUS.

Da modo meo periculo; rem salvam ego exhibebo:
Nam si sciat noster senex fidem non esse huic habitam,
Succenseat, quoi omnium rerum ipsus semper credit.

LEONIDA.

Non magni pendo: ne duit, si non volt. sic sine astet.

LIBANUS.

Da, inquam. vah! formido miser, ne hic me tibi arbitretur
Suasisse, sibi ne crederes. da, quaeso, ac ne formida:
Salvom hercle erit.

MERCATOR.

Credam fore, dum quidem ipse in manu habeo.
Peregrinus ego sum, Sauream non novi.

LIBANUS.

At nosce sane.

MERCATOR.

Sit, non sit; non edepol scio. si is est, eum esse oportet.
Ego certe me incerto scio hoc daturum nemini homini.

LEONIDA.

Hercle istum Dii omnes perduint: verbo cave supplicassis.

Ferox est, viginti minas meas tractare sese.
Nemo accipit.: aufer te domum; abscede hinc, molestus ne sis.

MERCATOR.

Nimis iracunde. non decet superbum esse hominem servom.

LIBANUS.

Malo hercle jam magno tuo nunc isti nec recte dicis.
Inpure, nihili, non vides irasci?

LEONIDA.

Perge porro.
Flagitium hominis!

LIBANUS.

Da, obsecro, argentum huic, ne male loquatur.

MERCATOR.

Malum hercle vobis quaeritis.

LEONIDA.

Crura hercle diffringentur,
Ni istum inpudicum percies.

LIBANUS.

Perii hercle! age inpudice,
Sceleste, non audes mihi scelesto subvenire?

LEONIDA.

Pergin' precari pessumo?

MERCATOR.

Quae res? tun' libero homini
Male servos loquere?

LEONIDA.

Vapula.

MERCATOR.

Id quidem tibi hercle fiet,
Ut vapules, Demaenetum simulac conspexero hodie.
In jus voco te.

LEONIDA.

Non eo.

MERCATOR.

Non is? memento.

LEONIDA.

Memini.

MERCATOR.

Dabitur pol supplicium mihi de tergo vostro.

LEONIDA.

Vae te!
Tibi quidem supplicium, carnufex, de nobis detur?

MERCATOR.

Atque et jam
Pro vostris dictis maledictis poenae pendentur mihi hodie.

LEONIDA.

Quid, verbero? ain' tu, furcifer: herum nosmet fugitare censes?
I nunc jam ad herum, quo vocas jamdudum, quo volebas.

MERCATOR.

Nunc demum? tamen numquam hinc feres argenti nummum, nisi me
Dare juſſerit Demaenetus.

LEONIDA.

Ita facito. age ambula ergo.
Tu contumeliam alteri facias, tibi non dicatur?
Tam ego homo sum quam tu.

MERCATOR.

Scilicet ita res est.

LEONIDA.

Sequere hac ergo.
Praefiscini hoc nunc dixerim, nemo etiam me accusavit
Merito meo; neque me Athenis est alter hodie quisquam,
Quoi credi recte aeque putent.

MERCATOR.

Fortassis: sed tamen me
Numquam hodie induces, ut tibi credam hoc argentum ignoto.
Lupus est homo homini, non homo, quom qualis sit non novit.

LEONIDA.

Jam nunc secunda mihi facis. scibam huic te capitulo hodie
Facturum satis pro injuria. quamquam ego sum sordidatus,

Frugi tamen ſum, nec poteſt peculium enumerari.

MERCATOR.

Fortaſſe.

LEONIDA.

Etiam nunc dico: Periphanes Rhodo mercator
Dives, abſente hero ſolus mihi talentum argenti
Soli annumeravit, et mihi credidit, neque deceptus in eo.

MERCATOR.

Fortaſſe.

LEONIDA.

Atque etiam tu quoque ipſe, ſi eſſes percunctatus
Me ex aliis, ſcio plus crederes nunc quod fers.

MERCATOR.

Haud negaſſim.

ACTUS III.

SCENA I.

CLEAERETA, PHILENIUM.

CLEAERETA.

Nequeon' ego te interdictis facere manſuetam meis?
An ita tu es animata, ut qui expers matris imperi ſies?

PHILENIUM.

Ubi piem Pietatem, ſi iſto more moratam tibi

Postulem placere, mater, mihi quo pacto praecipis?

CLEAERETA.

An decorum 'st advorsari meis te praeceptis?

PHILENIUM.

Quid est?

CLEAERETA.

Hoccine est pietatem colere, matris imperium minuere?

PHILENIUM.

Neque quae recte faciunt culpo; neque quae delinquont amo.

CLEAERETA.

Satis dicacula es amatrix.

PHILENIUM.

Mater, is quaestu 'st mihi:
Lingua poscit, corpus quaerit, animus orat, res monet.

CLEAERETA.

Ego te volui castigare, tu mi accusatrix ades.

PHILENIUM.

Neque edepol te accuso, neque id me facere fas existumo.
Verum ego meas queror fortunas, quom illo quem amo prohibeor.

CLEAERETA.

Ergo una pars orationis de die dabitur mihi.

PHILENIUM.

Et meam partem loquendi, et tuam trado tibi.

Ad loquendum, atque ad tacendum tute habeas portisculum.
Quin pol si reposivi remum, sola ego in casteria
Ubi quiesco, omnis familiae caussa consistit tibi.

CLEAERETA.

Quid ais tu, quam ego unam vidi mulierem audacissumam?
Quotiens te vetui Argyrippum filium Demaeneti
Conpellare aut contrectare, conloquive aut contui?
Quid dedit? quid deportari jussit ad nos? an tu tibi
Verba blanda esse aurum rere? dicta docta pro datis?
Ultro amas, ultro expetessis, ultro ad te arcessi jubes.
Illos qui dant, eos derides: qui deludunt, deperis.
An te id exspectare oportet, si quis promittat tibi,
Te facturum divitem, si moriatur mater sua?
Ecastor nobis periclum et familiae portenditur,
Dum ejus exspectamus mortem, ne nos moriamur fame.
Nunc adeo nisi mihi huc argenti affert viginti minas,
Nae ille ecastor hinc trudetur largus lacrumarum foras.
Hic dies summa 'st apud me inopiae excusatio.

PHILENIUM.

Patiar, si cibo carere me jubeas, mater mea.

CLEAERETA.

Non veto ted amare, qui dant, qua amentur gratia.

PHILENIUM.

Quid si hic animus occupatu 'st, mater, quid faciam? mone.

CLEAERETA.

Hem!

Meum caput contemples, siquidem ex re consultas tua.

PHILENIUM.

Etiam opilio, qui paſcit, mater, alienas ovis,
Aliquam habet peculiarem, qui spem soletur suam.
Sine me amare unum Argyrippum animi caussa, quem volo.

CLEAERETA.

Intro abi: nam te quidem edepol nihil est inpudentius.

PHILENIUM.

Audientem dicto, mater, produxisti filiam.

SCENA II.

LEONIDA. LIBANUS.

LEONIDA.

Perfidiae laudes gratiasque habemus merito magnas,
Quom nostris sycophantiis, dolis, astutiisque,
Scapularum confidentia, virtute ulmorum freti,

Qui advorsum stimulos, laminas, crucesque, conpedesque,
Nervos, catenas, carceres, numellas, pedicas, boias,
Inductoresque acerrumos, gnarosque nostri tergi,
Qui saepe ante in nostras scapulas cicatrices indiderunt:
Eae nunc legiones, copiae, exercitusque eorum;
Vi, pugnando, perjuriis nostris, euge, potiti.
Id virtute hujus conlegae, meaque comitate
Factum 'st.

LIBANUS.

Qui me vir fortior est ad sufferendas plagas?

LEONIDA.

Edepol virtutes qui tuas nunc possis conlaudare,
Sicut ego possim, quae domi, duellique male fecisti.
Nae illa edepol pro merito nunc tuo memorari multa possunt:
Ubi fidentem fraudaveris, ubi hero infidelis fueris,
Ubi verbis conceptis sciens libenter perjuraris,
Ubi parietes perfoderis, in furto ubi sis prehensus,
Ubi saepe caussam dixeris pendens advorsus octo
Astutos, audacis viros, valentis virgatores.

LIBANUS.

Fateor profecto, ut praedicas, Leonida, esse vera.
Verum edepol nae etiam tua quoque malefacta iterari multa
Et vero possunt. ubi sciens fideli infidus fueris:

Ubi prehensus in furto sies, et manifesto verberatus:
Ubi perjuraris: ubi sacro manus sis admolitus:
Ubi heris damno, molestiae, et dedecori saepe fueris:
Ubi creditum quod sit, tibi datum esse pernegaris:
Ubi amicae, quam amico tuo, fueris magis fidelis:
Ubi saepe ad languorem tua duritia dederis octo
Validos lictores, ulmeis affectos lentis virgis.
Num male relata 'st gratia? ut conlegam conlaudavi!

LEONIDA.

Ut meque teque maxume atque ingenio nostro decuit.

LIBANUS.

Jam omitte ista, atque hoc quod rogo responde.

LEONIDA.

Rogita quod vis.

LIBANUS.

Argenti viginti minas habesne?

LEONIDA.

Hariolare.
Edepol senem Demaenetum lepidum fuisse nobis.
Ut assimulabat Sauream med esse, quam facete!
Nimis aegre risum continui, ubi hospitem inclamavit,
Quod se absente mihi fidem habere noluisset.
Ut memoriter me Sauream vocabat atriensem!

LIBANUS.

Mane dum.

LEONIDA.

Quid est?

LIBANUS.

Philenium estne haec quae intus exit?
Atque Argyrippus una.

LEONIDA.

Opprime os: is est. subausculteemus.
Lacrumantem lacinia tenet lacrumans. quidnam esse dicam?
Tacite auscultemus.

LIBANUS.

Attate! modo hercle in mentem venit.
Nimis vellem habere perticam.

LEONIDA.

Quoi rei?

LIBANUS.

Qui verberarem
Asinos, si forte occeperint clamare hinc ex crumina.

SCENA III.

ARGYRIPPUS, PHILENIUM, LIBANUS, LEONIDA.

ARGYRIPPUS.

Cur me retentas?

PHILENIUM.

Quia tui amans abeuntis egeo.

ARGYRIPPUS.

Vale.

PHILENIUM.

Aliquanto amplius valerem, si hic maneres.

ARGYRIPPUS.

Salve.

PHILENIUM.

Salvere me jubes, quoi tu abiens affers morbum.

ARGYRIPPUS.

Mater supremum mihi tua dixit, domum ire jussit.

PHILENIUM.

Acerbum funus filiae faciet, si te carendum est.

LIBANUS.

Homo hercle hinc exclusu 'st foras.

LEONIDA.

Ita res est.

ARGYRIPPUS.

Mitte quaeso.

PHILENIUM.

Quo nunc abis? quin tu hic manes?

ARGYRIPPUS.

Nox, si voles, manebo.

LIBANUS.

Audin' hunc? opera ut largus est nocturna? nunc enim est
Negotiosus interdius. videlicet Solon est,

Leges ut conscribat, quibus se populus teneat. gerrae

Qui sese parere apparent hujus legibus, profecto
Numquam bonae frugi sient, dies noctesque potent.

L E O N I D A.

Nae iste hercle ab ista non pedem discedat, si licessit,
Qui nunc festinat, atque ab hac minatur sese abire.

L I B A N U S.

Sermoni jam finem face tuo: hujus sermonem accipiam.

A R G Y R I P P U S.

Vale.

P H I L E N I U M.

Quo properas?

A R G Y R I P P U S.

Bene vale: apud Orcum te videbo.
Nam equidem me, jam quantum potest, a vita abjudicabo.

P H I L E N I U M.

Cur tu, obsecro, inmerito meo me morti dedere optas?

A R G Y R I P P U S.

Ego te? quam si intellegam deficere vita, jam ipse
Vitam meam tibi largiar, et de mea ad tuam addam..

P H I L E N I U M.

Cur ergo minitaris tibi, te vitam esse amissurum?

Nam quid me facturam putas, si istuc quod dicis, faxis?
Mihi certum'st, efficere in me omnia eadem quae tu in te faxis.

ARGYRIPPUS.

O! melle dulci dulcior mihi tu es.

PHILENIUM.

Certe enim tu vita es
Mihi. complectere.

ARGYRIPPUS.

Facio lubens.

PHILENIUM.

Utinam sic efferamur!

LEONIDA.

O Libane, ut miser est homo qui amat!

LIBANUS.

Immo hercle vero,
Qui pendet, multo est miserior.

LEONIDA.

Scio, qui periculum feci.
Circumsistamus: alter hinc, hinc alter appellemus.

LIBANUS.

Here, salve. sed num fumus est haec mulier quam amplexare?

ARGYRIPPUS.

Qui dum?

LIBANUS.

Quia oculi sunt tibi lacrumantes, eo rogavi.

ARGYRIPPUS.

Patronus qui vobis fuit futurus, perdidistis.

LIBANUS.

Equidem hercle nullum perdidi, ideo quia numquam ullum habui.

LEONIDA.

Philenium, salve.

PHILENIUM.

Dabunt Dii, quae velitis, vobis.

LIBANUS.

Noctem tuam et vini cadum velim, si optata fiant.

ARGYRIPPUS.

Verbum cave faxis, verbero.

LIBANUS.

Tibi equidem, non mihi opto.

ARGYRIPPUS.

Tum tu igitur loquere quod lubet.

LIBANUS.

Hunc hercle verberare.

LEONIDA.

Quisnam istuc accredat tibi, cinaede calamistrate?
Tun' verberes, qui pro cibo habeas te verberari?

ARGYRIPPUS.

Ut vostrae fortunae meis praecedunt, Libane, longe,

Qui hodie numquam ad vesperum vivam!

LIBANUS.

Quapropter, quaeso?

ARGYRIPPUS.

Quia ego hanc amo, et haec me amat: huic quod dem, nusquam quidquam 'st.
Hinc med amantem ex aedibus delegit hujus mater.
Argenti viginti minae me ad mortem appulerunt,
Quas hodie adulescens Diabolus ipsi daturus dixit:
Ut hanc ne quoquam mitteret, nisi ad se, hunc annum totum.
Videtin' viginti minae quid pollent, quidve possunt?
Ille, qui illas perdit, salvos est: ego, qui non perdo, pereo.

LIBANUS.

Jam dedit argentum?

ARGYRIPPUS.

Non dedit.

LIBANUS.

Bono animo es, ne formida.

LEONIDA.

Secede huc, Libane: te volo.

LIBANUS.

Si quid vis.

ARGYRIPPUS.

Obsecro vos:

Eadem istac opera suavius est conplexos fabulari.

LIBANUS.

Non omnia eadem aeque omnibus, here, suavia esse scito:
Vobis est suave amantibus conplexos fabulari:
Ego conplexum hujus nil moror.

LEONIDA.

Meum autem haec aspernatur.
Proinde istud facias ipse, quod faciamus, nobis suades.

ARGYRIPPUS.

Ego vero, et quidem edepol lubens. interea, si videtur,
Concedite istuc.

LEONIDA.

Vin' herum deludi?

LIBANUS.

Dignu 'st sane.

LEONIDA.

Vin' faciam ut me Philenium praesente hoc amplexetur?

LIBANUS.

Cupio hercle.

LEONIDA.

Sequere hac.

ARGYRIPPUS.

Ecquid est salutis? satis locuti.

LEONIDA.

Auscultate, atque operam date, et mea dicta devorate.
Primum omnium servos tuos nos esse non negamus:
Sed si tibi viginti minae argenti proferentur,
Quo nos vocabis nomine?

ARGYRIPPUS.

Libertos.

LEONIDA.

Non patronos?

ARGYRIPPUS.

Id potius.

LEONIDA.

Viginti minae hic insunt in crumina.
Has ego, si vis, tibi dabo.

ARGYRIPPUS.

Dii te servassint semper,
Custos herilis, decus populi, thesaurus copiarum,
Salus interioris hominis, amorisque imperator:
Hic pone, hic istam conloca cruminam in collo plane.

LEONIDA.

Nolo ego te, qui herus sis mihi, onus istuc sustinere.

ARGYRIPPUS.

Quin tu labore liberas te, atque istam inponis in me.

LEONIDA.

Ego bajulabo: tu, ut decet dominum, ante me ito inanis.

ARGYRIPPUS.

Quid nunc? quid est? quin tradis huc cruminam pressatum herum?

LEONIDA.

Hanc, quoi daturus hanc, jube petere atque orare mecum.
Nam istuc proclive 'st, quod jubes, me plane conlocare.

PHILENIUM.

Da, meus ocellus, mea rosa, mi anime, mea voluptas,
Leonida, argentum mihi; ne nos dejunge amantis.

LEONIDA.

Dic igitur me passerculum, gallinam, coturnicem,
Agnellum, hoedillum me tuum dic esse, vel vitellum;
Prehende auriculis, conpara labella cum labellis.

ARGYRIPPUS.

Ten' osculetur, verbero?

LEONIDA.

Quam vero indignum visum 'st!
Atqui pol hodie non feres, ni genua confricantur.

ARGYRIPPUS.

Quidvis egestas imperat: fricentur. da nunc quod oro.

PHILENIUM.

Age, mi Leonida, obsecro fer amanti hero salutem.
Redime istoc beneficio te ab hoc, et tibi eme hunc isto argento.

LEONIDA.

Nimis bella es atque amabilis: et si hoc esset meum, hodie
Numquam me orares quin darem: illum te orare meliu 'st:
Illic hanc mihi servandam dedit. i sane bella belle.
Cape hoc sis, Libane.

ARGYRIPPUS.

Furcifer, etiam me delusisti?

LEONIDA.

Numquam hercle facerem, genua ni tam nequiter fricares.
Agesis tu in partem nunc jam hunc delude, atque amplexare hanc.

LIBANUS.

Taceas, me spectes.

ARGYRIPPUS.

Quin ad hunc, Philenium, aggredimur,
Virum quidem pol optumum, et non similem furis hujus.

LIBANUS.

Inambulandum 'st: nunc mihi vicissim supplicabunt.

ARGYRIPPUS.

Quaeso hercle, Libane, sis herum tuis factis sospitari,
Da mi istas viginti minas. vides me amantem egere.

LIBANUS.

Videbitur, factum volo, redito huc conticinio.
Nunc istanc tantisper jube sis petere atque orare mecum.

PHILENIUM.

Amandone exorarier vis te, an osculando?

LIBANUS.

Enimvero utrumque.

PHILENIUM.

Ego obsecro te, et tu utrumque nostrum serva.

ARGYRIPPUS.

O Libane, mi patrone, mihi trade istuc. magis decorum 'st,
Libertum potius, quam patronum, onus in via portare.

PHILENIUM.

Mi Libane, ocellus aureus, donum decusque amoris,
Amabo, faciam quod voles, da istuc argentum nobis.

LIBANUS.

Dic igitur me anaticulam, columbulam, catellum,

Hirundinem, monedulam, putillum, passerillum.

Fac proserpentem bestiam me, duplicem ut habeam linguam.

Circumdatoque me brachiis; meum collum circumplecte.

ARGYRIPPUS.

Ten' conplectatur, carnufex?

LIBANUS.

Quam vero indignus videor!

Ne istuc nequidquam dixeris tam indignum dictum in me:

Veheṣ pol hodie me, siquidem hoc argentum ferre speres.

ARGYRIPPUS.

Ten' ego veham?

LIBANUS.

Tun' hoc feras argentum hinc aliter a me?

ARGYRIPPUS.

Perii hercle. si verum quidem est, herum vehere servom,

Inscende.

LIBANUS.

Sic isti solent superbi subdomari.

Asta igitur, ut consuetus es puer olim. scin' ut dicam?

Hem sic. abi: laudo. nec te equo magis est equos ullus sapiens.

ARGYRIPPUS.

Inscende actutum.

LIBANUS.

Ego fecero. hem! quid istuc est? ut tu incedis!
Demam hercle jam de hordeo, tolutim ni badizas.

ARGYRIPPUS.

Amabo, Libane, jam sat est.

LIBANUS.

Numquam hercle hodie exorabis.
Nam jam calcari quadrupedem agitabo advorsum clivom,
Postea ad pistores dabo, ut ibi cruciere currens.
Asta, ut descendam nunc jam in proclivi, quamquam nequam es.

ARGYRIPPUS.

Quid nunc? quoniam ambo, ut est lubitum, nos ambo delusistis,
Datisne argentum?

LIBANUS.

Siquidem mihi statuam et aram statuis,
Atque ut Deo mihi hic inmolas bovem: nam ego tibi Salus sum.

LEONIDA.

Etiam tu, here, istunc amoves abs te, atque ipse me aggredire?
Atque illa sibi quae hic jusserat, mihi statuis, supplicasque?

ARGYRIPPUS.

Quem te autem Deum nominem?

LEONIDA.

Fortunam, atque Obſequentem.

ARGYRIPPUS.

Jam iſtoc es melior.

LIBANUS.

An quid eſt olim homini Salute melius?

ARGYRIPPUS.

Licet laudem Fortunam, tamen, ut ne Salutem culpem.

PHILENIUM.

Ecaſtor ambae ſunt bonae.

ARGYRIPPUS.

Sciam, ubi boni quid dederint.

LEONIDA.

Opta id, quod, ut contingat tibi, vis.

ARGYRIPPUS.

Quid ſi optaro?

LEONIDA.

Eveniet.

ARGYRIPPUS.

Opto annum hunc perpetuum mihi hujus operas.

LEONIDA.

Inpetraſti.

ARGYRIPPUS.

Ain' vero?

LEONIDA.

Certe, inquam.

LIBANUS.

Ad me adi vicissim, atque experire.
Exopta id quod vis maxume tibi evenire; fiet.

ARGYRIPPUS.

Quid ego aliud exoptem amplius, nisi illud quojus inopia 'st?
Viginti argenti commodas minas, hujus quas dem matri.

LIBANUS.

Dabuntur: animo sis bono face: exoptata obtingent.

ARGYRIPPUS.

Ut consuevere, homines Salus frustratur et Fortuna.

LEONIDA.

Ego caput huic argento fui hodie reperiundo.

LIBANUS.

Ego pes fui.

ARGYRIPPUS.

Quin nec caput, nec pes sermonum apparet.
Nec quid dicatis, nec me cur ludatis scire possum.

LIBANUS.

Satis jam delusum censeo: nunc rem, ut est, eloquamur.
Animum, Argyrippe, advorte sis. pater nos ferre hoc jussit
Argentum ad te.

ARGYRIPPUS.

Ut tempore opportuneque attulistis!

LIBANUS.

Hic inerunt viginti minae bonae, mala opera partae:
Has tibi nos pactis legibus dare jussit.

ARGYRIPPUS.

Quid id est, quaeso?

LIBANUS.

Noctem hujus et coenam sibi ut dares.

ARGYRIPPUS.

Jube advenire, quaeso.
Meritissumo ejus quae volet faciemus, qui hosce amores
Nostros dispulsos conpulit.

LEONIDA.

Patieris, Argyrippe,
Patrem hanc amplexari tuum?

ARGYRIPPUS.

Haec facile faciet ut patiar.
Leonida, curre obsecro; patrem huc orato ut veniat.

LIBANUS.

Jamdudum 'st intus.

ARGYRIPPUS.

Hac quidem non venit.

LIBANUS.

Angiporto

Illac per hortum circuit clam, ne quis se videret
Huc ire familiarium: ne uxor resciscat, metuit.
De argento, si mater tua sciat ut sit factum.

ARGYRIPPUS.

Heja!

Benedicite. ite intro cito. valete.

LEONIDA.

Et vos amate.

ACTUS IV.

SCENA I.

DIABOLUS, PARASITUS.

DIABOLUS.

Agedum, istum ostende quem conscribsti syngraphum
Inter me et amicam et lenam: leges perlege.
Nam tu poeta es prorsus ad eam rem unicus.

PARASITUS.

Horrescet faxo lena, leges quom audiet.

DIABOLUS.

Age quaeso, mi, hercle, translege.

PARASITUS.

Audin'?

DIABOLUS.

Audio.

PARASITUS.

Diabolus, Glauci filius, Cleaeretae
Lenae dedit dono argenti viginti minas,
Philenium ut secum esset noctes et dies
Hunc annum totum.

DIABOLUS.

Neque cum quiquam alio quidem.

PARASITUS.

Addone?

DIABOLUS.

Adde: et scribas, vide, plane et probe.

PARASITUS.

Alienum hominem intromittat neminem.
Quod illa aut amicum aut patronum --

DIABOLUS.

Neminem.

PARASITUS.

Aut quod illa amicae suae amatorem praedicet,
Fores occlusae omnibus sient, nisi tibi.
In foribus scribat, OCCUPATAM ESSE SE.
Aut quod illa dicat peregre allatam epistolam,
Ne epistola quidem ulla uspiam sit in aedibus,
Nec cerata adeo tabula. et si qua inutilis
Pictura sit, eam vendat. ni quatriduo
Abalienarit, quo abs te argentum acceperit,
Tuus arbitratus sit, conburas, si velis.
Ne illi sit cera, ubi facere possit literas.
Vocet convivam neminem illa; tu voces.
Ad eorum ne quem oculos adjiciat suos.

Si quem alium aspexit, caeca continuo siet.
Tecum una postea aeque pocula potitet.
Abs ted accipiat, tibi propinet, tu bibas.
Ne illa minus, aut plus quam tu, sapiat.

DIABOLUS.

Satis placet.

PARASITUS.

Suspiciones omnes abs se segreget,
Neque illaec ulli pede pedem homini premat.
Quom surgat, neque in lectum inscendat proxumum,
Neque quom descendat, inde det quoiquam manum:
Spectandum ne quoiquam anulum det, neque roget.
Talos ne quoiquam homini admoveat, nisi tibi.
Quom jaciat, Te, ne dicat: nomen nominet.
Deam invocet sibi, quam lubebit, propitiam,
Deum nullum. si magis religiosa fuerit,
Tibi dicat: tu pro illa ores, ut sit propitius.
Neque illa ulli homini nutet, nictet, annuat;
Post, si lucerna exstincta est, ne quid sui
Membri conmoveat quidquam in tenebris.

DIABOLUS.

Optumum 'st:
Ita scilicet facturam: verum in cubiculo
Deme istuc: equidem illam moveri gestio.
Nolo habere illam caussam, et votitam dicere.

PARASITUS.

Scio, captiones metuis.

DIABOLUS.

Verum.

PARASITUS.

Ergo, ut jubes,
Tollam.

DIABOLUS.

Quidni?

PARASITUS.

Audi reliqua.

DIABOLUS.

Loquere, audio.

PARASITUS.

Neque ullum verbum faciat perplexabile,
Neque ulla lingua sciat loqui nisi Attica.
Forte si tussire occepsit, ne sic tussiat,
Ut quoiquam linguam in tussiendo proferat.
Quod illa autem simulet, quasi gravedo profluat,
Hoc ne sic faciat: tu labellum abstergeas
Potius, quam quoiquam savium faciat palam.
Nec mater lena ad vinum accedat interim,
Nec ulli verbo male dicat. si dixerit,
Haec multa ei esto, vino viginti dies
Ut careat.

DIABOLUS.

Pulcre scribsti! scitum syngraphum!

PARASITUS.

Tum si coronas, serta, unguenta jusserit
Ancillam ferre suam Veneri aut Cupidini,

Tuus servos servet, Venerine eas det, an viro.
Si forte pure velle habere dixerit,
Tot reddat spurcas, quot puras habuverit.
Haec sunt non nugae: non enim mortualia.

DIABOLUS.

Placent profecto leges. sequere intro.

PARASITUS.

Sequor.

SCENA II.

DIABOLUS, PARASITUS.

DIABOLUS.

Sequere hac: egon' haec patiar? aut taceam? emori
Me malim, quam haec non ejus uxori indicem.
Ain' tu? apud amicam munus adulescentuli
Fungare? uxori excuses te, et dicas senem?
Praeripias scortum amanti, atque argentum obicias
Lenae? suppiles clam domi uxorem tuam?
Suspendas potius me, quam tacita tu haec auferas.
Jam quidem, hercle, ad illam hinc ibo, quam tu propediem,
Nisi quidem illa ante occupassit te, efflIges scio,
Luxuriae sumtus suppeditare ut possies.

PARASITUS.

Ego sic faciundum censeo. me honestiu 'st,

Quam te, palam hanc rem facere, ne illa exiſtumet
Amoris cauſſa percitum id feciſſe te,
Magis quam ſua cauſſa.

DIABOLUS.

At pol quin dixti rectius.
Tu ergo fac ut illi turbas, lites concias,
Cum ſuo ſibi gnato una ad amicam de die
Potare, illam expilare.

PARASITUS.

Jam, ne me mone,
Ego iſtuc curabo.

DIABOLUS.

At ego te opperiar domi.

ACTUS V.

SCENA I.

ARGYRIPPUS, DEMAENETUS.

ARGYRIPPUS.

AGEDUM, decumbamus ſis, pater.

DEMAENETUS.

Ut juſſeris,
Mi gnate, ita fiet.

ARGYRIPPUS.

Pueri, menſam apponite.

DEMAENETUS.

Numquidnam tibi moleſtum 'ſt, gnate mi, ſi haec nunc mecum accubat?

ARGYRIPPUS.

Pietas, pater, oculis dolorem prohibet. quamquam ego istanc amo,
Possum equidem inducere animum, ne aegre patiar, quia tecum accubat.

DEMAENETUS.

Decet verecundum esse adulescentem, Argyrippe.

ARGYRIPPUS.

Edepol, pater,
Merito tuo facere possum.

DEMAENETUS.

Age ergo, hoc agitemus convivium
Vino et sermone suavi. nolo ego metui, amari mavolo,
Mi gnate, me abs te.

ARGYRIPPUS.

Pol ego utrumque facio, ut aequom 'st filium.

DEMAENETUS.

Credam istuc, si esse te hilarum videro.

ARGYRIPPUS.

An tu esse me tristem putas?

DEMAENETUS.

Putem ego? quem videam aeque esse maestum, ut quasi dies si dicta sit.

ARGYRIPPUS.

Ne dixis istuc.

DEMAENETUS.

Ne sic fueris, illico ego non dixero.

ARGYRIPPUS.

Hem! aspecta: rideo.

DEMAENETUS.

Utinam, male qui mihi volunt, sic rideant!

ARGYRIPPUS.

Scio equidem quamobrem me, pater, tu triſtem credas nunc tibi;
Quia istaec est tecum. atque ego quidem, hercle, ut verum tibi dicam, pater,
Ea res male habet: ac non eo, quin tibi non cupiam quae velis:
Verum istam amo. aliam tecum esse equidem facile possim perpeti.

DEMAENETUS.

At ego hanc volo.

ARGYRIPPUS.

Ergo sunt quae exoptas. mihi quae ego exoptem, volo.

DEMAENETUS.

Unum hunc diem perpetere, quoniam tibi poteſtatem dedi,
Cum hac annum ut esses, atque amanti argenti feci copiam.

ARGYRIPPUS.

Hem istoc me facto tibi devinxti.

DEMAENETUS.

Quin te ergo hilarum das mihi.

SCENA II.

ARTEMONA, PARASITUS, DEMAENETUS, ARGYRIPPUS, PHILENIUM.

ARTEMONA.

Ain' tu, meum virum hic potare, obsecro, cum filio?
Et ad amicam detulisse argenti viginti minas?
Meoque filio sciente id facere flagitium patrem?

PARASITUS.

Neque divini, neque mi humani posthac quidquam accreduas,
Artemona, si hujus rei me esse mendacem inveneris.

ARTEMONA.

At scelesta ego, praeter alios meum virum fui rata
Siccum, frugi, continentem, amantem uxoris maxume.

PARASITUS.

At nunc dehinc scito, illum ante omnis minimi mortalem preti:
Madidum, nihili, incontinentem, atque osorem uxoris suae.

ARTEMONA.

Pol ni vera ista essent, numquam faceret ea quae nunc facit.

PARASITUS.

Ego quoque, hercle, illum antehac hominem semper sum frugi ratus.
Verum hoc facto sese ostendit, qui quidem cum filio
Potet una, atque una amicam ductet decrepitus senex.

ARTEMONA.

Hoc ecastor est, quod ille it ad coenam cotidie.
Ait sese ire ad Archidemum, Chaeream, Chaerestratum,
Cliniam, Chremem, Cratinum, Diniam, Demosthenem.
Is apud scortum conruptelae, et liberis lustris studet.

PARASITUS.

Quin tu illum jubes ancillas rapere sublimem domum?

ARTEMONA.

Tace modo. nae illum ecastor miserum habebo.

PARASITUS.

Ego istuc scio
Ita fore illi, dum quidem cum illo nupta eris.

ARTEMONA.

Ego censeo
Eum etiam hominem aut in senatu dare operam, aut clientibus:
Ibi labore delassatum noctem totam stertere.

Ille opere foris faciundo laſſus noctu advenit:
Fundum alienum arat, incultum familiarem deſerit.
Is etiam conruptus, porro ſuum conrumpit filium.

PARASITUS.

Sequere hac me modo, jam faxo ipſum hominem manifeſto opprimas.

ARTEMONA.

Nihil ecaſtor eſt quod facere mavelim.

PARASITUS.

Mane dum.

ARTEMONA.

Quid eſt?

PARASITUS.

Poſſis, ſi forte accubantem tuum virum conſpexeris,
Cum corona amplexum amicam, ſi videas, cognoſcere?

ARTEMONA.

Poſſum ecaſtor.

PARASITUS.

Hem tibi hominem.

ARTEMONA.

Perii!

PARASITUS.

Pauliſper mane.
Aucupemus ex inſidiis clanculum, quam rem gerant.

ARGYRIPPUS.

Quid modi, pater, amplexandi facies?

DEMAENETUS.

Fateor, gnate mi.

ARGYRIPPUS.

Quid fatere?

DEMAENETUS.

Me ex amore hujus conruptum oppido.

PARASITUS.

Audin', quid ait?

ARTEMONA.

Audio.

DEMAENETUS.

Egon' ut non domo uxori meae
Surripiam in deliciis pallam quam habet, atque ad te deferam?
Non edepol conduci possum vita uxoris annua.

PARASITUS.

Censen' tu illum hodie primum ire assuetum esse in ganeum?

ARTEMONA.

Ille ecastor suppilabat me, quod ancillas meas
Suspicabar, atque insontis miseras cruciabam.

ARGYRIPPUS.

Pater,
Jube dare vinum; jamdudum factum 'st, quom primum bibi.

DEMAENETUS.

Da, puere, ab summo. age, tu interibi ab infimo da savium.

ARTEMONA.

Perii misera! ut osculatur carnufex, capuli decus!

DEMAENETUS.

Edepol animam suaviorem aliquanto quam uxoris meae.

PHILENIUM.

Dic amabo, an foetet anima uxoris tuae?

DEMAENETUS.

Nauteam
Bibere malim, si necessum 'st, quam illam oscularier.

ARTEMONA.

Miser ecastor es.

PARASITUS.

Mecastor dignus est.

ARGYRIPPUS.

Quid ais, pater?

ARTEMONA.

Ain' tandem? edepol nae tu istuc cum malo magno tuo
Dixisti in me. sine! venias modo domum, faxo ut scias
Quid pericli sit dotatae uxori vitium dicere.

ARGYRIPPUS.

Ecquid matrem amas?

DEMAENETUS.

Egone? illam nunc amo, quia non adest.

ARGYRIPPUS.

Quid, quom adest?

DEMAENETUS.

Periisse cupio.

PARASITUS.

Amat homo hic te, ut praedicat.

ARTEMONA.

Nae ille ecastor foenerato funditat: nam si domum
Redierit hodie, osculando ego ulciscar potissumum.

ARGYRIPPUS.

Jace, pater, talos, ut porro nos jaciamus.

DEMAENETUS.

Maxume.
Te, Philenium, mihi, atque uxori mortem. hoc Venerium 'st.
Pueri, plaudite, et mihi ob jactum cantharo mulsum date.

ARTEMONA.

Non queo durare.

PARASITUS.

Si non didicisti fulloniam,
Non mirandum 'st. in oculos invadi nunc est optumum.

ARTEMONA.

Ego pol vivam, et tu isthaec hodie cum tuo magno malo
Invocavisti.

PARASITUS.

Ecquis currit pollinctorem arcessere?

ARGYRIPPUS.

Mater, salve.

ARTEMONA.

Sat saluti 'st.

PARASITUS.

Mortuu 'st Demaenetus.
Tempus est subducere hinc me: pulchre hoc gliscit proelium.
Ibo ad Diabolum, mandata dicam facta, ut voluerit.
Atque interea ut decumbamus suadebo, hi dum litigant.
Post eum demum huc cras adducam ad lenam, ut viginti minas
Ei det, in parte hac amanti ut liceat ei potirier.
Argyrippus exorari spero poterit, ut sinat
Sese alternas cum illo noctes hac frui. nam ni impetro,
Regem perdidi: ex amore tantum 'st homini incendium.

ARTEMONA.

Quid tibi huc receptio ad te est meum virum?

PHILENIUM.

Pol me quidem
Miseram odio enicavit.

ARTEMONA.

Surge, amator; i domum.

DEMAENETUS.

Nullus sum.

ARTEMONA.

Immo es, ne nega, omnium pol nequissumus.
At etiam cubat cuculus. surge, amator; i domum.

DEMAENETUS.

Vae mihi!

ARTEMONA.

Vera hariolâre. surge, amator; i domum.

DEMAENETUS.

Abscede ergo paululum istuc.

ARTEMONA.

Surge, amator; i domum.

DEMAENETUS.

Jam, obsecro, uxor.

ARTEMONA.

Nunc uxorem me esse meministi tuam?
Modo, quom dicta in me ingerebas, odium, non uxor eram.

DEMAENETUS.

Totus perii!

ARTEMONA.

Quid tandem? anima foetetne uxoris tuae?

DEMAENETUS.

Murrham olet.

ARTEMONA.

Jam surripuisti pallam, quam scorto dares?

ARGYRIPPUS.

Ecastor quin surrepturum pallam promisit tibi.

DEMAENETUS.

Non taces?

ARGYRIPPUS.

Ego dissuadebam, mater.

ARTEMONA.

Bellum filium!

Istoscine patrem aequom 'st mores liberis largirier? Nilne te pudet?

DEMAENETUS.

Pol, si aliud nil sit, tui me, uxor, pudet.

ARTEMONA.

Cano capite te cuculum uxor ex lustris rapit.

DEMAENETUS.

Non licet manere, (coena coquitur,) dum coenem modo?

ARTEMONA.

Ecastor coenabis hodie, ut te dignum 'st, magnum malum.

DEMAENETUS.

Male cubandum 'st: judicatum me uxor abducit domum.

ARGYRIPPUS.

Dicebam, pater, tibi, ne matri consuleres male.

PHILENIUM.

De palla memento, amabo.

DEMAENETUS.

Juben', hanc hinc abscedere?

PHILENIUM.

Immo intus potius: sequere hac me, mi anime.

DEMAENETUS.

Ego vero sequor.

ARTEMONA.

I domum.

PHILENIUM.

Da savium etiam prius quam abis.

DEMAENETUS.

I in crucem.

GREX.

Hic senex, si quid, clam uxorem, suo animo fecit volup',
Neque novom, neque mirum fecit, nec secus quam alii solent.
Nec quisquam 'st tam ingenio duro, nec tam firmo pectore,
Quin ubi quidquam occasionis sit, sibi faciat bene.
Nunc si voltis deprecari huic seni ne vapulet,
Remur inpetrari posse, si plausum sic clarum datis.

M. ACCI PLAUTI
AULULARIA.

Digitized by Google

DRAMATIS PERSONAE.

L A R, prologus.

E U C L I O, senex.

S T A P H Y L A, anus.

E U N O M I A, mulier.

M E G A D O R U S, senex.

S T R O B I L U S, geminus servus.

C O N G R I O, } coci.
A N T H R A X, }

P Y T H O D I C U S, servus.

L Y C O N I D E S, adolescens.

P H A E D R A, puella.

Digitized by Google

ARGUMENTUM.

Senex avarus vix ſibi credens Euclio,
Domi ſuae defoſſam multis cum opibus
Aulam invenit, rurſumque penitus conditam
Exſanguis, amens, ſervat. ejus filiam
Lyconides vitiarat. interea ſenex
Megadorus, a ſorore ſuaſus ducere
Uxorem, avari gnatam depoſcit ſibi.
Durus ſenex vix promittit: atque aulae timens,
Domo ſublatam variis abſtrudit locis.
Inſidias ſervos facit hujus Lyconidis,
Qui virginem vitiarat; atque ipſe obſecrat
Avonculum Megadorum ſibimet cedere
Uxorem amanti. per dolum mox Euclio
Quum perdidiſſet, aulam inſperato invenit,
Laetusque natam collocat Lyconidi.

ARGUMENTUM

(Ut quibusdam videtur)

PRISCIANI.

Aulam repertam auri plenam Euclio
Vi ſumma ſervat, miſeris affectus modis.
Lyconides iſtius vitiat filiam.
Volt hanc Megadorus indotatam ducere.
Lubensque ut faciat, dat coquos cum obſonio.
Auro formidat Euclio; abſtrudit foris.
Reque omni inſpecta, compreſſoris ſervulus
Id ſurpit. Illic Euclioni rem refert.
Ab eo donatur auro, uxore, et filio.

Digitized by Google

ALIUD ARGUMENTUM

CAMERARII.

NOMEN Fabulae inditum a re, quae negotium et variat, et reddit copiosiorem expositionem. Ea est olla plena auri, reperta ab Euclione in domo paterna. Hujus senis avarissimi et parcissimi filiam vi noctu adolescens Lyconides compresserat. Itaque instante partu, cum puellam amaret, et avunculo desponsam esse cognovisset, rem omnem matri indicat, et per hanc impetrat, illa sibi ut nubat. Interea senex de auri custodia delicias facere, et illud tamen amittere. hinc illae turbae querelarum, et error confessionis, factae injuriae. Tandem adolescens de servo suo cognoscit, quid de olla sit factum. Atque hactenus Plautina ad nos pervenerunt. Ex proposito autem argumento intelligi potest, tum et aurum redditum seni, et illum animo mutatum fuisse, et dotatam filiam tradidisse Lyconidi. Haec Codrum *persecutum esse accepimus expositione sua, et illius versus esse, qui vulgo feruntur. Noster quidem* Fabricius *indicavit quaedam Romae reperta, quibus supplerentur haec deficientia: sed ne illa quidem satis Plautina, neque caussa, cur adjici vellemus, visa fuit.* Proponitur *imago sordidae parsimoniae et morositatis in Euclione. Nam et hoc vitium senile est. Quo ipso quoque indicatur, una cum aetate intelligentiam animi minui. Perverse enim certe fit, ut tum maxime studeatur rei, cum minime ad usum longi temporis spes relinquitur.*

PROLOGUS.

LAR FAMILIARIS.

Ne quis miretur qui sim, paucis eloquar.
Ego Lar sum Familiaris, ex hac familia,
Unde exeuntem me aspexistis. hanc domum
Jam multos annos est quom possideo, et colo
Patrique, avoque jam hujus, qui nunc hic habet:
Sed mihi avos hujus obsecrans concredidit
Thesaurum auri clam omnis: in medio foco
Defodit, venerans me, ut id servarem sibi.
Is quoniam moritur, ita avido ingenio fuit,
Numquam indicare id filio voluit suo:
Inopemque optavit potius eum relinquere,
Quam eum thesaurum conmonstraret filio.
Agri reliquit eii non magnum modum,
Quo cum labore magno, et misere viveret.
Ubi is obiit mortem, qui mihi id aurum credidit,
Coepi observare, ecqui majorem filius
Mihi honorem haberet, quam ejus habuisset pater.
Atque ille vero minus minusque inpendio
Curare, minusque me inpartire honoribus.
Item a me contra factum 'st: nam item obiit diem.
Is ex se hunc reliquit, qui hic nunc habitat, filium

Pariter moratum, ut pater avosque hujus fuit.
Huic filia una est. ea mihi cotidie
Aut thure, aut vino, aut aliqui semper supplicat:
Dat mihi coronas. ejus honoris gratia
Feci, thesaurum ut hic reperiret Euclio,
Quo eam facilius nuptum, si vellet, daret.
Nam conpressit eam de summo adulescens loco.
Is scit adulescens, quae sit, quam conpresserit:
Illa illum nescit, neque conpressam autem pater.
Eam ego hodie faciam, ut hic senex de proxumo
Sibi uxorem poscat. id ea faciam gratia,
Quo ille eam facilius ducat, qui conpresserat.
Et hic qui poscet eam sibi uxorem senex,
Is adulescentis illius est avonculus,
Qui illam stupravit noctu, Cereris vigiliis.
Sed hic senex jam clamat intus, ut solet.
Anum foras extrudit, ne sit conscia.
Credo aurum inspicere volt, ne surreptum siet.

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

EUCLIO, STAPHYLA.

EUCLIO.

Exi, inquam. age, exi: exeundum hercle tibi hinc est foras,
Circumspectatrix cum oculis emissitiis.

STAPHYLA.

Nam cur me miseram verberas?

EUCLIO.

Ut misera sis,
Atque ut te dignam mala malam aetatem exigas.

STAPHYLA.

Nam qua me nunc caussa extrusisti ex aedibus?

EUCLIO.

Tibi ego rationem reddam, stimulorum seges?
Illuc regredere ab ostio: illuc sis. vide, ut
Incedit! at scin' quo modo tibi res se habet?
Si hodie hercle fustem cepero, aut stimulum in manum,
Testudineum istum tibi ego grandibo gradum.

STAPHYLA.

Utinam me Divi adaxint ad suspendium
Potius quidem, quam hoc pacto apud te serviam.

EUCLIO.

At ut scelesta sola secum murmurat!
Oculos hercle ego istos, inproba, effodiam tibi,
Ne me observare possis, quid rerum geram.
Abscede: etiam nunc: etiam nunc: etiam. ohe!
Istic adstato. si hercle tu ex istoc loco
Digitum transvorsum aut unguem latum excesseris,
Aut si respexis, donicum ego te jussero,
Continuo hercle ego te dedam discipulam cruci.
Scelestiorem me hac anu certe scio
Vidisse numquam: nimisque ego hanc metuo male,
Ne mihi ex insidiis verba inprudenti duit,
Neu persentiscat, aurum ubi est absconditum:
Quae in occipitio quoque habet oculos, pessuma.
Nunc ibo ut visam, estne ita aurum ut condidi.
Quod me sollicitat plurimis miserum modis.

STAPHYLA.

Nec nunc mecastor quid hero ego dicam meo
Malae rei evenisse, quamve insaniam,
Queo conminisci; ita miseram me ad hunc modum
Decies die uno saepe extrudit aedibus.
Nescio pol quae illunc hominem intemperiae tenent;
Pervigilat noctes totas: tum autem interdius
Quasi claudus sutor domi sedet totos dies.
Neque jam quo pacto celem herilis filiae

Probrum, propinqua partitudo quoi appetit,
Queo conminisci: neque quidquam meliu 'st mihi,
Ut opinor, quam ex me ut unam faciam literam
Longam, meum laqueo collum quando obstrinxero.

SCENA II.

EUCLIO. STAPHYLA.

EUCLIO.

Nunc defaecato demum animo egredior domo,
Postquam perspexi salva esse intus omnia.
Redi nunc jam intro, atque intus serva.

STAPHYLA.

Quippini
Ego intus servem: an ne quis aedis auferat?
Nam hic apud nos nihil est aliud quaesti furibus:
Ita inaniis sunt oppletae atque araneis.

EUCLIO.

Mirum quin tua nunc me caussa faciat Juppiter
Philippum regem aut Darium, trivenefica.
Araneas mihi ego illas servari volo.
Pauper sum, fateor, patior: quod Dii dant, fero.
Abi intro, occlude januam. jam ego hic ero.
Cave quemquam alienum in aedis intromiseris.
Quod quispiam ignem quaerat, exstingui volo:

Ne caussae quid sit; quod te quisquam quaeriret.
Nam si ignis vivet, tu exstinguere extempulo.
Tum aquam aufugisse dicito, si quis petet.
Cultrum, securim, pistillum, mortarium,
Quae utenda vasa semper vicini rogant,
Fures venisse, atque abstulisse dicito.
Profecto in aedis meas me absente neminem
Volo intromitti: atque etiam hoc praedico tibi,
Si Bona Fortuna veniat, ne intromiseris.

STAPHYLA.

Pol ea ipsa credo, ne intromittatur cavet:
Nam ad aedis nostras nusquam adiit, quamquam prope 'st.

EUCLIO.

Tace, atquè abi intro.

STAPHYLA.

Taceo, atque abeo.

EUCLIO.

Occlude sis
Foris ambobus pessulis. jam ego hic ero.
Discrucior animi, quia ab domo abeundum 'st mihi.
Nimis hercle invitus abeo: sed quid agam, scio.
Nam noster nostrae qui est magister Curiae,
Dividere argenti dixit nummos in viros:
Id si relinquo, ac non peto, omnes illico
Me suspicentur, credo, habere aurum domi.
Nam non est verisimile, hominem pauperem

Pauxillum parvi facere, quin nummum petat.
Nam nunc quom celo sedulo omnis, ne sciant,
Omnes videntur scire, et me benignius
Omnes salutant, quam salutabant prius.
Adeunt, consistunt, copulantur dexteras:
Rogitant me, ut valeam, quid agam, quid rerum geram.
Nunc quo profectus sum, ibo; postidea domum
Me rursum, quantum potero, tantum recipiam.

ACTUS II.

SCENA I.

EUNOMIA, MEGADORUS.

EUNOMIA.

Velim te arbitrari me haec verba, frater,
Meae fidei, tuaeque rei hoc caussa
Facere, ut aequom 'st germanam sororem.
Quamquam haud falsa sum, nos odiosas haberi.
Nam multum loquaces merito omnes habemur,
Nec mutam profecto repertam ullam esse
Hodie dicunt mulierem ullo in seculo.
Verum hoc, frater, unum tamen cogitato,
Tibi proxumam me, mihique item esse te;
Ut aequom 'st, quod in rem esse utrique arbitremur,
Et mihi te, et tibi me consulere et monere:

Neque occultum id haberi, neque per metum
mussari,
Quin participem pariter ego te, et tu me ut facias.
Eo nunc ego secreto te huc foras seduxi,
Ut tuam rem ego tecum hic loquerer familiarem.

MEGADORUS.

Da mihi, optuma femina, manum.

EUNOMIA.

Ubi ea est? quis ea
Est nam optuma?

MEGADORUS.

Tu.

EUNOMIA.

Tune ais?

MEGADORUS.

Si negas,
Nego.

EUNOMIA.

Decet te equidem vera proloqui.
Nam optuma nulla potest eligi: alia alia
Pejor, frater, est.

MEGADORUS.

Idem ego arbitror, nec tibi
Advorsari certum 'st de istac re umquam, soror.

EUNOMIA.

Da mihi operam, amabo.

MEGADORUS.

Tua est; utere

Atque impera, si quid vis.

EUNOMIA.

Id quod in rem tuam
Optumum esse arbitror, te id admonitum advento.

MEGADORUS.

Soror, more tuo facis.

EUNOMIA.

Facta volo.

MEGADORUS.

Quid est id,
Soror?

EUNOMIA.

Quod tibi sempiternum salutare
Sit procreandis liberis, ita Dii faxint,
Volo te uxorem domum ducere.

MEGADORUS.

Hei occidi!

EUNOMIA.

Quid ita?

MEGADORUS.

Quia mihi misero cerebrum excutiunt
Tua dicta, soror: lapides loqueris.

EUNOMIA.

Heja! hoc face,
Quod te jubet soror.

MEGADORUS.

Si lubeat, faciam.

EUNOMIA.

In rem
Hoc tuam 'st.

MEGADORUS.

Ut quidem emoriar, priusquam ducam.
Sed his legibus, si quam dare vis, ducam: quae
Cras veniat, perendie foras feratur, soror.
His legibus quam dare vis, cedo, nuptias adorna.

EUNOMIA.

Quam maxuma possum tibi, frater, dare dote:
Sed est grandior natu: media est mulieris aetas.
Eam si jubes, frater, tibi me poscere, poscam.

MEGADORUS.

Num non vis me interrogare te?

EUNOMIA.

Immo, si quid vis, roga.

MEGADORUS.

Post mediam aetatem, qui mediam ducit uxorem domum,
Si eam senex anum praegnatem fortuitu fecerit,
Quid dubitas, quin sit paratum nomen puero Postumus?
Nunc ego istum, soror, laborem degam, et deminuam tibi.
Ego virtute Deum et majorum nostrum dives sum satis.
Istas magnas factiones, animos, dotes dapsiles,

Clamores, imperia, eburata vehicula, pallas, purpuram,
Nil moror, quae in servitutem sumtibus redigunt viros.

EUNOMIA.

Dic mihi, quaeso, quis ea 'st, quam vis ducere uxorem?

MEGADORUS.

Eloquar.
Nostin' hunc senem Euclionem ex proxumo pauperculum?

EUNOMIA.

Novi, hominem haud malum mecastor!

MEGADORUS.

Ejus cupio filiam
Virginem mihi desponderi. verba ne facias, soror.
Scio quid dictura es: hanc esse pauperem. haec pauper placet.

EUNOMIA.

Dii bene vortant.

MEGADORUS.

Idem ego spero.

EUNOMIA.

Quid! me nunc quid vis?

MEGADORUS.

Vale.

EUNOMIA.

Et tu, frater.

MEGADORUS.

Ego conveniam Euclionem, si domi
Est. sed eccum. nescio, unde sese homo recipit domum.

SCENA II.

EUCLIO, MEGADORUS.

EUCLIO.

PRAESAGIBAT mi animus, frustra me ire, quom exibam domo.
Itaque abibam invitus. nam neque quisquam curialium
Venit, neque magister, quem dividere argentum oportuit.
Nunc domum properare propero: nam egomet sum hic; animus domi 'st.

MEGADORUS.

Salvos atque fortunatus, Euclio, semper sies.

EUCLIO.

Dii te ament, Megadore.

MEGADORUS.

Quid tu? recten', atque ut vis vales?

EUCLIO.

Non temerarium 'st, ubi dives blande appellat pauperem.
Jam illic homo aurum me scit habere, eo me salutat blandius.

MEGADORUS.

Ain' tu te valere?

EUCLIO.

Pol ego haud a pecunia perbene.

MEGADORUS.

Pol si est animus aequus tibi, satis habes, quî bene vitam colas.

EUCLIO.

Anus hercle huic indicium fecit de auro: perspicue palam 'st.
Quoi ego jam linguam praecidam, atque oculos effodiam domi.

MEGADORUS.

Quid tu solus tecum loquere?

EUCLIO.

Meam pauperiem conqueror.
Virginem habeo grandem, dote cassam, atque inlocabilem,
Neque eam queo locare quoiquam.

MEGADORUS.

Tace: bonum habe animum, Euclio:
Dabitur: adjuvabere a me: dic, si quid opus est; impera.

EUCLIO.

Nunc petit, quom pollicetur; inhiat aurum ut devoret.
Altera manu fert lapidem, panem ostentat altera.

Nemini credo, qui large blandu 'st dives pauperi.
Ubi manum injicit benigne, ibi onerat aliquam zamiam.
Ego istos novi polypos, qui sibi quidquid tetigerint, tenent.

MEGADORUS.

Da mi operam parumper. paucis, Euclio, est quod te volo
De communi re appellare, mea et tua.

EUCLIO.

Hei misero mihi!
Aurum mi intus harpagatum 'st. nunc hic eam rem volt, scio,
Mecum adire ad pactionem. verum intervisam domum.

MEGADORUS.

Quo abis?

EUCLIO.

Jam ad te revortar: namque est quod visam domum.

MEGADORUS.

Credo edepol, ubi mentionem ego fecero de filia,
Mihi ut despondeat, sese a me divideri rebitur.
Neque illo quisquam 'st alter hodie ex paupertate parcior.

EUCLIO.

Dii me servant, salva res est: salvom 'st, si quid non perit.

Nimis male timui. priusquam intro redii, exanimatus fui.

Redeo ad te, Megadore, si quid me vis.

MEGADORUS.

Habeo gratiam.

Quaeso, quod te percontabor, ne id te pigeat proloqui.

EUCLIO.

Dum quidem ne quid perconteris, quod mihi non lubeat proloqui.

MEGADORUS.

Dic mihi, quali me arbitrare genere prognatum?

EUCLIO.

Bono.

MEGADORUS.

Quid fide?

EUCLIO.

Bona.

MEGADORUS.

Quid factis?

EUCLIO.

Neque malis, neque inprobis.

MEGADORUS.

Aetatem meam scis?

EUCLIO.

Scio esse grandem, itidem ut pecuniam.

MEGADORUS.

Certe edepol equidem te civem sine mala omni malitia

Semper sum arbitratus, et nunc arbitror.

EUCLIO.

Aurum huic olet.
Quid nunc me vis?

MEGADORUS.

Quoniam tu me, et ego te qualis sis, scio:
Quae res recte vortat, mihique, tibique, tuaeque filiae,
Filiam tuam mihi uxorem posco: promitte hoc fore.

EUCLIO.

Heja! Megadore, haud decorum facinus tuis factis facis,
Ut inopem atque innoxium abs te, atque abs tuis me inrideas.
Nam de te neque re, neque verbis merui, ut faceres quod facis.

MEGADORUS.

Neque edepol ego te derisum venio, neque derideo:
Neque dignum arbitror.

EUCLIO.

Cur igitur poscis meam gnatam tibi?

MEGADORUS.

Ut propter me tibi sit melius, mihique propter te et tuos.

EUCLIO.

Venit hoc mi, Megadore, in mentem, ted esse hominem divitem,

Factiosum; me item hominem pauperum pauperrumum:
Nunc si filiam locassim meam tibi, in mentem venit,
Te bovem esse, et me esse asellum. ubi tecum conjunctus siem,
Ubi onus nequeam ferre pariter, jaceam ego asinus in luto:
Tu me bos magis haud respicias, natus quasi numquam siem.
Et ted utar iniquiore, et meus med ordo inrideat.
Neutrubi habeam stabile stabulum, si quid divorti fuat.
Asini me mordicibus scindant, boves incursent cornibus.
Hoc magnum 'st periclum, ab asinis me ad boves transcendere.

MEGADORUS.

Quam ad probos propinquitate proxume te adjunxeris,
Tam optumum 'st. tu conditionem hanc accipe: ausculta mihi,
Atque eam desponde mihi.

EUCLIO.

At nihil est dotis quod dem.

MEGADORUS.

Ne duas.
Dummodo morata recte veniat, dotata est satis.

EUCLIO.

Eo dico, ne me thesauros reperisse censeas.

MEGADORUS.

Novi, ne doceas. desponde.

EUCLIO.

Fiat. sed, proh Juppiter!
Non ego disperii?

MEGADORUS.

Quid tibi est?

EUCLIO.

Quid crepuit quasi ferrum modo?

MEGADORUS.

Hic apud me hortum confodere jussi. sed ubi hic est homo?
Abiit, neque me certiorem fecit: fastidit mei.
Quia videt me suam amicitiam velle, more hominum facit.
Nam si opulentus it petitum pauperioris gratiam,
Pauper metuit congrediri. per metum male rem gerit.
Idem, quando illaec occasio periit, post sero cupit.

EUCLIO.

Si hercle ego te non elinguandam dedero usque ab radicibus,
Impero, auctorque sum, ut tu me quoivis castrandum loces.

MEGADORUS.

Video hercle ego te me arbitrari, Euclio, hominem idoneum,
Quem senecta aetate ludos facias, haud merito meo.

EUCLIO.

Neque edepol, Megadore, facio: neque si cupiam, copia 'st.

MEGADORUS.

Quid nunc? etiam mihi despondes filiam?

EUCLIO.

Illis legibus,
Cum illa dote, quam tibi dixi.

MEGADORUS.

Sponden' ergo?

EUCLIO.

Spondeo.
Istuc Dii bene vortant.

MEGADORUS.

Ita Dii faxint.

EUCLIO.

Illud facito ut memineris,
Convenisse, ut ne quid dotis mea ad te afferret filia.

MEGADORUS.

Memini.

EUCLIO.

At scio, quo vos soleatis pacto perplexarier.
Pactum non pactum 'st, non pactum pactum 'st, quod vobis lubet.

MEGADORUS.

Nulla controversia mihi tecum erit. sed nuptias
Hodie quin faciamus num quae caussa est?

EUCLIO.

Immo edepol optuma.

MEGADORUS.

Ibo igitur, parabo. numquid me vis?

EUCLIO.

Istuc.

MEGADORUS.

Fiet. vale.
Heus, Strobile, sequere propere me ad macellum strenue.

EUCLIO.

Illic hinc abiit. Dii inmortales, obsecro, aurum quid valet!
Credo, ego illum jam inaudisse, mihi esse thesaurum domi:
Id inhiat, ea affinitatem hanc obstinavit gratia.

SCENA III.

EUCLIO. STAPHYLA.

EUCLIO.

Ubi tu es, quae deblaterasti jam vicinis omnibus,
Meae me filiae daturum dotem? heus, Staphyla! te voco:
Ecquid audis? vascula intus pure propera atque elue.

Digitized by Google

Filiam despondi ego: hodie nuptum huic Megadoro dabo.

STAPHYLA.

Dii bene vortant. verum ecastor non potest: subitum 'st nimis.

EUCLIO.

Tace, atque abi: curata fac sint, quom a foro redeam domum.
Atque occlude aedis: jam ego hic adero.

STAPHYLA.

Quid ego nunc agam?
Nunc nobis prope adest exitium, mihi atque herili filiae.
Nam probrum atque partitudo prope adest, ut fiat palam.
Quod celatum 'st, atque occultatum usque adhuc, nunc non potest.
Ibo intro, ut herus quae imperavit, facta, quom veniat, sient.
Nam, ecastor, malum maerorem metuo, ne mistum bibam.

SCENA IV.

STROBILUS, ANTHRAX, CONGRIO.

STROBILUS.

POSTQUAM obsonavit herus, et conduxit coquos,

Tibicinasque hasce, apud forum; edixit mihi,
Ut dispartirem obsonium hic bifariam.

ANTHRAX.

Me quidem, hercle, dicam palam, non divides.
Si quo tu totum me ire vis, operam dabo.

CONGRIO.

Bellum et pudicum vero prostibulum popli.
Post si quis vellet te, haud non velles dividi?

STROBILUS.

Atqui ego istuc, Anthrax, aliovorsum dixeram,
Non istuc quod tu insimulas. sed herus nuptias
Meus hodie faciet.

CONGRIO.

Quojus ducit filiam?

STROBILUS.

Vicini hujus Euclionis e proxumo.
Ei adeo obsoni hinc dimidium jussit dari,
Cocum alterum, itidemque alteram tibicinam.

CONGRIO.

Nempe huic dimidium dicis, dimidium domi?

STROBILUS.

Nempe sicut dicis.

CONGRIO.

Quid? hic non poterat de suo
Senex obsonari filiae in nuptiis?

STROBILUS.

Vah!

CONGRIO.

Quid negoti 'st?

STROBILUS.

Quid negoti sit, rogas?
Pumex non aeque est aridus, atque hic est senex.

CONGRIO.

Ain' tandem ita esse ut dicis?

STROBILUS.

Tute existuma.
Quin Divom atque hominum clamat continuò fidem,
Suam rem periisse, seque eradicarier,
De suo tigillo fumus si qua exit foras.
Quin quom it dormitum, follem sibi obstringit ob gulam.

CONGRIO.

Cur?

STROBILUS.

Ne quid animae forte amittat dormiens.

CONGRIO.

Etiamne obturat inferiorem gutturem,
Ne quid animaï forte amittat dormiens?

STROBILUS.

Haec mihi te, ut tibi me aequom est credere.

CONGRIO.

Immo equidem credo.

STROBILUS.

At scin' etiam quomodo?
Aquam hercle plorat, quom lavat, profundere.

CONGRIO.

Censen' talentum magnum exorari potesse
Ab istoc sene, ut det, qui ſiamus liberi?

STROBILUS.

Famem hercle utendam, si roges, numquam
dabit.
Quin ipsi pridem tonsor unguis demserat;
Conlegit, omnia abstulit praesegmina.

CONGRIO.

Edepol mortalem parce parcum praedicas!
Censen' vero adeo parce et misere vivere?

STROBILUS.

Pulmentum pridem eii deripuit miluus:
Homo ad praetorem deplorabundus venit:
Inſit ibi postulare, plorans, ejulans,
Ut sibi liceret miluum vadarier.
Sexcenta sunt, quae memorem, si sit otium.
Sed uter vostrorum 'st celerior? memora mihi.

CONGRIO.

Ego, ut multo melior.

STROBILUS.

Cocum ego, non furem, rogo.

CONGRIO.

Cocum ego dico.

STROBILUS.

Quid tu ais?

ANTHRAX.

Sic sum, ut vides.

CONGRIO.

Cocus ille nundinalis est, in nonum diem

Solet ire coctum.

ANTHRAX.

Tun' trium literarum homo
Me vituperas? fur, etiam fur trifurcifer.

STROBILUS.

Tace nunc jam tu: atque agnum horunc uter
est pinguior.

CONGRIO.

Licet.

STROBILUS.

Tu, Congrio, eum sume, atqui abi
Intro illuc, et vos illum sequimini:
Vos ceteri illuc ad nos.

ANTHRAX.

Hercle injuria
Dispertivisti: pinguiorem agnum isti habent.

STROBILUS.

At nunc tibi dabitur pinguior tibicina.
I sane cum illo, Phrygia. tu autem, Eleusium,
Huc intro abi ad nos.

CONGRIO.

O Strobile subdole,
Huccine detrusisti me ad senem parcissumum?
Ubi, si quid poscam, usque ad ravim poscam
prius
Quam quidquam detur.

STROBILUS.

Stultum et sine gratia 'st,

Ibi recte facere, quando quod facias perit.

CONGRIO.

Qui vero?

STROBILUS.

Rogitas? jam principio in aedibus
Turba istic nulla tibi erit: si qui uti voles,
Domo abs te afferto, ne operam perdas poscere.
Hic apud nos magna turba, ac magna familia 'st,
Supellex, aurum, vestes, vasa argentea:
Ibi si perierit quidpiam, (quod te scio
Facile abstinere posse, si nihil obviam 'st,)
Dicant, coci abstulerunt; conprehendite,
Vincite, verberate, in puteum condite.
Horum tibi istic nihil eveniet: quippe qui
Ubi quid surripias, nihil est. sequere hac me.

CONGRIO.

Sequor.

SCENA V.

STROBILUS. STAPHYLA. CONGRIO.

STROBILUS.

Heus, Staphyla, prodi, atque ostium aperi.

STAPHYLA.

Qui vocat?

STROBILUS.

Strobilus.

STAPHYLA.

Quid vis?

STROBILUS.

Hos ut accipias coquos,
Tibicinamque, obsoniumque in nuptias.
Megadorus jussit Euclioni haec mittere.

STAPHYLA.

Cererine, Strobile, has facturi nuptias?

STROBILUS.

Qui?

STAPHYLA.

Quia temeti nihil allatum intellego.

STROBILUS.

At jam afferetur, si a foro ipsus redierit.

STAPHYLA.

Ligna hic apud nos nulla sunt.

CONGRIO.

Sunt asseres?

STAPHYLA.

Sunt pol.

CONGRIO.

Sunt igitur ligna; ne quaeras foris.

STAPHYLA.

Quid? inpurate, quamquam Volcano studes,
Coenaene caussa, aut tuae mercedis gratia,
Nos nostras aedis postulas comburere?

CONGRIO.

Haud postulo.

STROBILUS.

Duc istos intro.

STAPHYLA.

Sequimini.

SCENA VI.

PYTHODICUS.

Curate: ego intervisam quid faciant coqui:
Quos pol ut ego hodie servem, cura maxuma 'st.
Nisi unum hoc faciam, ut in puteo coenam coquant.
Inde coctam sursum subducemus corbulis.
Si autem deorsum comedent, si quid coxerint,
Superi incoenati sunt, et coenati inferi.
Sed verba hic facio, quasi negoti nil siet,
Rapacidarum ubi tantum siet in aedibus.

SCENA VII.

EUCLIO, CONGRIO.

EUCLIO.

Volui animum tandem confirmare hodie meum,
Uti bene haberem filiaï in nuptiis.
Venio ad macellum, rogito piscis. indicant
Caros: agninam caram, caram bubulam,
Vitulinam, cetum, porcinam; cara omnia:
Atque eo fuerunt cariora, aes non erat.
Abeo iratus illinc, quoniam nihil est qui emam.

Ita illis inpuris omnibus adii manum.
Deinde egomet mecum cogitare inter vias
Occepi: Festo die si quid prodegeris,
Profesto egere liceat, nisi peperceris.
Postquam hanc rationem cordi ventrique edidi,
Accessit animus ad meam sententiam,
Quam minimo sumtu filiam ut nuptum darem.
Nunc tusculum emi, et hasce coronas floreas:
Haec inponentur in foco nostro Lari,
Ut fortunatas faciat gnatae nuptias.
Sed quid ego apertas aedis nostras conspicor?
Et strepitu 'st intus. numnam ego conpilor miser?

CONGRIO.

Aulam majorem si potes, vicinia
Pete: haec est parva, capere non quit.

EUCLIO.

Hei mihi,
Perii hercle! aurum rapitur, aula quaeritur.
Nimirum occidor, ni intro huc propero currere.
Apollo, quaeso, subveni mihi, atque adjuva:
Confige sagittis fures thesaurarios:
Quoi in re tali jam subvenisti antidhac.
Sed cesso prius, quam prorsus perii, currere?

SCENA VIII.

ANTHRAX.

DROMO, desquama piscis: tu, Machaerio,
Congrum, muraenam exdorsua, quantum potes:

Atque omnia, dum abſum hinc, exoſſata facient.
Ego hinc artoptam ex proxumo utendam peto
A Congrione. tu iſtum gallum, ſi ſapis,
Glabriorem reddes mihi, quam volſus ludiu 'ſt.
Sed quid hoc clamoris oritur hinc ex proxumo?
Coqui hercle, credo, faciunt officium ſuum.
Fugiam intro, ne quid hic turbae fiat itidem.

ACTUS III.

SCENA I.

CONGRIO.

OPTATI cives, populares, incolae, accolae, advenae omnes,
Date viam, qua fugere liceat, facite, totae plateae pateant.
Neque ego umquam, niſi hodie, ad Bacchas veni in Bacchanal coquinatum,
Ita me miſerum et meos diſcipulos fuſtibus male contuderunt.
Totus doleo, atque oppido perii, ita me iſte habuit ſenex gymnaſium.
Neque ligna ego uſquam gentium praeberi vidi pulchrius:
Itaque omnis exegit foras, me atque hos, onuſtos fuſtibus.

Atat, perii hercle ego miser! aperit Bacchanal. adest:
Sequitur. scio quam rem geram: hoc ipsus magister me docuit.

SCENA II.

EUCLIO. CONGRIO.

EUCLIO.

Redi. quo fugis nunc? tene, tene.

CONGRIO.

Quid, stolide, clamas?

EUCLIO.

Quia ad Trisviros jam ego deferam tuum nomen.

CONGRIO.

Quamobrem?

EUCLIO.

Quia cultrum habes.

CONGRIO.

Cocum decet.

EUCLIO.

Quid comminatus
Mihi?

CONGRIO.

Istuc malefactum arbitror, quia non latus fodi.

EUCLIO.

Homo nullus est te scelestior, qui vivat hodie,

Neque quoi ego de industria amplius male plus lubens ſaxim.

CONGRIO.

Pol etsi taceas, palam id quidem 'st: res ipsa testis est.
Ita fustibus sum mollior miser magis, quam ullus cinaedus.
Sed quid tibi nos, mendice homo, tactio est? quae res?

EUCLIO.

Etiam rogitas? an quia minus, quam aequom erat, feci?

CONGRIO.

Sine. at hercle cum malo magno tuo, si hoc caput sentit.

EUCLIO.

Pol ego haud scio quid post fiat; tuum nunc caput sentit.
Sed in aedibus quid tibi meis nam erat negoti,
Me absente, nisi ego jusseram? volo scire.

CONGRIO.

Tace ergo.
Quia venimus coctum ad nuptias.

EUCLIO.

Quid tu, malum, curas,
Utrum crudum, an coctum edim: nisi tu mihi es tutor?

Digitized by Google

CONGRIO.

Volo scire, sinas an non sinas nos coquere hic coenam?

EUCLIO.

Volo scire item ego, meae domi meane salva futura?

CONGRIO.

Utinam mea mihi modo auferam, quae attuli, salva!
Me haud poenitet, tua ne expetam.

EUCLIO.

Scio: ne doce, novi.

CONGRIO.

Quid est, qua prohibeas nunc gratia nos coquere hic coenam?
Quid fecimus? quid diximus tibi sequius, quam velles?

EUCLIO.

Etiam rogitas, sceleste homo, qui angulos omnis
Mearum aedium et conclavium mihi perviam facitis?
Id ubi tibi erat negotium, ad focum sic adesses,
Non fissile haberes caput. merito id tibi factum est.
Adeo ut tu meam sententiam jam jam noscere possis,
Si ad januam huc accesseris, nisi jussero, propius,
Ego te faciam miserrumus mortalis uti sis.

Digitized by Google

Scis jam meam sententiam? quo abis? redi rursum.

CONGRIO.

Ita me bene amet Laverna, te jam, nisi reddi
Mihi vasa jubes, pipulo hic differam ante aedis.
Quid ego nunc agam? nae ego edepol veni huc auspicio malo.
Nummo sum conductus: plus jam medico mercede opus est.

SCENA III.

EUCLIO, CONGRIO.

EUCLIO.

Hoc quidem hercle, quoquo ibo, mecum erit, mecum feram:
Nèque istuc in tantis periclis umquam conmittam ut siet.
Ite sane nunc jam intro omnes, et coqui, et tibicinae.
Etiam huc introduce, si vis, vel gregem venalium.
Coquite, facite, fèstinate nunc ïam quantum lubet.

CONGRIO.

Temperi: postquam inplevisti fustibus istorum caput.

EUCLIO.

Intro abi; opera huc conducta 'st vostra, non oratio.

CONGRIO.

Heu senex, pro vapulando, hercle, ego abs te mercedem petam.
Coctum ego, non vapulatum dudum conductus fui.

EUCLIO.

Lege agito mecum, molestus ne sis: i, et coenam coque,
Aut abi in malum cruciatum ab aedibus.

CONGRIO.

Abi tu modo.

SCENA IV.

EUCLIO.

Illic hinc abiit. Dii inmortales, facinus audax incipit,
Qui cum opulento pauper homine coepit rem habere, aut negotium!
Veluti Megadorus tentat me omnibus miserum modis:
Qui simulavit, mei honoris mittere huc caussa coquos,
Is ea caussa misit, hoc qui surriperent misero mihi.
Condigne etiam meus me intus gallus gallinaceus,
Qui erat anui peculiaris, perdidit paenissume.
Ubi erat haec defossa, occepit ibi scalpurire ungulis

Circumcirca. quid opu 'st verbis? ita mi pectus
peracuit:
Capio fustem, obtrunco gallum, furem manifestarium.
Credo ego edepol illi mercedem gallo pollicitos
coquos,
Si id palam fecisset. exemi e manu manubrium.
Quid opu 'st verbis? facta 'st pugna in gallo
gallinaceo.
Sed Megadorus meus affinis eccum incedit a foro.
Jam hunc non ausim praeterire, quin consistam
et conloquar.

SCENA V.

MEGADORUS, EUCLIO.

MEGADORUS.

NARRAVI amicis multis consilium meum
De conditione hac. Euclionis filiam
Laudant: sapienter factum et consilio bono.
Nam, meo quidem animo, si idem faciant ceteri,
Opulentiores pauperiorum filias
Ut indotatas ducant uxores domum;
Et multo fiat civitas concordior,
Et invidia nos minore utamur, quam utimur:
Et illae malam rem metuant, quam metuunt,
magis:
Et nos minore sumtu simus, quam sumus.
In maxumam illuc populi partem 'st optumum.

In pauciores avidos altercatio 'st :
Quorum animis avidis, atque insatietatibus,
Neque lex, neque tutor capere est qui possit modum.
Namque hoc qui dicat+ Quo illae nubent divites
Dotatae, si istud jus pauperibus ponitur?
Quo lubeat nubant, dum dos ne fiat comes.
Hoc si ita fiat, mores meliores sibi
Parent, pro dote quos ferant, quam nunc ferunt.
Ego faxim muli, pretio qui superant equos,
Sint viliores Gallicis cantheriis.

EUCLIO.

Ita me Dii amabunt, ut ego hunc ausculto lubens.
Nimis lepide fecit verba ad parcimoniam.

MEGADORUS.

Nulla igitur dicat: Equidem dotem ad te attuli
Majorem multo, quam tibi erat pecunia.
Enim mi quidem aequom 'st purpuram atque aurum dari,
Ancillas, mulos, muliones, pedisequos,
Salutigerulos pueros, vehicula, qui vehar.

EUCLIO.

Ut matronarum hic facta pernovit probe!
Moribus praefectum mulierum hunc factum velim.

MEGADORUS.

Nunc quoquo venias, plus plaustrorum in aedibus

Videas, quam ruri, quando ad villam veneris.
Sed hoc etiam pulchrum 'st, prae quam ubi sumtus petunt.
Stat fullo, phrygio, aurifex, lanarius:
Caupones patagiarii, indusiarii,
Flammearii, violarii, carinarii,
Aut manulearii, aut murobrecharii,
Propolae, linteones, calceolarii,
Sedentarii sutores, diabathrarii,
Solearii astant, astant molochinarii,
Strophiarii astant, astant semizonarii.
Jam hosce absolutos censeas: cedunt, petunt
Textores, limborarii, arcularii:
Petunt fullones, sarcinatores petunt.
Ducuntur, datur aes. hosce absolutos censeas,
Treceni quom stant phylacistae in atriis,
Quom incedunt infectores crocotularii;
Aut aliqua mala crux semper est, quae aliquid petat.

EUCLIO.

Conpellarem ego illum, ni metuam ne desinat
Memorare mores mulierum: nunc sic sinam.

MEGADORUS.

Ubi nugigerulis res soluta 'st omnibus,
Ibi ad postremum cedit miles, aes petit,
Itur, putatur ratio cum argentario.
Inpransus miles astat, aes censet dari.
Ubi disputata 'st ratio cum argentario,
Etiam plus ipsus ultro debet argentario.
Spes prorogatur militi in alium diem.

Haec sunt atque aliae multae in magnis dotibus
Incommoditates, sumtusque intolerabiles.
Nam quae indotata 'st, ea in potestate est viri;
Dotatae mactant et malo et damno viros.
Sed eccum affinem ante aedis. quid ais, Euclio?

SCENA VI.

EUCLIO. MEGADORUS.

EUCLIO.

NIMIUM lubenter edi sermonem tuum.

MEGADORUS.

Ain'? audivisti?

EUCLIO.

Usque a principio omnia.

MEGADORUS.

Tamen,
Meo quidem animo, aliquanto facias rectius,
Si nitidior sis filiaï in nuptiis.

EUCLIO.

Pro re nitorem, et gloriam pro copia
Qui habent, meminerint sese, unde oriundi sient.
Neque pol, Megadore, mihi, neque quoiquam pauperi,
Opinione melius res structa 'st domi.

MEGADORUS.

Immo est, et Dii faciant uti siet diu,

Plus plusque sospitent istuc quod nunc habes.

EUCLIO.

Illud mihi verbum non placet, Quod nunc habes.
Tam hoc scit me habere, quam egomet. anus fecit palam.

MEGADORUS.

Quid tu te solus e senatu sevocas?

EUCLIO.

Pol ego te ut accusem merito, meditor.

MEGADORUS.

Quid est?

EUCLIO.

Quid sit, me rogitas? qui mihi omnis angulos
Furum inplevisti in aedibus misero mihi:
Qui intromisisti in aedis quingentos coquos,
Cum senis manibus, genere Geryonaceo:
Quos si Argus servet, qui oculeus totus fuit,
Quem quondam Joni Juno custodem addidit,
Is numquam servet. praeterea tibicinam,
Quae mi interbibere sola, si vino scatet,
Corinthiensem fontem Pirenem potest.
Tum obsonium autem!

MEGADORUS.

Pol vel legioni sat est.
Etiam agnum misi.

EUCLIO.

Quo quidem agno, sat scio,
Magis curiosam nusquam esse ullam beluam.

MEGADORUS.

Volo ego ex te scire, qui sit agnus curio.

EUCLIO.

Qui ossa atque pellis totu 'st, ita cura macet.
Quin exta inspicere in sole etiam vivo licet:
Ita is pellucet quasi laterna Punica.

MEGADORUS.

Caedundum illum ego conduxi.

EUCLIO.

Tum tu idem optumum 'st
Loces efferendum: nam jam, credo, mortuu 'st.

MEGADORUS.

Potare ego hodie, Euclio, tecum volo.

EUCLIO.

Non potem ego quidem hercle.

MEGADORUS.

At ego juſsero
Cadum unum vini veteris a me afferrier.

EUCLIO.

Nolo hercle. nam mihi bibere decretum 'st aquam.

MEGADORUS.

Ego te hodie reddam madidum, sed vino, probe,
Te, quoi decretum 'st bibere aquam.

EUCLIO.

Scio quam rem agat:
Ut me deponat vino, eam affectat viam:
Post hoc, quod habeo, ut conmutet coloniam.

Ego id cavebo, nam alicubi abstrudam foris.
Ego faxo, et operam et vinum perdiderit simul.

MEGADORUS.

Ego, nisi quid me vis, eo lavatum, ut sacruficem.

EUCLIO.

Edepol nae tu, Aula, multos inimicos habes,
Atque istuc aurum, quod concreditum 'st tibi.
Nunc hoc mihi factu 'st optumum, te ut auferam,
Aula, in Fideii fanum : ibi abstrudam probe.
Fides, novisti me, et ego te : cave sis tibi,
Ne tu in me mutassis nomen, si hoc concreduo.
Ibo ad te, fretus tua, Fides, fiducia.

ACTUS IV.

SCENA I.

STROBILUS.

Hoc est servi facinus frugi, facere quod ego persequor :
Nec morae molestiaeque imperium herile habeat sibi.
Nam qui hero ex sententia servire servos postulat,
In herum matura, in se sera condecet capessere.
Sin dormitet, ita dormitet, servom sese ut cogitet.
Nam qui amanti hero servitutem servit, quasi ego servio,

Si herum videt superare amorem, hoc servi esse officium reor,
Retinere ad salutem: non eum, quo incumbat, eo impellere.
Quasi pueris, qui nare discunt, scirpea induitur ratis,
Qui laborent minus, facilius ut nent, et moveant manus:
Eodem modo servom ratem esse amanti hero aequom censeo,
Ut toleret, ne pessum abeat, tanquam [*catapirateria*]
Herile imperium ediscat, ut, quod frons velit, oculi sciant.
Quod jubeat, citis quadrigis citius properet persequi.
Qui ea curabit, abstinebit censione bubula.
Nec sua opera rediget umquam in splendorem conpedes.
Nunc herus meus amat filiam hujus Euclionis pauperis:
Eam hero nunc renuntiatum 'st nuptum huic Megadoro dari.
Is speculatum huc misit me, ut, quae fierent, fieret particeps.
Nunc sine omni suspicione in ara hic assidam sacra.
Hinc ego et huc et illuc potero, quid agant, arbitrarier.

SCENA II.

EUCLIO. STROBILUS.

EUCLIO.

Tu modo cave quoiquam indicassis, aurum meum esse istic, Fides.
Non metuo ne quisquam inveniat: ita probe in latebris situm 'st.
Edepol nae illic pulchram praedam agat, si quis illam invenerit
Aulam onustam auri! verum id te quaeso ut prohibessis, Fides.
Nunc lavabo, ut rem divinam faciam, ne affinem morer,
Quin ubi arcessat me, meam extemplo filiam ducat domum.
Vide, Fides, etiam atque etiam nunc, salvam ut aulam abs te auferam.
Tuae fidei concredidi aurum: in tuo fano modo 'st situm.

STROBILUS.

Dii inmortales! quod ego hunc hominem facinus audio loqui?
Se aulam onustam auri abstrusisse hic intus in fano. Fides,
Cave tu illi fidelis, quaeso, potius fueris, quam mihi.

Atque hic pater est, ut ego opinor, hujus, herus meus quam amat.
Ibo hinc intro: perscrutabor fanum, si inveniam uspiam
Aurum, dum hic est occupatus: sed si reppe-rero, o Fides,
Mulsi congialem plenam faciam tibi fideliam.
Id adeo tibi faciam: verum ego mihi bibam, ubi id fecero.

SCENA III.

EUCLIO.

NON temere 'st, quod corvos cantat mihi nunc ab laeva manu.
Semel radebat pedibus terram, et voce crocibat sua:
Continuo meum cor coepit artem facere ludicram,
Atque in pectus emicare. sed ego cesso currere?

SCENA IV.

EUCLIO. STROBILUS.

EUCLIO.

I FORAS, lumbrice, qui sub terra erepsisti modo,
Qui modo nusquam conparebas: nunc, quom conpares, peris.

Ego edepol te, praeſtigiator, miſeris jam accipiam modis.

STROBILUS.

Quae te mala crux agitat? quid tibi mecum 'ſt commerci, ſenex?
Quid me afflictas? quid me raptas? qua me cauſſa verberas?

EUCLIO.

Verberabiliſſume, etiam rogitas? non fur, ſed trifur.

STROBILUS.

Quid tibi ſurripui?

EUCLIO.

Redde huc ſis.

STROBILUS.

Quid tibi vis reddam?

EUCLIO.

Rogitas?

STROBILUS.

Nihil equidem tibi abſtuli.

EUCLIO.

At illud, quod tibi abſtuleras, cedo.
Ecquid agis?

STROBILUS.

Quid agam?

EUCLIO.

Auferre non potes.

STROBILUS.

Quid vis tibi?

Digitized by Google

EUCLIO.

Pone.

STROBILUS.

Equidem pol te datare credo consuetum, senex.

EUCLIO.

Pone hoc sis : aufer cavillam : non ego nunc nugas ago.

STROBILUS.

Quid ego ponam? quin tu eloquere quidquid est, suo nomine.
Non, hercle, equidem quidquam sumsi, nec tetigi.

EUCLIO.

Ostende huc manus.

STROBILUS.

Hem tibi!

EUCLIO.

Ostende.

STROBILUS.

Eccas.

EUCLIO.

Video. age ostende etiam tertiam.

STROBILUS.

Larvae hunc atque intemperiae insaniaeque agitant senem.
Facin' injuriam mi, an non?

EUCLIO.

Fateor, quia non pendes, maxumam.
Atque id quoque jam fiet, nisi fatere.

Digitized by Google

STROBILUS.

Quid fatear tibi?

EUCLIO.

Quid abstulisti hinc?

STROBILUS.

Dii me perdant, si ego tui quidquam abstuli,
Nive adeo abstulisse vellem.

EUCLIO.

Agedum, excutedum pallium.

STROBILUS.

Tuo arbitratu.

EUCLIO.

Ne inter tunicas habeas.

STROBILUS.

Tenta qua lubet.

EUCLIO.

Vah, scelestus, quam benigne! ut ne abstulisse intellegam.
Novi sycophantias. age! rursum, ostende huc manum
Dexteram.

STROBILUS.

Hem!

EUCLIO.

Nunc laevam ostende.

STROBILUS.

Quin equidem ambas profero.

EUCLIO.

Jam scrutari mitto. redde huc.

STROBILUS.

Quid reddam?

EUCLIO.

Ah! nugas agis,
Certe habes.

STROBILUS.

Habeo ego? quid habeo?

EUCLIO.

Non dico: audire expetis.
Id meum quidquid habes, redde.

STROBILUS.

Insanis: perscrutatus es
Tuo arbitratu, neque tui me quidquam invenisti penes.

EUCLIO.

Mane, mane: quis illic est, qui hic intus alter erat tecum simul?
Perii hercle! ille nunc intus turbat: hunc si amitto, hic abierit.
Postremo jam hunc perscrutavi. hic nihil habet. abi, quo lubet.
Juppiter te Diique perdant.

STROBILUS.

Haud male agit gratias.

EUCLIO.

Ibo hinc intro, atque illi socio tuo jam interstringam gulam.
Fugin' hinc ab oculis? abin', an non?

STROBILUS.

Abeo.

EUCLIO.

Cave sis te videam.

SCENA V.

STROBILUS.

Emortuum ego me mavelim leto malo,
Quam non ego illi dem hodie insidias seni.
Nam hic jam non audebit aurum abstrudere.
Credo referet jam secum, et mutabit locum.
Atat! foris crepuit. senex eccum aurum effert foras.
Tantisper hic ego ad januam concessero.

SCENA VI.

EUCLIO, STROBILUS.

EUCLIO.

Fidei censebam maxumam multo fidem
Esse. ea sublevit os mihi paenissume.
Ni subvenisset corvos, periissem miser.
Nimis hercle ego illum corvom ad me veniat, velim,
Qui indicium fecit, ut ego illi aliquid boni
Dicam. nam quod edit, tam duim, quam perduim.
Nunc, hoc ubi abstrudam, cogito solum locum.
Silvani lucus extra murum 'st avius,

Crebro ſalicto oppletus, ibi ſumam locum.
Certum 'ſt, Silvano potius credam, quam Fide.

STROBILUS.

Euge, euge! Dii me ſalvom et ſervatum volunt.
Jam ego illuc praecurram, atque inſcendam aliquam in arborem:
Indeque obſervabo, aurum ubi abſtrudat ſenex.
Quamquam hic manere herus me ſeſe juſſerat,
Certum 'ſt, malam rem potius quaeram cum lucro.

SCENA VII.

LYCONIDES, EUNOMIA, PHAEDRA.

LYCONIDES.

Dixi tibi, mater: juxta rem mecum tenes
Super Euclionis filia. nunc, te obſecro,
Fac mentionem cum avonculo, mater mea:
Reſecroque, mater, quod dudum obſecraveram.

EUNOMIA.

Scis tute, facta velle me, quae tu velis.
Et iſtuc confido a fratre me impetraſſere.
Et cauſſa juſta eſt, ſiquidem ita eſt ut praedicas,
Te eam conpreſſiſſe vinolentum virginem.

LYCONIDES.

Egone ut te advorſum mentiar, mater mea?

PHAEDRA.

Perii, mea nutrix! obſecro te, uterum dolet.

Juno Lucina, tuam fidem!

LYCONIDES.

Hem! mater mea,
Tibi rem potiorem video: clamat, parturit.

EUNOMIA.

I hac intro mecum, gnate mi, ad fratrem meum,
Ut istuc quod me oras, impetratum ab eo auferam.

LYCONIDES.

I, jam sequor te, mater. sed servom meum
Strobilum miror ubi sit, quem ego me jusseram
Hic opperiri. nunc ego mecum cogito,
Si mihi dat operam, me illi irasci injurium 'st.
Ibo intro, ubi de capite meo sunt comitia.

SCENA VIII.

STROBILUS.

PICI divitiis, qui aureos montis colunt,
Ego solus supero. nam istos reges ceteros
Memorare nolo, hominum mendicabula.
Ego sum ille rex Philippus. o lepidum diem!
Nam ut dudum hinc abii, multo illuc adveni prior,
Multoque prius me conlocavi in arborem;
Indeque aspectabam ubi aurum abstrudebat senex.
Ubi ille abiit, ego me deorsum duco de arbore;

Effodio aulam auri plenam. inde exeo. illico
Video recipere se senem : ille me non videt.
Nam ego modo declinavi paulum me extra viam.
Atat! eccum ipsum. ibo, ut hoc condam, domum.

SCENA IX.

EUCLIO. LYCONIDES.

EUCLIO.

Perii! interii! occidi! quo curram? quo non curram?
Tene, tene! quem? quis? nescio, nihil video, caecus eo; atque
Equidem quo eam, aut ubi sim, aut qui sim, nequeo cum animo
Certum investigare. obsecro vos ego, mihi auxilio,
Oro, obtestor, sitis, et hominem demonstretis, qui eam abstulerit,
Qui vestitu et creta occultant sese, atque sedent, quasi sint frugi.
Quid ais tu? tibi credere certum 'st. nam esse bonum, e voltu cognosco.
Quid est? quid ridetis? novi omnis. scio fures esse hic conpluris.
Hem! nemo habet horum. occidisti. dic igitur, quis habet? nescis!

Heu me miserum! miserum! perii male perditus! pessume ornatus eo.
Tantum gemiti et malae maestitiae hic dies mihi obtulit,
Famem et pauperiem: perditissumus ego sum omnium in terra.
Nam quid mihi opus est vita, qui tantum auri perdidi?
Quod custodivi sedulo. egomet me defrudavi,
Animumque meum, geniumque meum. nunc eo alii laetificantur,
Meo malo et damno: pati nequeo.

LYCONIDES.

Quinam homo hic ante aedis nostras ejulans conqueritur maerens?
Atque hic quidem Euclio est. est, opinor. oppido ego interii! palam est res.
Scit peperisse jam, ut ego opinor, filiam suam. nunc mihi incertum est,
Quid agam. abeam? an maneam? an adeam? an fugiam? quid agam edepol nescio.

SCENA X.

EUCLIO, LYCONIDES.

EUCLIO.

Quis homo hic loquitur?

LYCONIDES.

Ego sum.

EUCLIO.

Immo ego sum miser, et misere perditus,
Quoi tanta mala, maestitudoque obtigit.

LYCONIDES.

Animo bono es.

EUCLIO.

Quo, obsecro, pacto esse possum?

LYCONIDES.

Quia istuc facinus, quod tuum
Sollicitat animum, id ego feci, et fateor.

EUCLIO.

Quid ego ex te audio?

LYCONIDES.

Id quod verum 'st.

EUCLIO.

Quid ego emerui, adulescens, mali,
Quamobrem ita faceres, meque meosque perditum ires liberos?

LYCONIDES.

Deus inpulsor mihi fuit, is me ad illam inlexit.

EUCLIO.

Quo modo?

LYCONIDES.

Fateor peccavisse, et hanc me culpam conmeritum scio.
Id adeo te oratum advenio, ut animo aequo ignoscas mihi.

EUCLIO.

Cur id ausus facere, ut id, quod non tuum esset, tangeres?

LYCONIDES.

Quid vis fieri? factum 'st illud: fieri infectum non potest.
Deos credo voluisse: nam ni vellent, non fieret, scio.

EUCLIO.

At ego Deos credo voluisse, ut apud me te in nervo enicem.

LYCONIDES.

Ne istuc dixis.

EUCLIO.

Quid tibi ergo meam me invito tactio 'st?

LYCONIDES.

Quia vini vitio atque amoris feci.

EUCLIO.

Homo audacissume!
Cum istacin' te oratione huc ad me adire ausum, inpudens?
Nam si istuc jus est, ut tu istuc excusare possies,
Luce claro deripiamus aurum matronis palam;
Post id, si prehensi simus, excusemus, ebrios
Nos fecisse amoris caussa. nimis vile 'st vinum atque amor,
Si ebrio atque amanti inpune facere, quod lubeat, licet.

LYCONIDES.

Quin tibi ultro supplicatum venio ob stultitiam meam.

EUCLIO.

Non mi homines placent, qui, quando male fecerunt, purgitant.
Tu illam scibas non tuam esse: non attactam oportuit.

LYCONIDES.

Ergo quia sum tangere ausus, haud caussificor, quin eam
Ego habeam potissumum.

EUCLIO.

Tun' habeas me invito meam?

LYCONIDES.

Haud te invito postulo: sed meam esse oportere arbitror.
Quin tu eam invenies, inquam, meam illam esse oportere, Euclio.

EUCLIO.

Nisi refers—

LYCONIDES.

Quid tibi ego referam?

EUCLIO.

Quod surripuisti meum,
Jam quidem hercle te ad praetorem rapiam, et tibi scribam dicam.

LYCONIDES.

Surripio ego tuum? unde? aut quid id est?

EUCLIO.

Ita te amabit Juppiter,

Ut tu nescis?

LYCONIDES.

Nisi quidem tu mihi, quid quaeras, dixeris.

EUCLIO.

Aulam auri, inquam, te reposco, quam tu confessus mihi
Te abstulisse.

LYCONIDES.

Neque edepol ego dixi, neque feci.

EUCLIO.

Negas?

LYCONIDES.

Pernego immo. nam neque ego aurum, neque istaec aula quae siet,
Scio, nec novi.

EUCLIO.

Illam, ex Silvani luco quam abstuleras, cedo.
I, refer: dimidiam tecum potius partem dividam.
Tametsi fur mihi es, molestus non ero. i vero, refer.

LYCONIDES.

Sanus tu non es, qui furem me voces. ego te, Euclio,
De alia re rescivisse censui, quod ad me attinet.
Magna est res, quam ego tecum otiose, si otium est, cupio loqui.

EUCLIO.

Dic bona fide: tu id aurum non surripuisti?

LYCONIDES.

Bona.

EUCLIO.

Neque scis, quis abstulerit?

LYCONIDES.

Istuc quoque bona.

EUCLIO.

Atque id si scies,
Qui abstulerit, mihi indicabis?

LYCONIDES.

Faciam.

EUCLIO.

Neque partem tibi
Ab eo, quiqui est, inde posces: neque furem excipies?

LYCONIDES.

Ita.

EUCLIO.

Quid si fallis?

LYCONIDES.

Tum me faciat quòd volt magnus Juppiter.

EUCLIO.

Sat habeo. age nunc loquere quid vis.

LYCONIDES.

Si me novisti minus,
Genere qui sim gnatus: hic mihi est Megadorus avonculus:
Meus fuit pater Antimachus: ego vocor Lyconides:

Mater est Eunomia.

EUCLIO.

Novi genus. nunc quid vis? id volo
Noscere.

LYCONIDES.

Filiam ex te tu habes.

EUCLIO.

Immo eccillam domi.

LYCONIDES.

Eam tu despondisti, opinor, meo avonculo.

EUCLIO.

Omnem rem tenes.

LYCONIDES.

Is me nunc renuntiare repudium jussit tibi.

EUCLIO.

Repudium, rebus paratis, atque exornatis nuptiis?
Ut illum Dii inmortales omnes Deaeque, quantum 'st, perduint,
Quem propter hodie auri tantum perdidi, infelix, miser!

LYCONIDES.

Bono animo es, et benedice. nunc quae res tibi et gnatae tuae
Bene feliciterque vortat. Ita Dii faxint, inquito.

EUCLIO.

Ita Dii faciant.

LYCONIDES.

Et mihi ita Dii faciant. audi nunc jam.

Qui homo culpam admisit in se, nullus est tam parvi preti,
Quin pudeat, quin purget sese. nunc te obtestor, Euclio,
Si quid ego erga te inprudens peccavi, aut gnatam tuam,
Ut mi ignoscas, eamque uxorem mihi des, ut leges jubent:
Ego me injuriam fecisse filiae fateor tuae,
Cereris vigiliis, per vinum, atque inpulsu adulescentiae.

EUCLIO.

Hei mihi! quod facinus ex te ego audio?

LYCONIDES.

Cur ejulas?
Quem ego avom feci jam ut esses filiae nuptiis:
Nam tua gnata peperit, decumo mense post: numerum cape:
Ea re repudium remisit avonculus caussa mea.
I intro, exquire, sitne ita, ut ego praedico.

EUCLIO.

Perii oppido!
Ita mihi ad malum malae res plurimae se agglutinant.
Ibo intro, ut quid hujus veri sit, sciam.

LYCONIDES.

Jam te sequor.
Haec propemodum jam esse in vado salutis res videtur.

Digitized by Google

Nunc servom esse ubi dicam meum Strobilum, non reperio.
Nisi etiam hic opperiar tamen paulisper; postea intro
Hunc subsequar. nunc interim spatium ei dabo exquirendi
Meum factum ex gnatae pediſequa nutrice anu. ea rem novit.

ACTUS V.

STROBILUS. LYCONIDES.

STROBILUS.

Dii inmortales, quibus et quantis me donatis gaudiis!
Quadrilibrem aulam auro onustam habeo. quis me est divitior?
Quis me Athenis nunc magis quisquam est homo, quoi Dii sint propitii?

LYCONIDES.

Certo enim ego vocem hic loquentis modo me audire visus sum.

STROBILUS.

Hem!
Herumne ego aspicio meum?

LYCONIDES.

Video ego hunc Strobilum, servom meum?

STROBILUS.

Ipsus est.

LYCONIDES.

Haud alius est.

STROBILUS.

Congrediar.

LYCONIDES.

Contollam gradum.
Credo ego illum, ut jussi, eampse anum adisse, hujus nutricem virginis.

STROBILUS.

Quin ego illi me invenisse dico hanc praedam, atque eloquor?
Igitur orabo ut manu me mittat. ibo atque eloquar.
Reperi.

LYCONIDES.

Quid reperisti?

STROBILUS.

Non, quod pueri clamitant,
In faba se reperisse.

LYCONIDES.

Jamne autem, ut soles, deludis?

STROBILUS.

Here, mane, eloquar: jam ausculta.

LYCONIDES.

Age ergo loquere.

STROBILUS.

Reperi hodie,
Here, divitias nimias.

LYCONIDES.

Ubinam?

STROBILUS.

Quadrilibrem, inquam, aulam auri plenam.

LYCONIDES.

Quod ego facinus audio ex te?

STROBILUS.

Euclioni huic seni surripui.

LYCONIDES.

Ubi id est aurum?

STROBILUS.

In arca apud me. nunc volo me emitti manu.

LYCONIDES.

Egone te emittam manu, scelerum cumulatissume?

STROBILUS.

Abi, here, scio
Quam rem geras. lepide, hercle, animum tuum tentavi. jam
Ut eriperes, apparabas. quid faceres, si reperissem?

LYCONIDES.

Non potes probasse nugas. i, redde aurum.

STROBILUS.

Reddam ego aurum?

LYCONIDES.

Redde, inquam: ut huic reddatur.

STROBILUS.

Ah, unde?

LYCONIDES.

Quod modo faſſus es eſſe
In arca.

STROBILUS.

Soleo, hercle, ego garrire nugas: ita loquor.

LYCONIDES.

At ſcin'
Quomodo?

STROBILUS.

Vel hercle enica, numquam hinc feres a me.

SUPPOSITA.

LYCONIDES.

Quid hic quondam pervicus addit?
Non feramn' umquam?

STROBILUS.

Quod non habeo.

LYCONIDES.

Efferaris cave,
Niſi actutum ſeni id auri redditio eſt.

STROBILUS.

Sive perpenſus ferar
Libitinarius, ſive pollinctorius efferar, numquam dabo, niſi fodiam
Noviter arrogiam.

LYCONIDES.

Vaeh capiti tuo.

STROBILUS.

Immo senis et capiti
Et pectori, qui auri tantum perdidit.

LYCONIDES.

Quis reperit?

STROBILUS.

Quem reperisse vis.

LYCONIDES.

Qui in arca illud subreptum habere
Autumat.

STROBILUS.

Quam pulchre tibi, here, conniverent oculi, si id
Factum fateor. ludo: quod lusi tecum, non par est identidem
Serio vortier.

LYCONIDES.

At nunc jam ne me irritassis, i, et aurum
Redde: susque deque haud agites.

STROBILUS.

Here, id si reperibitur,
Certum est geminam te lanceam confitentem icere.

LYCONIDES.

I, et redde.

STROBILUS.

Vis crassum?

LYCONIDES.

I, et redde.

STROBILUS.

Atat incaſſum quaeritas.

LYCONIDES.

I, et redde. ego ad ſenem propero, ut quid comitiis
Proxumis videam. Senex aulam auri perdidit, Megadorus
Repudium renuntiat. filiam peperiſſe vitio reſciit.

STROBILUS.

Hero
Meo, quantum ego video, nemo eſt benignior. Alii non quod
Inventum eſt non occulunt, modo negant: occulunt vaniloqui.
Sed aliud poſt aliud ſi qua ſit opportunitas, harpagatum
Volunt: ſi Eleuſiniae ſit, facilem Deam creduant; ſi Cotytto,
Non videre quem batuat. Ita neque amicis, neque cognatis,
Neque Diis parcunt, dum bene parcant ſibi. iſtic quidem,
Ne miſerum faciat ſenem, aut illius familiam opulentam,
Auri aulam, grandem, onuſtam, plenam, referri jubet,
Ut ſe faciat olim miſerum, atque ſuam familiam. Aſt ego partem
Impartiri malim, unde redimar. Quod vortat bene, picus

A sinistris cantitat, qui auri custos hercle olim traditur.
Ibo, et aulam referam: quod illaec mihi bene avis occinat.

SUPPLEMENTUM

AULULARIAE

ANT. CODRO URCEO, Italo Scholastico et Professore Bononiensi, auctore, qui vixit sub Impp. Sigismundo et Friderico III Augg.

— — — quod non habeo.

LYCONIDES.

Feram.

Velis nolis: quum te quadrupedem strinxero:
Et herniosos testes ad trabem tibi
Divellam appenso. Sed cur in fauces moror
Hujus scelesti ruere? et animam protinus
Cur non conpello facere iter praeposterum?
Das, an non?

STROBILUS.

Dabo.

LYCONIDES.

Des ut nunc, non olim, volo.

STROBILUS.

Do jam: sed me animam recipere sinas, te rogo.
Ah ah! quid, ut dem, poscis, here?

Digitized by Google

LYCONIDES.

Neſcis, ſcelus?
Et aulam auri plenam quadrilibrem mihi
Audes negare, quam dixti modo
Te arripuiſſe? heja, jam ubi nunc lorarii?

STROBILUS.

Here, audi pauca.

LYCONIDES.

Non audio. lorarii,
Heus, heus.

LORARII.

Quid eſt?

LYCONIDES.

Parari catenas volo.

STROBILUS.

Audi, quaeſo, poſt me ligare juſſeris
Quantum libet.

LYCONIDES.

Audio: ſed rem expedias ocius.

STROBILUS.

Si me torqueri juſſeris ad necem, vide
Quid conſequare. primum, ſervi exitium habes:
Deinde, quod concupiſces, ferre non potes.
At ſi me dulcis libertatis praemio
Dudum captaſſes, jamdudum votis fores
Tuis potitus. Omnis Natura parit liberos,
Et omnes libertati natura ſtudent.
Omni malo, omni exitio pejor ſervitus:
Et quem Juppiter odit, ſervom hunc primum facit.

Digitized by Google

LYCONIDES.

Non stulte loqueris.

STROBILUS.

Audi reliqua nunc jam :
Tenaces nimium dominos nostra aetas tulit.
Quos Harpagones, Harpyias, et Tantalos
Vocare soleo, in opibus magnis pauperes,
Et sitibundos in medio Oceani gurgite:
Nullae illis satis divitiae sunt, non Midae,
Non Croesi: non omnis Persarum copia
Explere illorum tartaream ingluviem potest.
Inique domini servis utuntur suis,
Et servi inique dominis nunc parent suis:
Sic fit neutrobi, quod fieri justum foret.
Penum, popinas, cellas promtuarias
Occludunt mille clavibus parci senes.
Quae vix legitimis concedi natis volunt,
Servi furaces, versipelles, callidi,
Occlusa mille clavibus sibi reserant;
Furtimque raptant, consumunt, liguriunt,
Centena numquam furta dicturi cruce:
Sic servitutem ulciscuntur servi mali
Risu jocisque. Sic ergo concludo, quod
Servos fideles liberalitas facit.

LYCONIDES.

Recte quidem tu, sed non paucis, ut mihi
Pollicitus. verum si te facio liberum,
Reddes, quod cupio ?

STROBILUS.

Reddam: sed testes volo

Adsint: ignosces, here; parum credo tibi.

LYCONIDES.

Ut lubet; adsint vel centum; jam nil moror.

STROBILUS.

Megadore, et tu, Eunomia, adeste, precor, si lubet.
Exite: perfecta re mox redibitis.

MEGADORUS.

Qui nos vocat? hem Lyconide.

EUNOMIA.

Hem Strobile, quid est?
Loquimini.

LYCONIDES.

Breve est.

MEGADORUS.

Quid est?

STROBILUS.

Vos testes voco.
Si quadrilibrem aulam auri plenam huc adfero,
Et trado Lyconidae, Lyconides me manu
Mittit; jubetque juris esse me mei.
Itane spondes?

LYCONIDES.

Spondeo.

STROBILUS.

Jamne audistis hoc
Quod dixit?

MEGADORUS.

Audivimus.

STROBILUS.

Jura enim per Jovem.

LYCONIDES.

Hem quo redactus sum alieno malo !
Nimis procax es. quod jubet, faciam tamen.

STROBILUS.

Heus tu, nostra aetas non multum fidei gerit :
Tabulae notantur : adsunt testes duodecim :
Tempus locumque scribit actuarius ;
Tamen invenitur rhetor, qui factum neget.

LYCONIDES.

Sed me cito expedi sis.

STROBILUS.

Hem silicem tibi.

LYCONIDES.

Si ego te sciens fallam, ita me ejiciat Diespiter
Bonis, salva urbe et arce, ut ego hunc lapidem. satin'
Jam feci tibi ?

STROBILUS.

Satis. ut ego aurum apportem, eo.

LYCONIDES.

I Pegaseo gradu, et vorans viam redi.

LYCONIDES, STROBILUS, MEGADORUS,
EUNOMIA, EUCLIO.

LYCONIDES.

GRAVE est homini prudenti morologus nimis
Servos, qui sapere plus volt hero suo.

Abeat hic Strobilus in malam liber crucem,
Modo mihi apportet aulam auro puro gravem,
Ut Euclionem socerum ex luctu retraham
Ad hilaritatem, et mihi conciliem filiam,
Ex conpressu meo novam puerperam.
Sed ecce redit onustus Strobilus. ut reor,
Aulam apportat. et certe est aula, quam gerit.

STROBILUS.

Lyconide, apporto inventum promissum tibi,
Aulam auri quadrilibrem. num serus fui?

LYCONIDES.

Nempe. o Dii inmortales, quid video, aut quid habeo?
Plus sexcentos Philippeos ter et quater.
Sed evocemus Euclionem protinus.
O Euclio, Euclio!

MEGADORUS.

Euclio, Euclio!

EUCLIO.

Quid est?

LYCONIDES.

Descende ad nos; nam Dii te servatum volunt.
Habemus aulam.

EUCLIO.

Habetisne? an me deluditis?

LYCONIDES.

Habemus, inquam. modo, si potes, huc advola.

EUCLIO.

O magne Juppiter! o Lar familiaris, et
Regina Juno, et noster thesaurarie

Alcide, tandem miserati miserum senem!
Oh, oh, quam laetis, aula, tibi amicus senex
Conplector ulnis, et te dulci capio osculo!
Expleri nequeo mille vel conplexibus.
O spes, o cor! luctum depulverans meum.

L Y C O N I D E S.

Auro carere semper duxi pessumum
Et pueris, et viris, et senibus omnibus.
Pueros prostare cogit indigentia,
Viros furari; mendicarier ipsos senes.
At multo pejus est, ut video nunc, supra
Quam quod necesse est nobis, auro opulescere.
Heu quantas passus est aerumnas Euclio,
Ob aulam paulo ante a se deperditam!

E U C L I O.

Quoi meritas referam gratis? an Diis, qui bonos
Respectant homines? an amicis; rectis viris?
An utrisque? utrisque potius. Et primum tibi,
Lyconide, principium et auctor tanti boni,
Hac ego te aula auri condono: accipias lubens:
Tuam hanc esse volo, et filiam meam simul,
Praesente Megadoro, et sorore ejus, proba
Eunomia.

L Y C O N I D E S.

Et habetur, et refertur gratia,
Ut meritus es, socer exoptatus mihi, Euclio.

E U C L I O.

Relatam mihi satis putabo gratiam,
Si donum nostrum, et me ipsum, accipias nunc lubens.

LYCONIDES.

Accipio, et Euclionis volo mea sit domus.

STROBILUS.

Quod restat, here, nunc, memento, ut sim liber.

LYCONIDES.

Recte monuisti. esto merito liber tuo,
O Strobile, et turbatam jam intus coenam para.

STROBILUS.

Spectatores, naturam avarus Euclio
Mutavit: liberalis subito factus est.
Sic liberalitate utimini vos quoque:
Et, si Fabula perplacuit, clare plaudite.

Digitized by Google

M. ACCI PLAUTI
BACCHIDES.

Digitized by Google

DRAMATIS PERSONAE.

PISTOCLERUS, adolescens.

LYDUS, paedagogus.

BACCHIDES, meretrices.

CHRYSALUS, servus.

NICOBULUS, senex.

MNESILOCHUS, adolescens.

PARASITUS.

MILITIS puer.

PHILOXENUS, senex.

CLEOMACHUS, miles.

GREX.

Digitized by Google

ARGUMENTUM

(Ut quibusdam videtur)

PRISCIANI.

Bacchidis amore furit Mnesilochus.
Aurum ut redimat, Praesumia fertur Ephesum.
Cretam Bacchis navigat, atque alteram
Convenit Bacchidem: inde Athenas redit:
Hinc dat Mnesilochus ad Pistoclerum literas,
Illam conquirat. redit: turbas movet,
Dum putat amari suam. ut mutent geminas,
Ei dat aurum: pariter amant.
Senes dum gnatis student, scortantur, potitant.

ALIUD ARGUMENTUM

CAMERARII.

Ex Bacchidibus Plauti adducuntur a Charisio et Nonio, quae in hac fabula non leguntur: ut esse mutilam illam facile existimare possimus. Quae vero addita leguntur in editis libris, ut licet per me de iis sentiat quisque quod voluerit; ita vel mediocriter literis Latinis erudito dubium esse non potest, Plautina illa non esse. Fulgentius *quidam interpres veterum nominum,* Nasiternam *adducit de* Plauti Bacchide. *nescio an alia illa Fabula fuerit: nam hujus nomen est,* Bacchides. *Fabula haec elegans est: sed flagitia et turpitudinem nefariam proponit: ad cujus cognitionem terreri debent animi piorum, con-*

Digitized by Google

sideratione horribilis irae divinae, qui contemtum et neglectionem veritatis tam atrociter ultus fuit, ut in tantos errores, et talia peccata homines delabi sineret: in quorum mores haec tanta et tam̄ foeda vitia invaderent, quibus quidem civitates et imperia tandem interierunt. Argumentum *Fabulae tale est. Abseus in Epheso, quo missus fuerat a patre Mnesilochus, petit a sodali Pistoclero, ut Bacchidem, amicam suam, reperiat. Eam apud sororem ille et ipsam nomine Bacchidem forte invenit, et hujus sororis amore implicatur. Redit mox ex Epheso Mnesilochus, et errans de sermonibus Lydi paedagogi, in ira consilium de auro retinendo, quod servus Chrysalus commentus fuerat, omne perturbat. Postea, re cognita, orat servum, ut aurum per fallacias retrahat. Id ille audacissime perficit. sed tandem fraude patefacta, saevi et minaces senes blanditiis meretricum pelliciuntur eodem, ubi filios perire, aegerrime paulo ante tulerant.*

SUPPOSITA.

ARGUMENTUM praecedens, Prologus, et Scenae principis initium, est ex editione Coloniensi *Gisberti Longolii*, Ultrajectini. Fabulatur *Lascaris* Grammaticus ille Graecus, in epistola ad Bembum, se Messanae in Sicilia ista invenisse. Sunt etiam, qui a *Francisco Petrarcha* conficta opinentur. Etiam in *Basiliensi* editione leguntur.

SILENUS PROLOGUS.

Mirum hodie 'st, ni spectatores in subselliis
Ridiculos strepunt, tussiunt, rhonchos cieut,
Consulcant frontem, et ore concrepario
Frequenter fremunt, atque male mussitaut.
Vix in juventa locum obtineant
Aut glabri histriones, aut pervolsi ludii.
Quid veternosus prodit internuntius
Senex, qui dorso fertur asinario?
Attendite, quaeso, atque animum advortite,
Dum nomen hujus eloquor statariae.
Aequom est vos Deo facere silentium.
Officio oris non decet illos utier,
Qui non ut clament, sed ut spectent, veniunt.
Aureis date otiosas; at non in manum.
Has volo volans vox vacuas feriat.
Quid veremini, ictus an sint minus noxii,
Qui repetunt laxa, aut hiulca obstruunt?
Estis benigni, merito vos amant coelites.
Factum 'st silentium, tacent pueri.
Novam ad rem jam novom spectate nuntium.
Qui sim, cur ad vos veniam, paucis eloquar:
Simul hujus nomen proferam Comoediae.
Ecce fabor jam vobis, quod expetitis,
Proinde vos mihi facite audientiam.
Naturae Deus sum, Bromii altor maxumi,
Femineo qui peperit rem exercitu.
Quidquid hujusce gentes ferunt inclytae,
Nonnihil nostro gesta sunt consilio.
Nuuquam quod mihi placet, illi displicet.

Aequom'st, si pater obsequitur patri.
Asibidam Ionii me vocitant greges,
Quod vecturio senex vehar asinario.
Qui sim, tenetis. si tenetis, sinite,
Ut nomen hujus eloquar statariae,
Simul sciatis ad vos cur venerim.
Philemon Graecam olim dedit fabulam,
Hanc, qui graecissant, Evantides nuncupant.
Plotus, qui latinissat, vocat Bacchides.
Quare non est mirum, si huc advenerim.
Bacchus bacchanteis Bacchas mittit Bacchides:
Ego ad vos porto. quid? dixi mendacium?
Non decet mentiri Deum. at vera fabulor:
Non ego eas porto. verum salsus asinus
Via defessus, tres, si rite memorem,
Fert: unum videtis. oro, quid feram, specite;
Duas sorores debacchanteis Samias,
Meretrices lepidas, uno prognatas tempore,
Iisdem parentibus, foetu gemellitico,
Non minus simileis, quam lacti lac, si conferas,
Aut aquam aquae: dimidiatas imputes,
Has si videres, ita confundas oculos,
Utra ut sit, non queas internoscere.
Quod restat expetitis. jam date silentium;
Hujus argumentum eloquar Comoediae.
Samos quae terra sit, nota est omnibus.
Nam maria, terras, monteis, atque insulas
Vostrae legiones reddidere pervias.
Hac Pyrgoteli Sostrata Pyrocle viro
Uno edidit gnatas nisu geminas.
Placuitque initiatis Trieteride

Quas ederent, Bacchi vocitare nomine.
Parentes, ut fit crebro, fata occupant.
Alteram miles secum in Cretam vexerat,
Altera geminas adnatat Cecropias.
Hanc, ut Nicobuli inspicit Mnesilochus,
Amare occipit, itat ad eam frequentius.
Interea juvenem pater mittit Ephesum,
Ut inde referat aurum, quod posuerat
Ipse jampridem apud Archidemidem;
Veterem amicum, senem Phoenicarium.
Is quom biennio desidet Ephesi,
Bacchidem abiisse, durum accepit nuntium.
Nam nautae noti navigasse nuntiant,
Ut fugitivam cura et corde quaereret.
Ad Philoxeni Pistoclerum filium
Sodalem unicum sulcat epistolium.
Dum Pistoclerus amico inpartit operam,
Athenas dudum quae redierant geminae,
Conquisitorem in amorem conciunt.
Altera Pistoclerum ad sese allicit:
Altera venienti desidet Mnesilocho.
Geminae Bacchae duos Bacchanteis pullulos:
Quid mirum si ad sese traxerint blandulae,
Facetae, pulchrae incurvos libitinarios,
Veterrumos senes illorum traherent patres.
Sed eccum Pistoclerum, qui ad Bacchides
Nuper inventas redit, et secum insolens
Novos amoris dispuit igniculos.
Nunc prodeo, audite.

ACTUS PRIMUS.

PISTOCLERUS. LYDUS.

PISTOCLERUS.

Dii inmortales, ut sentio, quod sentio! quid? nescio.
Stans fugio. nullus est ignis, et totus ardeo.
Quid id, nisi navim? novom profecto malum
Video et sentio. potisne est terra, ut terat hominem
Atque prosternat? hodie nil praeter terram et Baccham tetigi:
Si Baccha est haec, non nutrit Baccha, verum jugulat.
E terra quoque obrepere olim dixerunt homines.
Qui dum norant, quom esse cuperent, erant nihil.
Quid mali hoc? an terra, an Baccha, fecimus naufragium?

LYDUS.

Amat hic quem video. nimirum si id est, quod emissitius
Fora, templa, theatra, porticus, omneis fornices,
Lustra, et lustraleis cellulas quaesierit sedulo.

PISTOCLERUS.

Naufragus sum, fateor. Bacchus, haud Neptunus, celocem
Hanc impellit, agit, quassat, immo frangit, distrahit.

LYDUS.

Batchis hinc procellam concitat. actum 'st. perdidimus remigium.

PISTOCLERUS.

Referam me ad scopulum, ut istic cum aetate rem perduam.
Instabilis est sors rerum. pro lubidine fata agunt homines.
Ego dum amico Mnesilocho operam impertio,
Illi amicam reperi, ubi pereat cum re assiduo.
Et mihi, meaeque aetati, reique meae peperi infortunium.
Si volt Cupido, adulescens sum. aetati licet plusculum
Jacturae facere: melius, ut id nunc fiat, quam senio.
Sapientum profecto 'st illud dictum, quod Lydus increpat:
*Si Astartan * on Bromium, Deosque voluptarios*
Contemsit juvenis, is aut insanibit, aut amabit senex.
Referam me ad scopulum ex naufragio. pater leget fragmina.
Sequere me, Lyde. video sorores geminas, Bacchanal mecum.

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

BACCHIDES, PISTOCLERUS.

BACCHIS I.

Quid si hoc potiu'st, ut taceas, ego loquar?

BACCHIS II.

Lepide: licet.

BACCHIS I.

Ubi me fugiet memoria, ibi tu facito, ut subvenias, soror.

BACCHIS II.

Pol magis metuo, mihi in monendo ne defuerit oratio.

BACCHIS I.

Pol ego quoque metuo, lusciniolae ne defuerit cantio.
Sequere hac.

PISTOCLERUS.

Quid agunt duae germanae meretrices cognomines?
Quid in concilio consuluistis?

BACCHIS.

Bene.

PISTOCLERUS.

Pol haud meretricium 'st.

BACCHIS.

Miserius nihil est quam mulier.

PISTOCLERUS.

Quid esse dicis dignius?

BACCHIS.

Haec ita me orat, sibi qui caveat, aliquem ut hominem reperiam,
Ab istoc Milite: ut, ubi emeritum sibi sit, se ut revehat domum.
Id, amabo te, huic caveas.

PISTOCLERUS.

Quid isti caveam?

BACCHIS.

Ut revehatur domum,
Ubi ei dediderit operas: ne hanc ille habeat pro ancilla sibi.
Nam haec si habeat aurum, quod illi renumeret, faciat lubens.

PISTOCLERUS.

Ubi nunc is homo 'st?

BACCHIS.

Jam hic credo aderit. sed hoc idem apud nos rectius
Poteris agere: atque is dum veniat, sedens ibi opperibere.
Eadem biberis; eadem dedero tibi, ubi biberis, savium.

PISTOCLERUS.

Viscus merus vostra 'st blanditia.

BACCHIS.

Quid jam?

PISTOCLERUS.

Quia enim intellego,

Duae unum expetitis palumbem. perii, arundo alas verberat.

Non ego istuc facinus mihi, mulier, conducibile esse arbitror.

BACCHIS.

Qui, amabo?

PISTOCLERUS.

Quia, Bacchis, Bacchas metuo et Bacchanal tuum.

BACCHIS.

Quid est, quod metuis? ne tibi lectus malitiam apud me suadeat?

PISTOCLERUS.

Magis inlectum tuum quam lectum metuo. mala tu es bestia.

Nam huic aetati non conducit, mulier, latebrosus locus.

BACCHIS.

Egomet, apud me si quid stulte facere cupias, prohibeam.

Sed ego apud me te esse ob eam rem, Miles quom veniat, volo:

Quia, quom tu aderis, huic mihique haud faciet quisquam injuriam.

Tu prohibebis, et eadem opera tuo sodali operam dabis.

Et ille adveniens tuam med esse amicam suspicabitur.

Quid, amabo, obticuisti?

PISTOCLERUS.

Quia lepida sunt istaec memoratu:

Eadem in usu, atque ubi periculum facias, aculeata sunt,

Animum fodicant, bona destimulant, facta et famam sauciant.

BACCHIS.

Et quid ab hac metuis?

PISTOCLERUS.

Quid ego metuam, rogitas? homo adulescentulus

Penetrare hujusmodi in palaestram, ubi damnis desudascitur,

Ubi pro disco damnum capiam, pro cursura dedecus?

BACCHIS.

Lepide memoras.

PISTOCLERUS.

Ubi ego capiam pro machaera turturem,

Ubique inponat in manum alius mihi pro cestu cantharum:

Pro galea scaphium, pro insigni sit corolla plectilis,

Pro hasta talus: pro lorica malacum capiam pallium:

Ubi mihi pro equo lectus detur, scortum pro scuto accubet.
Apage a me, apage.

BACCHIS.

Ah, nimium ferus es.

PISTOCLERUS.

Mihi sum.

BACCHIS.

Malacisſandus es.
Equidem tibi do hanc operam.

PISTOCLERUS.

At nimium pretioſa es operaria.

BACCHIS.

Simulato me amare.

PISTOCLERUS.

Utrum ego istoc jocon' assimulem, an serio?

BACCHIS.

Heja! hoc agere meliu 'st: Miles quom huc adveniat, te volo
Me amplexari.

PISTOCLERUS.

Quid eo mihi opu 'st?

BACCHIS.

Ut ille te videat, volo.
Scio, quid ago.

PISTOCLERUS.

Et pol ego scio, quid metuo. sed quid ais?

BACCHIS.

Quid est?

PISTOCLERUS.

Quid? si apud te veniat desubito prandium, aut potatio
Forte, aut coena, ut solet in istis fieri conciliabulis,
Ubi ego tum accubem?

BACCHIS.

Apud me, mi anime: ut lepidus cum lepida accubet.
Locus hic apud nos, quamvis subito venias, semper liber est.
Ubi tu lepide voles esse tibi, mea rosa, mihi dicito:
Dato, qui bene sit: ego, ubi bene sit tibi, locum lepidum dabo.

PISTOCLERUS.

Rapidus fluvius est hic, non hac temere transiri potest.

BACCHIS.

Atque ecastor apud hunc fluvium aliquid perdundum 'st tibi.
Manum da, et sequere.

PISTOCLERUS.

Aha, minime!

BACCHIS.

Quid ita?

PISTOCLERUS.

Quia istoc illecebrosius

Fieri nil potest, Nox, Mulier, Vinum, homini adulescentulo.

BACCHIS.

Age igitur. equidem pol nihili facio nisi caussa tua.
Ille quidem hanc abducet. tu nullus aſſueris, si non lubet.

PISTOCLERUS.

Sumne autem nihili, qui nequeam ingenio moderari meo?

BACCHIS.

Quid est quod metuas?

PISTOCLERUS.

Nihil est. nunc ego, mulier, tibi me emancupo:
Tuus sum, tibi dedo operam.

BACCHIS.

Lepidus. nunc ego te facere hoc volo.
Ego sorori meae coenam hodie dare volo viaticam:
Ego tibi argentum jubeo jam intus efferri foras;
Tu facito obsonatum nobis sit opulentum obsonium.

PISTOCLERUS.

Ego obsonabo. nam id flagitium sit meum, mea te gratia,
Et operam dare mihi, et ad eam operam facere sumtum de tuo.

BACCHIS.

At ego nolo dare te quidquam.

PISTOCLERUS.

Sine.

BACCHIS.

Sino equidem, si lubet.

Propera, amabo.

PISTOCLERUS.

Prius hic adero, quam te amare desinam.

BACCHIS II.

Bene me accipis advenientem, mea soror.

BACCHIS I.

Quid ita, obsecro?

BACCHIS II.

Quia piscatus, meo quidem animo, hic tibi hodie evenit bonus.

BACCHIS I.

Meus ille quidem 'st. tibi nunc operam dabo de Mnesilocho, soror,
Ut hic accipias potius aurum, quam hinc eas cum Milite.

BACCHIS II.

Cupio.

BACCHIS I.

Dabitur opera. aqua calet. eamus hinc intro, ut laves.
Nam ut in navi vecta es, credo, timida es.

BACCHIS II.

Aliquantum, soror.
Simul hinc nescio qui turbat, qui huc it. decedamus.

BACCHIS I.

Sequere hac igitur me intro in lectum, ut sedes lassitudinem.

ACTUS II.

SCENA I.

LYDUS, PISTOCLERUS.

LYDUS.

JAMDUDUM, Pistoclere, tacitus te sequor,
Spectans, quas tute res hoc ornatu geras.
Nam, ita me Dii ament, ut Lycurgus mihi quidem
Videtur posse hic ad nequitiam adducier.
Quo nunc capessis te, hinc advorsa via,
Cum tanta pompa?

PISTOCLERUS.

Huc.

LYDUS.

Quid huc? quis istic habet?

PISTOCLERUS.

Amor, Voluptas, Venus, Venustas, Gaudium,
Jocus, Ludus, Sermo, Suavis-suaviatio.

LYDUS.

Quid tibi conmerci 'st cum Diis damnosissumis?

PISTOCLERUS.

Mali sunt homines, qui bonis dicunt male.

Tu Diis nec recte dicis: non aequom facis.

LYDUS.

An Deus est ullus Suavis-suaviatio?

PISTOCLERUS.

An non putasti esse? nimium quam, o Lyde, es barbarus!
Quem ego sapere nimio censui plus quam Thalem,
I, stultior es barbaro Potitio,
Qui tantus natu, Deorum nescis nomina.

LYDUS.

Non hic placet mi ornatus.

PISTOCLERUS.

Nemo ergo tibi
Hoc apparavit: mihi paratum 'st, quoi placet.

LYDUS.

Etiam me advorsus exordire argutias?
Qui si decem habeas linguas, mutum esse addecet.

PISTOCLERUS.

Non omnis aetas, Lyde, ludo convenit.
Magis unum in mente 'st mihi nunc, satis ut commode
Pro dignitate obsoni haec concuret cocus.

LYDUS.

Jam perdidisti te, atque me, atque operam meam,
Qui tibi nequidquam saepe monstravi bene.

PISTOCLERUS.

Ibidem ego meam operam perdidi, ubi tu tuam:

Tua disciplina nec mihi prodest, nec tibi.

LYDUS.

O praeligatum pectus!

PISTOCLERUS.

Odiosus mihi es.

Tace, atque sequere, Lyde, me.

LYDUS.

Illuc sis vide,

Non paedagogum jam me, sed Lydum vocat.

PISTOCLERUS.

Non par videtur, neque sit consentaneum,
Quom herus hic intus sit, et cum amica accubet,
Quomque osculetur, et convivae alii accubent,
Praesentibus illis paedagogus una ut siet.

LYDUS.

An hoc ad eas res obsonatum 'st, obsecro?

PISTOCLERUS.

Sperat quidem animus: quo eveniat, Diis in manu 'st.

LYDUS.

Tu amicam habebis?

PISTOCLERUS.

Quom videbis, tum scies.

LYDUS.

Immo neque habebis, nec sinam: i tu rursum domum.

PISTOCLERUS.

Omitte, Lyde, ac cave malo.

L Y D U S.

Quid? cave malo?

P I S T O C L E R U S.

Jam excessit mihi aetas ex magisterio tuo.

L Y D U S.

O barathrum, ubi nunc es? ut ego te usurpem lubens!
Video nimio jam multo plus quam volueram.
Vixisse nimio satiu 'st jam, quam vivere.
Magistron' quemquam discipulum minitarier?
Nil moror discipulos mi esse jam plenos sanguinis;
Valens afflictet me vacivom virium.

P I S T O C L E R U S.

Fiam, ut ego opinor, Hercules; tu autem Linus.

L Y D U S.

Pol metuo magis, ne Phoenix tuis factis fuam,
Teque ad patrem esse mortuum renuntiem.

P I S T O C L E R U S.

Satis historiarum 'st.

L Y D U S.

Hic vereri perdidit.
Conpendium edepol haud aetati optabile
Fecisti, quom istanc nactu's inpudentiam.
Occisus hic homo 'st. ecquid in mentem 'st tibi,
Patrem tibi esse?

P I S T O C L E R U S.

Tibi ego, aut tu mihi servos es?

LYDUS.

Pejor magister te istaec docuit, non ego.
Nimio es tu ad istas res discipulus docilior,
Quam ad illa quae te docui, ubi operam perdidi.

PISTOCLERUS.

Istactenus tibi, Lyde, libertas data 'st.
Orationis satis est. sequere me, ac tace.

LYDUS.

Edepol fecisti furtum in aetatem malum,
Quom istaec flagitia me celavisti, et patrem.

SCENA II.

CHRYSALUS.

Herilis patria, salve! quam ego biennio,
Postquam hinc in Ephesum abii, conspicio lubens.
Saluto te, vicine Apollo, qui aedibus
Propinquus nostris accolis, veneroque te,
Ne Nicobulum me sinas, nostrum senem
Prius convenire, quam sodalem viderim
Mnesilochi Pistoclerum, quem ad epistolam
Mnesilochus misit super amica Bacchide.

SCENA III.

PISTOCLERUS, CHRYSALUS.

PISTOCLERUS.

Mirum 'st, me, ut redeam, te opere tanto quaesere,

Qui abire hinc nullo pacto possim, si velim:
Ita me vadatum amore vinctumque attines.

CHRYSALUS.

Pro Dii inmortales! Pistoclerum conspicor.
O Pistoclere, salve!

PISTOCLERUS.

Salve, Chrysale!

CHRYSALUS.

Conpendi verba multa jam faciam tibi.
Venire tu me gaudes, ego credo tibi.
Hospitium et coenam pollicere, ut convenit
Peregre advenienti: ego autem venturum annuo.
Salutem tibi ab sodali solidam nuntio.
Rogabis me, ubi sit?

PISTOCLERUS.

Vivitne et recte valet?

CHRYSALUS.

Istuc volebam ego ex te percunctarier.

PISTOCLERUS.

Qui scire possum?

CHRYSALUS.

Nullus plus.

PISTOCLERUS.

Quemnam ad modum?

CHRYSALUS.

Quia si illa inventa 'st, quam ille amat, vivit recte et valet:
Si non inventa 'st, minus valet, moribundus est.

Anima 'st amica amanti: si abest, nullus est:
Si adest, res nulla 'st: ipsus est nequam et miser.
Sed tu quid factitasti mandatis super?

PISTOCLERUS.

Egon' ut, quod ab illo attigisset nuntius,
Non inpetratum id advenienti ei redderem?
Regiones colere mavellem Acheruntica*s*.

CHRYSALUS.

Eho, an invenisti Bacchidem?

PISTOCLERUS.

Samiam quidem.

CHRYSALUS.

Vide quaeso, ne quis tractet illam indiligens.
Scis tu, ut confringi vas cito Samium solet.

PISTOCLERUS.

Jamne, ut soles?

CHRYSALUS.

Dic ubi ea nunc est, obsecro.

PISTOCLERUS.

Hic, exeuntem me unde aspexisti modo.

CHRYSALUS.

Ut istuc est lepidum! proxumae viciniae
Habitat. ecquidnam meminit Mnesilochi?

PISTOCLERUS.

Rogas?
Immo unice unum plurimi pendit.

CHRYSALUS.

Papae!

PISTOCLERUS.

Immo ut eum credis? misera amans desiderat.

CHRYSALUS.

Scitum istuc.

PISTOCLERUS.

Immo, Chrysale, hem non tantulum
Umquam intermittit tempus, quin eum nominet.

CHRYSALUS.

Tanto hercle melior Bacchis.

PISTOCLERUS.

Immo.

CHRYSALUS.

Immo hercle abiero
Potius.

PISTOCLERUS.

Num invitus rem bene gestam audis heri?

CHRYSALUS.

Non herus, sed actor mihi cor odio sauciat.
Etiam Epidicum, quam ego Fabulam aeque ac me ipsum amo,
Nullam aeque invitus specto, si agit Pellio.
Sed Bacchis etiam fortis tibi visa 'st?

PISTOCLERUS.

Rogas?
Ni nactus Venerem essem, hanc Junonem dicerem.

CHRYSALUS.

Edepol, Mnesiloche, ut rem hanc natam esse intellego,

Digitized by Google

Quod ames, paratum 'st: quod des, invento 'st opus.
Nam istoc fortasse aurum est opus.

PISTOCLERUS.

Philippeo quidem.

CHRYSALUS.

Atque eo fortasse jam opu 'st.

PISTOCLERUS.

Immo etiam prius.
Nam jam huc adveniet Miles.

CHRYSALUS.

Et miles quidem!

PISTOCLERUS.

Qui de amittenda Bacchide aurum hic exigit.

CHRYSALUS.

Veniat quando volt, atque ita ne mihi sit morae.
Domi est: non metuo, nec quoiquam supplico,
Dum quidem hoc valebit pectus perfidia meum.
Abi intro, ego hic curabo. tu intus dicito
Mnesilochum adesse Bacchidi.

PISTOCLERUS.

Faciam, ut jubes.

CHRYSALUS.

Negotium hoc ad me attinet aurarium.
Mille et ducentos Philippos attulimus aureos
Epheso, quos hospes debuit nostro seni.
Inde ego hodie aliquam machinabor machinam,
Unde aurum efficiam amanti herili filio.
Sed foris concrepuit nostra: quinam exit foras?

SCENA IV.

NICOBULUS. CHRYSALUS.

NICOBULUS.

Ibo in Piraeeum. visam, ecquae advenerit
In portum ex Epheso navis mercatoria.
Nam meus formidat animus; nostrum tam diu
Ibi desidere, neque redire filium.

CHRYSALUS.

Extexam ego illum pulchre jam, si Dii volunt.
Haud dormitandum 'st. est opus chryso Chrysalo.
Adibo hunc, quem quidem ego hodie faciam hic arietem
Phryxi, itaque tondebo auro usque ad vivam cutem.
Servos salutat Nicobulum Chrysalus.

NICOBULUS.

Pro Dii inmortales! Chrysale, ubi mi 'st filius?

CHRYSALUS.

Quin tu primum salutem reddis, quam dedi?

NICOBULUS.

Salve. sed ubinam 'st Mnesilochus?

CHRYSALUS.

Vivit, valet.

NICOBULUS.

Venitne?

CHRYSALUS.

Venit.

NICOBULUS.

Euax! aspersisti aquam.
Benene usque valuit?

CHRYSALUS.

Pancratice atque athletice.

NICOBULUS.

Quid hoc? qua caussa eum hinc in Ephesum miseram,
Accepitne aurum ab hospite Archidemide?

CHRYSALUS.

Heu cor meum et cerebrum, Nicobule, finditur,
Istius hominis ubi fit quaque mentio.
Tun' hospitem illum nominas hostem tuum?

NICOBULUS.

Quid ita, obsecro, hercle?

CHRYSALUS.

Quia edepol certe scio,
Volcanus, Sol, Luna, Dies, Dei quatuor,
Scelestiorem nullum inluxere alterum.

NICOBULUS.

Quamne Archidemidem?

CHRYSALUS.

Quam, inquam, Archidemidem.

NICOBULUS.

Quid fecit?

CHRYSALUS.

Quid non fecit? quin tu id me rogas?
Primum dum infitias ire coepit filio:

Negare se debere tibi triobulum.
Continuo antiquom hospitem nostrum sibi
Mnesilochus advocavit, Pelagonem senem:
Eo praesente homini extemplo ostendit symbolum,
Quem tute dederas, ad eum ut ferret, filio.

NICOBULUS.

Quid, ubi ei ostendit symbolum?

CHRYSALUS.

Infit dicere:
Adulterinum, et non eum esse symbolum:
Quotque innocenti ei dixit contumelias!
Adulterare eum aibat rebus ceteris.
Longum 'st triconem maleficum exornarier.

NICOBULUS.

Habetin' aurum? id mihi primum dici volo.

CHRYSALUS.

Postquam quidem Praetor recuperatores dedit,
Damnatus demum, vi coactus reddidit
Ducentos et mille Philippum.

NICOBULUS.

Tantum debuit.

CHRYSALUS.

Porro etiam ausculta pugnam, quam voluit dare.

NICOBULUS.

Etiamne est quid porro?

CHRYSALUS.

Hem accipe: trina haec nunc erit.

NICOBULUS.

Deceptus sum. Autolyco hospiti aurum credidi.

CHRYSALUS.

Quin tu audi.

NICOBULUS.

Immo ingenium avidi haud pernoram hospitis.

CHRYSALUS.

Postquam aurum abstulimus, in navem conscendimus,
Domum cupientes. forte ut assedi in stega,
Dum circumspecto, atque ego lembum conspicor.

NICOBULUS.

Perii hercle. lembus ille mihi laedit latus.

CHRYSALUS.

Is erat communis cum hospite et praedonibus.

NICOBULUS.

Adeon' me fuisse fungum, ut qui illi crederem!
Quom mihi ipsum nomen ejus Archidemidis
Clamaret, demturum esse, si quid crederem.

CHRYSALUS.

Is lembus nostrae navi insidias dabat.
Occepi ego observare eos, quam rem gerant.
Interea e portu nostra navis solvitur.
Ubi portu eximus, homines remigio sequi,
Neque aves, neque venti citius. quoniam sentio,
Quae res gereretur, navem extemplo statuimus.
Quoniam vident nos stare, occeperunt ratem
Turbare in portu.

NICOBULUS.

Edepol mortales malos!
Quid denique agitis?

CHRYSALUS.

Rursum in portum recipimus.

NICOBULUS.

Sapienter factum a vobis. quid illi postea?

CHRYSALUS.

Revorsionem ad terram faciunt vesperi.

NICOBULUS.

Aurum hercle auferre voluere: ei rei operam dabant.

CHRYSALUS.

Non me fefellit, sensi: eo exanimatus fui.
Quoniam videmus auro insidias fieri,
Capimus consilium continuo, postridie
Auferimus inde aurum omne, illis praesentibus,
Palam atque aperte, ut illi id factum sciscerent.

NICOBULUS.

Scite hercle. cedo, quid illi?

CHRYSALUS.

Tristes illico,
Quom extemplo a portu ire nos cum auro vident,
Subducunt lembum capitibus quassantibus.
Nos apud Theotimum omne aurum deposuimus:
Qui illic sacerdos est Dianae Ephesiae.

NICOBULUS.

Quis istic Theotimu 'st?

CHRYSALUS.

Megabyzi filius,
Qui nunc in Epheso 'st Ephesiis carissumus.

NICOBULUS.

Nae ille, hercle, mihi sit multo tanto carior,
Si me illoc auro tanto circumduxerit.

CHRYSALUS.

Quin ipsa in aede Dianae conditum 'st: ibi
Demum publicitus servant.

NICOBULUS.

Occidisti me.
Nimio hic privatim servaretur rectius.
Sed vos nilne attulistis inde auri domum?

CHRYSALUS.

Immo etiam. verum, quantum attulerit, nescio.

NICOBULUS.

Quid, nescis?

CHRYSALUS.

Quia Mnesilochus noctu clanculum
Devenit ad Theotimum: nec mihi credere,
Nec quoiquam in navi voluit. eo ego nescio,
Quantulum attulerit: verum haud permultum attulit.

NICOBULUS.

Etiam dimidium censes?

CHRYSALUS.

Non edepol scio.
Verum haud opinor.

NICOBULUS.

Fertne partem tertiam?

CHRYSALUS.

Non hercle opinor. verum verum nescio.
Profecto de auro nil scio, nisi nescio.
Nunc tibimet illuc navi capiundum 'st iter,
Ut illud reportes aurum ab Theotimo domum.
Atque heus tu!

NICOBULUS.

Quid vis?

CHRYSALUS.

Anulum gnati tui
Facito ut memineris ferre.

NICOBULUS.

Quid opu' st anulo?

CHRYSALUS.

Quia id signum 'st cum Theotimo, qui eum illi afferet,
Ei aurum ut reddat.

NICOBULUS.

Meminero, et recte mones.
Sed divesne est istic Theotimus?

CHRYSALUS.

Etiam rogas?
Qui auro habeat soccis subpactum solum.

NICOBULUS.

Cur ita fastidit?

CHRYSALUS.

Tantas divitias habet:

Nescit quid faciat auro.

NICOBULUS.

Mihi dederit velim.
Sed qui praesente id aurum Theotimo datum 'st?

CHRYSALUS.

Populo praesente: nullu 'st Ephesi, quin sciat.

NICOBULUS.

Istuc sapienter saltem fecit filius,
Quom diviti homini id aurum servandum dedit:
Ab eo licebit quamvis subito sumere.

CHRYSALUS.

Immo hem tantisper numquam te morabitur,
Quin habeas illud quo die illuc veneris.

NICOBULUS.

Censebam me effugisse a vita marituma,
Ne navigarem tandem hoc aetatis senex,
Id mi haud utrum velim licere intellego;
Ita bellus hospes fecit Archidemides.
Ubi nunc est ergo meus Mnesilochus filius?

CHRYSALUS.

Deos atque amicos iit salutatum ad forum.

NICOBULUS.

At ego hinc ad illum, ut conveniam, quantum potest.

CHRYSALUS.

Ille est oneratus recte, et plus justo vehit.
Exorsa haec tela non male omnino mihi est,
Ut amantem herilem copem facerem filium.

Ita feci, ut auri quantum vellet, sumeret:
Quantum autem libeat reddere, ut reddat patri.
Senex in Ephesum hinc ibit aurum arcessere:
Hic nostra agetur aetas in malacum modum;
Si quidem hic relinquet, nec secum abducet senex
Med et Mnesilochum. quas ego hic turbas dabo!
Sed quid futurum 'st, quom hoc senex resciverit?
Quom se excucurrisse illuc frustra sciverit,
Nosque aurum abusos? quid mihi fiet postea?
Credo hercle adveniens nomen mutabit mihi,
Facietque extemplo Crucisalum me ex Chrysalo.
Aufugero hercle, si magis usus venerit.
Si ero reprehensus, macto ego illum infortunio:
Si illi sunt virgae ruri, at mihi tergum domi 'st.
Nunc ibo, herili filio hanc fabricam dabo,
Super auro, amicaque ejus inventa Bacchide.

ACTUS III.

SCENA I.

LYDUS.

PANDITE, atque aperite propere januam hanc Orci, obsecro:
Nam equidem haud aliter esse duco. quippe quo nemo advenit,

Digitized by Google

Nisi quem spes reliquere omnes, esse ut frugi possiet.
Bacchides! non Bacchides, sed Bacchae sunt acerrumae.
Apage istas a me sorores, quae hominum sorbent sanguinem.
Omnis ad perniciem instructa domus opime atque opipare.
Quae ut aspexi, me continuo contuli protinam in pedes.
Egone ut haec conclusa gestem clanculum? ut celem patrem,
Pistoclere, tua flagitia, aut damna, aut desidiabula?
Quibus patrem, et me, teque, amicosque omnis affectas tuos
Ad probrum, damnum, flagitium appellere una et perdere.
Neque mei, neque tui intus puditum 'st factis, quae facis:
Quibus tuum patrem, meque una, amicos, affinis tuos,
Tua infamia fecisti gerulifigulos flagiti.
Nunc priusquam malum istoc addis, certum 'st jam dicam patri.
De me hanc culpam demolibor jam, et seni faciam palam,
Ut eum ex lutulento coeno propere hinc eliciat foras.

SCENA II.

MNESILOCHUS.

MULTIS modis meditatus egomet mecum sum, et ita esse arbitror:
Homini amico, qui est amicus, ita uti nomen possidet,
Nisi Deos, ei nihil praestare. id opera expertus sum esse ita.
Nam ut in Ephesum hinc abii, (hoc factum 'st ferme abhinc biennium)
Ex Epheso huc ad Pistoclerum meum sodalem literas
Misi, amicam ut mihi inveniret Bacchidem. illum intellego
Invenisse, ut servos meus mihi nuntiavit Chrysalus.
Condigne is quam techinam de auro advorsum meum fecit patrem,
Ut mihi amanti copia esset! sed aequom id ei reddere.
Nam pol quidem, meo animo, ingrato homine nihil impensiu 'st,
Malefactorem amitti satius, quam relinqui beneficum.
Nimio praestat impendiosum te, quam ingratum dicier.
Illum laudabunt boni; hoc etiam ipsi culpabunt mali.

Qua me caussa magis cum cura esse ea quam obvigilato est opus.
Nunc, Mnesiloche, specimen specitur, nunc certamen cernitur:
Sisne nec ne, ut esse oportet; malus, bonus, quojusmodi;
Justus, injustus; malignus, largus; commodus, incommodus.
Cave sis te superare servom siris faciundo bene.
Utut eris, moneo, haud celabis. sed eccos video incedere,
Patrem sodalis, et magistrum. hinc auscultabo, quam rem agant.

SCENA III.

LYDUS, PHILOXENUS, MNESILOCHUS.

LYDUS.

Nunc experiar, sitne acetum tibi peracre in pectore.
Sequere.

PHILOXENUS.

Quo sequar? quo ducis nunc me?

LYDUS.

Ad illam, quae tuum
Perdidit, pessumdedit tibi filium uni unicum.

PHILOXENUS.

Eia, Lyde: leniter qui saeviunt, sapiunt magis.

Minus mirandum 'st, illaec aetas si quid illorum facit,
Quam si non faciat. feci ego istaec itidem in adulescentia.

LYDUS.

Hei mihi! hei mihi! istaec illum perdidit assentatio
Nam absque te esset, ego illum haberem rectum ad ingenium bonum:
Nunc propter te tuamque pravos factus est fiduciam
Pistoclerus.

MNESILOCHUS.

Dii inmortales! meum sodalem hic nominat.
Quid hoc negoti 'st, Pistoclerum Lydus quod herum tam ciet?

PHILOXENUS.

Paulisper, Lyde, est libido homini suo animo obsequi:
Jam aderit tempus, quom sese etiam ipse oderit: morem geras:
Dum caveatur, praeter aequom ne quid delinquat: sine.

LYDUS.

Non sino, neque equidem illum me vivo conrumpi sinam.
Sed tu, qui tam pro conrupto dicis caussam filio,
Eademne erat haec disciplina tibi, cum tu adulescens eras?

Nego tibi hoc annis viginti fuisse primis copiae,
Digitum longe a paedagogo pedem ut efferres aedibus.
Id quoi obtigerat, hoc etiam ad malum arcessebatur malum;
Et discipulus et magister perhibebantur inprobi.
Ante Solem exorientem nisi in palaestram veneras,
Gymnasi praefecto haud mediocris poenas penderes.
Ibi cursu, luctando, hasta, disco, pugillatu, pila,
Saliendo sese exercebant magis, quam scorto, aut saviis:
Ibi suam aetatem extendebant, non in latebrosis locis.
Inde de hippodromo et palaestra ubi revenisses domum,
Cincticulo praecinctus in sella apud magistrum assideres:
Quom librum legeres, si unam peccavisses syllabam,
Fieret corium tam maculosum, quam est nutricis pallium.

MNESILOCHUS.

Propter me haec nunc meo sodali dici discrucior miser.
Innocens suspicionem hanc sustinet caussa mea.

PHILOXENUS.

Alii, Lyde, nunc sunt mores.

LYDUS.

Id equidem ego certo scio.
Nam olim populi prius honorem capiebat suffragio,
Quam magistro desinebat esse dicto obediens.
At nunc, priusquam septuenni 'st, si attigas eum manu,
Extemplo puer paedagogo tabula dirumpit caput.
Quom patrem adeas postulatum, puero sic dicit pater:
Noster esto, dum te poteris defensare injuria.
Provocatur paedagogus: eho senex minimi preti;
Ne attigas puerum istac caussa, quando fecit strenue.
It magister quasi lucerna uncto expretus linteo.
Itur illinc jure dicto. hoccine hic pacto potest
Inhibere imperium magister, si ipsus primus vapulet?

MNESILOCHUS.

Acris postulatio haec est! quom hujus dicta intellego.
Mira sunt, ni Pistoclerus Lydum pugnis contudit.

PHILOXENUS.

Sed quis hic est, quem astantem video ante ostium?

LYDUS.

O Philoxene!

MNESILOCHUS.

Deos propitios me videre, quam illum, mavellem mihi.

PHILOXENUS.

Quis illic est?

LYDUS.

Mnesilochus, gnati tui sodalis Pistocleri:
Haud consimili ingenio atque ille est, qui in lupanari accubat.
Fortunatum Nicobulum, qui illum produxit sibi!

PHILOXENUS.

Salvos sis, Mnesiloche: salvom te advenire gaudeo.

MNESILOCHUS.

Dii te ament, Philoxene.

LYDUS.

Hic enim rite productu 'st patri:
In mare it, rem familiarem curat, custodit domum:
Obsequens obediensque est mori atque imperiis patris,
Hic sodalis Pistoclero, jam puer puero fuit.
Triduum non interest aetatis uter major siet:
Verum ingenium plus triginta annis majus est, quam alteri.

PHILOXENUS.

Cave malum, et conpesce in illum dicere injuste.

LYDUS.

Tace:
Stultus es, qui illi male aegre patere dici, qui facit.
Nam illum meum malum promtare malim, quam peculium.

PHILOXENUS.

Qui dum?

LYDUS.

Quia, malum si promtet, in dies faciat minus.

MNESILOCHUS.

Quid sodalem meum castigas, Lyde, discipulum tuum?

LYDUS.

Periit tibi sodalis.

MNESILOCHUS.

Ne Dii sirint.

LYDUS.

Sic est, ut loquor.
Quin ego, quom peribat, vidi, non ex audito arguo.

MNESILOCHUS.

Quid factum 'st?

LYDUS.

Meretricem indigne deperit.

MNESILOCHUS.

Non tu taces?

LYDUS.

At quae acerrume atque aestuose absorbet, ubi quemque attigit.

MNESILOCHUS.

Ubi ea mulier habitat?

LYDUS.

Hic.

MNESILOCHUS.

Unde eam esse ajunt?

LYDUS.

Ex Samo.

MNESILOCHUS.

Quae vocatur?

LYDUS.

Bacchis.

MNESILOCHUS.

Erras, Lyde: ego omnem rem scio,
Quemadmodum 'st. tu Pistoclerum falso atque insontem arguis.
Nam ille amico et benevolenti suo sodali sedulo
Rem mandatam exsequitur. ipsus nec amat: nec tu creduas.

LYDUS.

Itane oportet rem mandatam gerere amici sedulo,
Ut ipsus in gremio osculantem mulierem teneat sedens?
Nullon' pacto res mandata potest agi, nisi identidem
Manus ferat ad papillas, labra a labris nusquam auferat?
Nam alia memorare, quae illum facere vidi, dispudet:
Quom manum sub vestimenta ad corpus detulit Bacchidi,
Me praesente, neque pudere quidquam. quid verbis opu 'st?
Mihi discipulus, tibi sodalis periit, huic filius.

Nam ego illum periisse duco, quoi quidem periit pudor.
Quid opu 'st verbis? si opperiri vellem paulisper modo,
Ut opinor, illius inspectandi mihi esset major copia:
Plus vidissem quam deceret, quam me atque illo aequom foret.

M N E S I L O C H U S.

Perdidisti me, sodalis. egone illam mulierem
Capitis non perdam? perire me malis malim modis.
Satin' ut quem tu habeas fidelem tibi, aut quoi credas, nescias?

L Y D U S.

Viden', ut aegre patitur gnatum esse conruptum tuum,
Suum sodalem! ut ipsus sese cruciat aegritudine!

P H I L O X E N U S.

Mnesiloche, hoc tecum oro, ut illius animum atque ingenium regas.
Serva tibi sodalem, et mihi filium.

M N E S I L O C H U S.

Factum volo.

P H I L O X E N U S.

In te ergo hoc onus omne impono. Lyde, sequere hac me.

L Y D U S.

Sequor.

Melius esset, me quoque una si cum illo relinqueres.

PHILOXENUS.

Affatim est. Mnesiloche, cura et concastiga hominem probe,
Qui dedecorat te, me, amicos atque alios flagitiis suis.

SCENA IV.

MNESILOCHUS.

Inmitiorem nunc utrum credam magis
Sodalemne esse, an Bacchidem, incertum admodum 'st.
Illum exoptavit potius? habeat. optume est:
Nae illa illud hercle cum malo fecit suo.
Nam mihi divini numquam quisquam creduat,
Ni ego illam exemplis plurimis planeque amo.
Ego faxo haud dicet nactam, quem derideat.
Nam jam domum ibo, atque aliquid surripiam patri.
Id isti dabo. ego istanc multis ulciscar modis:
Adeo ego illam cogam usque, ut mendicet meus pater.
Sed satin' ego animum mente sincera gero?
Qui ad hunc modum haec hic, quae futura, fabulor?
Amo hercle, opinor, utpote quod pro certo sciam.
Verum quam illa umquam de mea pecunia

Ramenta fiat plumea propenſior,
Mendicum malim mendicando vincere.
Numquam edepol viva me inridebit. nam mihi
Decretum 'st renumerare jam omne aurum patri.
Igitur mihi inani atque inopi ſubblandibitur:
Tum, quom mea illud nihilo pluris referet,
Quam ſi ad ſepulcrum mortuo dicat jocum.
Sed antequam illa umquam meis opulentiis
Ramenta fiat gravior, aut propenſior,
Mori me malim excruciatum inopia.
Profecto ſtabile eſt me patri aurum reddere.
Eadem exorabo, Chryſalo cauſſa mea
Pater ne noceat: neu quid ei ſuccenſeat
Mea cauſſa de auro, quod eum ludificatus eſt.
Nam illi aequom eſt me conſulere, qui cauſſa mea
Mendacium dixit. nunc vos me ſequimini.

SCENA V.

PISTOCLERUS.

REBUS aliis antevortar, Bacchis, quae mandas mihi:
Mneſilochum ut requiram, atque ut eum mecum ad te adducam ſimul.
Nam illud animus meus miratur, ſi a me tetigit nuntius,
Quid remoratur. ibo, et viſam huc ad eum, ſi forte eſt domi.

SCENA VI.

MNESILOCHUS, PISTOCLERUS.

MNESILOCHUS.

Reddidi patri omne aurum. nunc ego illam me velim
Convenire, postquam inanis sum, contemtricem meam.
Sed veniam mihi quam gravate pater dedit de Chrysalo!
Verum postremo inpetravi, ut ne quid ei succenseat.

PISTOCLERUS.

Estne hic meus sodalis?

MNESILOCHUS.

Estne hic hostis, quem aspicio, meus?

PISTOCLERUS.

Certe is est.

MNESILOCHUS.

Is est.

PISTOCLERUS.

Adibo contra, et tollam gradum.
Salvos sis, Mnesiloche!

MNESILOCHUS.

Salve.

PISTOCLERUS.

Salvos cum peregre advenis,
Coena detur.

MNESILOCHUS.

Non placet mihi coena, quae bilem movet.

PISTOCLERUS.

Num quae advenienti aegritudo objecta est?

MNESILOCHUS.

Atque acerruma.

PISTOCLERUS.

Unde?

MNESILOCHUS.

Ab homine, quem mihi amicum esse arbitratus sum antidhac.

PISTOCLERUS.

Multi more isto atque exemplo vivont, quos quom censeas
Esse amicos, reperiuntur falsi falsimoniis,
Lingua factiosi, inertes opera, sublesta fide.
Nullus est, quoi non invideant rem secundam obtingere.
Sibi ne invideatur, ipsi ignavi recte cavent.

MNESILOCHUS.

Edepol nae tu illorum mores perquam meditate tenes.
Sed etiam unum hoc ex ingenio malo malum inveniunt suo:
Nulli amici sunt, inimicos ipsi in sese omnis habent.
Atque ii se quom frustrantur, frustrari alios stolidi existumant.
Sicut est hic, quem esse amicum ratus sum, atque ipsus sum mihi:

Ille, quod in se fuit, accuratum habuit, quod posset mali
Facere, et in me inconciliare copias omnis meas.

PISTOCLERUS.

Inprobum istunc esse oportet hominem.

MNESILOCHUS.

Ego ita esse arbitror.

PISTOCLERUS.

Obsecro hercle loquere, quis is est?

MNESILOCHUS.

Benevolens vivit tibi.
Nam ni ita esset, tecum orarem, ut ei, quod posses mali
Facere, faceres.

PISTOCLERUS.

Dic modo hominem, qui sit: si non fecero
Ei male aliquo pacto, me esse dicito ignavissumum.

MNESILOCHUS.

Nequam homo est, verum hercle amicus est tibi.

PISTOCLERUS.

Tanto magis
Dic, quis est? nequam hominis ego parvi pendo gratiam.

MNESILOCHUS.

Video non potesse, quin tibi ejus nomen eloquar.
Pistoclere, perdidisti me sodalem funditus.

PISTOCLERUS.

Quid istuc est?

Digitized by Google

MNESILOCHUS.

Quid est? misine ego ad te ex Epheso epistolam
Super amica, ut mihi invenires?

PISTOCLERUS.

Fateor factum, et reperi.

MNESILOCHUS.

Qui, tibi non erat meretricum aliarum Athenis copia,
Quibuscum haberes rem, nisi cum illa, quam ego mandassem tibi?
Occiperes tute amare, et me ires consultum male?

PISTOCLERUS.

Sanun' es?

MNESILOCHUS.

Rem reperi omnem ex tuo magistro, ne nega.
Perdidisti me.

PISTOCLERUS.

Etiamne ultro tuis me prolectas probris?

MNESILOCHUS.

Quid, amas Bacchidem?

PISTOCLERUS.

Duas ergo hic intus eccas Bacchides.

MNESILOCHUS.

Quid, duae?

PISTOCLERUS.

Atque ambas sorores.

MNESILOCHUS.

Loqueris nunc nugas sciens.

Digitized by Google

PISTOCLERUS.

Postremo, si pergis parum mihi fidem arbitrarier,
Tollam ego ted in collum, atque intro hinc auferam.

MNESILOCHUS.

Immo ibo: mane.

PISTOCLERUS.

Non maneo, neque tu me habebis falso suspectum.

MNESILOCHUS.

Sequor.

ACTUS IV.

SCENA I.

PARASITUS, PUER.

PARASITUS.

PARASITUS ego sum hominis nequam atque inprobi
Militis, qui amicam secum avexit ex Samo.
Nunc me ire jussit ad eam, et percunctarier,
Utrum aurum reddat, anne eat secum simul.
Tu dudum, Puer, cum illa usque isti simul,
Quae harum sunt aedes, pulta. adi actutum ad foris,
Recede hinc dierecte. ut pulsat propudium!
Comesse panem tris pedes latum potes,
Foris pultare nescis! ecquis in aedibu' est?

Heus ecquis hic est? ecquis hoc aperit ostium?
Ecquis exit?

SCENA II.

PISTOCLERUS, PARASITUS.

PISTOCLERUS.

QUID istuc? quae istaec est pulsatio?
Quae te mala crux agitat? ad istunc qui modum
Alieno vires tuas extentes ostio?
Foris paene effregisti. quid nunc vis tibi?

PARASITUS.

Adulescens, salve.

PISTOCLERUS.

Salve. sed quem quaeritas?

PARASITUS.

Bacchidem.

PISTOCLERUS.

Utram ergo?

PARASITUS.

Nihil scio, nisi Bacchidem.
Paucis me misit miles ad eam Cleomachus,
Vel ut ducentos Philippos reddat aureos,
Vel ut hinc in Elatiam hodie eat secum simul.

PISTOCLERUS.

Non it. negato esse ituram. abi, et renuntia.
Alium illa amat; non illum. duc te ab aedibus.

PARASITUS.

Nimis iracunde.

Digitized by Google

PISTOCLERUS.

At scin' quam iracundus siem?
Nae tibi hercle haud longe est os ab infortunio,
Ita dentifrangibula haec meis manibus gestiunt.

PARASITUS.

Quom ego hujus verba interpretor, mihi cautio est,
Ne nucifrangibula excussit ex malis meis.
Tuo ego istaec igitur dicam illi periculo.

PISTOCLERUS.

Quid ais tu?

PARASITUS.

Ego istuc illi dicam.

PISTOCLERUS.

Dic mihi,
Quis tu es?

PARASITUS.

Illius sum integumentum corporis.

PISTOCLERUS.

Nequam esse oportet, quoi tu integumentum inprobus es.

PARASITUS.

Sufflatus ille huc veniet.

PISTOCLERUS.

Diruptum velim.

PARASITUS.

Num quid vis?

PISTOCLERUS.

Abeas celeriter. facto est opus.

PARASITUS.

Vale, dentifrangibule.

PISTOCLERUS.

Et tu, integumentum, vale.
In eum nunc haec revenit res locum, ut quid consili
Dem meo sodali super amica, nesciam,
Qui iratus renumeravit omne aurum patri,
Neque nummus ullu 'st, qui reddatur militi.
Sed huc concedam. nam concrepuerunt fores.
Mnesilochus eccum maestus progreditur foras.

SCENA III.

MNESILOCHUS. PISTOCLERUS.

MNESILOCHUS.

Petulans, protervo, iracundo animo, indomito, incogitato,
Sine modo et modestia sum, sine bono jure atque honore,
Incredibilis, inposque animi, inamabilis, inlepidus vivo,
Malevolente ingenio natus. postremo id mihi est, quod nolo
Ego esse aliis. credibile hoc est? nequior nemo est, neque indignior,
Quoi Dii benefaciant, neque quem quisquam homo aut amet, aut adeat.
Inimicos quam amicos aequiu 'st me habere: malos quam bonos

Par magis me juvare. omnibus probris, quae inprobis viris
Digna sunt, dignior nullu 'st homo: qui patri reddidi
Omne aurum amans, quod fuit prae manu. sumne ego homo miser!
Perdidi me, atque operam Chrysali.

PISTOCLERUS.

Consolandus hic mihi est. ibo ad eum. Mnesiloche, quid fit?

MNESILOCHUS.

Perii!

PISTOCLERUS.

Dii melius faciant.

MNESILOCHUS.

Perii!

PISTOCLERUS.

Non taces, insipiens?

MNESILOCHUS.

Taceam?

PISTOCLERUS.

Sanus satis non es.

MNESILOCHUS.

Perii! multa mala mihi in pectore
Nunc acria atque acerba eveniunt. criminin' me habuisse fidem?
Inmerito tibi iratus fui.

PISTOCLERUS.

Eia bonum habe animum.

MNESILOCHUS.

Unde habeam? mortuus pluris preti 'st, quam ego sum.

PISTOCLERUS.

Militis
Parasitus modo venerat aurum petere: hinc eum ego meis
Dictis malis, his foribus atque hac repuli, reject hominem.

MNESILOCHUS.

Quid mihi id prodest? quid faciam? nihil habeo miser. ille quidem
Hanc abducet, scio.

PISTOCLERUS.

Si mihi sit, non pollicear.

MNESILOCHUS.

Scio, dares.
Novi. sed nisi ames, non habeam tibi fidem tantam.
Nunc agitas sat tute tuarum rerum: egone ut opem mihi
Ferre putem posse inopem te?

PISTOCLERUS.

Tace modo: Deus respiciet nos aliquis.

MNESILOCHUS.

Nugae.

PISTOCLERUS.

Mane.

MNESILOCHUS.

Quid est?

PISTOCLERUS.

Tuam copiam eccam Chryſalum video.

SCENA IV.

CHRYSALUS. MNESILOCHUS. PISTOCLERUS.

CHRYSALUS.

Hunc hominem decet auro expendi: huic decet ſtatuam ſtatui ex auro.
Nam duplex hodie facinus feci, duplicibus ſpoliis ſum affectus.
Herum majorem meum ut ego hodie luſi lepide! ut ludificatus eſt!
Callidum ſenem callidis dolis conpuli, et perpuli, mihi omnia ut crederet.
Nunc amanti hero, filio ſenis, quicum ego bibo, quicum edo, et amo,
Regias copias aureasque obtuli, ut domo ſumeret, neu foris quaereret.
Non mihi iſti placent Parmenones, Syri, qui duas aut tres minas
Auferunt heris. nequius nihil eſt, quam egens conſili ſervos, niſi habet
Multipotens pectus, ubicumque uſus ſiet, pectore expromat ſuo.
Nullus frugi eſſe poteſt homo, niſi qui et bene et male facere tenet.
Inprobis cum inprobus ſit, harpaget: furibus furetur, quod queat:

Versipellem frugi convenit esse hominem, pectus quoi sapit.
Bonus sit bonis, malus sit malis. utcumque res sit, ita animum habeat.
Sed lubet scire, quantum aurum herus sibi demsit: et quid suo reddidit patri.
Si frugi est, Herculem fecit ex patre: decumam partem ei
Dedit, sibi novem abstulit. sed, quem quaero, optume ecce obviam
Mihi est. num qui nummi exciderunt, here, tibi, quod sic terram
Obtuere? quid vos maestos tam tristesque esse conspicor?
Non placet, nec est temere etiam. quin mihi respondetis?

MNESILOCHUS.

Chrysale, occidi.

CHRYSALUS.

Fortassis tu auri demsisti parum.

MNESILOCHUS.

Qui, malum, parum? immo vero nimio minus multo parum.

CHRYSALUS.

Quid igitur, stulte? quoniam occasio ad eam rem fuit
Mea virtute parta, ut, quantum velles, tantum sumeres,
Sic hoc digitulis duobus sumebas primoribus?

An neſciebas, quàm ejusmodi homini raro tempus ſe daret?

MNESILOCHUS.

Erras.

CHRYSALUS.

At quidem tute errasti, quom parum inmersti ampliter.

MNESILOCHUS.

Pol tu quam nunc me accuses magis, si magis rem noveris.
Occidi!

CHRYSALUS.

Animus jam istoc dicto plus praesagitur mali.

MNESILOCHUS.

Perii!

CHRYSALUS.

Quid ita?

MNESILOCHUS.

Quia patri omne cum ramento reddidi.

CHRYSALUS.

Reddidisti?

MNESILOCHUS.

Reddidi.

CHRYSALUS.

Omnene?

MNESILOCHUS.

Oppido.

CHRYSALUS.

Occisi sumus!

Digitized by Google

Qui in mentem venit tibi iſtuc facinus facere tam malum?

M N E S I L O C H U S.

Bacchidem atque hunc ſuſpicabar propter crimen, Chryſale,
Me male conſuluiſſe: ob eam rem omne aurum iratus reddidi
Meo patri.

C H R Y S A L U S.

Quid, ubi reddebas aurum, dixiſti patri?

M N E S I L O C H U S.

Id aurum accepiſſe extemplo ab hoſpite Archidemide.

C H R Y S A L U S.

Hem!
Iſtoc dicto dediſti hodie in cruciatum Chryſalum:
Nam ubi me aſpiciet, ad carnificem rapiet continuo ſenex.

M N E S I L O C H U S.

Ego patrem exoravi.

C H R Y S A L U S.

Nempe ergo hoc ut faceret, quod loquor?

M N E S I L O C H U S.

Immo tibi ne noceat, neu quid ob eam rem ſuccenſeat,
Atque aegre inpetravi. nunc hoc tibi curandum eſt, Chryſale.

C H R Y S A L U S.

Quid vis curem?

MNESILOCHUS.

Ut ad senem etiam alteram facias viam:
Conpara, fabricare, finge quod lubet, conglutina,
Ut senem hodie doctum docte fallas, aurumque auferas.

CHRYSALUS.

Vix videtur fieri posse.

MNESILOCHUS.

Perge, ac facile haec feceris.

CHRYSALUS.

Quam, malum, facile? quem mendaci prehendit manifestum modo:
Quem si orem, ut mihi nihil credat, id non ausit credere.

MNESILOCHUS.

Immo si audias, quae dicta dixit me adversum tibi.

CHRYSALUS.

Quid dixit?

MNESILOCHUS.

Si tu illum Solem sibi Solem esse dixeris,
Se illum Lunam credere esse, et noctem qui nunc est dies.

CHRYSALUS.

Emungam hercle hominem probe hodie: ne id nequidquam dixerit.

MNESILOCHUS.

Nunc quid nos vis facere?

CHRYSALUS.

Enim nihil, nisi ut ametis, impero.

Ceterum quantum lubet me poscitote aurum, ego dabo.
Quid mihi refert Chrysalo esse nomen, nisi factis probo?
Sed nunc quantulum usu 'st auri tibi, Mnesiloche? dic mihi.

MNESILOCHUS.

Militi nummis ducentis jam usus est pro Bacchide.

CHRYSALUS.

Ego dabo.

MNESILOCHUS.

Tum nobis opus est sumtu.

CHRYSALUS.

Ah placide volo
Unumquidque agamus: hoc ubi egero, tum istuc agam.
De ducentis nummis primum intendam balistam in senem.
Ea balista si pervortam turrim et propugnacula,
Recta porta invadam extemplo in oppidum antiquom et vetus:
Si id capso, geritote amicis vostris aurum corbibus,
Si quoi animus superat.

PISTOCLERUS.

Apud te est animus noster, Chrysale.

CHRYSALUS.

Nunc tu abi intro, Pistoclere, ad Bacchidem, atque effer cito.

PISTOCLERUS.

Quid?

CHRYSALUS.

Stilum, ceram, et tabellas, et linum.

PISTOCLERUS.

Jam faxo hic erunt.

MNESILOCHUS.

Quid nunc es facturus? id mihi dice. coctum est prandium.

CHRYSALUS.

Vos duo eritis, atque amica tua erit tecum tertia.

MNESILOCHUS.

Sicut dicis.

CHRYSALUS.

Pistoclero nulla amica est.

MNESILOCHUS.

Immo adest.

Alteram ille amat sororem, ego alteram, ambas Bacchides.

CHRYSALUS.

Quid tu loqueris?

MNESILOCHUS.

Hoc ut futuri sumus.

CHRYSALUS.

Ubi est biclinium

Vobis stratum?

MNESILOCHUS.

Quid id exquiris?

CHRYSALUS.

Res ita est: dici volo.

Nescis, quid ego acturus sim, neque facinus quantum exordiar.

MNESILOCHUS.

Cedo manum, ac subsequere propius me ad foris. intro inspice.

CHRYSALUS.

Euax nimis bellus, atque ut esse maxume optabam, locus.

PISTOCLERUS.

Quae imperasti (imperatum bene bonis) factum illico est.

CHRYSALUS.

Quid parasti?

PISTOCLERUS.

Quae parari tu jussisti omnia.

CHRYSALUS.

Cape stilum propere et tabellas tu has tibi.

MNESILOCHUS.

Quid postea?

CHRYSALUS.

Quod jubebo, scribito istic. nam propterea te volo
Scribere, ut pater cognoscat literas, quando legat.
Scribe.

MNESILOCHUS.

Quid scribam?

CHRYSALUS.

Salutem tuo patri verbis tuis.

PISTOCLERUS.

Quid si potius morbum et mortem scribat? id erit rectius.

MNESILOCHUS.

Ne interturba. jam imperatum in cera inest.

CHRYSALUS.

Dic quemadmodum?

MNESILOCHUS.

Mnesilochus salutem dicit suo patri.

CHRYSALUS.

Adscribe hoc cito:
Chrysalus mihi usque quaque loquitur nec recte, pater,
Quia tibi aurum reddidi, et quia non te defrudaverim.

PISTOCLERUS.

Mane, dum scribit.

CHRYSALUS.

Celerem oportet esse amatoris manum.

PISTOCLERUS.

Atque idem hercle est ad perdundum magis, quam ad scribendum citus.

MNESILOCHUS.

Loquere: hoc scribtum est.

CHRYSALUS.

Nunc, pater mi, proin' tu ab eo ut caveas tibi,
Sycophantias conponit, aurum ut abs ted auferat:
Et profecto se ablaturum dixit. plane adscribito.

MNESILOCHUS.

Dic módo.

CHRYSALUS.

Atque id pollicetur se daturum aurum mihi,
Quod dem scortis, quodque in lustris comedim, et congraecem, pater.
Sed, pater, vide ne tibi hodie verba det: quaeso, cave.

MNESILOCHUS.

Loquere porro.

CHRYSALUS.

Adscribe dum.

MNESILOCHUS.

Etiam loquere, quid scribam, modo.

CHRYSALUS.

Sed, pater, quod promisisti mihi, te quaeso ut memineris,
Ne illum verberes, verum apud te vinctum asservato domi.
Cedo tu ceram ac linum actutum. age, obliga, obsigna cito.

MNESILOCHUS.

Obsecro, quid istis ad istunc usu 'st conscribtis modum?
Ut tibi ne quid credat, atque ut vinctum te asservet domi?

CHRYSALUS.

Quia mihi ita lubet. potin' ut cures te, atque ne parcas mihi?

Digitized by Google

Mea fiducia opus conduxi, et meo periculo rem gero.

MNESILOCHUS.

Aequom dicis.

CHRYSALUS.

Cedo tabellas.

MNESILOCHUS.

Accipe.

CHRYSALUS.

Animum advortite.

Mnesiloche et tu Pistoclere, jam facite, in biclinio
Cum amica sua uterque accubitum eatis. ita negotium 'st.
Atque ibidem, ubi nunc sunt lecti strati, potetis cito.

PISTOCLERUS.

Numquid aliud?

CHRYSALUS.

Hoc, atque etiam ubi erit accubitum semel,
Ne quoquam exsurgatis, donec a me erit signum datum.

PISTOCLERUS.

O imperatorem probum!

CHRYSALUS.

Jam bis bibisse oportuit.

MNESILOCHUS.

Fugiamus.

CHRYSALUS.

Vos vostrum curate officium, ego efficiam meum.

SCENA V.

CHRYSALUS.

Insanum magnum molior negotium,
Metuoque ut hodie possiem emolirier.
Sed nunc truculento mihi atque saevo usus sene
est.
Nam non conducit huic sycophantiae
Senem tranquillum esse, ubi me aspexerit.
Vorsabo ego illum hodie, si vivo, probe.
Tam frictum ego illum reddam, quam frictum
'st cicer.
Adambulabo ad ostium, ut quando exeat,
Extemplo advenienti ei tabellas dem in manum.

SCENA VI.

NICOBULUS. CHRYSALUS.

NICOBULUS.

Nimio illaec res est magnae dividiae mihi,
Subterfugisse sic mihi hodie Chrysalum.

CHRYSALUS.

Salvos sum, iratus est senex. nunc est mihi
Adeundi ad hominem tempus.

NICOBULUS.

Quis loquitur prope?
Atque hic quidem, opinor, Chrysalu 'st.

CHRYSALUS.

Accessero.

NICOBULUS.

Bone ſerve, ſalve. quid fit? quam mox navigo
In Epheſum, ut aurum repetam ab Theotimo
domum?
Taces? per omnes Deos adjuro, ut ni meum
Gnatum tam amem, atque ei facta cupiam quae
is velit,
Ut tua jam virgis latera lacerentur probe,
Ferratusque in piſtrino aetatem conteras.
Omnia reſcivi ſcelera ex Mneſilocho tua.

CHRYSALUS.

Men' criminatu 'st? optume 'st: ego ſum malus,
Ego ſum ſacer, ſceleſtus: ſpecta rem modo.
Ego verbum faciam.

NICOBULUS.

Etiam, carnufex,
Minitare?

CHRYSALUS.

Noſces tu illum actutum qualis ſit.
Nunc haſce tabellas ferre me juſſit tibi.
Orabat, ut, quod iſtic eſſet ſcribtum, id fieret.

NICOBULUS.

Cedo.

CHRYSALUS.

Noſce ſignum.

NICOBULUS.

Novi. ubi ipſe eſt?

CHRYSALUS.

Neſcio.
Nihil jam me oportet ſcire: oblitus ſum omnia.

Scio me esse servom. nescio etiam id quod scio.
Nunc ab transenna hic turdus lumbricum petit:
Pendebit hodie pulchre, ita intendi tenus.

NICOBULUS.

Mane dum parumper: jam ad te exeo, Chrysale.

CHRYSALUS.

Ut verba mihi dat! ut nescio quam rem gerat!
Servos arcessit intus, qui me vinciant.
Bene navis agitatur, pulchre haec confertur ratis.
Sed conticiscam: nam audio aperiri foris.

SCENA VII.

NICOBULUS. CHRYSALUS.

NICOBULUS.

CONSTRINGE tu illi, Artamo, actutum manus.

CHRYSALUS.

Quid feci?

NICOBULUS.

Inpinge pugnum, si muttiverit.
Quid hae loquuntur literae?

CHRYSALUS.

Quid me rogas?
Ut ab illo accepi, ad te obsignatas attuli.

NICOBULUS.

Eho tu! loquitatusne es gnato meo male
Per sermonem, quia mihi id aurum reddidit?
Et te dixisti id aurum ablaturum tamen.

Per sycophantias?

CHRYSALUS.

Egone istuc dixi?

NICOBULUS.

Ita.

CHRYSALUS.

Quis homo est, qui dicat me dixisse istuc?

NICOBULUS.

Tace.

Nullus homo dicit: hae tabellae te arguunt,
Quas tu attulisti. hem, hae te vinciri jubent.

CHRYSALUS.

Aha!

Bellerophontem jam tuus me fecit filius.
Egomet tabellas detuli, ut vincirer? sine!

NICOBULUS.

Propterea hoc facio, ut suadeas gnato meo
Ut pergraecetur tecum, tervenefice.

CHRYSALUS.

O stulte, stulte, nescis nunc vaenire te:
Atque in eo ipso astas lapide, ubi praeco praedicat.

NICOBULUS.

Responde: quis me vendit?

CHRYSALUS.

Quem Dii diligunt,
Adulescens moritur, dum valet, sentit, sapit.
Hunc si ullus Deus amaret, plus annis decem,
Plus jam viginti mortuum esse oportuit:

Terrae odium ambulat. jam nihil sapit,
Nec sentit. tanti 'st, quanti 'st fungus putidus.

NICOBULUS.

Tun' terrae me odium esse autumas? abducite hunc
Intro, atque adstringite ad columnam fortiter.
Numquam auferes hinc aurum.

CHRYSALUS.

Atqui ultro jam dabis.

NICOBULUS.

Dabo?

CHRYSALUS.

Atque orabis me quidem ultro, ut auferam;
Quom illum rescisces criminatorem meum,
Quanto in periculo, et quanta in pernicie siet:
Tum libertatem Chrysalo largibere:
Ego adeo numquam accipiam.

NICOBULUS.

Dic, scelerum caput,
Dic, quo in periculo est meus Mnesilochus filius?

CHRYSALUS.

Sequere hac me, faxo jam scies.

NICOBULUS.

Quo gentium?

CHRYSALUS.

Tres unos passus.

NICOBULUS.

Vel decem.

CHRYSALUS.

Agedum, tu Artamo,

Forem hanc pauxillum aperi, placide, ne crepa:
Sat est. accede huc tu. viden' convivium?

NICOBULUS.

Video exadvorsum Pistoclerum et Bacchidem.

CHRYSALUS.

Qui sunt in lecto illo altero?

NICOBULUS.

Interii miser!

CHRYSALUS.

Novistine hominem?

NICOBULUS.

Novi.

CHRYSALUS.

Dic sodes mihi,
Bellan' videtur specie mulier?

NICOBULUS.

Admodum.

CHRYSALUS.

Quid illam, meretricemne esse censes?

NICOBULUS.

Quippini?

CHRYSALUS.

Frustra es.

NICOBULUS.

Quis igitur obsecro est?

CHRYSALUS.

Inveneris.
Ex me quidem hodie numquam fies certior.

SCENA VIII.

CLEOMACHUS, NICOBULUS, CHRYSALUS.

CLEOMACHUS.

MEAMNE hic Mnesilochus, Nicobuli filius,
Per vim ut retineat mulierem? quae haec factio
est?

NICOBULUS.

Quis ille est?

CHRYSALUS.

Per tempus hic venit miles mihi.

CLEOMACHUS.

Non me arbitratur militem, sed mulierem,
Qui me meosque non queam defendere.
Nam neque Bellona mihi umquam, neque Mars
creduat,
Ni illum exanimalem faxo, si convenero,
Nive exheredem fecero vitae suae.

NICOBULUS.

Chrysale, quis ille est, qui minitatur filio?

CHRYSALUS.

Vir hic est illius mulieris, quacum accubat.

NICOBULUS.

Quid, vir?

CHRYSALUS.

Vir, inquam.

NICOBULUS.

Nubta est illan' obsecro?

CHRYSALUS.

Scies haud multo post.

NICOBULUS.

Oppido interii miser!

CHRYSALUS.

Quid? nunc scelestus tibi videtur Chrysalus?
Age nunc, vincito me, auscultato filio.
Dixin' tibi ego illum inventurum te, qualis sit?

NICOBULUS.

Quid nunc ego faciam?

CHRYSALUS.

Jube sis me exsolvi cito:
Nam nisi ego exsolvor, jam manifesto hominem opprimet.

CLEOMACHUS.

Nihil est lucri, quod me hodie facere mavelim,
Quam illum cubantem cum illa opprimere, ambo ut necem.

CHRYSALUS.

Audin' quae loquitur? quin tu me exsolvi jubes?

NICOBULUS.

Exsolvite istum. perii, pertimui miser!

CLEOMACHUS.

Tum illam, quae corpus publicat volgo suum,
Faxo, se haud dicat nactam, quem derideat.

CHRYSALUS.

Pacisci cum illo paulula pecunia
Potes.

NICOBULUS.

Paciscere ergo obsecro, quid tibi lubet;
Dum ne manifesto hominem opprimat, neve enicet.

CLEOMACHUS.

Nunc nisi ducenti Philippi redduntur mihi,
Jam illorum ego animam amborum exsorbebo oppido.

NICOBULUS.

Hem illoc paciscere, si potes. perge obsecro.
Paciscere quidvis.

CHRYSALUS.

Ibo et faciam sedulo.
Quid clamas?

CLEOMACHUS.

Ubi herus tuus est?

CHRYSALUS.

Nusquam: nescio.
Vis tibi ducentos nummos jam promittier,
Ut ne clamorem hic facias, neu convicium?

CLEOMACHUS.

Nihil est, quod malim.

CHRYSALUS.

Atque ut tibi mala multa ingeram?

CLEOMACHUS.

Tuo arbitratu.

CHRYSALUS.

Ut subblanditur carnufex!

Pater hic Mnesilochi 'st: sequere. is promittet tibi.
Tu aurum rogato; ceterum verbum sat est.

NICOBULUS.

Quid fit?

CHRYSALUS.

Ducentis Philippis rem pepigi.

NICOBULUS.

Vah, salus
Mea, servavisti me. Quam mox dico DABO?

CHRYSALUS.

Roga hunc tu, tu promitte huic.

NICOBULUS.

Promitto: roga.

CLEOMACHUS.

Ducentos nummos aureos Philippos probos
Dabin'?

CHRYSALUS.

DABUNTUR inque; responde.

NICOBULUS.

Dabo.

CHRYSALUS.

Quid nunc, inpure, numquid debetur tibi?
Quid illi molestus? quid illum morte territas?
Et ego te et ille mactamus infortunio.
Si tibi 'st machaera, et nobis veruina 'st domi:
Qua quidem te faciam, si tu me irritaveris,
Confossiorem soricina nenia.
Jamdudum hercle equidem sentio, suspicio

Quae te solicitet, eum esse cum illa muliere.

CLEOMACHUS.

Immo est quoque.

CHRYSALUS.

Ita me Juppiter, Juno, Ceres,
Minerva, Latona, Spes, Opis, Virtus, Venus,
Castor, Polluces, Mars, Mercurius, Hercules,
Submanus, Sol, Saturnus, Diique omnes ament:
Ut ille cum illa neque cubat, neque ambulat,
Neque osculatur, neque illud quod dici solet.

NICOBULUS.

Ut jurat! servat me ille suis perjuriis.

CLEOMACHUS.

Ubi nunc Mnesilochus ergo est?

CHRYSALUS.

Rus misit pater.
Illa autem in arcem abivit aedem visere
Minervae. nunc aperta est. i, vise, estne ibi.

CLEOMACHUS.

Abeo ad forum igitur.

CHRYSALUS.

Vel hercle in malam crucem.

CLEOMACHUS.

Hodie exigam aurum hoc?

CHRYSALUS.

Exige, ac suspende te:
Ne supplicare censeas, nihili homo.
Ille est amotus. sine me, per te, here, obsecro

Deos inmortales, ire huc intro ad filium.

NICOBULUS.

Quid eo introibis?

CHRYSALUS.

Ut eum dictis plurimis
Castigem, quom haec sic facta ad hunc faciat modum.

NICOBULUS.

Immo oro ut facias, Chrysale, et ted obsecro,
Cave parsis in eum dicere.

CHRYSALUS.

Etiam me mones?
Satin' est, si plura ex me audiet hodie mala,
Quam audivit umquam Clinia ex Demetrio?

NICOBULUS.

Lippi illic oculi servos est simillumus:
Si non est, nolis esse, neque desideres:
Si est, abstinere, quin attingas, non queas.
Nam ni illic hodie forte fortuna hic foret,
Miles Mnesilochum cum uxore opprimeret sua,
Atque obtruncaret moechum manifestarium.
Nunc quasi ducentis Philippis emi filium,
Quos dare promisi militi: quos non dabo
Temere etiam, priusquam filium convenero.
Numquam edepol quidquam temere credam Chrysalo.
Verum libet etiam mihi has perlegere denuo:
Aequom est tabellis consignatis credere.

SCENA IX.

CHRYSALUS. NICOBULUS.

CHRYSALUS.

ATRIDAE duo fratres cluent fecisse facinus maxumum :
Quom Priami patriam Pergamum, divina moenitum manu,
Armis, equis, exercitu, atque eximiis bellatoribus,
Millenum numero navium, decumo anno post subegerunt.
Non Pelides termento fuit, praeut ego herum expugnabo meum,
Sine classe, sineque exercitu, et tanto numero militum.
Cepi, expugnavi amanti herili filio aurum ab suo patre.
Nunc priusquam huc senex venit, libet lamentari, dum exeat :
O Troia! o patria! o Pergamum! o Priame! periisti, senex,
Qui misere male mulcabere quadringentis Philippis aureis
Nam ego has tabellas obsignatas, consignatas, quas fero,
Non sunt tabellae, sed equus, quem misere Achivi ligneum.

Epius est Pistoclerus : ab eo haec sumta. Mnesilochus Sinon est
Relictus. ellum! non in busto Achilli, sed in lecto accubat:
Bacchidem habet secum. ille olim habuit ignem, qui signum daret:
Haec ipsum exurit. ego sum Ulysses, quojus consilio haec geruntur.
Tum quae hic sunt scribtae literae, hoc in equo insunt milites
Armati atque animati probe. ita res successit, meliusque adhuc.
Atque hic equus non in arcem, verum in arcam faciet inpetum.
Excidium, exitium, exlecebra fiet hic equus hodie auro senis.
Nostro seni huic stolido, ei profecto nomen facio ego Ilio.
Miles Menelau 'st: ego Agamemnon, idem Ulysses Laërtius,
Mnesilochus est Alexander, qui erit exitium rei patriae suae:
Is Helenam abduxit, quoja caussa nunc facio obsidium Ilio.
Nam illic eidem audivi Ulyssem, ut ego sum, fuisse et audacem et malum.
Dolis ego deprensus sum : ille mendicans paene inventus interiit,
Dum sibi exquirit fata Iliorum. assimiliter mihi hodie obtigit.

Vinctus sum, sed dolis me exemi. item se ille servavit dolis.
Ilio tria fuisse audivi fata, quae illi forent exitio:
Signum ex arce si perisset: alterum etiam est Troili mors:
Tertium cum portae Scaeae limen superum scinderetur.
Paria item tria eis tribus sunt fata nostro huic Ilio:
Nam dudum primo, ut dixeram nostro seni mendacium
Et de hospite, et de auro, et de lembo; ibi signum ex arce jam abstuli.
Jam duo restabant fata tum, nec magis id ceperam oppidum.
Post ubi tabellas ad senem detuli, ibi occidi Troilum.
Quom censuit Mnesilochum cum uxore esse dudum militis,
Ibi vix me exsolvi. atque id periclum assimulo, Ulyssem ut praedicant
Cognitum ab Helena, esse proditum Hecubae. sed ut olim ille se
Blanditiis exemit, et persuasit, se ut amitteret:
Item ego dolis me illo expuli periculo, et decepi senem.
Postea cum magnifico milite, urbes verbis qui inermus capit,
Conflixi, atque hominem repuli: dein pugnam conserui seni:

Ego eum adeo uno mendacio devici, uno ictu extempulo
Cepi spolia. is nunc ducentos nummos Philippos militi,
Quos dare se promisit, dabit.
Nunc alteris etiam ducentis usu 'st, qui dispensentur
Ilio capto: ut sit mulsum, qui triumphent milites.
Sed Priamus hic multo illi praestat. non quinquaginta modo,
Quadringentos filios habet; atque equidem omnes lectos sine probro:
Eos ego hodie omnis contruncabo duobus solis ictibus.
Nunc Priamo nostro si est quis emtor, coëmtionalem senem
Vendam ego, venalem quem habeo, extemplo ubi oppidum expugnavero.
Sed Priamum astantem eccum ante portam video. adibo, atque alloquar.

NICOBULUS.

Cuianam vox prope me sonat?

CHRYSALUS.

O Nicobule!

NICOBULUS.

Quid fit? quid,
Quod te misi, ecquid egisti?

CHRYSALUS.

Rogas? congredere.

NICOBULUS.

Congredior.

CHRYSALUS.

Optumus sum orator. ad lacrumas coëgi hominem castigando,
Maleque dictis, quae quidem quivi comminisci.

NICOBULUS.

Quid ait?

CHRYSALUS.

Verbum
Nullum fecit: lacrumans tacitus auscultabat, quae ego loquebar:
Tacitus conscribsit tabellas: obsignatas mihi has dedit,
Tibi me jussit dare. sed metuo, ne idem cantent quod priores.
Nosce signum. estne ejus?

NICOBULUS.

Novi. libet perlegere has.

CHRYSALUS.

Perlege.
Nunc superum limen scinditur, nunc adest exitium Ilio.
Turbat equus lepide ligneus.

NICOBULUS.

Chrysale, ades, dum ego has perlego.

CHRYSALUS.

Quid me tibi adesse opus est?

NICOBULUS.

Volo, ut quod jubebo facias,
Ut scias, quae hic scribta sient.

CHRYSALUS.

Nihil moror, neque scire volo.

NICOBULUS.

Tamen ades.

CHRYSALUS.

Quid opus est?

NICOBULUS.

Taceas: quod jubeo, id facias.

CHRYSALUS.

Adero.

NICOBULUS.

Euge literas minutas.

CHRYSALUS.

Qui quidem videat parum:
Verum, qui satis videat, grandes satis sunt.

NICOBULUS.

Animum advortito igitur.

CHRYSALUS.

Nolo, inquam.

NICOBULUS.

At volo, inquam.

CHRYSALUS.

Quid opu 'st?

NICOBULUS.

At enim id, quod te jubeo, facias.

CHRYSALUS.

Justum'st, tuus tibi servos tuo arbitratu serviat.

NICOBULUS.

Hoc age sis jam nunc.

CHRYSALUS.

Ubi lubet, recita: aurium operam tibi dico.

NICOBULUS.

Cerae quidem haud parsit, neque stilo; sed quidquid est, perlegere certum 'st.
Pater ducentos Philippos quaeso Chrysalo
Da, si esse salvom vis me, aut vitalem tibi.

CHRYSALUS.

Malum quidem hercle magnum, tibi dico.

NICOBULUS.

Quid est?

CHRYSALUS.

Non prius salutem scribsit?

NICOBULUS.

Nusquam sentio.

CHRYSALUS.

Non dabis, si sapies; verum si das maxume,
Nae ille alium gerulum quaerat, si sapiet, sibi:
Nam ego non laturus sum, si jubeas maxume.
Sat sic suspectus sum, quom careo noxia.

NICOBULUS.

Auſculta porro, dum hoc, quod ſcribtum eſt, pellego.

CHRYSALUS.

Inde a principio jam inpudens epiſtola 'ſt.

NICOBULUS.

Pudet prodire me ad te in conſpectum, pater:
Tantum flagitium te ſcire audivi meum,
Quod cum peregrini cubui uxore militis.
Pol haud derides. nam ducentis aureis
Philippis redemi vitam ex flagitio tuam.

CHRYSALUS.

Nihil eſt illorum, quin ego illi dixerim.

NICOBULUS.

Stulte feciſſe fateor. ſed quaeſo, pater,
Ne me, in ſtultitia ſi deliqui, deſeras.
Ego animo cupido, atque oculis indomitis fui.
Perſuaſum 'ſt facere, quojus nunc me facti pudet.
Prius te caviſſe ergo, quam pudere, aequom fuit.

CHRYSALUS.

Eadem iſtaec verba dudum illi dixi omnia.

NICOBULUS.

Quaeſo, ut ſat habeas id, pater, quod Chryſalus
Me objurgavit plurimis verbis malis,
Et me meliorem fecit praeceptis ſuis,
Ut te ei habere gratiam aequom ſit bonam.

CHRYSALUS.

Eſtne iſtuc iſtic ſcribtum?

NICOBULUS.

Hem specta, tum scies.

CHRYSALUS.

Ut qui deliquit, supplex est ultro omnibus!

NICOBULUS.

Nunc si me fas est obsecrare abs te, pater,
Da mihi ducentos nummos Philippos, te obsecro.

CHRYSALUS.

Ne unum quidem hercle, si sapis.

NICOBULUS.

Sine pellegam:
Ego jusjurandum verbis conceptis dedi,
Daturum id me hodie mulieri ante vesperum,
Priusquam a me abiret. nunc, pater, ne pejerem,
Cura, atque abduce me hinc ab hac, quantum potest,
Quam propter tantum damni feci et flagiti.
Cave tibi ducenti nummi dividiae fuant.
Sexcenta tanta reddam, si vivo, tibi.
Vale, atque haec cura. Quid nunc censes, Chrysale?

CHRYSALUS.

Nihil ego tibi hodie consili quidquam dabo:
Neque ego haud conmittam, ut, si quid peccatum siet,
Fecisse dicas de mea sententia.
Verum, ut ego opinor, si ego in istoc siem loco,
Dem potius aurum, quam illum conrumpi sinam.

Duae conditiones sunt : utram tu accipias, vide.
Vel ut aurum perdas, vel ut amator pejeret.
Ego neque te jubeo, neque veto, neque suadeo.

NICOBULUS.

Miseret me illius.

CHRYSALUS.

Tuus est, non mirum facis.
Si plus perdundum sit, perisse suaviu 'st,
Quam illud flagitium volgo dispalescere.

NICOBULUS.

Nae ille edepol Ephesi multo mavellem foret,
Dum salvos esset, quam revenisset domum.
Quin ego istuc, quod perdundum 'st, propero perdere?
Binos ducentos Philippos jam intus efferam:
Et militi quos dudum promisi miser,
Et istos. mane istic: jam exeo ad te, Chrysale.

CHRYSALUS.

Fit vasta Troia, scindunt proceres Pergamum.
Scivi ego jamdudum fore me exitium Pergamo.
Edepol qui me esse dicat cruciatu malo
Dignum, nae ego cum illo pignus haud ausim dare,
Tantas turbellas facio. sed crepuit foris:
Effertur praeda ex Troia. taceam nunc ïam.

NICOBULUS.

Cape hoc tibi aurum, Chrysale. i, fer filio.
Ego ad forum autem hinc ibo, ut solvam militem.

CHRYSALUS.

Non equidem accipiam. proin tu quaeras, qui ferat.
Nolo ego mihi credi.

NICOBULUS.

Cape vero: odioſe facis.

CHRYSALUS.

Non equidem capiam.

NICOBULUS.

At quaeſo.

CHRYSALUS.

Dico, ut res ſe habet.

NICOBULUS.

Morare.

CHRYSALUS.

Nolo, inquam, aurum concredi mihi.
Vel da aliquem, qui me ſervet.

NICOBULUS.

Ohe, odioſe facis.

CHRYSALUS.

Cedo, ſi neceſſe eſt.

NICOBULUS.

Cura hoc. jam ego huc revenero.

CHRYSALUS.

Curatum 'ſt, eſſe te ſenem miſerrumum.
Hoc eſt incepta efficere pulchre, veluti mihi
Evenit, ut ovans praeda onuſtus cederem.
Salute noſtra atque urbe capta per dolum,

Domum reduco integrum omnem hinc exercitum.
Sed, spectatores, vos nunc ne miremini,
Quod non triumpho. pervolgatum 'st, nil moror.
Verumtamen accipientur mulso milites.
Nunc hanc praedam omnem jam ad quaestorem deferam.

SCENA X.

PHILOXENUS.

QUAM magis in pectore meo foveo, quas meus filius turbas turbet,
Quam se ad vitam, et quos ad amores praecipitem inscitus capessat,
Magis curae est, magisque afformido, ne is pereat, neu conrumpatur.
Scio. ego fui illa aetate, et feci illa omnia; sed more modesto.
Duxi, habui scortum, potavi, edi, donavi. et enim id raro.
Neque placitant mores, quibus video volgo gnatis esse parentes.
Ego dare me ludum meo gnato institui. ut animo obsequium
Sumere possit, aequom esse puto: sed nimis nolo desidiae
Ei dare ludum. nunc Mnesilochum, quod mandavi, viso:

Ecquid eum ad virtutem aut ad frugem opera sua conpulerit:
Sicut eum, si convenit, scio fecisse: eo est ingenio natus.

ACTUS V.

SCENA I.

NICOBULUS, PHILOXENUS.

NICOBULUS.

Quicumque ubique sunt, qui fuere, quique futuri sunt posthac
Stulti, stolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones,
Solus ego omnis longe antedeo stultitia, et moribus indoctis.
Perii! pudet. hoccine me aetatis ludos bis factum esse indigne?
Magis quam id reputo, tam magis uror, quae meus filius turbavit.
Perditus sum, atque etiam eradicatus sum: omnibus exemplis crucior.
Omnia me mala consectantur, omnibus exitiis interii.
Chrysalus me hodie laceravit, Chrysalus me miserum spoliavit:
Is me scelus usque attondit dolis doctis indoctum, ut lubitum est.

Ita miles memorat meretricem esse, quam ille uxorem esse ajebat.
Omniaque, ut quidquid actum est, memoravit. eam sibi hunc annum conductam.
Reliquum id auri factum, quod ego ei stultissimus homo promisissem.
Hoc, hoc est, quod peracescit, hoc est demum quod percrucior,
Me hoc aetatis ludificari: immo edepol sic ludos factum
Cano capite, atque alba barba! miserum me auro esse emunctum!
Perii! hoc servom meum non nauci facere esse ausum! atque ego, si alibi
Plus perdiderim, minus aegre habeam, minusque id mihi damno ducam.

PHILOXENUS.

Certo hic prope me mihi nescio quis loqui visus est: sed quem video?
Hic quidem pater Mnesilochi.

NICOBULUS.

Euge, socium aerumnae et mei mali video.
Philoxene, salve.

PHILOXENUS.

Et tu. unde agis?

NICOBULUS.

Unde homo miser atque infortunatus.

PHILOXENUS.

At pol ego ibi sum, esse ubi miserum hominem decet atque infortunatum.

NICOBULUS.

Igitur pari fortuna, aetate ut sumus, utimur.

PHILOXENUS.

Sic est. sed, tu,
Quid tibi est?

NICOBULUS.

Pol mihi par idem est, quod tibi.

PHILOXENUS.

Numquidnam ad filium
Haec aegritudo attinet?

NICOBULUS.

Admodum.

PHILOXENUS.

Idem mihi morbus in pectore est.

NICOBULUS.

At mihi Chrysalus optumus homo
Perdidit filium, me, atque rem omnem
Meam.

PHILOXENUS.

Quid tibi ex filio nam, obsecro, aegre est?

NICOBULUS.

Scies id: periit
Cum tuo: atque ambo aeque amicas habent.

PHILOXENUS.

Qui scis?

NICOBULUS.

Vidi.

PHILOXENUS.

Hei mihi, disperii!

NICOBULUS.

Quid dubitamus pultare, atque huc evocare ambos foras?

PHILOXENUS.

Haud moror.

NICOBULUS.

Heus Bacchis, jube sis actutum aperiri foris,
Nisi mavoltis foris et postis comminui securibus.

SCENA II.

BACCHIDES. NICOBULUS, PHILOXENUS.

BACCHIS I.

Quis sonitu ac tumultu tanto, nomine nominat
Me, atque pultat aedis?

NICOBULUS.

Ego atque hic.

BACCHIS I.

Quid hoc est
Negoti? nam, amabo, quis has huc ovis adegit?

NICOBULUS.

Ovis nos vocant pessumae.

BACCHIS II.

Pastor harum
Dormit, quom hae eunt sic a pecu palitantes.

Digitized by Google

BACCHIS I.

At pol nitent, haud sordidae videntur ambae.

BACCHIS II.

Attonsae hae quidem ambae usque sunt.

PHILOXENUS.

Ut videntur
Deridere nos!

NICOBULUS.

Sine, suo usque arbitratu.

BACCHIS I.

Rerin' ter in anno tu has tonsitari?

BACCHIS II.

Pol hodie
Altera jam bis detonsa certo est.

BACCHIS I.

Vetulae
Sunt thymiamae.

BACCHIS II.

At bonas fuisse credo.

BACCHIS I.

Viden' limulis, obsecro, ut intuentur?

BACCHIS II.

Ecastor sine omni arbitror malitia esse.

PHILOXENUS.

Merito hoc nobis fit: qui quidem huc venerimus.

BACCHIS I.

Cogantur quidem intro.

BACCHIS II.

Haud scio, quid eo opus sit,
Quae nec lactem, nec lanam ullam habent. sic sine astent.
Exoluere, quanti fuere. omnis fructus
Jam illis decidit. non vides, ut palantes
Solae libere grassentur? quin aetate credo esse mutas:
Ne balant quidem, quom a pecu cetero absunt.

BACCHIS I.

Stultae atque haud malae videntur.

BACCHIS II.

Revortamur intro, soror.

NICOBULUS.

Illico ambae manete: hae oves volunt vos.

BACCHIS I.

Prodigium hoc quidem est: humana nos voce appellant oves.

PHILOXENUS.

Hae oves vobis malam rem magnam, quam debent, dabunt.

BACCHIS I.

Si quam debes, te condono, tibi habe, numquam abs te petam.
Sed quid est, quapropter nobis vos malum minitamini?

PHILOXENUS.

Quia nostros agnos conclusos istic esse ajunt duos.

NICOBULUS.

Et, praeter eos agnos, meus est istic clam-mordax canis:
Qui nisi nobis producuntur jam, atque emittuntur foras,
Arietes truces nos erimus, jam in vos incursabimus.

BACCHIS I.

Soror, est, quod te volo secreto.

BACCHIS II.

Eho, amabo.

NICOBULUS.

Quo illae abeunt?

BACCHIS I.

Senem illum
Tibi dedo ulteriorem, lepide ut lenitum reddas: ego ad hunc
Iratum aggrediar. possumus nos hos intro inlicere huc.

BACCHIS II.

Meum
Pensum ego lepide accurabo, quamquam odiosum 'st mortem amplexari.

BACCHIS I.

Facito ut taceas.

BACCHIS II.

Tu tuum facito; ego quod dixi, haud mutabo.

Digitized by Google

NICOBULUS.

Quid illaec illic in consilio duae secreto consultant?

PHILOXENUS.

Quid ais tu homo?

NICOBULUS.

Quid me vis?

PHILOXENUS.

Pudet dicere me tibi quiddam.

NICOBULUS.

Quid est, quod pudeat?

PHILOXENUS.

St! amico homini tibi quid volo credere. certum 'st,
Nihili sum.

NICOBULUS.

Istuc jampridem scio. sed, quid nihili sis, memora.

PHILOXENUS.

Tactus sum vehementer visco: cor stimulo foditur.

NICOBULUS.

Pol tibi
Multo aequius est coxendicem.
Sed quid istuc est? etsi jam ego ipse, quid sit, prope scire puto me,
Verum audire etiam ex te studeo.

PHILOXENUS.

Viden' hanc?

Digitized by Google

NICOBULUS.

Video.

PHILOXENUS.

Haud mala est mulier.

NICOBULUS.

Pol vero ista mala, et tu nihili.

PHILOXENUS.

Quid multa? ego amo.

NICOBULUS.

An amas?

PHILOXENUS.

Necas.

NICOBULUS.

Tun' homo putide, amator istac fieri aetate audes?

PHILOXENUS.

Qui non?

NICOBULUS.

Quia flagitium 'st.

PHILOXENUS.

Quid opu 'st verbis? meo filio non sum iratus.
Neque te tuo 'st aequom esse iratum: si amant, sapienter faciunt.

BACCHIS I.

Sequere hac.

NICOBULUS.

Eunt. eccas tandem! probri perlecebrae et persuastrices,

Quid nunc? etiam redditis nobis filios et servom? an ego
Experior tecum vi majore?

PHILOXENUS.

Abin' hinc?
Non homo tu quidem es, qui istoc pacto tam lepidam inlepide appelles.

BACCHIS I.

Senex optume, quantum 'st in terra, sine hoc exorare abs te,
Ut istuc delictum desistas tanto opere ire oppugnatum.

NICOBULUS.

Nisi abeas, quamquam tu bella es, malum tibi magnum dabo jam.

BACCHIS I.

Patiar.
Non metuo, ne quid mihi doleat, quod ferias.

NICOBULUS.

Ut blandiloqua est!
Hei mihi, metuo!

BACCHIS II.

Hic magis tranquillu 'st.
I, i hac mecum intro: atque ibi, si quid vis, filium concastigato.

NICOBULUS.

Abin' a me, scelus?

BACCHIS I.

Sine, mea pietas, exorem.

NICOBULUS.

Exores tu me?

BACCHIS I.

Ego quidem ab hoc certe exorabo.

PHILOXENUS.

Immo ego te oro, ut me intro abducas.

BACCHIS II.

Lepidum te!

PHILOXENUS.

At scin', quo pacto me ad te intro abducas?

BACCHIS II.

Mecum ut sis.

PHILOXENUS.

Omnia quae cupio, conmemoras.

NICOBULUS.

Vidi ego nequam
Homines, verum te neminem deteriorem.

PHILOXENUS.

Ita sum.

BACCHIS I.

I, i hac mecum intro, ubi tibi sit lepide victibus,
vino atque unguentis.

NICOBULUS.

Satis, satis jam vostri 'st convivi: me nihil poe-
nitet, ut sim acceptus.
Quadringentis Philippis filius me et Chrysalus
circumduxerunt,
Quem quidem ego ut non excruciem,
Alterum tantum auri non mercam.

BACCHIS I.

Quid tandem, si dimidium auri redditur? isne tu hac mecum
Intro, atque ut eis delicta ignoscas?

PHILOXENUS.

Faciet.

NICOBULUS.

Minime. nolo, nil moror. sine sic. malo illos ulcisci ambo.

PHILOXENUS.

Etiam tu homo nihili, quod Dii dant boni, cave culpa tua amissis.
Dimidium auri datur, accipias, potesque, et scortum accumbas.

NICOBULUS.

Egon', ubi filius conrumpatur meus, ibi potem?

PHILOXENUS.

Potandum 'st.

NICOBULUS.

Age jam id, ut ut est, etsi est dedecorum, patiar: facere inducam
Animum. egon', quom haec cum illo accumbet, inspectem?

BACCHIS I.

Immo equidem pol tecum
Accumbam: te amabo, et te amplexabor.

NICOBULUS.

Caput prurit. perii!
Vix negito.

Digitized by Google

BACCHIS I.

Non tibi venit in mentem, amabo, si, dum vivas,
Tibi bene facias, jam pol id quidem esse haud perlonginquom:
Neque, si hoc hodie amiseris, post in morte id eventurum esse umquam?

NICOBULUS.

Quid ago?

PHILOXENUS.

Quid agas? rogitas etiam?

NICOBULUS.

Libet, et metuo.

BACCHIS I.

Quid metuis?

NICOBULUS.

Ne obnoxius filio sim, et servo.

BACCHIS I.

Mel meum, amabo, istaec fiunt.
Tuus est. unde illum censes sumere, nisi quod tute illi dederis?
Hanc veniam illis sine te exorem.

NICOBULUS.

Ut terebrat! satin' offirmatum
Quod mihi erat, id me exorat? tua sum opera et propter te inprobior.

BACCHIS I.

Nusquam me a te avelles. satin' ego istuc habeo offirmatum?

NICOBULUS.

Quod semel dixi, haud mutabo.

BACCHIS I.

It dies, ite intro accubitum.
Filii vos exspectant intus.

NICOBULUS.

Quam quidem actutum emoriamur.

BACCHIS I.

Vesper hic est, sequimini.

PHILOXENUS.

Ducite nos, quo lubet, tamquam quidem addictos.

BACCHIS I.

Lepide ipsi hi sunt capti, suis qui filiis fecere insidias. ite.

GREX.

Hi senes, nisi fuissent nihili jam inde ab adulescentia,
Non hodie hoc tantum flagitium facerent canis capitibus:
Neque adeo haec faceremus, ni antehac vidissemus fieri,
Ut apud lenones rivales filiis fierent patres.
Spectatores, vos valere volumus, et clare applaudere.

M. ACCI PLAUTI
CAPTEIVEI.

Digitized by Google

DRAMATIS PERSONAE.

ERGASILUS, parasitus.

HEGIO, senex.

LORARIUS.

PHILOCRATES. } captivi.
TYNDARUS. }

ARISTOPHONTES.

PUER Hegionis.

PHILOPOLEMUS.

STALAGMUS.

GREX.

Digitized by Google

ARGUMENTUM

(Ut quibusdam videtur)

PRISCIANI.

CAPTUS est in pugna Hegionis filius.
Alium quadrimum fugiens servus vendidit.
Pater captivos commercatur Alios,
Tantum studens, uti natum recuperet.
Et in ibus emit olim amissum filium.
Is suo cum domino veste versa ac nomine,
Ut amittatur fecit: ipsus plectitur.
Et is reduxit captum et fugitivum simul,
Indicio cujus alium agnoscit filium.

ALIUD ARGUMENTUM

CAMERARII.

FABULAE huic nomen CAPTIVI DUO. Inter Plautinas omnes haec et argumento et expositione optima est et elegantissima. Ipse etiam poëta hanc commendat, ut pudice scriptam. Multaeque bonae sententiae in hac insunt, et eximiae fidei exemplum servi erga herilem filium. Cum enim bellum esset inter Aetolos et Elienses, capitur Philopolemus Aëtolus, Hegionis filius, itemque Eliensis Philocrates. Hunc Hegio una cum servo Tyndaro emit, quod speraret, posse aliqua permutatione captivorum recuperare se filium suum. Sed inter dominum et servum convenit,

ut servus se dominum esse simularet. Ita dimissus aestimatus Philocrates ut servus, rediit in patriam. Fraude detecta per alterum captivum Aristophontem, vehementissime irascitur Senex, et Tyndarum compeditum in lapidicinas conjicit. Hic erat filius ipsius, furto surreptus aetate puerili a servo. Interea revertitur Philocrates, et adducit filium Hegionis, et servum etiam illum furem. Itaque agnitus Tyndarus in libertatem et familiam suam restituitur. Argumentum *ita est sumtum, quasi res geratur in Aetolia.*

Digitized by Google

PROLOGUS.

Hos quos videtis stare hic capteivos duos,
Illi qui astant, hi stant ambo, non sedent.
Vos vos mihi testes estis, me verum loqui.
Senex qui hic habitat, Hegio est hujus pater.
Sed is quo pacto serviat suo sibi patri,
Id ego hic apud vos proloquar, si operam datis.
Seni huic fuerunt filii nati duo,
Alterum quadrimum puerum servos surpuit,
Eumque hinc profugiens vendidit in Alide
Hujusce patri: jam hoc tenetis? optumum 'st.
Negat, hercle, ille ultimus. accedito!
Si non, ubi sedeas, locus est, est, ubi ambules,
Quando histrionem cogis mendicarier.
Ego me tua caussa, ne erres, non rupturus sum.
Vos qui potestis ope vostra censerier,
Accipite reliquom: alieno uti nihil moror.
Fugitivos ille, ut dixeram ante, hujus patri,
Domo quem profugiens dominum abstulerat, vendidit.
Hic postquam hunc emit, dedit eum huic gnato suo
Peculiarem, quia quasi una aetas erat.
Hic nunc domi servit suo patri, nec scit pater.
Enimvero Dii nos quasi pilas homines habent.
Rationem habetis, quomodo unum amiserit.
Postquam belligerant Aetoli cum Aliis,

Ut fit in bello, capitur alter filius:
Medicus Menarchus emit ibidem in Alide.
Coepit capteivos conmercari hic Alios,
Si quem reperire posset, quo mutet suum
Illum capteivom. hunc suum esse nescit, qui domi 'st.
Et quoniam heri inde audivit, de summo loco
Summoque genere captum esse equitem Alium,
Nil pretio parsit, filio dum parceret:
Reconciliare ut facilius posset domum,
Emit hosce de praeda ambos de Quaestoribus.
Hice autem inter sese hunc confinxerunt dolum,
Quo pacto hic servos suum herum hinc amittat domum.
Itaque inter se conmutant vestem et nomina.
Illic vocatur Philocrates, hic Tyndarus.
Hujus illic, hic illius hodie fert imaginem.
Et hic hodie expediet hanc docte fallaciam,
Et suum herum faciet libertatis conpotem.
Eodemque pacto fratrem servabit suum,
Reducemque faciet liberum in patriam ad patrem,
Inprudens: itidem ut saepe jam in multis locis
Plus insciens quis fecit, quam prudens, boni.
Sed inscientes sua sibi fallacia
Ita conpararunt et confinxerunt dolum:
Itaque hi conmenti de sua sententia,
Ut in servitute hic ad suum maneat patrem.
Ita nunc ignorans suo sibi servit patri.
Homunculi quanti sunt, quom recogito!

Haec res agetur nobis, vobis Fabula.
Sed etiam 'st, paucis vos quod monitos voluerim.
Profecto expediet, Fabulae huic operam dare.
Non pertractate facta 'st, neque item ut ceterae:
Neque spurcidici insunt versus inmemorabiles.
Hic neque perjurus leno 'st, nec meretrix mala,
Neque miles gloriosus. Ne vereamini,
Quia bellum Aetolis esse dixi cum Aliis:
Foris illic extra scenam fient proelia.
Nam hoc paene iniquom 'st Comico choragio,
Conari desubito nos agere Tragoediam.
Proin si quis pugnam exspectat, lites contrahat:
Valentiorem nactus adversarium
Si erit, ego faciam, ut pugnam inspectet non bonam:
Adeo ut spectare postea omnis oderit.
Abeo. Valete, judices justissumi
Domi, bellique duellatores optumi.

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

ERGASILUS.

JUVENTUS nomen indidit scorto mihi,
Eo quia invocatus soleo esse in convivio.
Scio absurde dictum hoc derisores dicere,
At ego ajo recte. nam in convivio sibi
Amator, talos quom jacit, scortum invocat.
Estne invocatum, an non? est planissume.
Verum, hercle, verum nos parasiti planius;
Quos numquam quisquam neque vocat, neque invocat:
Quasi mures semper edimus alienum cibum.
Ubi res prolatae sunt, quom rus homines eunt,
Simul prolatae res sunt nostris dentibus.
Quasi cum caletur, cochleae in occulto latent,
Suo sibi suco vivont, ros si non cadit:
Item Parasiti rebus prolatis latent
In occulto, miseri victitant suco suo,
Dum ruri rurant homines, quos liguriant.
Prolatis rebus Parasiti venatici
Sumus: quando res redierunt, molossici
Odiosicique et multum incommodistici.
Et hic quidem, hercle, nisi qui colaphos perpeti
Potis Parasitus, frangique aulas in caput,
Vel ire extra portam trigeminam ad saccum licet.

Digitized by Google

Quod mihi ne eveniat, nonnullum periculum 'st.
Nam postquam meus rex est potitus hostium,
Ita nunc belligerant Aetoli cum Aliis.
Nam Aetolia haec est. illic captu 'st in Alide
Philopolemus hujus Hegionis filius
Senis, qui hic habitat: quae aedes lamentariae
Mihi sunt: quas quotienscumque conspicio, fleo.
Nunc hic occepit quaestum hunc filii gratia
Inhonestum, maxume alienum ingenio suo.
Homines capteivos conmercatur, si queat
Aliquem invenire, suum quo mutet filium.
Quod ego quidem nimis quam cupio ut impetret:
Nam ni illum recipit, nihil est quo me recipiam.
Nulla juventutis est spes: sese omnes amant.
Ille demum antiquis est adulescens moribus:
Quoi numquam voltum tranquillavi gratiis.
Condigne est pater ejus moratus moribus.
Nunc ad eum pergam. sed aperitur ostium,
Unde saturitate saepe ego exii ebrius.

SCENA II.

HEGIO, LORARIUS, ERGASILUS.

HEGIO.

ADVORTE animum sis tu: istos capteivos duos,
Here quos emi de praeda, de Quaestoribus,
His indito catenas singularias;

Istas majores, quibus sunt vincti, demito,
Sinito ambulare, si foris, si intus volent;
Sed uti asserventur magna diligentia.
Liber capteivos avis ferae consimilis est:
Semel fugiendi si data 'st occasio,
Satis est: numquam postilla possis prendere.

LORARIUS.

Omnes profecto liberi lubentius
Sumus, quam servimus.

HEGIO.

Non videre ita tu quidem.

LORARIUS.

Si non est quod dem, mene vis dem ipse in pedes?

HEGIO.

Si dederis, erit extemplo mihi, quod dem tibi.

LORARIUS.

Avis me ferae consimilem faciam, ut praedicas.

HEGIO.

Ita ut dicis. nam si faxis, te in caveam dabo.
Sed satis verborum 'st. cura quae jussi, atque abi.
Ego ibo ad fratrem, ad alios capteivos meos:
Visam ne nocte hac quidpiam turbaverint.
Inde me continuo recipiam rursum domum.

ERGASILUS.

Aegre 'st mihi, hunc facere quaestum carcerarium,
Propter sui gnati miseriam, miserum senem.

Digitized by Google

Sed si ullo pacto ille huc conciliari potest,
Vel carnuficinam hunc facere possum perpeti.

HEGIO.

Quis hic loquitur?

ERGASILUS.

Ego, qui tuo maerore maceror,
Macesco, consenesco, et tabesco miser.
Ossa atque pellis sum miser a macritudine.
Neque umquam quidquam me juvat, quod edo domi:
Foris aliquantillum etiam quod gusto, id beat.

HEGIO.

Ergasile, salve.

ERGASILUS.

Dii te bene ament, Hegio.

HEGIO.

Ne fle.

ERGASILUS.

Egon' illum non fleam? egone non defleam
Talem adulescentem?

HEGIO.

Semper sensi, filio
Meo te esse amicum, et illum intellexi tibi.

ERGASILUS.

Tum denique homines nostra intellegimus bona,
Quom quae in potestate habuimus, ea amisimus.
Ego, postquam gnatus tuus potitu 'st hostium,
Expertus, quanti fuerit, nunc desidero.

HEGIO.

Alienus quom ejus incommodum tam aegre feras,
Quid me patrem par facere'st, quoi ille'st unicus?

ERGASILUS.

Alienus ego? alienus ille? ha, Hegio!
Numquam istuc dixis, neque animum induxis tuum.
Tibi ille unicu'st; mihi, etiam unico magis unicus.

HEGIO.

Laudo, malum quom amici tuum ducis malum.
Nunc habe bonum animum.

ERGASILUS.

Eoi eï!

HEGIO.

Huic illud dolet,
Quia nunc remissus est edendi exercitus.
Nullumne interea nactu's, qui posset tibi
Remissum, quem duxti, imperare exercitum?

ERGASILUS.

Quid credis? fugitant omnes hanc provinciam,
Quoi obtigerat, postquam captu'st Philopolemus tuus.

HEGIO.

Non pol mirandum'st, fugitare hanc provinciam.
Multis et multigeneribus opus est tibi
Militibus. primum dum opus est Pistoriensibus:
Eorum sunt genera aliquot Pistoriensium.
Opus Paniceis, opus Placentinis quoque,

Opus Turdetanis, opus est Ficedulensibus:
Jam maritumi omnes milites opus sunt tibi.

ERGASILUS.

Ut saepe summa ingenia in occulto latent!
Hic qualis imperator, nunc privatus est!

HEGIO.

Habe modo bonum animum. nam illum confido domum
In his diebus me reconciliassere.
Nam eccum capteivom hic adulescentem habeo
Alium,
Prognatum genere summo, et summis divitiis:
Hoc illum me mutare, confido fore.

ERGASILUS.

Ita Dii Deaeque faxint.

HEGIO.

Sed num quo foras
Vocatu 's ad coenam?

ERGASILUS.

Nusquam equidem, quod sciam.
Sed quid tu id quaeris?

HEGIO.

Quia mihi natali 'st dies;
Propterea te vocarier ad coenam volo.

ERGASILUS.

Facete dictum.

HEGIO.

Sed si pauxillo potes
Contentus esse.

ERGASILUS.

Ne perpauxillum modo;
Nam istoc me assiduo victu delecto domi.

HEGIO.

Age sis, rogo.

ERGASILUS.

Emtum, nisi qui meliorem afferet,
Quae mihi atque amicis placeat conditio magis:
Quasi fundum vendam, meis me addicam legibus.

HEGIO.

Profundum vendis tu quidem, haud fundum, mihi;
Sed si venturu 's, tempori.

ERGASILUS.

Hem! vel jam otium est.

HEGIO.

I modo, venare leporem: nunc erem tenes.
Nam meus scruposam victus conmetat viam.

ERGASILUS.

Numquam istoc vinces me, Hegio; ne postules:
Cum calceatis dentibus veniam tamen.

HEGIO.

Asper meus victus sane 'st.

ERGASILUS.

Sentisne esitas?

HEGIO.

Terrestris coena 'st.

ERGASILUS.

Sus, terrestris bestia 'st.

HEGIO.

Multis oleribus.

ERGASILUS.

Curato aegrotos domi.

Numquid vis?

HEGIO.

Venias tempori.

ERGASILUS.

Memorem mones.

HEGIO.

Ibo intro, atque intus subducam ratiunculam,
Quantillum argenti mihi apud trapezitam siet.
Ad fratrem, quo ire dixeram, mox ivero.

ACTUS II.

SCENA I.

LORARII. PHILOCRATES. TYNDARUS.

LORARIUS.

Si Dii inmortales id voluere, vos hanc aerumnam exsequi,
Decet id pati animo aequo. si id facietis, levior labos erit.
Domi fuistis, credo, liberi:
Nunc servitus si evenit, ei vos morigerari mos bonu 'st,

Eamque herili imperio ingeniis vostris lenem
reddere.
Indigna digna habenda sunt, herus quae facit.

PHILOCRATES.

Oh oh oh!

LORARIUS.

Eiulatione haud opu 'st: oculis multam miseriam
additis.
In re mala animo si bono utare, adjuvat.

PHILOCRATES.

At nos pudet, quia cum catenis sumus.

LORARIUS.

At pigeat postea
Nostrum herum, si vos eximat vinculis,
Aut solutos sinat, quos argento emerit.

PHILOCRATES.

Quid a nobis metuit? scimus nos
Nostrum officium quod est, si solutos sinat.

LORARIUS.

At fugam fingitis. sentio quam rem agitis.

PHILOCRATES.

Nos fugiamus? quo fugiamus?

LORARIUS.

In patriam.

PHILOCRATES.

Apage: haud nos id deceat
Fugitivos imitari.

LORARIUS.

Immo edepol, si erit occasio, haud dehortor.

PHILOCRATES.

Unum exorare vos sinite nos.

LORARIUS.

Quidnam id est?

PHILOCRATES.

Ut sine his arbitris
Atque vobis, nobis detis locum loquendi.

LORARIUS.

Fiat. abscedite hinc: nos concedamus huc. sed brevem orationem incipesse.

PHILOCRATES.

Hem! istuc mihi certum erat. concede huc.

LORARIUS.

Abite ab istis.

TYNDARUS.

Obnoxii ambo
Vobis sumus propter hanc rem; quom, quae volumus nos,
Copia 'st; atque ea facitis nos conpotes.

PHILOCRATES.

Secede huc nunc jam, si videtur, procul;
Ne arbitri dicta nostra arbitrari queant;
Neve permanet palam haec nostra fallacia.
Nam doli non doli sunt, nisi astu colas,
Sed malum maxumum, si id palam provenit.
Nam si herus mihi es tu, atque ego me tuum esse servom assimulo,
Tamen viso opu 'st, cauto 'st opus, ut hoc sobrie, sineque arbitris,

Accurate hoc agatur, docte et diligenter.
Tanta incepta res est: haud somniculose hoc
Agendum 'st.

TYNDARUS.

Ero, ut me voles esse.

PHILOCRATES.

Spero.

TYNDARUS.

Nam tu nunc vides pro tuo caro capite
Carum offerre meum caput vilitati.

PHILOCRATES.

Scio.

TYNDARUS.

At scire memento, quando id, quod voles, habebis.
Nam fere maxuma pars morem hunc homines habent: quod sibi volunt,
Dum id inpetrant, boni sunt; sed id ubi jam penes sese habent,
Ex bonis pessumi et fraudulentissumi
Sunt. nunc ut te mihi volo esse, esse autumo.
Quod tibi suadeam, suadeam meo patri.

PHILOCRATES.

Pol ego te, si audeam, meum patrem nominem:
Nam secundum patrem tu es pater proxumus.

TYNDARUS.

Audio.

PHILOCRATES.

Et propterea saepius te, ut memineris, moneo.

Non ego herus tibi, sed servos sum. nunc obsecro te hoc unum,
Quoniam nobis Dii inmortales animum ostenderunt suum,
Ut qui herum me tibi fuisse, atque esse nunc conservom velint;
Quod antehac pro jure imperitabam meo, nunc te oro per precem,
Per fortunam incertam, et per mei te erga bonitatem patris,
Perque conservitium commune, quod hostica evenit manu,
Ne me secus honore honestes, quam ego te, quom servibas mihi,
Atque ut qui fueris, et qui nunc sis, meminisse ut memineris.

TYNDARUS.

Scio quidem me te esse nunc, et te esse me.

PHILOCRATES.

Hem! istuc si potes
Memoriter meminisse, inest spes nobis in hac astutia.

SCENA II.

HEGIO, PHILOCRATES, TYNDARUS.

HEGIO.

JAM ego revortar intro, si ex his quae volo exquisivero.

Ubi sunt isti, quos ante aedis jussi huc produci foras?

PHILOCRATES.

Edepol tibi ne quaestioni essemus, cautum intellego;

Ita vinclis custodiisque circummoeniti sumus.

HEGIO.

Qui cavet, ne decipiatur, vix cavet, quom etiam cavet.

Etiam quom cavisse ratu 'st, saepe is cautor captus est.

An vero non justa caussa 'st, ut vos servem sedulo,

Quos tam grandi sim mercatus praesenti pecunia?

PHILOCRATES.

Neque pol tibi nos, quia nos servas, aequom 'st vitio vortere:

Neque te nobis, si abeamus hinc, si fuat occasio.

HEGIO.

Ut vos hic, itidem illic apud vos meus servatur filius.

PHILOCRATES.

Captus est?

HEGIO.

Ita.

PHILOCRATES.

Non igitur nos soli ignavi fuvimus.

HEGIO.

Secede huc. nam sunt ex te quae solo scitari volo.

Quarum rerum te falſiloquom mihi eſſe nolo.

PHILOCRATES.

Non ero,
Quod ſciam. ſi quid neſcivi, id neſcium tradam tibi.

TYNDARUS.

Nunc ſenex eſt in tonſtrina: nunc jam cultros attinet.
Ne is quidem involucre injicere voluit, veſtem ut ne inquinet.
Sed utrum, ſtrictimne attonſurum dicam eſſe, an per pectinem,
Neſcio: verum ſi frugi 'ſt, uſque admutilabit probe.

HEGIO.

Quid tu? ſervoſne eſſe, an liber mavelis? memora mihi.

PHILOCRATES.

Proxumum quod ſit bono, quodque a malo longiſſume,
Id volo. quamquam non multum fuit moleſta ſervitus:
Nec mi ſecus erat, quam ſi eſſem familiaris filius.

TYNDARUS.

Eugepae! Thalem talento non emam Mileſium.
Nam ad ſapientiam hujus nimius nugator fuit.
Ut facete orationem ad ſervitutem contulit!

HEGIO.

Quo de genere natu 'ſt illic Philocrates?

PHILOCRATES.

Polyplusio:
Quod genus illic est unum pollens atque honoratissumum.

HEGIO.

Quid ipsus hic? quo honore est illic?

PHILOCRATES.

Summo, atque ab summis viris.

HEGIO.

Tum igitur ei, quom in Aliis tanta gratia 'st, ut praedicas,
Quid divitiae, suntne opimae?

PHILOCRATES.

Unde excoquat sevom senex.

HEGIO.

Quid? pater vivitne?

PHILOCRATES.

Vivom, quom inde abiimus, liquimus.
Nunc, vivat, necne, id Orcum scire oportet scilicet.

TYNDARUS.

Salva res est. philosophatur quoque jam, non mendax modo 'st.

HEGIO.

Quod erat ei nomen?

PHILOCRATES.

Thesaurochrysonicochrysides.

HEGIO.

Videlicet propter divitias inditum id nomen quasi est.

PHILOCRATES.

Immo edepol propter avaritiam ipsius, atque audaciam.
Nam ille quidem Theodoromedes fuit germano nomine.

HEGIO.

Quid tu ais? tenaxne pater ejus est?

PHILOCRATES.

Immo edepol pertinax.
Quin etiam ut magis noscas: Genio suo ubi quando sacruficat,
Ad rem divinam, quibus est opus, Samiis vasis utitur,
Ne ipse Genius surripiat. proinde, aliis ut credat, vide.

HEGIO.

Sequere hac me igitur. eadem ego ex hoc, quae volo, exquaesivero.
Philocrates, hic fecit, hominem frugi ut facere oportuit.
Nam ex hoc, quo genere gnatus sis, scio: hic fassu 'st mihi.
Haec tu eadem si confiteri vis, tua re feceris:
Quae tamen scito scire me ex hoc.

TYNDARUS.

Fecit officium hic suum,

Quom tibi est confessus verum. quamquam voluí sedulo
Meam nobilitatem occultare, et genus, et divitias meas,
Hegio. nunc quando patriam et libertatem perdidi,
Non ego istunc me potius, quam te metuere, aequom censeo.
Vis hostilis cum istoc fecit meas opes aequabiles.
Memini, quom dicto haud audebat; facto nunc laedat licet.
Sed viden'? Fortuna humana fingit artatque ut lubet:
Me, qui liber fueram, servom fecit: e summo infimum.
Qui imperare insueveram, nunc alterius imperio obsequor.
Et quidem si, proinde ut ipse fui imperator familiae,
Habeam dominum, non verear ne injuste aut graviter mihi imperet.
Hegio, hoc te monitum, nisi forte ipse non vis, volueram.

HEGIO.

Loquere audacter.

TYNDARUS.

Tam ego fui ante liber, quam gnatus tuus:
Tam mihi, quam illi, libertatem hostilis eripuit manus:

Tam ille apud nos servit, quam ego nunc hic
apud te servio.
Est profecto Deus, qui, quae nos gerimus, au-
ditque et videt,
Is, uti tu me hic habueris, proinde illum illic
curaverit.
Bene merenti bene profuerit, male merenti par
erit.
Quam tu filium tuum, tam pater me meus de-
siderat.

HEGIO.

Memini ego istoc. sed faterin' eadem quae hic
fassu 'st mihi?

TYNDARUS.

Ego patri meo esse fateor summas divitias domi,
Meque summo genere gnatum. sed te obtestor,
Hegio,
Ne tuum animum avariorem faxint divitiae meae:
Ne patri, tametsi unicus sum, decere videatur
magis,
Me saturum servire apud te sumtu et vestitu
tuo,
Potius quam illi, ubi minime honestum 'st, men-
dicantem vivere.

HEGIO.

Ego virtute Deum et majorum nostrum dives
sum satis.
Non ego omnino lucrum omne esse utile homi-
ni existumo.

Scio ego; multos jam lucrum luculentos homines reddidit.

Est etiam, ubi profecto damnum praestet facere, quam lucrum.

Odi ego aurum: multa multis saepe suasit perperam.

Nunc hoc animum advortito, ut ea quae sentio, pariter scias.

Filius meus illic apud vos servit captus Alide:

Eum si reddis mihi, praeterea unum nummum ne duis:

Et te et hunc amittam hinc. alio pacto abire non potes.

TYNDARUS.

Optumum atque aequissumum oras, optumusque hominum homo es.

Sed is privatam servitutem servit illi, an publicam?

HEGIO.

Privatam medici Menarchi.

PHILOCRATES.

Pol hic quidem hujus est cliens.

Tam hoc quidem tibi in proclivi, quam imber est, quando pluit.

HEGIO.

Fac is homo ut redimatur.

TYNDARUS.

Faciam. sed te id oro, Hegio.

HEGIO.

Quidvis, dum ab re ne quid ores, faciam,

TYNDARUS.

Ausculta dum, ſcies.
Ego me amitti, donicum ille huc redierit, non postulo.
Verum, te quaeso, ut aestumatum hunc mihi des, quem mittam ad patrem,
Ut is homo redimatur illi.

HEGIO.

Immo alium potius misero
Hinc, ubi erunt induciae, illuc tuum qui conveniat patrem:
Qui tua, quae tu miseris mandata, ita, ut velis, perferat.

TYNDARUS.

At nihil est, ignotum ad illum mittere: operam luseris.
Hunc mitte, hic omne transactum reddet, si illuc venerit.
Nec quemquam fideliorem, neque quoi plus credat, potes
Mittere ad eum, nec qui magis sit servos ex sententia:
Neque adeo quoi tuum concredat filium hodie audacius.
Ne vereare, meo periculo hujus ego experiar fidem,
Fretus ingenio ejus, quod me esse scit erga se benevolum.

HEGIO.

Mittam equidem istunc aestumatum tua fide, si vis.

TYNDARUS.

Volo.

Quam citissime potest, tam hoc cedere ad factum volo.

HEGIO.

Num quae caussa 'st, quin si ille huc non redeat, viginti minas
Mihi des pro illo?

TYNDARUS.

Optuma immo.

HEGIO.

Solvite istum nunc jam,
Atque utrumque.

TYNDARUS.

Dii tibi omnes omnia optata afferant,
Quom me tanto honore honestas, quomque ex vinclis eximis.
Hoc quidem haud molestum 'st jam, quod collus collaria caret.

HEGIO.

Quod bonis benefit beneficium, gratia ea gravida 'st bonis.
Nunc tu illum si illo es missurus, dice, demonstra, praecipe,
Quae ad patrem vis nuntiari. vin' vocem huc ad te?

TYNDARUS.

Voca.

SCENA III.

HEGIO. PHILOCRATES. TYNDARUS.

HEGIO.

Quae res bene vortat mihi, meoque filio,
Vobisque: volt te novos herus operam dare
Tuo veteri domino, quod is velit, fideliter.
Nam ego te aestumatum huic dedi viginti minis;
Hic autem te ait mittere hinc velle ad patrem,
Meum ut illic redimat filium: mutatio
Inter me atque illum ut nostris fiat filiis.

PHILOCRATES.

Utroque vorsum rectum'st ingenium meum,
Ad te, adque illum. pro rota me uti licet.
Vel ego huc vel illuc vortar, quo imperabitis.

HEGIO.

Tute tibi a tuopte ingenio prodes plurimum,
Quom servitutem ita fers, ut ferri decet.
Sequere. hem tibi hominem.

TYNDARUS.

Gratiam habeo tibi,
Quom copiam istam mi et potestatem facis:
Ut ego ad parentis hunc remittam nuntium,
Qui me quid rerum hic agitem, et quid fieri velim,
Patri meo ordine omnem rem illuc perferat.

Nunc ita convenit inter me atque hunc, Tyndare,
Ut te aestumatum in Alidem mittam ad patrem:
Ac si non rebitas huc, ut viginti minas
Dem pro te.

PHILOCRATES.

Recte convenisse sentio.
Nam pater exspectat aut me, aut aliquem nuntium,
Qui hinc ad se veniat.

TYNDARUS.

Ergo animum advortas volo,
Quae nuntiare hinc te volo in patriam ad patrem.

PHILOCRATES.

Philocrates, ut adhuc locorum feci, faciam sedulo,
Ut potissumum quod in rem recte conducat tuam,
Id petam, id persequarque corde et animo atque viribus.

TYNDARUS.

Facis ita, ut te facere oportet. nunc animum advortas volo:
Omnium primum salutem dicito matri et patri,
Et cognatis, et si quem alium benevolentem videris:
Me hic valere, et servitutem servire huic homini optumo,
Qui me honore honestiorem semper fecit, et facit.

PHILOCRATES.

Istuc ne praecipias: facile memoria memini tamen.

TYNDARUS.

Nam quidem, nisi quod custodem habeo, liberum me esse arbitror.
Dicito patri, quo pacto mihi cum hoc convenerit
De hujus filio.

PHILOCRATES.

Quae memini, mora mera 'st monerier.

TYNDARUS.

Ut eum redimat, et remittat nostrum huc amborum vicem.

PHILOCRATES.

Meminero.

HEGIO.

At quamprimum poteris: istuc in rem utrique 'st maxume.

PHILOCRATES.

Non tuum tu magis videre, quam ille suum gnatum cupit.

HEGIO.

Meus mihi, suus quoique est carus.

PHILOCRATES.

Numquid aliud vis patri
Nuntiari?

TYNDARUS.

Me hic valere, et tute audacter dicito,

Tyndare, inter nos fuisse ingenio haud discordabili:
Neque te conmeruisse culpam, neque me advorsatum tibi,
Beneque hero gessisse morem in tantis aerumnis tamen.
Neque med umquam deseruisse te, neque factis, neque fide,
Rebus in dubiis, egenis. haec pater quando sciet,
Tyndare, ut fueris animatus erga suum gnatum atque se,
Numquam erit tam avarus, quin te gratus emittat manu:
Et mea opera, si hinc rebito, faciam ut faciat facilius.
Nam tua opera et comitate et virtute et sapientia
Fecisti, ut redire liceat ad parentis denuo,
Quom apud hunc confessus es et genus et divitias meas.
Quo pacto emisisti e vinclis tuum herum, tua sapientia.

PHILOCRATES.

Feci ego ista ut conmemoras: et te meminisse id gratum 'st mihi.
Merito tibi ea evenerunt a me. nam nunc, Philocrates,
Si ego item memorem, quae med erga multa fecisti bene,

Nox diem adimat. nam si servos meus esses, nihilo secius
Mihi obsequiosus semper fuisti.

HEGIO.

Dii vostram fidem,
Hominum ingenium liberale! ut lacrumas excutiunt mihi!
Videas corde amare inter se. quantis laudibus suum herum
Servos conlaudavit!

PHILOCRATES.

Istic pol haud me centesimam
Partem laudat, quam ipse meritu 'st, ut laudetur laudibus.

HEGIO.

Ergo quom optume fecisti, nunc adest occasio
Benefacta cumulare, ut erga hunc rem geras fideliter.

PHILOCRATES.

Magis non factum possum velle, quam opera experiar persequi:
Id ut scias, Jovem supremum testem laudo, Hegio,
Me infidelem non futurum Philocrati.

HEGIO.

Probus es homo.

PHILOCRATES.

Nec me secus umquam ei facturum quidquam, quam memet mihi.

TYNDARUS.

Istaec dicta te experiri et operis et factis volo.
Et quo minus dixi, quam volui de te, animum advortas volo.
Atque horunc verborum caussa caveto mihi iratus fuas.
Sed te, quaeso, cogitato, hinc mea fide mitti domum
Te aestumatum, et meam esse vitam hic pro te positam pignori.
Ne tu me ignores, quom extemplo meo e conspectu abscesseris.
Quom me servom in servitute pro te hic reliqueris;
Tuque te pro libero esse ducas, pignus deseras:
Neque des operam, pro me ut hujus reducem facias filium.
Scito te hinc minis viginti aestumatum mittier.
Fac fidelis sis fideli: cave fidem fluxam geras.
Nam pater, scio, faciet, quae illum facere oportet, omnia.
Serva in perpetuum tibi amicum me, atque hunc inventum inveni.
Haec per dexteram tuam, te dextera retinens manu,
Obsecro, infidelior mihi ne fuas, quam ego sum tibi.
Tu hoc age. tu mihi herus nunc es, tu patronus, tu pater:
Tibi conmendo spes opesque meas.

PHILOCRATES.

Mandavisti satis.

Satin' habes, mandata quae sunt, facta si refero?

TYNDARUS.

Satis.

PHILOCRATES.

Et tua et tua huc ornatus reveniam ex sententia.
Numquid aliud?

TYNDARUS.

Ut, quamprimum possis, redeas.

PHILOCRATES.

Res monet.

HEGIO.

Sequere me, viaticum ut dem hinc a trapezita tibi:
Eadem opera a Praetore sumam syngraphum.

TYNDARUS.

Quem syngraphum?

HEGIO.

Quem hic ferat secum ad legionem, hinc ire huic ut liceat domum.
Tu intro abi.

TYNDARUS.

Bene ambulato.

PHILOCRATES.

Bene vale.

HEGIO.

Edepol rem meam

Coustabilivi, quom illos emi de praeda a Quaestoribus.
Expedivi ex servitute filium, si Diis placet.
At etiam dubitavi hos homines emerem, an non emerem, diu.
Servate istum sultis intus, servi: ne quoquam pedem
Efferat sine custode. ego apparebo domi.
Ad fratrem modo capteivos alios inviso meos.
Eadem percontabor, ecquis hunc adulescentem noverit.
Sequere tu, te ut amittam, ei rei primum praevorti volo.

ACTUS III.

SCENA I.

ERGASILUS.

Miser homo 'st, qui ipse sibi quod edit quaerit, et id aegre invenit:
Sed ille est miserior, qui et aegre quaerit, et nihil invenit:
Ille miserrumu 'st, qui quom esse cupit, quod edit non habet.
Nam, hercle, ego huic diei, si liceat, oculos effodiam lubens;
Ita malignitate oneravit omnis mortalis mihi.
Neque jejuniosiorem, neque magis effertum fame

Vidi, nec quoi minus procedat, quidquid facere occeperit.
Itaque venter gutturque resident esuriales ferias.
Ilicet parasiticae arti maxumam in malam crucem!
Ita juventus jam ridiculos inopesque ab se segregat.
Nihil morantur jam Laconas imi subselli viros,
Plagipatidas: quibus sunt verba sine penu et pecunia.
Eos requirunt, qui, lubenter quom ederint, reddant domi:
Ipsi obsonant, quae Parasitorum ante erat provincia.
Ipsi de foro tam aperto capite ad lenones eunt,
Quam in tribu aperto capite sontes condemnant reos.
Neque ridiculos jam terunci faciunt. sese omnes amant.
Nam ut dudum hinc abii, accessi ad adulescentes in foro:
Salvete, inquam: Quo imus una, inquam, ad prandium? atque illi tacent.
Quis ait hoc? aut Quis profitetur? inquam. quasi muti silent:
Neque me rident. Ubi coenamus? inquam. atque illi abnuunt.
Dico unum ridiculum dictum de dictis melioribus,
Quibus solebam menstruales epulas ante adipiscier.

Nemo ridet. scivi extemplo rem de conpacto geri.
Ne canem quidem inritatam voluit quisquam imitarier.
Saltem, si non arriderent, dentes ut restringerent.
Abeo ab illis, postquam video me sic ludificarier.
Pergo ad alios, venio ad alios, deinde ad alios: una res.
Omnes conpacto rem agunt, quasi in velabro olearii.
Nunc redeo inde, quoniam me ibi video ludificarier.
Item alii Parasiti frustra obambulabant in foro.
Nunc barbarica lege certum 'st jus meum omne persequi.
Qui concilium iniere, quo nos victu et vita prohibeant,
His diem dicam, inrogabo multam: ut mihi coenas decem
Meo arbitratu dent, quom cara annona sit. sic egero.
Nunc ibo ad portum hinc. est illic mihi una spes coenatica:
Si ea decolabit, redibo huc ad senem, ad coenam asperam.

SCENA II.

HEGIO.

Quid est suavius, quam bene rem gerere bono publico? sicut ego feci heri,

Quom emi hosce homines. ubi quisque vident, eunt obviam,
Gratulanturque eam rem. ita me miserum restitando,
Retinendoque lassum reddiderunt.
Vix ex gratulando miser jam eminebam.
Tandem abii ad Praetorem: ibi vix requievi: rogo syngraphum:
Datur mihi: illico do Tyndaro: ille abiit demum.
Postquam id actum est, eo
Protinus ad fratrem, mei ubi sunt alii capteivei.
Rogo, Philocratem ex Alide ecquis omnium noverit?
Tandem hic exclamat, eum sibi esse sodalem. dico esse eum
Apud me. hic extemplo orat obsecratque, eum sibi ut liceat
Videre. jussi illico hunc exsolvi. nunc tu sequere me,
Ut, quod me oravisti, inpetres, eum hominem ut convenias.

SCENA III.

TYNDARUS.

NUNC illud est, quom me fuisse, quam esse, nimio mavelim:
Nunc spes, opes, auxiliaque a me segregant, spernuntque se.

Hic ille 'st dies, quom nulla vitae meae salus
sperabilis est:
Neque exsilium exitio 'st; neque adeo spes, quae
mihi hunc aspellat metum:
Nec mendaciis subdolis mihi usquam mantel-
lum 'st meis.
Nec sycophantiis, nec fucis ullum mantellum
obviam 'st.
Neque deprecatio perfidiis meis, nec malefactis
fuga 'st.
Nec confidentiae usquam hospitium 'st, nec di-
verticulum dolis.
Operta quae fuere, aperta sunt: patent praesti-
giae.
Omnis res palam 'st: neque de hac re nego-
tium 'st, quin male
Occidam, oppetamque pestem, heri vicem
meamque.
Perdidit me Aristophontes hic, qui intro venit
modo.
Is me novit: is sodalis Philocrati et cognatus est.
Neque jam Salus servare, si volt, me potest: nec
copia 'st;
Nisi si aliquam corde machinor astutiam.
Quam, malum! quid machiner? quid conmi-
niscar? maxumas
Nugas ineptiasque incipisso. haereo.

SCENA IV.

HEGIO. TYNDARUS. ARISTOPHONTES.

HEGIO.

Quo illum nunc hominem proripuisse foras
se dicam ex aedibus?

TYNDARUS.

Nunc enim vero ego occidi: eunt ad te hostes,
Tyndare. quid loquar?
Quid fabulabor? quid negabo? aut quid fatebor? mihi
Res omnis in incerto sita 'st. quid rebus confidam
meis?
Utinam te Dii prius perderent, quam periisti e
patria tua,
Aristophontes, qui ex parata re inparatam omnem
facis.
Occisa est haec res, nisi reperio atrocem mihi aliquam astutiam.

HEGIO.

Sequere. hem tibi hominem. adi, atque alloquere.

TYNDARUS.

Quis homo 'st me hominum miserior?

ARISTOPHONTES.

Quid istuc est, quod meos te dicam fugitare oculos, Tyndare?
Proque ignoto me aspernari, quasi me numquam
noveris?

Equidem tam sum servos, quam tu: etsi ego domi liber fui,
Tu usque a puero servitutem servivisti in Alide.

HEGIO.

Edepol minime miror, si te fugitat, aut oculos tuos,
Aut si te odit, qui istum appelles Tyndarum pro Philocrate.

TYNDARUS.

Hegio, hic homo rabiosus habitus est in Alide.
Ne tu, quod istic fabuletur, auris inmittas tuas.
Nam istic hastis insectatus est domi matrem et patrem.
Et illic isti, qui sputatur, morbus interdum venit.
Proin tu ab istoc procul recedas.

HEGIO.

Ultro istum a me.

ARISTOPHONTES.

Ain', verbero,
Me rabiosum? atque insectatum esse hastis meum memoras patrem?
Et eum morbum mihi esse, ut qui me opus sit insputarier?

HEGIO.

Ne verere: multos iste morbus homines macerat,
Quibus insputari saluti fuit.

TYNDARUS.

Atque Aliis profuit.

ARISTOPHONTES.

Quid tu autem, etiam huic credis —

HEGIO.

Quid ego credam huic?

ARISTOPHONTES.

Insanum esse me?

TYNDARUS.

Viden' tu hunc, quam inimico voltu intuetur? concedi optumum 'st.
Hegio, fit quod tibi ego dixi: gliscit rabies. cave tibi.

HEGIO.

Credidi esse insanum extemplo, ubi te appellavit Tyndarum.

TYNDARUS.

Quin suum ipse interdum ignorat nomen, neque scit qui siet.

HEGIO.

At etiam te suum sodalem esse ajebat.

TYNDARUS.

Haud vidi magis.
Et quidem Alcmaeo, atque Orestes, et Lycurgus postea
Una opera mihi sunt sodales, qua iste.

ARISTOPHONTES.

At etiam, furcifer,
Male mihi loqui audes? non ego te novi?

HEGIO.

Pol planum id quidem est

Non novisse, qui istunc appelles Tyndarum pro Philocrate.
Quem vides, eum ignoras: illum nominas, quem non vides.

ARISTOPHONTES.

Immo iste eum sese ait, qui non est, esse: et qui vero est, negat.

TYNDARUS.

Tu enim repertus, Philocratem qui superes veriverbio!

ARISTOPHONTES.

Pol, ego ut rem video, tu inventus, vera vanitudine
Qui convincas. sed quaeso, hercle, agedum aspice ad me.

TYNDARUS.

Hem!

ARISTOPHONTES.

Dic modo,
Te negas Tyndarum esse?

TYNDARUS.

Nego, inquam.

ARISTOPHONTES.

Tun' te Philocratem esse ais?

TYNDARUS.

Ego, inquam.

ARISTOPHONTES.

Tune huic credis?

Digitized by Google

HEGIO.

Plus quidem, quam tibi, aut mihi.
Nam ille quidem, quem tu hunc memoras esse, hodie hinc abiit Alidem
Ad patrem hujus.

ARISTOPHONTES.

Quem patrem, qui servos est?

TYNDARUS.

Et tu quidem
Servos et liber fuisti, et ego me confido fore,
Si hujus huc reconciliasso in libertatem filium.

ARISTOPHONTES.

Quid ais, furcifer? tun' te gnatum memoras liberum?

TYNDARUS.

Non equidem me Liberum, sed Philocratem esse ajo.

ARISTOPHONTES.

Quid est?
Ut scelestus, Hegio, nunc is te ludos facit!
Nam is est servos ipse, neque praeter se umquam ei servos fuit.

TYNDARUS.

Quia tute ipse eges in patria, nec tibi, qui vivas, domi 'st,
Omnis inveniri similis tibi vis. non mirum facis.
Est miserorum, ut malevolentes sint atque invideant bonis.

ARISTOPHONTES.

Hegio, vide sis, ne quid tu huic temere insistas credere.
Atque, ut perspicio, profecto jam aliquid pugnae edidit.
Filium tuum quod redimere se ait, id neutiquam mihi placet.

TYNDARUS.

Scio, te id nolle fieri: efficiam tamen ego id, si Dii adjuvant.
Illum restituam huic, hic autem in Alidem me meo patri.
Propterea ad patrem hinc amisi Tyndarum.

ARISTOPHONTES.

Quin tute is es:
Neque praeter te in Alide ullus servos istoc nomine 'st.

TYNDARUS.

Pergin' servom me exprobrare esse, id quod vi hostili obtigit?

ARISTOPHONTES.

Enimvero jam nequeo contineri?

TYNDARUS.

Heus! audin' quid ait? quin fugis?
Jam illic hic nos insectabit lapidibus, nisi illum jubes
Comprehendi.

ARISTOPHONTES.

Crucior.

TYNDARUS.

Ardent oculi: fune opu 'st, Hegio.
Viden' tu illi maculari corpus totum maculis luridis?
Atra bilis agitat hominem.

ARISTOPHONTES.

At pol te, si hic sapiat senex,
Atrà pix agitet apud carnuficem, tuoque capiti inluceat.

TYNDARUS.

Jam deliramenta loquitur: larvae stimulant virum.

HEGIO.

Quid? quid si hunc conprehendi jusserim?

TYNDARUS.

Sapias magis.

ARISTOPHONTES.

Crucior, lapidem non habere me, ut illi mastigiae
Cerebrum excutiam, qui me insanum verbis concinnat suis.

TYNDARUS.

Audin' lapidem quaeritare?

ARISTOPHONTES.

Solus te solum volo,
Hegio.

HEGIO.

Istinc loquere, si quid vis; procul tamen audiam.

Digitized by Google

TYNDARUS.

Namque edepol si adbites propius, os denasabit tibi
Mordicus.

ARISTOPHONTES.

Neque pol me insanum, Hegio, esse creduis,
Neque fuisse umquam, neque esse morbum quem istic autumat.
Verum si quid metuis a me, jube me vinciri: volo,
Dum istic itidem vinciatur.

TYNDARUS.

Immo enimvero, Hegio,
Istic, qui volt, vinciatur.

ARISTOPHONTES.

Tace modo: ego te, Philocrates
False, faciam, ut verus hodie reperiare Tyndarus.
Quid mi abnutas?

TYNDARUS.

Tibi ego abnuto? quid agat, si absis longius?

HEGIO.

Quid ais? quid si adeam hunc insanum?

TYNDARUS.

Nugas: ludificabitur.
Garriet, quo neque pes umquam, neque caput conpareat.
Ornamenta absunt; Ajacem, hunc quom vides, ipsum vides.

HEGIO.

Nihili facio, tamen adibo.

TYNDARUS.

Nunc ego omnino occidi,
Nunc ego inter sacrum saxumque sto; nec, quid faciam, scio.

HEGIO.

Do tibi operam, Aristophontes, si quid est, quod me velis.

ARISTOPHONTES.

Ex me audibis vera, quae nunc falsa opinare, Hegio.
Sed hoc primum me expurgare tibi volo, me insaniam
Neque tenere, neque mi esse ullum morbum, nisi quod servio.
At ita me rex Deorum atque hominum faxit patriae conpotem,
Ut istic Philocrates non magis est, quam aut ego, aut tu.

HEGIO.

Eho! dic mihi,
Quis igitur ille 'st?

ARISTOPHONTES.

Quem dudum dixi a principio tibi.
Hoc si secus reperies, nullam caussam dico, quin mihi
Et parentum et libertatis apud te deliquio siet.

HEGIO.

Quid tu ais?

TYNDARUS.

Me tuum esse servom, et te meum herum.

HEGIO.

Haud istuc rogo.

Fuistin' liber?

TYNDARUS.

Fui.

ARISTOPHONTES.

Enimvero non fuit: nugas agit.

TYNDARUS.

Qui tu scis? an tu fortasse fuisti meae matri obstetrix,
Qui id tam audacter dicere audes?

ARISTOPHONTES.

Puerum te vidi puer.

TYNDARUS.

At ego te video major majorem. hem rursum tibi!
Meam rem non cures, si recte facias. num ego curo tuam?

HEGIO.

Fuitne huic pater Thesaurochrysonicochrysides?

ARISTOPHONTES.

Non fuit. neque ego istuc nomen umquam audivi ante hunc diem.
Philocrati Theodoromedes fuit pater.

TYNDARUS.

Pereo probe.

Digitized by Google

Quin quiescis dierectum cor meum! i, ac suspende te.
Tu sussultas, ego miser vix asto prae formidine.

HEGIO.

Satin' istuc mihi exquisitum 'st fuisse hunc servom in Alide?
Neque esse hunc Philocratem?

ARISTOPHONTES.

Tam satis, quam numquam hoc invenies secus.
Sed, ubi is nunc est?

HEGIO.

Ubi ego minume, atque ipsus se volt maxume.
Tum igitur ego deruncinatus, deartuatus sum miser
Hujus scelesti technis; qui me, ut lubitum 'st, ductavit dolis.
Sed vide sis.

ARISTOPHONTES.

Quin exploratum dico, et provisum hoc tibi.

HEGIO.

Certon'?

ARISTOPHONTES.

Quin nihil, inquam, invenies magis hoc certo certius.
Philocrates jam inde usque amicus fuit mihi à puero puer.

HEGIO.

Sed qua facie est tuus sodalis Philocrates?

ARISTOPHONTES.

Dicam tibi;

Macilento ore, naso acuto, corpore albo, et oculis nigris,

Subrufus aliquantum, crispus, cincinnatus.

HEGIO.

Convenit.

TYNDARUS.

Ut quidem, hercle, in medium ego hodie pessume processerim.

Vae illis virgis miseris, quae hodie in tergo morientur meo.

HEGIO.

Verba mihi data esse video.

TYNDARUS.

Quid cessatis, conpedes,

Currere ad me, meaque amplecti crura, ut vos custodiam?

HEGIO.

Satin' me illi hodie scelesti capti ceperunt dolo?

Illic servom se assimulabat, hic sese autem liberum.

Nucleum amisi, reliquit pigneri putamina.

Ita mihi stolido sursum vorsum os sublevere offuciis.

Hic quidem me numquam inridebit. Colaphe, Cordalio, Corax,

Ite istinc, atque efferte lora.

LORARII.

Num lignatum mittimur?

SCENA V.

HEGIO. TYNDARUS. ARISTOPHONTES.

HEGIO.

Injicite huic actutum manicas mastigiae.

TYNDARUS.

Quid hoc est negoti? quid ego deliqui?

HEGIO.

Rogas?

Sator sartorque scelerum, et messor maxume.

TYNDARUS.

Non occatorem dicere audebas prius?
Nam semper occant prius, quam sarriunt rustici.

HEGIO.

At ut confidenter mihi contra astitit!

TYNDARUS.

Decet innocentem servom atque innoxium
Confidentem esse, suum apud herum potissumum.

HEGIO.

Astringite isti, sultis, vehementer manus.

TYNDARUS.

Tuus sum, tuas quidem vel praecidi jube.
Sed quid negoti 'st, quamobrem succenses mihi?

HEGIO.

Quia me meamque rem, quod in te uno fuit,

Tuis ſcelestis falſidicis fallaciis
Delaceravisti, deartuavistique opes.
Confecisti omnis res ac rationes meas.
Ita mi exemisti Philocratem fallaciis.
Illum esse servom credidi, te liberum.
Ita vosmet ajebatis, itaque nomina
Inter vos permutastis.

TYNDARUS.

Fateor, omnia
Facta esse ita, ut tu dicis, et fallaciis
Abiisse eum abs te, mea opera atque astutia:
An, obsecro hercle te, id nunc succenses mihi?

HEGIO.

At cum cruciatu maxumo id factum 'st tuo.

TYNDARUS.

Dum ne ob malefacta peream, parvi aestumo.
Si ego hic peribo, ast ille, ut dixit, non redit:
At erit mihi hoc factum mortuo memorabile;
Meum herum captum ex servitute, atque hostibus
Reducem fecisse liberum in patriam ad patrem,
Meumque potius me caput periculo
Praeoptavisse, quam is periret, ponere.

HEGIO.

Facito ergo ut Acherunti clueas gloria.

TYNDARUS.

Qui per virtutem perbitat, non interit.

HEGIO.

Quando ego te exemplis excruciavero pessumis,

Atque ob sutelas tuas te morti misero,
Vel te interisse, vel perisse praedicent,
Dum pereas, nihil interduo, dicant vivere.

TYNDARUS.

Pol si istuc faxis, haud sine poena feceris,
Si ille huc redibit, sicut confido affore.

ARISTOPHONTES.

Pro Dii inmortales! nunc ego teneo, nunc scio
Quid sit hoc negoti. meus sodalis Philocrates
In libertate est ad patrem, in patria. bene est:
Nec est quisquam mihi, aeque melius quoi velim.
Sed hoc mihi aegre 'st, me huic dedisse operam
malam,
Qui nunc propter me, meaque verba vinctus est.

HEGIO.

Vetuin' te quidquam mi hodie falsum proloqui?

TYNDARUS.

Vetuisti.

HEGIO.

Cur es ausus mentiri mihi?

TYNDARUS.

Quia vera obessent illi, quoi operam dabam:
Nunc falsa prosunt.

HEGIO.

At tibi oberunt.

TYNDARUS.

Optume 'st.
At herum servavi, quem servatum gaudeo:
Quoi me custodem addiderat herus major meus.

Digitized by Google

Sed malene id arbitrare factum?

H E G I O.

Pessume.

T Y N D A R U S.

At ego ajo recte, qui abs te seorsum sentio.
Nam cogitato, si quis hoc gnato tuo
Tuus servos faxit, qualem haberes gratiam?
Emitteresne, necne, eum servom manu?
Essetne apud te is servos acceptissumus?
Responde.

H E G I O.

Opinor.

T Y N D A R U S.

Cur ergo iratus mihi es?

H E G I O.

Quia illi fuisti, quam mihi, fidelior.

T Y N D A R U S.

Quid? tu una nocte postulavisti et die,
Recens captum hominem, nuperum et novitium,
Te perdocere, ut melius consulerem tibi,
Quam illi, quicum una a puero aetatem exegeram?

H E G I O.

Ergo ab eo petito gratiam istam. ducite,
Ubi ponderosas, crassas capiat conpedes,
Inde ibis porro in latomias lapidarias.
Ibi quom alii octonos lapides effoderint,
Nisi cotidianus sesquiopus confeceris,
Sexcentoplago nomen indetur tibi.

ARISTOPHONTES.

Per Deos atque homines ego te obtestor, Hegio,
Ne tu istunc hominem perduis.

HEGIO.

Curabitur.
Nam noctu nervo vinctus custodibitur,
Interdius sub terra lapides eximet.
Diu ego hunc cruciabo, non uno absolvam die.

ARISTOPHONTES.

Certumne 'st tibi istuc?

HEGIO.

Non moriri certiu 'st.
Abducite istum actutum ad Hippolytum fabrum,
Jubete huic crassas conpedes inpingier:
Inde extra portam ad meum libertum Cordalum,
In lapicidinas facite deductus siet:
Atque hunc ita me velle, dicite, curarier,
Ne qui deterius huic sit, quam quoi pessume 'st.

TYNDARUS.

Cur ego te invito me esse salvom postulem?
Periculum vitae meae stat tuo periculo.
Post mortem in morte nihil est, quod metuam,
mali.
Etsi pervivo usque ad summam aetatem, tamen
Breve spatium 'st perferundi, quae minitas mihi.
Vale atque salve: etsi aliter ut dicam, meres.
Tu, Aristophontes, de me ut meruisti, ita vale,
Nam mihi propter te hoc obtigit.

HEGIO.

Abducite.

Digitized by Google

TYNDARUS.

At unum hoc quaeso, si huc rebitet Philocrates,
Ut mihi ejus facias conveniundi copiam.

HEGIO.

Periistis, nisi hunc jam e conspectu abducitis.

TYNDARUS.

Vis haec quidem hercle 'st, et trahi et trudi
simul.

HEGIO.

Illic est abductus recta in phylacam, ut dignus est.
Ego illis capteivis aliis documentum dabo,
Ne tale quisquam facinus incipere audeat.
Quod absque hoc esset, qui mihi hoc fecit palam,
Usque offrenatum suis me ductarent dolis.
Nunc certum 'st nulli post haec quidquam cre-
dere.
Satis sum semel deceptus. speravi miser
Ex servitute me exemisse filium.
Ea spes elabsa 'st. perdidi unum filium
Puerum quadrimum, quem mihi servos surpuit:
Neque enim servom umquam reperi, neque
filium:
Major potitus hostium 'st. quod hoc est scelus!
Quasi in orbitatem liberos produxerim.
Sequere hac: reducam te ubi fuisti. neminis
Misereri certum 'st, quia mei miseret neminem.

ARISTOPHONTES.

Exauspicavi ex vinclis. nunc intellego
Redauspicandum esse in catenas denuo.

ACTUS IV.

SCENA I.

ERGASILUS.

JUPPITER ſupreme, ſervas me, measque auges opes.
Maxumas opimitates opiparasque offers mihi.
Laudem, lucrum, ludum, jocum, feſtivitatem, ferias,
Pompam, penum, potationes, ſaturitatem, gaudium:
Nec quoiquam homini ſupplicare nunc certum 'ſt mihi:
Nam vel prodeſſe amico poſſum, vel inimicum perdere.
Ita hic me amoenitate amoena amoenus oneravit dies.
Sine ſacris hereditatem ſum aptus effertiſſumam.
Nunc ad ſenem curſum capeſſam hunc Hegionem, quoi boni
Tantum affero, quantum ipſe a Diis optat, atque etiam amplius.
Nunc res certa 'ſt, eodem pacto ut Comici ſervi ſolent,
Conjiciam in collum pallium, primo ex me hanc rem ut audiat.
Speroque me ob hunc nuntium aeternum adepturum cibum.

SCENA II.

HEGIO, ERGASILUS.

HEGIO.

Quanto in pectore hanc rem meo magis voluto,
Tanto mihi aegritudo auctior est in animo.
Ad illum modum sublitum os esse
Hodie mihi? neque id perspicere quivi?
Quod quom scibitur, per urbem inridebor.
Quom extemplo ad forum advenero, omnes loquentur:
Hic ille est senex ductus, quoi verba data sunt.
Sed Ergasilus estne hic, procul quem video?
Conlecto quidem est pallio. quidnam acturu 'st?

ERGASILUS.

Move abs te moram, atque, Ergasile, age hanc rem.
Eminor interminorque, ne quis mi obstiterit obviam:
Nisi qui sat diu vixisse sese homo arbitrabitur.
Nam qui obstiterit, ore sistet.

HEGIO.

Hic homo pugilatum incipit.

ERGASILUS.

Facere certum 'st. proinde ut omnes itinera insistant sua,

Ne quis in hac platea negoti conferat quidquam sui.

Nam meus est ballista pugnus, cubitus catapulta 'st mihi,

Humerus aries. tum genu ad quemque jecero, ad terram dabo.

Dentilegos omnis mortalis faciam, quemque offendero.

HEGIO.

Quae illaec eminatio 'st? nam nequeo mirari satis.

ERGASILUS.

Faciam ut ejus diei locique, meique semper meminerit:

Qui mihi in cursu obstiterit, faxo vitae is extemplo obstiterit suae.

HEGIO.

Quid hic homo tantum incipissit facere cum tantis minis?

ERGASILUS.

Prius edico, ne quis propter culpam capiatur suam.

Continete vos domi, prohibete a vobis vim meam.

HEGIO.

Mira edepol sunt, ni hic in ventrem sumsit confidentiam.

Vae misero illi, cujus cibo iste factu 'st imperiosior.

ERGASILUS.

Tum pistores scrophipasci, qui alunt furfuri sues,

Quarum odore praeterire nemo pistrinum potest:
Eorum si quojusquam scropham in publico conspexero,
Ex ipsis dominis, meis pugnis exculcabo furfures.

HEGIO.

Basilicas edictiones, atque imperiosas habet.
Satur homo est: habet profecto in ventre confidentiam.

ERGASILUS.

Tum piscatores, qui praebent populo pisces foetidos,
Qui advehuntur quadrupedanti crucianti canterio:
Quorum odos subbasilicanos omnis abigit in forum,
Eis ego ora verberabo sirpiculis piscariis:
Ut sciant, alieno naso quam exhibeant molestiam.
Tum lanii autem, qui concinnant liberis orbas oves,
Qui locant caedundos agnos, et duplam agninam danunt,
Qui petroni nomen indunt verveci sectario;
Eum ego si in via petronem publica conspexero,
Et petronem et dominum reddam mortalis miserrumos.

HEGIO.

Eugepae! edictiones aedilitias hic habet quidem:
Mirumque adeo 'st, ni hunc fecere sibi Aetoli agoranomum.

ERGASILUS.

Non ego nunc Parasitus sum, sed regum rex regalior:
Tantus ventri conmeatus meo adest in portu cibus.
Sed ego cesso hunc Hegionem onerare laetitia senem?
Quî homine hominum adaeque nemo vivit fortunatior.

HEGIO.

Quae illaec est laetitia, quam illic laetus largitur mihi?

ERGASILUS.

Heus, ubi estis? ecquis hoc apérit ostium?

HEGIO.

Hic homo
Ad coenam recipit se ad me.

ERGASILUS.

Aperite hasce ambas fores,
Priusquam pultando assulatim foribus exitium affero.

HEGIO.

Perlubet hunc hominem conloqui. Ergasile!

ERGASILUS.

Ergasilum qui vocat?

HEGIO.

Respice.

ERGASILUS.

Fortuna quod tibi nec facit, nec faciet,

Hoc me jubes. sed qui est?

HEGIO.

Respice ad me, Hegio sum.

ERGASILUS.

Oh mihi!

Quantum est homnium optumorum optume, in tempore advenis.

HEGIO.

Nescio quem ad portum nactus es, ubi coenes; eo fastidis.

ERGASILUS.

Cedo manum.

HEGIO.

Manum?

ERGASILUS.

Manum, inquam, cedo tuam actutum.

HEGIO.

Tene.

ERGASILUS.

Gaude.

HEGIO.

Quid ego gaudeam?

ERGASILUS.

Quia ego impero. age, gaude modo.

HEGIO.

Pol, maerores mi antevortunt gaudiis.

ERGASILUS.

Noli irascier;

Jam ego ex corpore exigam omnis maculas maerorum tibi.
Gaude audacter.

HEGIO.

Gaudeo, etsi nil scio, quod gaudeam.

ERGASILUS.

Bene facis. jube —

HEGIO.

Quid jubeam?

ERGASILUS.

Ignem ingentem fieri.

HEGIO.

Ignem ingentem?

ERGASILUS.

Ita dico, magnus ut sit.

HEGIO.

Quid? me, volturie,
Tuan' caussa aedis incensurum censes?

ERGASILUS.

Noli irascier.
Juben' an non jubes astitui aulas? patinas elui?
Laridum atque epulas foveri foculis ferventibus?
Alium pisces praestinatum abire?

HEGIO.

Hic vigilans somniat.

ERGASILUS.

Alium porcinam, atque agninam, et pullos gallinaceos?

HEGIO.

Scis bene eſse, si sit unde.

ERGASILUS.

Pernam atque ophthalmia, Horaeum, scombrum, et trigonum, et cetum, et mollem caseum?

HEGIO.

Nominandi istorum tibi erit magis quam edundi copia Hic apud me, Ergasile.

ERGASILUS.

Mean' me caussa hoc censes dicere?

HEGIO.

Nec nihil hodie, nec multo plus tu hic edes, ne frustra sis.
Proin tu tui quotidiani victi ventrem ad me afferas.

ERGASILUS.

Quin ita faciam, ut te cupias facere sumtum, etsi ego vetem.

HEGIO.

Egone?

ERGASILUS.

Tute.

HEGIO.

Tum tu mi igitur herus es.

ERGASILUS.

Immo bene volens.
Vin' te faciam fortunatum?

HEGIO.

Malim, quàm miserum quidem.

ERGASILUS.

Cedo manum.

HEGIO.

Hem manum.

ERGASILUS.

Dii te omnes adjuvant.

HEGIO.

Nihil sentio.

ERGASILUS.

Non enim es in senticeto, eo non sentis. sed jube
Vasa tibi pura apparari ad rem divinam cito,
Atque agnum afferri proprium, pinguem.

HEGIO.

Cur?

ERGASILUS.

Ut sacrufices.

HEGIO.

Quoi Deorum?

ERGASILUS.

Mihi hercle. nam ego tibi nunc sum summus Juppiter.
Idem ego sum Salus, Fortuna, Lux, Laetitia, Gaudium.
Proinde tu Deum huncce saturitate facias tranquillum tibi.

HEGIO.

Esurire mihi videre.

ERGASILUS.

Mihi quidem esurio, non tibi.

HEGIO.

Tuo arbitratu facile patior.

ERGASILUS.

Credo, consuetus puer.

HEGIO.

Juppiter te Diique perdant.

ERGASILUS.

Te, hercle, mi aequom 'st gratias
Agere ob nuntium: tantum ego nunc porto a portu tibi boni.
Nunc tu mihi places.

HEGIO.

Abi stultus, sero post tempus venis.

ERGASILUS.

Igitur olim si advenissem, magis tu tum istuc diceres.
Nunc hanc laetitiam accipe a me, quam fero. nam filium
Tuum modo in portu Philopolemum vivom, salvom, et sospitem
Vidi in publica celoce, ibidemque illum adulescentulum
Alium una, et tuum Stalagmum servom, qui aufugit domo,
Qui tibi surripuit quadrimum puerum filiolum tuum.

HEGIO.

Abi in malam rem: ludis me.

ERGASILUS.

Ita me amabit sancta Saturitas,
Hegio, itaque suo me semper condecoret cognomine,
Ut ego vidi.

HEGIO.

Meum gnatum?

ERGASILUS.

Tuum gnatum, et Genium meum.

HEGIO.

Et capteivom illum Alidensem?

ERGASILUS.

Μὰ τὸν Ἀπόλλω.

HEGIO.

Et servolum
Meum Stalagmum, meum qui gnatum surripuit?

ERGASILUS.

Νὴ τὰν Κόραν.

HEGIO.

Jam diu?

ERGASILUS.

Νὴ τὰν Πραινέστην.

HEGIO.

Venit?

ERGASILUS.

Νὴ τὰν Σιγνίαν.

HEGIO.

Certon'?

ERGASILUS.

Νὴ τὰν Φρουσινῶνα.

HEGIO.

Vide sis.

ERGASILUS.

Νὴ τὸ Ἀλάτριον.

HEGIO.

Quid tu per barbaricas urbes juras?

ERGASILUS.

Quia enim item asperae
Sunt, ut tuum victum autumabas esse.

HEGIO.

Vae aetati tuae.

ERGASILUS.

Quippe quando mihi nil credis, quod ego dico sedulo.
Sed Stalagmus quojus erat tunc nationis, quom hinc abiit?

HEGIO.

Siculus.

ERGASILUS.

At nunc Siculus non est: Boius est, Boiam terit.
Liberorum quaerundorum caussa, ei, credo, uxor data 'st.

HEGIO.

Dic, bonan' fide tu mihi istaec verba dixisti?

ERGASILUS.

Bona.

HEGIO.

Dii inmortales! iterum gnatus videor, si vera autumas.

ERGASILUS.

An tu dubium habebis, etiam sancte quom jurem tibi?
Postremo, Hegio, si parva jurijurando 'st fides,
Vise ad portum.

HEGIO.

Facere certum 'st. tu intus cura quod opu 'st.
Sume, posce, prome quidvis. te facio cellarium.

ERGASILUS.

Nam, hercle, nisi panticinatus probe ero, fusti pectito.

HEGIO.

Aeternum tibi dapinabo victum, si vera autumas.

ERGASILUS.

Unde id?

HEGIO.

A me meoque gnato.

ERGASILUS.

Sponden' tu istud?

HEGIO.

Spondeo.

ERGASILUS.

At ego tuum tibi advenisse filium respondeo.

HEGIO.

Cura quam optume potes.

ERGASILUS.

Bene ambula, et redambula.

SCENA III.

ERGASILUS.

Illic hinc abiit: mihi rem summam credidit cibariam.
Dii inmortales, jam ut ego collos praetruncabo tergoribus!
Quanta pernis pestis veniet! quanta labes larido!
Quanta sumini absumedo! quanta callo calamitas!
Quanta laniis lassitudo! quanta porcinariis!
Nam si alia memorem, quae ad ventris victum conducunt, mora 'st.
Nunc ibo in praefecturam, ut jus dicam larido,
Et quae pendent indemnatae pernae, eis auxilium ut feram.

SCENA IV.

PUER HEGIONIS.

Diespiter te Diique, Ergasile, perdant et ventrem tuum,

Parasitosque omnis, et qui posthac coenam Parasitis dabit.

Clades calamitasque, intemperies modo in nostram advenit domum.

Quasi lupus esuriens, metui ne in me faceret inpetum.

Nimisque, hercle, ego illum male formidabam: ita frendebat dentibus.

Adveniens deturbavit totum cum carne carnarium.

Arripuit gladium, praetruncavit tribus tergoribus glandia.

Aulas, calicesque omnis confregit, nisi quae modiales erant.

Cocum percontabatur, possentne seriae fervescere.

Cellas refregit omnis intus, reclusitque armarium.

Asservate istunc, sultis, servi. ego ibo, ut conveniam senem.

Dicam, ut sibi penum aliud ornet, siquidem sese uti volet.

Nam hic quidem ut adornat, aut jam nihil est, aut jam nihil erit.

ACTUS V.

SCENA I.

HEGIO. PHILOPOLEMUS. PHILOCRATES.

HEGIO.

Jovi Diisque ago gratias merito magnas,
Quom te reducem tuo patri reddiderunt,
Quomque ex miseriis plurimis me exemerunt,
Quas, dum te carendum hic fuit, sustentabam:
Quomque hunc conspicio in potestate nostra,
Quomque haec reperta est fides firma nobis.
Satis jam dolui ex animo, et cura me satis
Et lacrumis maceravi.

PHILOPOLEMUS.

Oh! satis jam audivi
Tuas aerumnas, ad portum mihi quas memorasti.
Hoc agamus.

PHILOCRATES.

Quid nunc, quoniam tecum servavi fidem,
Tibique hunc reducem in libertatem feci?

HEGIO.

Fecisti, ut tibi,
Philocrates, numquam referre gratiam possim satis,
Proinde ut tu promeritu's de me et filio meo.

PHILOPOLEMUS.

Immo potes,

Pater, et poteris, et ego potero: et Dii eam potestatem dabunt,
Ut beneficium benemerenti nostro merito muneres.
Sicut tu huic potes, pater mi, facere merito maxume.

HEGIO.

Quid opu' st verbis? lingua nulla 'st, qua negem quidquid roges.

PHILOCRATES.

Postulo abs te, ut mihi illum reddas servom, quem hic reliqueram
Pignus pro me, qui mihi melior, quam sibi semper fuit:
Pro benefactis ejus uti ei pretium possim reddere.

HEGIO.

Quod benefecisti, referetur gratia, id quod postulas,
Et id, et aliud, quod me orabis, inpetrabis. atque te
Nolim succensere, quod ego iratus ei feci male.

PHILOCRATES.

Quid fecisti?

HEGIO.

In lapicidinas conpeditum condidi,
Ubi rescivi mihi data esse verba.

PHILOCRATES.

Vae misero mihi!

Propter meum caput labores homini evenisse optumo.

HEGIO.

At ob eam rem mihi libellam pro eo argenti ne duis.
Gratiis a me, ut sit liber, abducito.

PHILOCRATES.

Edepol, Hegio,
Facis benigne. sed quaeso, hominem ut jubeas arcessi.

HEGIO.

Licet.
Ubi estis vos? ite actutum, Tyndarum huc arcessite.
Vos ite intro. interibi ego ex hac statua verberea volo
Erogitare, meo minore quid sit factum filio.
Vos lavate interibi.

PHILOPOLEMUS.

Sequere hac, Philocrates, me intro.

PHILOCRATES.

Sequor.

SCENA II.

HEGIO, STALAGMUS.

HEGIO.

Age tu illuc procede, bone vir, lepidum mancupium meum.

STALAGMUS.

Quid me oportet facere, ubi tu talis vir falsum autumas?
Fui ego bellus, lepidus, bonus vir numquam, neque frugi bonae,
Neque ero umquam: ne tu spem ponas me bonae frugi fore.

HEGIO.

Propemodum ubi loci fortunae tuae sint, facile intellegis.
Si eris verax, tua ex re facies, ex mala meliusculam.
Recta et vera loquere; sed neque vere, neque recte adhuc
Fecisti umquam.

STALAGMUS.

Quod ego fatear, credin' pudeat, quom autumes?

HEGIO.

At ego faciam ut pudeat: nam in ruborem te totum dabo.

STALAGMUS.

Eia! credo ego, inperito plagas minitaris mihi.
Tandem iſta aufer, dicque quid fers, ut feras hinc quod petis.

HEGIO.

Satis facundu's. sed jam fieri dictis conpendium volo.

STALAGMUS.

Ut vis, fiat.

HEGIO.

Bene morigerus fuit puer: nunc non decet.
Hoc agamus. jam animum advorte, ac mihi quae dicam, ediſsere.
Si eris verax, tuis rebus feceris meliuſculas.

STALAGMUS.

Nugae istaec sunt. non me censes scire quid dignus siem?

HEGIO.

At ea subterfugere potis es pauca, si non omnia.

STALAGMUS.

Pauca effugiam scio. nam multa evenient, et merito meo;
Quia et fugi, et tibi surripui filium, et eum vendidi.

HEGIO.

Quoi homini?

STALAGMUS.

Theodoromedi in Alide Polyplusio
Sex minis.

HEGIO.

Pro Dii inmortales! is quidem hujus est pater
Philocratis.

STALAGMUS.

Quin melius novi, quam te, et vidi saepius.

HEGIO.

Serva, Juppiter supreme, et me et meum gnatum mihi.

Philocrates, per tuum te genium obsecro, exi: te volo.

SCENA III.

PHILOCRATES. HEGIO. STALAGMUS.

PHILOCRATES.

Hegio, assum: si quid me vis, impera.

HEGIO.

Hic gnatum meum
Tuo patri ait se vendidisse sex minis in Alide.

PHILOCRATES.

Quamdiu id factum 'st?

STALAGMUS.

Hic annus incipit vicesimus.

PHILOCRATES.

Falsa memorat.

STALAGMUS.

Aut ego, aut tu. nam tibi quadrimulum
Tuus pater peculiarem parvolum puero dedit.

PHILOCRATES.

Quid erat ei nomen? si vera dicis, memora dum mihi.

STALAGMUS.

Paegnium vocitatu 'st: post vos indidistis Tyndaro.

PHILOCRATES.

Cur ego te non novi?

STALAGMUS.

Quia mos est oblivisci hominibus,
Neque novisse, quojus nihili sit faciunda gratia.

PHILOCRATES.

Dic mihi: isne istic fuit, quem vendidisti meo patri,
Qui mihi peculiaris datu 'st?

STALAGMUS.

Istic, hujus filius.

HEGIO.

Vivitne is homo?

STALAGMUS.

Argentum accepi, nil curavi ceterum.

HEGIO.

Quid tu ais?

PHILOCRATES.

Quin istic ipsu 'st Tyndarus tuus filius,
Ut quidem hic argumenta loquitur. nam is mecum a puero puer
Bene pudiceque educatu 'st usque ad adulescentiam.

HEGIO.

Et miser sum, et fortunatus, si vos vera dicitis.
Eo miser sum, quia male illi feci, si gnatus meu 'st.
Eheu! cur ego plus minusve feci, quam aequom fuit!
Quod male feci, crucior. modo, si infectum fieri possiet!

Sed eccum, incedit huc ornatus haud ex suis virtutibus.

SCENA IV.

TYNDARUS, HEGIO, PHILOCRATES, STALAGMUS.

TYNDARUS.

Vidi ego multa saepe picta, quae Acherunti fierent
Cruciamenta: verum enimvero nulla adaeque 'st Acheruns,
Atque ubi ego fui in lapicidinis. illic ibi demum est locus,
Ubi labore lassitudo'st omnis exigunda ex corpore.
Nam ubi illo adveni, quasi patriciis pueris aut monedulae,
Aut anates, aut coturnices dantur, quicum lusitent:
Itidem haec mihi advenienti upupa, qui me delectem, data 'st.
Sed herus eccum ante ostium, et herus alter eccum ex Alide
Rediit.

HEGIO.

Salve, exoptate gnate mi.

TYNDARUS.

Hem! quid, gnate mi?

Digitized by Google

Atat, scio cur te patrem assimules esse, et me filium:

Quia mihi, item ut parentes, lucis das tuendae copiam.

PHILOCRATES.

Salve, Tyndare.

TYNDARUS.

Et tu, quojus caussa hanc aerumnam exigo.

PHILOCRATES.

At nunc liber in divitias, faxo, venies. nam tibi

Pater hic est: hic servos, qui te huic hinc quadrimum surpuit,

Vendidit patri meo te sex minis. is te mihi

Parvolum peculiarem parvolo puero dedit.

Illic indicium fecit. nam hunc ex Alide huc reducimus.

TYNDARUS.

Quid, hujus filium?

PHILOCRATES.

Intus eccum fratrem germanum tuum.

TYNDARUS.

Quid tu ais? adduxtin' illum hujus capteivom filium?

PHILOCRATES.

Quin, inquam, intus hic est.

TYNDARUS.

Fecisti edepol et recte et bene.

PHILOCRATES.

Nunc tibi pater hic est: hic fur est tuus, qui parvom hinc te abstulit.

TYNDARUS.

At ego hunc grandis grandem natu, ob furtum, ad carnuficem dabo.

PHILOCRATES.

Meritu 'st.

TYNDARUS.

Ergo edepol meritam mercedem dabo.
Sed dic oro: pater meus tune es?

HEGIO.

Ego sum, gnate mi.

TYNDARUS.

Nunc demum in memoriam redeo, quom mecum cogito,
Nunc edepol demum in memoriam regredior, audisse me
Quasi per nebulam, Hegionem patrem meum vocarier.

HEGIO.

Ego sum.

PHILOCRATES.

Conpedibus, quaeso, ut tibi sit levior filius,
Atque hic gravior servos.

HEGIO.

Certum 'st principium id praevortier.
Eamus intro, ut arcessatur faber: ut istas conpedes

Tibi adimam, huic dem.

STALAGMUS.

Quoi peculi nihil est, recte feceris.

GREX.

Spectatores, ad pudicos mores facta haec fabula 'st.
Neque in hac subagitationes sunt, neque ulla amatio,
Nec pueri suppositio, nec argenti circumductio:
Neque ubi amans adulescens scortum liberet clam patrem suum.
Hujusmodi paucas Poëtae reperiunt Comoedias,
Ubi boni meliores fiant. nunc vos, si vobis placet,
Et, si placuimus, neque odio fuimus, signum hoc mittite:
Qui pudicitiae esse voltis praemium, plausum date.

M. ACCI PLAUTI
CASINA.

Digitized by Google

DRAMATIS PERSONAE.

PROLOGUS.

CHALINUS, servus.

OLYMPIO, villicus.

CLEOSTRATA, uxor.

PARDALISCA, ancilla.

MURRHINA, mulier.

STALINO, ALCESIMUS, } senes.

COQUUS.

ANCILLAE.

GREX.

ARGUMENTUM
(Ut quibusdam videtur)

PRISCIANI.

Conservam uxorem conservi duo expetunt.
Alium senex allegat, alium filius.
Sors adjuvat senem: verum decipitur dolis.
Ita ei subjicitur pro puella servolus
Nequam, qui dominum mulcat atque villicum.
Adolescens ducit civem Casinam cognitam.

ALIUD ARGUMENTUM

CAMERARII.

Hujus Fabulae argumentum, ut est festivum atque bellum, ita admodum etiam turpe et obscoenum. Atque existimo illa, quae in nostro libro veteri omissa plurima animadverti, relictis spatiolis passim quibusdam, quod non ferrent aures piae, ideo exarata non fuisse, etc. Sed ab hac spurcitia avertamus oculos et mentes nostras, et utilia atque bona, quasi margaritas de stercore, legamus e talibus scriptis: quae satius erat numquam inspici, quam instrui his levitatem et libidinem animorum. INTRODUCITUR *quidam ridiculus amator Senex, et illius Sodalis quasi receptor flagitiosi vicini. Horum facinora deprehenduntur a mulieribus, et varie Senibus illuditur.* Sortitio *etiam inest, ut in Graeca fuisse apparet de nomine, nam* Κληρουμένην *illam appellatam in Prologo dicitur, nimirum de aliqua, qua de sortitio fieret.*

PROLOGUS.

SALVERE jubeo spectatores optumos,
Fidem qui facitis maxumi; et vos Fides.
Si verum dixi, signum clarum date mihi,
Ut vos mihi esse aequos jam inde a principio sciam.
Qui utuntur vino vetere, sapientes puto,
Et qui libenter veteres spectant Fabulas.
Antiqua opera et verba quom vobis placent,
Aequom placere 'st ante veteres Fabulas.
Nam, nunc novae quae prodeunt, Comoediae,
Multo sunt nequiores, quam nummi novi.
Nos postquam populi rumorem intelleximus,
Studiose expetere vos Plautinas Fabulas:
Antiquam ejus edimus Comoediam,
Quam vos probastis, qui estis in senioribus:
Nam juniorum qui sunt, non norunt, scio.
Verum ut cognoscant, dabimus operam sedulo.
Haec quom primum acta 'st; vicit omnis Fabulas.
Ea tempestate flos Poëtarum fuit,
Qui nunc abierunt hinc in communem locum.
Sed absentes tamen prosunt praesentibus.
Vos omnes opere magno esse oratos volo;
Benigne ut operam detis ad nostrum gregem.
Ejicite ex animo curam atque alienum aes:
Ne quis formidet flagitatorem suum.
Ludi sunt. ludus datus est argentariis.
Tranquillum 'st: Alcedonia sunt circum forum.
Ratione utuntur, ludis poscunt neminem;

Secundum ludos reddunt autem nemini.
Aures vacivae si sunt, animum advortite:
Comoediai nomen dare vobis volo.
Clerumenoe vocatur haec Comoedia
Graece, Latine Sortientes. Diphilus
Hanc Graece scribsit, post id rursum denuo
Latine Plautus cum latranti nomine.
Senex hic maritus habitat: eii est filius.
Is una cum patre in illisce habitat aedibus.
Est eii quidam servos, qui in morbo cubat:
Immo hercle vero in lecto, ne quid mentiar.
Is servos, sed abhinc annos factum 'st sedecim,
Quom conspicatus est primo crepusculo
Puellam exponi: adit extemplo ad mulierem,
Quae illam exponebat: orat, ut eam det sibi:
Exorat, aufert, detulit recta domum:
Dat herae suae, orat, ut eam curet, educet.
Hera facit, educavit magna industria,
Quasi si esset ex se nata, non multo secus.
Postquam adolevit ad eam aetatem, uti viris
Placere posset. at eam puellam hic senex
Amat efflictim, et item contra filius.
Sibi nunc uterque contra legiones parat,
Pater filiusque, clam alter alterum.
Pater allegavit villicum, qui posceret
Sibi istam uxorem: is sperat, si eii sit data,
Sibi fore paratas, clam uxorem, excubias foris.
Filius autem armigerum allegavit suum,
Qui sibi eam uxorem poscat. scit, si id inpetret,
Futurum, quod amat, intra praesepis suas.
Uxor senis sensit virum amori operam dare,

Propterea ea una consentit cum filio.
Ille autem postquam sensit filium suum
Eamdem illam amare, et esse inpedimento sibi,
Hinc adulescentem peregre ablegavit pater.
Sciens ejus mater ei dat operam, absenti tamen.
Is, ne exspectetis, hodie in hac Comoedia
In urbem non redibit: Plautus noluit:
Pontem interrupit, qui erat ei in itinere.
Sunt hic, quos credo nunc inter se dicere:
Quaeso, hercle, quid istuc est? serviles nuptiae?
Servine uxorem ducent, aut poscent sibi?
Novom attulerunt, quod fit nusquam gentium.
At ego ajo hoc fieri in Graecia et Carthagini,
Et hic in nostra terra, in Apulia.
Majoreque opera ibi serviles nuptiae,
Quam liberales etiam curari solent.
Id ni fit, mecum pignus, si quis volt, dato
In urnam mulsi, Poenus dum judex siet,
Vel Graecus adeo, vel mea caussa Apulus.
Quid nunc? nihil agitis, sentio: nemo sitit.
Revortor ad illam puellam expositiciam,
Quam servi summa vi sibi uxorem expetunt.
Ea invenietur et pudica et libera,
Ingenua Atheniensis: neque quidquam stupri
Faciet profecto in hac quidem Comoedia.
Mox hercle vero post, transacta Fabula,
Argentum si quis dederit, ut ego suspicor,
Ultro ibit nuptum, non manebit auspices.
Tantum est. valete, bene rem gerite, et vincite
Virtute vera, quod fecistis antidhac.

ACTUS PRIMUS.

OLYMPIO, CHALINUS.

OLYMPIO.

NON mihi licere meam rem me solum, ut volo,
Loqui atque cogitare, sine ted arbitro?
Quid tu, malum, me sequere?

CHALINUS.

Quia certum 'st mihi,
Quasi umbra, quoquo ibis tu, te persequi.
Quin edepol, etiam si in crucem vis pergere,
Sequi decretum 'st. dehinc conjicito ceterum,
Possisne, necne, clam me sutelis tuis
Praeripere Casinam uxorem, proinde ut postulas.

OLYMPIO.

Quid tibi negoti mecum 'st.

CHALINUS.

Quid ais, inpudens?
Quid in urbe reptas, villice, hic magni preti?

OLYMPIO.

Libet.

CHALINUS.

Quin ruri es in praefectura tua?
Quin potius, quod legatum 'st tibi negotium,
Id curas, atque urbanis rebus te abstines?
Quid huc venisti sponsam praereptum meam?

Abi rus, abi dierectus tuam in provinciam.

OLYMPIO.

Chaline, non sum ego oblitus officium meum.
Praefeci, rure recte qui curet tamen.
Ego, huc quod veni in urbem, ubi inpetravero,
Uxorem ut istanc ducam, quam tu deperis,
Bellam et tenellam Casinam, conservam tuam:
Quando ego eam mecum rus uxorem abduxero,
Rure incubabo usque in praefectura mea.

CHALINUS.

Tun' illam ducas? hercle me suspendio,
Quam tu ejus potior fias, satiu 'st mortuum.

OLYMPIO.

Mea praeda est illa: proin' tu te in laqueum induas.

CHALINUS.

Ex sterquilinio effosse, tua illaec praeda sit?

OLYMPIO.

Scies hoc ita esse. vae tibi! quot te modis,
Si vivo, habebo in nuptiis miserum meis!

CHALINUS.

Quid tu mihi facies?

OLYMPIO.

Egone quid faciam tibi?
Primum omnium huic lucebis novae nuptae facem;
Postilla ut semper inprobus nihilque sis.
Post id locorum, quando ad villam veneris,
Dabitur tibi amphora una, et una semita,

Fons unus, unum ahenum, et octo dolia:
Quae nisi erunt semper plena, ego te inplebo flagris.
Ita te aggerunda curvom aqua faciam probe,
Ut postilena possit ex te fieri.
Post autem, ruri nisi tu acervom ederis;
Aut, quasi lumbricus, terram: quod te postules
Gustare quidquam: numquam edepol jejunium
Jejunium 'st aeque, atque ego reddibo te.
Post id, quom lassus fueris et famelicus,
Noctu ut condigne te cubes, curabitur.

CHALINUS.

Quid facies?

OLYMPIO.

Concludere in fenestram firmiter,
Unde auscultare possis, quom ego illanc osculer:
Quom mihi illa dicet, Mi animule, mi Olympio,
Mea vita, mea mellilla, mea festivitas,
Sine tuos ocellos deosculer, voluptas mea,
Sine, amabo, te amari, meus festus dies,
Meus pullus passer, mea columba, mi lepus.
Quom mi haec dicentur dicta, tum tu, furcifer,
Quasi mus, in medio pariete versabere.
Nunc ne tute mihi respondere postules,
Abeo intro: taedet sermonis tui.

CHALINUS.

Te sequor.
Hic quidem, pol, certo nihil ages sine me arbitro.

ACTUS II.

SCENA I.

CLEOSTRATA. PARDALISCA.

CLEOSTRATA.

Obsignate cellas, referte anulum ad me:
Ego huc transeo in proxumum ad meam vicinam.
Vir si quid volet me, facite hinc me arcessatis.

PARDALISCA.

Prandium jusserat senex sibi parari.

CLEOSTRATA.

St, tace, atque abi. neque paro, neque hodie
Coquetur: quando is mihi et filio advorsatur
Suo, animi amorisque caussa sui.
Flagitium illud hominis! ego illum fame, ego illum
Siti, maledictis, malefactis, amatorem
Ulciscar: ego pol illum probe incommodis
Dictis angam: faciam uti, proinde ut est dignus,
Vitam colat; Acheruntis pabulum, flagiti
Praesepe, stabulum nequitiae. nunc hinc
Meas fortunas eo questum ad vicinas.
Sed foris concrepuit. atque ea ipsa, eccam, egreditur
Foras. non pol per tempus iter mihi incepi.

SCENA II.

MURRHINA, CLEOSTRATA.

MURRHINA.

SEQUIMINI comites in proxumum me huc.
Heus vos. ecquis haec, quae loquar, audit? ego
hic ero,
Vir si, aut quispiam quaeret. nam ubi domi sola
sum,
Sopor manus calvitur. jussin' colum
Ferri mihi?

CLEOSTRATA.

Murrhina, salve.

MURRHINA.

Salve
Mecastor. sed quid tu es tristis, amabo?

CLEOSTRATA.

Ita solent omnes quae sunt male nuptae:
Domi et foris aegre quod sit, satis semper est.
Nam ego ibam ad te.

MURRHINA.

Et pol ego istuc ad te. sed quid est
Quod tuo nunc animo aegre est? nam quod tibi
est
Aegre, idem mihi est dividiae.

CLEOSTRATA.

Credo ecastor:

Nam vicinam neminem amo merito magis, quam te;
Nec quacum plura sunt mihi, quae ego velim.

MURRHINA.

Amo te, atque istuc expeto scire quid sit.

CLEOSTRATA.

Vir me habet pessumis despicatam modis,
Nec mihi jus meum obtinendi optio est.

MURRHINA.

Hem! quid est? dic idem hoc: nam pol haud satis meo
Corde accepi querelas tuas, obsecro.

CLEOSTRATA.

Vir me habet pessumis despicatam modis.

MURRHINA.

Mira sunt, vera si praedicas. nam viri
Jus suum ad mulieres obtinere haud queunt.

CLEOSTRATA.

Quin mihi ancillulam ingratiis postulat, quae mea 'st,
Quae meo educata sumtu est, villico suo se dare.
Sed ipsus eam amat.

MURRHINA.

Obsecro tace.

CLEOSTRATA.

Nam hic nunc
Licet dicere. nos sumus.

MURRHINA.

Ita 'st. unde ea tibi 'st?

Nam peculi probam nihil habere addecet
Clam virum: et quae habet partum, ei haud commodi 'st,
Quin viro aut subtrahat, aut stupro invenerit.
Hoc viri censeo esse omne, quidquid tuum 'st.

CLEOSTRATA.

Tu quidem advorsum tuam amicam omnia loqueris.

MURRHINA.

Tace sis, stulta; et mihi ausculta: noli sis tu illi
Advorsari. sine amet, sine quod libet, id faciat
Quando tibi nil domi deliquium 'st.

CLEOSTRATA.

Satin' sana es? nam tu quidem advorsus tuam ista rem
Loquere.

MURRHINA.

Insipiens! semper tu huic verbo vitato
Abs tuo viro.

CLEOSTRATA.

Quoi verbo?

MURRHINA.

I foras, mulier.

CLEOSTRATA.

St!
Tace.

MURRHINA.

Quid est?

CLEOSTRATA.

Hem!

MURRHINA.

Quis est, quem vides?

CLEOSTRATA.

Vir eccum it.

MURRHINA.

Intro abi, appropera age amabo.

CLEOSTRATA.

Inpetras.

Abeo.

MURRHINA.

Mox magis quom otium mihi et tibi erit,
Igitur tecum loquar. nunc vale.

CLEOSTRATA.

Valeas.

SCENA III.

STALINO. CLEOSTRATA.

STALINO.

OMNIBUS rebus ego amorem credo, et nitoribus nitidis antevenire.
Nec potis quidquam conmemorari, quod plus salis, plusque leporis hodie
Habeat. cocos equidem nimis demiror, qui tot utuntur condimentis,
Eos eo condimento uno non utier, omnibus quod praestat.

Nam ubi amor, condimentum inerit, quoivis placiturum credo.

Neque salsum, neque suave esse potest quidquam, ubi amor non admiscetur.

Fel quod amarum 'st, id mel faciet: hominem ex tristi lepidum et lenem.

Hanc ego de me conjecturam domi facio, magis quam ex auditis.

Qui postquam amo Casinam, magis initio munditiis munditiam antideo.

Myropolas omnes solicito, ubicumque est lepidum unguentum, ungor,

Ut illi placeam. et placeo, ut videor. sed uxor me excruciat, quia vivit.

Tristem astare aspicio. blande haec mihi mala res appellanda 'st.

Uxor mea, meaque amoenitas! quid tu agis?

CLEOSTRATA.

Abi, atque abstine manum.

STALINO.

Eia mea Juno! non decet te esse tam tristem tuo Jovi.

Quo nunc abis?

CLEOSTRATA.

Mitte me.

STALINO.

Mane.

CLEOSTRATA.

Non maneo.

STALINO.

At pol ego te sequar.

CLEOSTRATA.

Obsecro, sanu' n' es?

STALINO.

Sanus, quando ted amo.

CLEOSTRATA.

Nolo ames.

STALINO.

Non
Potes inpetrare.

CLEOSTRATA.

Enecas.

STALINO.

Vera dicas velim.

CLEOSTRATA.

Credo ego
Istuc tibi.

STALINO.

Respice, oh, mi lepos!

CLEOSTRATA.

Nempe ita uti tu mihi es.
Unde hic, amabo, unguenta adolent?

STALINO.

Oh, perii! manifesto miser
Teneor. cesso caput pallio detergere? uti te bonus
Mercurius perdat, myropola, qui haec mihi dedisti.

CLEOSTRATA.

Eho tu

Nihili cana culex: vix teneor, quin, quae decent te, dicam.

Senecta aetate unguentatus per vias, ignave, incedis.

STALINO.

Pol ego amico dedi quoidam operam, dum emit
Unguenta.

CLEOSTRATA.

Ut cito conmentatus est!
Ecquid te pudet?

STALINO.

Omnia quae tu vis.

CLEOSTRATA.

Ubi in lustra jacuisti?

STALINO.

Egone in lustra?

CLEOSTRATA.

Scio plus, quam tu me arbitrare.

STALINO.

Quid id est?
Quid tu scis?

CLEOSTRATA.

Te sene omnium senem neminem esse ignaviorem.

Unde is, nihili? ubi fuisti? ubi lustratus? ubi bibisti?

Id est mecastor: vide, palliolum ut rugat.

STALINO.

Dii me et te infelicitent,
Si ego in os meum hodie vini guttam indidi.

CLEOSTRATA.

Immo age, ut lubet,
Bibe, es, disperde rem.

STALINO.

Ohe, jam satis, uxor, est: conprime te: nimium tinnis.
Relinque aliquantum orationis, cras quod mecum litiges.
Sed quid ais? jam domuisti animum, potius ut quod vir velit
Fieri, id facias, quam advorsere contra?

CLEOSTRATA.

Qua de re?

STALINO.

Rogas?
Super ancilla Casina, ut detur nuptum nostro villico,
Servo frugi, atque ubi illi bene sit, ligno, aqua calida, cibo,
Vestimentis, ubique educat pueros, quos pariat, potius
Quam illi servo nequam des armigero, nihili atque inprobo,
Quoi homini hodie peculi nummus non est plumbeus.

CLEOSTRATA.

Mirum, ecaſtor, te ſenecta aetate officium tuum
Non meminiſſe?

STALINO.

Quid jam?

CLEOSTRATA.

Quia, ſi facias recte aut commode,
Me ſinas curare ancillas, quae mea eſt curatio.

STALINO.

Qui, malum, homini ſcutigerulo dare lubet?

CLEOSTRATA.

Quia enim filio
Nos oportet opitulari unico.

STALINO.

At quamquam unicu 'ſt,
Nihilo magis unicu 'ſt ille mihi filius, quam ego
illi pater:
Illum mihi aequiu 'ſt, quam me illi, quae volo
concedere.

CLEOSTRATA.

Tute ecaſtor tibi, homo, malam rem quaeris.

STALINO.

Subolet: ſentio.
Egone?

CLEOSTRATA.

Tu. nam quid friguttis? quid iſtuc tam
cupide cupis?

STALINO.

Ut enim frugi servo detur potius, quam servo inprobo.

CLEOSTRATA.

Quid si ego inpetro, atque exoro a villico, caussa mea
Ut eam illi permittat?

STALINO.

Quid si ego autem ab armigero inpetro,
Eam illi permittat? atque hoc credo inpetrassere.

CLEOSTRATA.

Convenit. vis tuis Chalinum huc evocem verbis foras?
Tu eum orato, ego autem orabo villicum.

STALINO.

Sane volo.

CLEOSTRATA.

Jam hic erit. nunc experiemur, nostrum uter sit blandior.

STALINO.

Hercules Diique istam perdant, quod nunc liceat dicere.
Ego discrucior miser amore: illa autem quasi ob industriam
Mi advorsatur. subolet hoc jam uxori, quod ego machinor:
Propter eam rem magis armigero dat operam de industria.

SCENA IV.

STALINO, CHALINUS.

STALINO.

Qui illum Dii omnes Deaeque perdant.

CHALINUS.

Te uxor ajebat tua
Me vocare.

STALINO.

Ego enim vocari juſsi.

CHALINUS.

Eloquere quid velis.

STALINO.

Primum ego te porrectiore fronte volo mecum loqui.

CHALINUS.

Stultitia est ei te esse tristem, quojus potestas plus potest.

STALINO.

Proh! bonae ſrugi hominem te jam pridem esse arbitror.

CHALINUS.

Intellego.
Quin, si ita arbitrare, emittis me manu?

STALINO.

Quin id volo.

Sed nihil est, me cupere factum, nisi tu factis adjuvas.

CHALINUS.

Quod velis modo id velim me scire.

STALINO.

Ausculta ergo, loquar:
Casinam ego uxorem promisi villico nostro dare.

CHALINUS.

At tua uxor, filiusque promiserunt mihi.

STALINO.

Scio.
Sed utrum nunc tu, coelibem esse te mavis liberum,
An maritum servom aetatem degere et gnatos tuos?
Optio haec tua est: utram harum vis conditionem accipe.

CHALINUS.

Liber si sim, meo periclo vivam, nunc vivo tuo.
De Casina certum 'st concedere homini nato nemini.

STALINO.

Intro abi, atque actutum uxorem huc evoca ante aedis cito,
Et sitellam huc tecum afferto cum aqua, et sortis.

CHALINUS.

Satis placet.

STALINO.

Ego pol istam jam aliquovorsum tragulam decidero.
Nam si sic nihil inpetrare potero, saltem sortiar.
Ibi ego te et suffragatores tuos ulciscar.

CHALINUS.

Attamen
Mi obtinget sors.

STALINO.

Ut quidem pol pereas cruciatu malo.

CHALINUS.

Mi illa nubet; machinare quod lubet, quovis modo.

STALINO.

Abin' hinc ab oculis?

CHALINUS.

Invitus me vides: vivam tamen.

STALINO.

Sumne ego miser homo? satin' omnes res sunt advorsae mihi?
Jam metuo, ne Olympionem mea uxor exoraverit,
Ne Casinam ducat. si id factum 'st, ecce me nullum senem:
Si non inpetravit, etjam specula in sortitu 'st mihi.
Si sors autem decolassit, gladium faciam culcitam,
Eumque incumbam. sed progreditur optume, eccum, Olympio.

Digitized by Google

SCENA V.

OLYMPIO, STALINO.

OLYMPIO.

Una edepol opera in furnum calidum condito,
Atque ibi torreto me pro pane rubido,
Hera, quam istam operam a me inpetres, quod postulas.

STALINO.

Salvos sum, salva spes est, ut verba audio.

OLYMPIO.

Quid tu me vero libertate territas?
Quid si tu nolis, filiusque etiam tuus,
Vobis invitis atque amborum ingratiis
Una libella liber possum fieri.

STALINO.

Quid istuc est? quicum litigas, Olympio?

OLYMPIO.

Cum eadem, qua tu semper.

STALINO.

Cum uxorene mea?

OLYMPIO.

Quam tu mihi uxorem? quasi venator tu quidem es,
Dies atque noctes cum cane aetatem exigis.

STALINO.

Quid agit? quid loquitur tecum?

OLYMPIO.

Orat, obsecrat,
Ne Casinam uxorem ducam.

STALINO.

Quid tu postea?

OLYMPIO.

Negavi enim ipsi me concessurum Jovi,
Si is mecum oraret.

STALINO.

Dii te servassint mihi.

OLYMPIO.

Nunc in fermento tota 'st, ita turget mihi.

STALINO.

Edepol, ego illam mediam diruptam velim.

OLYMPIO.

Credo edepol esse, siquidem tu frugi bonae es.
Verum edepol tua mihi odiosa 'st amatio:
Inimica est tua uxor mihi, inimicus filius,
Inimici familiares.

STALINO.

Quid id refert tua?
Unus tibi hic dum propitius sit Juppiter,
Tu istos minutos cave Deos floccifeceris.

OLYMPIO.

Nugae sunt istae magnae. quasi tu nescias
Repente ut emoriantur humani Joves.
Sed tandem si tu Juppiter sis emortuus,
Quom ad Deos minores redierit regnum tuum,

Quis mihi subveniet tergo, aut capiti, aut cru-
ribus?

STALINO.

Opinione melius res tibi habeat tua,
Si hoc inpetramus, ut ego cum Casina cubem.

OLYMPIO.

Non, hercle, opinor posse, ita uxor acriter
Tua instat, ne mihi detur.

STALINO.

At ego sic agam:
Conjiciam sortis in sitellam, et sortiar
Tibi et Chalino. ita rem natam intellego.
Necessum est vorsis gladiis depugnarier.

OLYMPIO.

Quid si sors aliter, quam voles, evenerit?

STALINO.

Benedice. Diis sum fretu', Deos sperabimus.

OLYMPIO.

Non ego istuc verbum emissim titivillitio.
Nam omnes mortales Diis sunt freti: sed tamen
Vidi ego Diis fretos saepe multos decipi.

STALINO.

Tace parum.

OLYMPIO.

Quid vis?

STALINO.

Eccum, exit foras
Chalinus intus cum sitella et sortibus.
Nunc nos collatis signis depugnabimus.

SCENA VI.

CLEOSTRATA. CHALINUS. STALINO. OLYMPIO.

CLEOSTRATA.

FACE, Chaline, me certiorem, quid meus vir me velit.

CHALINUS.

Ille edepol videre ardentem te extra portam Metiam.

CLEOSTRATA.

Credo ecastor vellet.

CHALINUS.

At pol ego haud credo, sed certo ſcio.

STALINO.

Plus artificum 'st mi quam rebar, hariolum hunc habeo domi.
Quid si propius attollamus signa, eamusque obviam?
Sequere. quid vos agitis?

CHALINUS.

Assunt, quae imperavisti omnia,
Uxor, ſortes, situla, atque egomet.

STALINO.

Te uno adest plusquam ego volo.

CHALINUS.

Tibi quidem edepol ita videtur: stimulus ego nunc sum tibi.

Eo dico, corculum adsudassit jam ex metu.

STALINO.

Mastigia!

CLEOSTRATA.

Tace, Chaline. conprime istum.

OLYMPIO.

Immo istunc, qui didicit dare.

STALINO.

Appone hic sitellam, sortis cedo mihi: animum advortite.

Atque ego censui abs te posse hoc me inpetrare. uxor mea,

Casina ut uxor mihi daretur: et nunc etiam censeo.

CLEOSTRATA.

Tibi daretur illa?

STALINO.

Mihi enim? ah, non id volui dicere:

Dum mihi volui, huic dixi: atque adeo dum mihi cupio, perperam

Jamdudum, hercle, fabulor.

CLEOSTRATA.

Pol tu quidem; atque etiam facis.

STALINO.

Huic, immo hercle mihi. vah! tandem redii vix veram in viam.

CLEOSTRATA.

Per pol saepe peccas.

STALINO.

Ita fit, ubi quid tantopere expetas.
Sed te uterque suo pro jure, ego atque hic oramus.

CLEOSTRATA.

Quid est?

STALINO.

Dicam enim, mea mulsa: de istac Casina huic nostro villico
Gratiam facias.

CLEOSTRATA.

At pol ego neque facio, neque censeo.

STALINO.

Tum igitur ego sortis utrimque jam.

CLEOSTRATA.

Quis vetat?

STALINO.

Optumum atque aequissumum istud esse, jure judico.
Postremo, si illuc quod volumus eveniet, gaudebimus:
Sin secus, patiemur animis aequis. tene sortem tibi.
Vide quid scribtum 'st.

OLYMPIO.

Unum.

CHALINUS.

Iniquom 'st: quia isti priusquam mihi est.

STALINO.

Accipe hanc sis.

CHALINUS.

Cedo, mane: unum venit in mentem modo.
Vide, ne qua illic insit alia sortis sub aqua.

STALINO.

Verbero.
Men' te censes esse? nulla 'st. habe quietum animum modo.

CHALINUS.

Quod bonum atque fortunatum sit mihi, tuum magnum malum.

OLYMPIO.

Tibi quidem edepol credo eveniet; novi pietatem tuam.
Sed mane dum: num ista aut populna sors, aut abiegna 'st tua?

CHALINUS.

Quid tu id curas?

OLYMPIO.

Quia enim metuo, ne in aqua summa natet.

STALINO.

Euge: cave. conjicite sortis. nunc jam, amabo, huc. eccere.
Uxor, aequa.

OLYMPIO.

Nolim uxori credere.

STALINO.

Habe animum bonum.

OLYMPIO.

Credo, hercle, hodie devotabit sortis, si attigerit.

CHALINUS.

Tace.

OLYMPIO.

Taceo; Deos quaeso.

CHALINUS.

Ut quidem tu hodie canem et furcam feras.

OLYMPIO.

Mihi ut sortitio eveniat.

CHALINUS.

Ut quidem, hercle, pedibus pendeas.

OLYMPIO.

At tu ut oculos emungare ex capite per nasum tuos.
Quid times? paratum oportet esse jam laqueum tibi.
Periisti.

STALINO.

Animum advortite, amabo.

OLYMPIO.

Taceo.

STALINO.

Nunc tu, Cleostrata,

Ne a me memores malitiose de hac re factum, aut suspices,
Tibi permitto: tute sorti.

OLYMPIO.

Perdis me.

CHALINUS.

Lucrum facit.

CLEOSTRATA.

Bene facis.

CHALINUS.

Deos quaeso, ut tua sors ex sitella effugerit.

OLYMPIO.

Ain' tu? quia tu es fugitivos, omnis te imitari cupis.
Utinam tua quidem, sicut Herculeis praedicant
Quondam prognatis, ista in sortiendo sors delicuerit.

CHALINUS.

Tu ut liquescas, ipse actutum virgis calefactabere.

STALINO.

Hoc age sis, Olympio.

OLYMPIO.

Si hic literatus me sinat.

STALINO.

Quod bonum atque fortunatum mihi sit.

OLYMPIO.

Ita vero, et mihi.

CHALINUS.

Non.

OLYMPIO.

Immo hercle.

CHALINUS.

Immo mihi hercle.

STALINO.

Hic vincet, tu vives miser.
Praecide os tu illi hodie. age, ecquid fit?

CLEOSTRATA.

Ne objexis manum.

OLYMPIO.

Conpressan' palma an porrecta ferio?

STALINO.

Age, ut vis.

OLYMPIO.

Hem tibi.

CLEOSTRATA.

Quid tibi istunc tactio 'st.

OLYMPIO.

Quia Juppiter jussit meus.

CLEOSTRATA.

Feri malam tu illi rursum.

OLYMPIO.

Perii, pugnis caedor, Juppiter.

STALINO.

Quid tibi tactio hunc fuit?

CHALINUS.

Quia jussit haec Juno mea.

STALINO.

Patiundum 'st, siquidem me vivo mea uxor imperium exhibet.

CLEOSTRATA.

Tam huic loqui licere oportet, quam isti.

OLYMPIO.

Cur omen mihi
Vituperat?

STALINO.

Malo, Chaline, tibi cavendum censeo.

CHALINUS.

Tempori, postquam oppugnatum 'st os.

STALINO.

Age, uxor mea, nunc jam
Sorti. vos advortite animum. praebe tu.

OLYMPIO.

Ubi sim nescio.
Perii! cor lienosum, opinor, habeo, jamdudum salit:
De labore pectus tundit.

CLEOSTRATA.

Teneo sortem.

STALINO.

Efler foras.

CHALINUS.

Jamne mortuus?

OLYMPIO.

Ostende, mea 'st.

CHALINUS.

Mala crux ea 'st quidem.

CLEOSTRATA.

Victus es, Chaline.

STALINO.

Tum nos diu vivere, Olympio,
Gaudeo.

OLYMPIO.

Pietate factum 'st mea, atque majorum meum.

STALINO.

Intro abi, uxor, atque adorna nuptias.

CLEOSTRATA.

Faciam, ut jubes.

STALINO.

Scin' tu ruri esse ad villam longe, quo ducat?

CLEOSTRATA.

Scio.

STALINO.

Intro abi:
Et quamquam hoc tibi 'st aegre, tamen fac accures.

CLEOSTRATA.

Licet.

STALINO.

Eamus nos quoque intro, hortemur ut properent.

OLYMPIO.

Numquid moror?

STALINO.

Nam praesente hoc plura verba non desidero.

SCENA VII.

CHALINUS.

SI nunc me suspendam, meam operam luserim,
Et praeter operam restim sumtifecerim,
Et meis inimicis voluptatem creaverim.
Quid opu 'st, qui sic mortuus? equidem tamen
Sorti sum victus. Casina nubet villico.
Atque id non tam aegre 'st jam vicisse villicum,
Quam id expetivisse opere tam magno senem,
Ne ea mihi daretur, atque ut illi nuberet.
Ut ille trepidabat! ut festinabat miser!
Ut sussultabat, postquam vicit villicus!
Atat, concedam huc: audio aperiri foris
Mihi benevolentis. atque a me prodeunt.
Hic ex insidiis hisce ego insidias dabo.

SCENA VIII.

OLYMPIO. STALINO. CHALINUS.

OLYMPIO.

SINE modo rus veniat, ego remittam ad te virum
Cum furca in urbem, tanquam carbonarium.

STALINO.

Ita fieri oportet.

OLYMPIO.

Factum et curatum dabo.

STALINO.

Volui Chalinum, si domi esset, mittere
Tecum obsonatum, ut etiam in maerore insuper
Inimico nostro miseriam hanc adjungerem.

CHALINUS.

Recessim cedam ad parietem, imitabor nepam.
Captandu'st horum clanculum sermo mihi:
Nam illorum me alter cruciat, alter macerat.
At candidatus cedit hic mastigia:
Stimulorum loculi. protollo mortem mihi.
Certum'st, hunc Acheruntem praemittam prius.

OLYMPIO.

Ut tibi ego inventus sum obsequens! quod maxume
Cupiebas, ejus copiam feci tibi.
Erit hodie tecum, quod amas, clam uxorem.

STALINO.

Tace.
Ita me Dii bene ament, ut ego vix reprimo labra,
Ob istam rem quin te deosculer, voluptas mea.

CHALINUS.

Quid, deosculer? quae res est? voluptas quae tua?

OLYMPIO.

Ecquid amas nunc me?

STALINO.

Immo edepol me, quam te, minus.
Licetne amplecti te?

CHALINUS.

Quid, amplecti?

OLYMPIO.

Licet.

STALINO.

Ut quia te tango, mel mi videor lingere!

CHALINUS.

Effodere hercle hic volt, credo, vesicam villico.

OLYMPIO.

Ultro te, amator, apage te a dorso meo.

CHALINUS.

Hodie hercle, opinor, hice conturbabunt pedes:
Solet hic barbatos sane sectari senex.
Illuc est, illuc, quod hic hunc fecit villicum: et
Idem me pridem, quom ei advorsum veneram,
Facere atriensem voluerat sub janua.

OLYMPIO.

Ut tibi morigerus hodie! ut voluptati fui!

STALINO.

Ut tibi, dum vivam, bene velim plus quam mihi!
Ut ego hodie Casinam deosculabor! ut mihi
Bona multa faciam, clam meam uxorem!

CHALINUS.

Attate,
Nunc pol ego demum in rectam redii semitam.
Hic ipsus Casinam deperit. habeo viros!

STALINO.

Jam
Hercle amplexari, jam osculari gestio.

OLYMPIO.

Sine prius deduci. quid, malum, properas?

STALINO.

Amo.

OLYMPIO.

At non opinor fieri hoc posse hodie.

STALINO.

Potest,
Siquidem cras censes posse te mitti manu.

CHALINUS.

Enimvero huc aures magis sunt adhibendae mihi.
Jam ego uno in saltu lepide apros capiam duos.

STALINO.

Apud hunc sodalem meum atque vicinum mihi
Locus est paratus. ei ego amorem omnem meum
Concredui: is mihi se locum dixit dare.

OLYMPIO.

Quid ejus uxor? ubi erit?

STALINO.

Lepide reperi.
Mea uxor vocabit huc eam ad se in nuptias,
Ut hic sit secum, se adjuvet, secum cubet.
Ego jussi, et dixit se facturam uxor mea.
Illa hic cubabit: vir aberit faxo domo.
Tu rus uxorem duces. id rus hoc erit,
Tantisper dum ego cum Casina faciam nuptias.
Hinc tu ante lucem rus cras duces postea.
Satin' astute?

OLYMPIO.

Docte.

CHALINUS.

Age modo, fabricamini.
Malo, hercle, vostro tam vorsuti vivitis.

STALINO.

Scin' quid nunc facias?

OLYMPIO.

Loquere.

STALINO.

Tene marsupium.
Abi atque obsonia propera: sed lepide volo
Molliculas escas, ut ipsa mollicula 'st.

OLYMPIO.

Licet.

STALINO.

Emito sepiolas, lepadas, lolligiunculas,
Hordeias.

CHALINUS.

Immo triticeias, si sapis.

STALINO.

Soleas.

CHALINUS.

Qui quaeso potius, quam sculponeas,
Quibus batuatur tibi os, senex nequissume?

OLYMPIO.

Vin' lingulacas?

STALINO.

Quid opus est, quando uxor domi 'st?
Ea lingulaca nobis est: nam numquam tacet.

OLYMPIO.

In re praesenti, ex copia piscaria
Consulere, quid emam, oportet.

STALINO.

Aequom oras, abi.
Argento parci nolo: obsonato ampliter.
Nam mihi vicino hoc etiam convento 'st opus,
Ut quod mandavi, curet.

OLYMPIO.

Jamne abeo?

STALINO.

Volo.

CHALINUS.

Tribus non conduci possim libertatibus,
Quin ego illis hodie conparem magnum malum;
Quinque hanc omnem rem meae herae jam faciam palam.
Manifesto teneo in noxa inimicos meos.
Sed si nunc facere volt hera officium suum,
Nostra omnis lis est: pulchre praevortar viros:
Nostro omine it dies: jam victi vicimus.
Ibo intro: ut id, quod alius condivit cocus,
Ego nunc vicissim ut alio pacto condiam,
Quidquid paratum 'st, ut paratum ne siet:
Sietque ei paratum, quod paratum non erat.

ACTUS III.

SCENA I.

STALINO, ALCESIMUS.

STALINO.

Nunc amici, anne inimici sis imago, Alcesime, mihi
Sciam: nunc specimen specitur, nunc certamen cernitur.
Cur autem! exime castigare, id ponito ad conpendium.
Cano capite! aetate aliena! coaddito ad conpendium.
Quoi sit uxor, id quoque illuc ponito ad conpendium.

ALCESIMUS.

Miseriorem ego ex amore, quam te, vidi neminem.

STALINO.

Fac vacent aedes.

ALCESIMUS.

Quin edepol servos, ancillas domo
Certum 'st omnis mittere ad te.

STALINO.

Eho, nimium scite scitus es.

Digitized by Google

Sed facito dum memineris versus quos cantat
Colax: cibo
Cum suo, quiqui facito uti veniant; quasi eant
Sutrium.

ALCESIMUS.

Meminero.

STALINO.

Hem! nunc enim te demum nullum
scitum scitiu 'st.
Cura, ego ad forum modo ibo. jam hic ero.

ALCESIMUS.

Bene ambula.

STALINO.

Fac habeant linguam tuae aedes.

ALCESIMUS.

Quid ita?

STALINO.

Quom veniam, vocent.

ALCESIMUS.

Attate, caedundus tu homo es: nimias delicias
facis.

STALINO.

Quid me amare refert, nisi sim doctus dicax
nimis?
Sed tu cave inquisitioni mihi sis.

ALCESIMUS.

Usque adero domi.

SCENA II.

CLEOSTRATA, ALCESIMUS.

CLEOSTRATA.

Ut properarem arcessere hanc ad me vicinam meam, hoc erat
Ecastor id, quod me vir tanto opere orabat meus:
Liberae aedes ut sibi essent, Casinam quo deduceret.
Nunc adeo nequaquam arcessam, ne qua ignavissumis
Liberi loci potestas sit vetulis vervecibus.
Sed eccum egreditur senati columen, praesidium popli,
Meus vicinus, meo viro qui liberum praebet locum.
Non ecastor vilis emtu 'st modius, qui venit salis.

ALCESIMUS.

Miror huc jam non arcessi in proxumum uxorem meam,
Quae jamdudum, si arcessatur, ornata exspectat domi.
Sed eccam, opinor, arcessit. salve, Cleostrata.

CLEOSTRATA.

Et tu, Alcesime.

Ubi tua uxor?

ALCESIMUS.

Intus illa te, si se arcessas, manet:

Nam tuus vir me oravit, ut eam istuc ad te adjutum mitterem.
Vin' vocem?

CLEOSTRATA.

Sine: nolo, si occupata est.

ALCESIMUS.

Otium est.

CLEOSTRATA.

Nil moror, molesta ei esse nolo: post convenero.

ALCESIMUS.

Non ornatis istic apud vos nuptias?

CLEOSTRATA.

Orno et paro.

ALCESIMUS.

Non ergo opu 'st adjutrice?

CLEOSTRATA.

Satis domi est. ubi nuptiae
Fuerint, tum istam convenibo. nunc vale, atque istam jube.

ALCESIMUS.

Quid ego nunc faciam? flagitium maxumum feci miser,
Propter operam illius hirqui inprobi, edentuli,
Qui hoc mihi contraxit. operam uxoris polliceor foras,
Quasi catillatum. flagitium hominis, qui dixit mihi
Suam uxorem hanc arcessituram esse: ea se eam negat morarier.

Atque edepol mirum, ni subolet jam hoc huic vicinae meae.
Verum autem, altrovorsum quom eam mecum rationem puto,
Si quid ejus esset, esset mecum postulatio.
Ibo intro, ut subducam navim rursum in pulvinarium.

CLEOSTRATA.

Jam hic est lepide ludificatus. miseri ut festinant senes!
Nunc ego illum nihili, decrepitum, meum virum veniat velim,
Ut eum ludificem vicissim, postquam hunc delusi alterum.
Nam ego aliquid contrahere cupio litigi inter eos duos.
Sed eccum incedit. at, quom aspicias tristem, frugi censeas.

SCENA III.

STALINO. CLEOSTRATA.

STALINO.

Stultitia magna 'st, mea quidem sententia,
Hominem amatorem ullum ad forum procedere
In eum diem, qui quod amet in mundo siet,
Sicut ego feci stultus: contrivi diem,
Dum asto advocatus quoidam cognato meo:

Quem, hercle, ego litem adeo perdidisse gaudeo,
Ne me nequidquam sibi hodie advocaverit.
Rogitare oportet prius et percontarier,
Assitne animus ei, necne assit, quem advocet.
Si neget adesse, exanimatum amittat domum.
Sed uxorem ante aedis eccam. hei misero mihi!
Metuo, ne non sit surda, atque haec audiverit.

CLEOSTRATA.

Audivi ecastor cum malo magno tuo.

STALINO.

Accedam propius. quid agis, mea festivitas?

CLEOSTRATA.

Te ecastor praestolabar.

STALINO.

Jamne ornata res est?
Jamne hanc traduxti huc ad nos vicinam tuam,
Quae te adjutaret?

CLEOSTRATA.

Arcessivi, ut jusseras.
Verum hic sodalis tuus, amicus optumus,
Nescio quid se sufflavit uxori suae.
Negavit posse, quando arcesso, mittere.

STALINO.

Vitium tibi istuc maxumum'st, blanda es parum.

CLEOSTRATA.

Non matronarum officium 'st, sed meretricium,
Viris alienis, mi vir, subblandirier.
I tu, atque arcesse illam: ego intus, quod facto 'st opus,

Volo accurare, mi vir.

STALINO.

Propera ergo.

CLEOSTRATA.

Licet.

Jam pol ego huic aliquem in pectus injiciam metum:
Miserrumum hodie ego hunc habebo amasium.

SCENA IV.

ALCESIMUS. STALINO.

ALCESIMUS.

Viso huc, amator si a foro rediit domum,
Qui me atque uxorem ludificatu 'st larua.
Sed eccum ante aedis. ad te, hercle, ibam commodum.

STALINO.

Atque ego, hercle, ad te. quid ais, vir minimi preti?
Quid tibi mandavi? quid tecum oravi?

ALCESIMUS.

Quid est?

STALINO.

Ut bene vacivas aedis fecisti mihi!
Ut traduxisti huc ad nos uxorem tuam!
Satin' propter te pereo ego, atque occasio?

ALCESIMUS.

Quin tu suspendis te? nempe tute dixeras,

Tuam arcessituram esse uxorem meam.

STALINO.

Ergo arcessivisse ait sese; et dixisse te,
Eam non missurum.

ALCESIMUS.

Quin ea ipsa ultro mihi
Negavit ejus operam se morarier.

STALINO.

Quin ea ipsa me allegavit, qui istam arcesserem.

ALCESIMUS.

Quin nihili facio.

STALINO.

Quin me perdis.

ALCESIMUS.

Quin bene est.
Quin etiam diu morabor, quin cupio tibi,
Quin aliquid aegre facere, quin faciam libens.
Numquam tibi hodie QUIN erit plus quam mihi.
Quin, hercle, Dii te perdant postremo quidem.

STALINO.

Quid nunc? missurusne es ad me uxorem tuam?

ALCESIMUS.

Ducas, easque in maxumam malam crucem,
Cumque hac, cumque istac, cumque amica etiam tua.
Abi, et aliud cura. ego jam per hortum jussero
Meam istuc transire uxorem ad uxorem tuam.

STALINO.

Nunc tu mihi amicus es in germanum modum.
Qua ego hunc amorem mihi esse avi dicam datum?
Aut quid ego umquam erga Venerem inique fecerim,
Quoi sic tot amanti mihi obviam eveniant morae?
Atat! quid illuc clamoris, obsecro, in nostra domo 'st?

SCENA V.

PARDALISCA, STALINO.

PARDALISCA.

Nulla sum, nulla sum; tota, tota occidi.
Cor metu mortuum 'st, membra miserae tremunt.
Nescio unde auxili, praesidi, perfugi
Mi, aut opum copiam conparem, aut expetam.
Tanta factis modo mira veris modis
Intu' vidi, novam atque integram audaciam.
Cave tibi, Cleostrata, abscede ab ista, obsecro,
Ne quid in te mali faxit ira percita.
Eripite isti gladium, quae sui est inpos animi.

STALINO.

Nam quid est, quod haec huc timida atque exanimata exsiluit foras?
Pardalisca.

PARDALISCA.

Perii! unde meae usurpant aures sonitum?

STALINO.

Respice modo ad me.

PARDALISCA.

Here mi!

STALINO.

Quid tibi 'st?

Quid timida es?

PARDALISCA.

Perii!

STALINO.

Quid, periſti!

PARDALISCA.

Perii! et tu periſti.

STALINO.

Aperi, quid tibi?

PARDALISCA.

Vae tibi!

STALINO.

Immo iſtuc tibi ſit.

PARDALISCA.

Ne cadam, amabo, tene me.

STALINO.

Quidquid eſt,

Eloquere mihi cito.

PARDALISCA.

Contine pectus, face ventulum, amabo,

Pallio.

STALINO.

Timeo hoc negotium, quid est, nisi haec meraclo
Se uspiam percussit flore Libyco.

PARDALISCA.

Obtine auris, amabo.

STALINO.

I in malam crucem: pectus, auris, caput, teque Dii perduint:
Nam nisi ex te scio, quidquid hoc sit, cito; jam tibi istuc
Cerebrum dispercutiam, excetra tu: ludibrio pessuma adhuc
Quae me habuisti.

PARDALISCA.

Here mi!

STALINO.

Quid vis, mea ancilla?

PARDALISCA.

Nimium saevis.

STALINO.

Numero dicis. sed hoc quidquid est, loquere: in pauca refer.
Quid intus tumulti fuit?

PARDALISCA.

Scibis. audi malum pessumum,
Quod hic modo intus apud nos tua ancilla hoc pacto exordiri

Coepit, quod haud Atticam condecet disciplinam.

STALINO.

Quid est id?

PARDALISCA.

Timor praepedit dicta linguae.

STALINO.

Quid est? possum scire ego istuc
Ex te, quid negoti 'st?

PARDALISCA.

Dicam: tua ancilla, quam tuo
Villico vis dare uxorem, ea intus.

STALINO.

Quid intus? quid est?

PARDALISCA.

Imitatur malarum malam disciplinam, viro suo quae interminatur vitam.

STALINO.

Quid ergo?

PARDALISCA.

Ah!

STALINO.

Quid est?

PARDALISCA.

Interimere ait velle
Vitam. gladium.

STALINO.

Hem!

Digitized by Google

PARDALISCA.

Gladium.

STALINO.

Quid eum gladium?

PARDALISCA.

Habet.

STALINO.

Hei misero mihi!

Cur eum habet?

PARDALISCA.

Insectatur omnis domi per aedis, nec quemquam
Prope ad se sinit adire: ita omnes sub arcis, sub lectis
Latentes metu mussitant.

STALINO.

Occidi atque interii! quid illi
Objectum 'st mali tam repente?

PARDALISCA.

Insanit.

STALINO.

Scelestissumum
Me esse credo.

PARDALISCA.

Immo si scias dicta, quae dixit hodie.

STALINO.

Istuc
Expeto scire. quid dixit?

PARDALISCA.

Audi: per omnis Deos et Deas Dejuravit, occisurum eum hac nocte, quicum cubaret.

STALINO.

Me occidet?

PARDALISCA.

An quidpiam ad te attinet?

STALINO.

Vah!

PARDALISCA.

Quid cum ea negoti Tibi 'st?

STALINO.

Peccavi: illuc dicere villicum volebam.

PARDALISCA.

Sciens De via in semitam degredere.

STALINO.

Numquid mihi minatur?

PARDALISCA.

Tibi infesta soli est plus, quam quoiquam.

STALINO.

Quamobrem?

PARDALISCA.

Quia se des Uxorem Olympioni: neque se tuam, nec se suam,

Neque viri vitam sinet in crastinum protolli. id huc missa sum
Tibi ut dicerem, ab ea ut caveas tibi.

STALINO.

Perii hercle miser!
Neque est, neque fuit me senex quisquam amator adaeque miser.

PARDALISCA.

Ludo ego hunc facete. nam quae facta dixi, omnia huic
Falsa dixi. hera, atque haec dolum ex proxumo hunc protulerunt.
Ego huc missà sum ludere.

STALINO.

Heus Pardalisca!

PARDALISCA.

Quid est?

STALINO.

Est.

PARDALISCA.

Quid?

STALINO.

Est quod volo exquirere a te.

PARDALISCA.

Moram offers mihi.

STALINO.

At tu mihi
Offers maerorem. sed etiamne habet et nunc Casina

Gladium?

PARDALISCA.

Habet, sed duos.

STALINO.

Quid, duos?

PARDALISCA.

Altero te occisurum ait,
Altero villicum hodie.

STALINO.

Occisissumus sum omnium qui vivunt.
Loricam induam mihi, optumum esse opinor. quid uxor
Mea? non adiit atque ademit?

PARDALISCA.

Nemo audet prope accedere.

STALINO.

Exoret.

PARDALISCA.

Orat. negat ponere alio modo ullo profecto,
Ni se sciat villico non datum iri.

STALINO.

Atque ingratiis, quia
Non volt, nubet hodie. nam cur non ego id perpetrem quod coepi,
Ut nubat mihi? illud quidem volebam, non, sed nostro villico.

PARDALISCA.

Saepicule peccas.

STALINO.

Timor praepedit verba. verum,
Obsecro, dic me uxorem orare, ut exoret illam, gladium
Ut ponat, et redire me intro ut liceat.

PARDALISCA.

Nuntiabo.

STALINO.

Et tu orato.

PARDALISCA.

Et ego orabo.

STALINO.

At blande orato, ut soles. sed audin'?
Si effexis hoc, soleas tibi dabo, et anulum in digito
Aureum, et bona plurima.

PARDALISCA.

Operam dabo.

STALINO.

Face ut inpetres.

PARDALISCA.

Eo nunc jam, nisi quidpiam remorare me.

STALINO.

Abi, et cura.

PARDALISCA.

Redit, eccum, tandem obsonatu ejus adjutor. pompam ducit.

SCENA VI.

OLYMPIO, COCUS, STALINO.

OLYMPIO.

VIDE, fur, ut sentis sub signis ducas.

COCUS.

Qui vero sunt sentes?

OLYMPIO.

Quia quod tetigere, illico rapiunt: si eas ereptum, illico scindunt.
Ita quoquo adveniunt, ubi ubi sunt, duplici damno dominos multant.

COCUS.

Eia!

OLYMPIO.

Atat: cesso magnifice, patriceque, amiceque ita hero
Meo ire advorsum.

STALINO.

Bone vir, salve.

OLYMPIO.

Fateor.

STALINO.

Quid fit?

OLYMPIO.

Tu amas:
Ego esurio et sitio.

STALINO.

Lepide excuratus incessisti.

OLYMPIO.

Aha hodie!

STALINO.

Mane vero, quamquam fastidis.

OLYMPIO.

Ei, ei! foetet
Tuus mihi sermo.

STALINO.

Quae res?

OLYMPIO.

Haec res.

STALINO.

Etiamne astas?

OLYMPIO.

Enim vero
Πράγματά μοι παρέχεις.

STALINO.

Dabo μέγα κακὸν, ut ego opinor,
Nisi resistis.

OLYMPIO.

Ὦ ζεῦ! potin' a me abeas, nisi me vis vomere
Hodie?

STALINO.

Mane.

OLYMPIO.

Quid est? quis hic homo est?

STALINO.

Herus sum.

OLYMPIO.

Qui herus?

STALINO.

Quoius tu servos es.

OLYMPIO.

Servos ego?

STALINO.

Atque meus.

OLYMPIO.

Non sum ego liber?

Memento, memento!

STALINO.

Mane, atque asta.

OLYMPIO.

Omitte.

STALINO.

Servos sum tuus.

OLYMPIO.

Optume est.

STALINO.

Obsecro, Olympisce mi, mi pater, mi patrone.

OLYMPIO.

Hem! sapis sane.

STALINO.

Tuus sum equidem.

OLYMPIO.

Quid mihi servo opus est tam nequam?

STALINO.

Quid nunc? quam mox recreas me?

OLYMPIO.

Coena modo si sit cocta.

STALINO.

Intro ergo abeant.

OLYMPIO.

Propere, cito introite, et cito deproperate.

STALINO.

Ego jam intus ero. facite coenam mihi, ut ebria sit.
Coenare lepide nitideque volo. nihil moror barbarico ritu
Sane esse jam. i, sis: ego hic habito nunc quidem. gladium
Ancilla Casinam intus habere ait, qui me atque te invitet.

OLYMPIO.

Scio. sic sine habere. nugas agunt. novi ego illas malas merces.
Quin tu i modo mecum domum.

STALINO.

At pol malum metuo. i tu modo,
Perspicito prius, quid intus agatur.

OLYMPIO.

Tam mihi mea vita, quam tua
Tibi cara est.

STALINO.

Verum modo.

OLYMPIO.

Si tu jubes, inibitur tecum.

ACTUS IV.

SCENA I.

PARDALISCA.

Nec pol ego Nemeae credo, neque ego Olympiae,
Neque usquam ludos tam festivos fieri,
Quam hic intus fiunt ludi ludificabiles
Seni nostro, et nostro Olympioni villico.
Omnes festinant intus totis aedibus:
Senex in culina clamat, hortatur cocos:
Quin agitis hodie? quin datis, si quid datis?
Properate: coenam jam esse coctam oportuit.
Villicus hic autem cum corona, candide
Vestitus, lautus, exornatusque ambulat.
Illae autem in cubiculo armigerum ornant,
Quem dent pro Casina nuptum nostra.
Sed nimium lepide dissimulant
Fore hujus quod futurum 'st. digne autem coqui
Nimis lepide ei rei dant operam, ne coenet senex.
Aulas pervortunt, ignem restinguunt aqua.
Illarum oratu faciunt. illae autem senem
Cupiunt extrudere incoenem ex aedibus,
Ut ipsae solae ventres distendant suos.

Novi ego illas ambas estrices: corbitam cibi
Comesse possunt. sed aperitur ostium.

SCENA II.

STALINO. PARDALISCA.

STALINO.

Si sapitis, uxor, vos tamen coenabitis,
Coena ubi erit cocta. ego ruri coenavero.
Nam novom maritum et novam nuptam volo
Rus prosequi. novi hominum mores maleficos,
Ne quis eam abripiat. facite vostro animo volup.
Sed properate istum atque istam actutum emittere,
Tandem ut veniamus luci: ego cras hic ero.
Cras habuero, uxor, ego tamen convivium.

PARDALISCA.

Fit, quod futurum dixi: incoenatum senem
Foras extrudunt mulieres.

STALINO.

Quid tu hic agis?

PARDALISCA.

Ego eo quo me ipsa misit.

STALINO.

Veron'?

PARDALISCA.

Serio.

STALINO.

Quid hic speculare?

PARDALISCA.

Nihil equidem speculor.

STALINO.

Abi.

Tu hic cunctas: intus alii festinant.

PARDALISCA.

Eo.

STALINO.

Abi hinc, sis, ergo, pessumarum pessuma.
Jamne abiit illaec? dicere hic quidvis licet.
Qui amat, tamen hercle etsi esurit, nullus esurit.
Sed eccum progreditur cum corona et lampade
Meus socius, conpar, conmaritus villicus.

SCENA III.

OLYMPIO, STALINO.

OLYMPIO.

Age tibicen, dum illam educunt huc novam nuptam foras,
Suavi cantu concelebra omnem hanc plateam hymenaeo.
Io hymen hymenaee! io hymen!

STALINO.

Quid agis, mea salus?

OLYMPIO.

Esurio hercle, atque adeo haud sitio.

STALINO.

At ego amo.

OLYMPIO.

At ego, hercle,
Nihil facio tibi, amor, pericli: mihi inanitate
Jamdudum intestina murmurant.

STALINO.

Nam quid illaec nunc
Tamdiu intus remoratur, quasi ob industriam? quanto ego
Plus propero, tanto illa minus.

OLYMPIO.

Quid si etiam occentem hymenaeum?

STALINO.

Censeo, et ego te adjutabo in nuptiis communibus.

OLYMPIO.

Hymen hymenaee! io hymen!

STALINO.

Perii, hercle, ego miser dirupi
Cantando hymenaeum: licet illo morbo, quo dirumpi cupio,
Non est copia.

OLYMPIO.

Edepol ne tu, si esses equus, esses indomabilis.

STALINO.

Quo argumento?

OLYMPIO.

Nimis tenax es.

STALINO.

Num me expertus uspiam?

OLYMPIO.

Dii melius faciant.
Sed crepuit ostium, exitur foras.

STALINO.

Dii hercle me cupiunt servatum. jam oboluit Casina procul.

SCENA IV.

ANCILLAE DUAE, OLYMPIO, STALINO.

ANCILLA.

Sensim super attolle limen pedes, nova nupta: sospes
Iter incipe hoc, ut viro tuo semper sis superstes, atque
Ut potior pollentia sis, vincasque virum, victrixque sies,
Superetque tuum imperium: vir te vestiat, tu virum despolies.
Noctuque et diu ut viro subdola sies, obsecro, memento.

OLYMPIO.

Malo maxumo suo hercle illico, ubi tantulum peccassit.

STALINO.

Tace.

OLYMPIO.

Non taceo.

STALINO.

Quae res?

OLYMPIO.

Mala malae male monstrant.
Perii! istae facient hanc rem mihi ex parata inparatam.
Id quaerunt: volunt, haec ut infecta faciant.

ANCILLA.

Age Olympio.
Quando vis, uxorem accipe hanc a nobis.

OLYMPIO.

Date ergo, daturae
Si umquam estis hodie uxorem.

STALINO.

Abite intro.

ANCILLA.

Amabo, integrae atque
Inperitae huic inpercito.

OLYMPIO.

Futurum 'st. valete.

STALINO.

Ite.

ANCILLA.

Jam valete.

STALINO.

Jamne abscessit?

OLYMPIO.

Uxor domi est, ne time.

STALINO.

Euax!
Nunc pol demum ego sum liber. meum corculum, melliculum,
Verculum.

OLYMPIO.

Heus tu! malo, si sapis, cavebis; mea est haec.

STALINO.

Scio:
Sed meus fructus est prior.

OLYMPIO.

Tene hanc lampadem.

STALINO.

Immo ego illam tenebo.
Venus multipotens, bonam vitam mihi
Dedisti, hujus quom copiam mihi fecisti.
Corpusculum melliculum!

OLYMPIO.

Mea uxorcula!

STALINO.

Quid est?

OLYMPIO.

Institit plantam.

STALINO.

Quasi jocabo.
Nebula haud est mollis, atque hujus est.

OLYMPIO.

Edepol papillam bellulam! hei misero mihi!

STALINO.

Quid est?

OLYMPIO.

Pectus mihi agit nunc cubito.

STALINO.

Quid tu ergo hanc, quaeso, tractas tam?
At mihi, qui belle hanc tracto, non.

OLYMPIO.

Vaha!

STALINO.

Quid negoti est?

OLYMPIO.

Obsecro, ut valentula 'st!
Paene exposivit cubito.

STALINO.

Cubitum ergo ire volt.

OLYMPIO.

Quin imus ergo?

STALINO.

Bella bellatula!

ACTUS V.

SCENA I.

PARDALISCA. MURRHINA.

PARDALISCA.

Acceptae bene et commode eximus intus,
Ludos visere huc in via nuptialis.

MURRHINA.

Numquam ecastor ullo die risi adaeque,
Neque hoc quod reliquom est, plus risuram
opinor.
Lubet, Chalinum, quid agat scire, novom
Nuptum cum novo marito, nec fallaciam
Astutiorem ullus fecit Poëta, atque
Ut haec est fabre facta a nobis. obtunso
Ore nunc pervelim progredire senem:
Quo senex nequior nullus vivit. ne illum
Quidem nequiorem arbitror esse, qui locum
Praebet illi * nunc praesidem * * hic, Pardalisca,
Esto: qui hinc exeat, eum ut ludibrio habeas.

PARDALISCA.

Lubens fecero, et solens.

MURRHINA.

Spectato hinc omnia
Intus, quid intus agant.

PARDALISCA.

* * Pone me, amabo.

MURRHINA.

Et illi audacius licet quae vis libere
Proloqui.

PARDALISCA.

Tace! vostra foris crepuit.

SCENA II.

OLYMPIO, CLEOSTRATA, MURRHINA.

OLYMPIO.

Neque quo fugiam, neque ubi lateam, neque hoc dedecus quomodo celem,
Scio. tantum herus atque ego flagitio superavimus nuptiis nostris.
Ita nunc pudeo, atque ita nunc paveo, atque ita in ridiculum sumus ambo.
Sed ego insipiens nova nunc facio: pudet, quod prius non puditum umquam est.
Operam date, dum mea facta itero: est operae auribus percipere.
Ita ridicula auditu, iteratu, ea sunt quae ego intus turbavi *
Ubi intus hanc novam nuptam deduxi via recta, clavem
Abduxi: sed tamen tenebrae ibi erant tamquam nox * *

Senex abs te decumbem * * * conloco, fulcio, mollio,
Ut prior quam senex nup * *
Tardus esse illico coepi, quoniam * * *
Respecto identidem, ne senex * * * *
Inlecebram stupri principio eam savium posco.
Repulit mihi manum, nec quietum dare sibi savium me sinit.
Enim jam magis jam appropero: magis jam lubet in Casinam inruere.
Cupio illam operam seni surripere: forem obdo, ne senex me opprimat.

MURRHINA.

Agedum tu adi hunc.

CLEOSTRATA.

Obsecro, ubi tua nova nupta est?

OLYMPIO.

Perii hercle ego! manifesta res est.

CLEOSTRATA.

Omnem ordine rem
Fateri ergo aequom 'st. quid intus agitur? quid agit
Casina? satin' morigera est?

OLYMPIO.

Pudet dicere me *

CLEOSTRATA.

Memora ordine, ut occeperas.

OLYMPIO.

Pudet hercle.

CLEOSTRATA.

Age audacter.

Poſtquam decubuiſti, hinc te volo memorare quid eſt factum.

OLYMPIO.

At flagitium eſt.

CLEOSTRATA.

Cavebunt qui audierint, faciam.

OLYMPIO.

* Hoc majus eſt.

CLEOSTRATA.

Perdis: quin tu pergis?

OLYMPIO.

Ubi

*. us ſubtus porro * * *

* * quid?

OLYMPIO.

Babae.

CLEOSTRATA.

Quid?

OLYMPIO.

Papae.

* * eſt.

OLYMPIO.

Oh, erat maxumum.

* * haberet metui: id quaerere occepi.

* * * * * *

Dúm, gladiumne habeat, quaero, arripio capulum.
Sed, quom cogito, non habuit gladium: nam esset frigidus.

CLEOSTRATA.

Eloquere.

OLYMPIO.

At pudet.

CLEOSTRATA.

Num radix fuit?

OLYMPIO.

Non fuit.

CLEOSTRATA.

Num cucumis?

OLYMPIO.

Profecto, hercle, non fuit quidquam olerum:
Nisi, quidquid erat, calamitas profecto attigerat numquam.
Ita, quidquid erat, grande erat.

MURRHINA.

Quid fit denique? edisserta.

OLYMPIO.

Ubi appello, Casina, inquam,
Amabo, mea uxorcula, cur virum tuum sic me spernis?
Nimis tu quidem hercle inmerito
Meo mihi haec facis: quia mihi te expetivi.
Illa haud verbum facit, et sepit veste id, qui estis.

Ubi illum saltum video obseptum, rogo ut altero sinat ire.

Volo, ut obvertam cubitissim: * *

Ullum muttite * * *

Surgo, ut ineam, in * *

Atque illam in * * *

MURRHINA.

Perlepide narrat. * *

OLYMPIO.

Savium * * * *

Ita quasi setis labra mihi conpungit barba.

Continuo in genua astituto pectus mihi pedibus percutit.

Decido de lecto praeceps. subsilit, obtundit os mihi.

Inde foras tacitus, praefiscini, exeo hoc ornatu, quo vides,

Ut senex hoc eodem poculo, quo ego bibi, biberet.

CLEOSTRATA.

Optume est.

Sed ubi est palliolum tuum?

OLYMPIO.

Hic intus reliqui.

CLEOSTRATA.

Quid nunc? satin' lepide adita est vobis manus?

OLYMPIO.

Merito.

C L E O S T R A T A.

St! concrepuerunt fores.

O L Y M P I O.

Num illa me nam sequitur?

S C E N A III.

S T A L I N O. O L Y M P I O.

S T A L I N O.

Maxumo ego ardeo flagitio, nec quid agam meis rebus scio,
Nec meam ut uxorem aspiciam contra oculis: ita disperii.
Omnia palam sunt probra; omnibus modis occidi miser.
Ita manifesto faucibus teneor:
Nec quibus modis purgem scio me meae uxori,
Qui expalliatus sum miser: * *
* * * clandestinae nuptiae * *
* * * * censeo
* * * mihi optumum est.
* * ea dux uxorem meam:
* * * * * riam.
Sed ecquis est qui homo munus velit fungier pro me?
Quid nunc agam nescio, nisi ut inprobos famulos imiter, ac domo fugiam.
Nam salus nulla est scapulis, si domum redeo.

Nugas istuc dicere licet. vapulo hercle ego invitus, tamen
Etsi malum merui. hac dabo protinam, et fugiam.

OLYMPIO.

Heus, Stalino,
Amator!

STALINO.

Occidi! revocor: quasi non audiam, abibo.

SCENA IV.

CHALINUS. STALINO. CLEOSTRATA. MURRHINA. OLYMPIO. ANCILLAE.

CHALINUS.

Ubi tu es, qui colere mores Massilienses postulas?
Nunc tu si vis subicitare me, proba est occasio.
Periisti hercle. age, accede huc, * *
* * * * *

STALINO.

Hac ibo. caninam scaevam spero meliorem fore.

CLEOSTRATA.

Quid agis tu marite, mi vir? unde ornatu hoc advenis?
Quid fecisti scipione, aut quod habuisti pallium?

ANCILLA.

In adulterio dum moechissat Casinam, credo perdidit.

STALINO.

Occidi!

CHALINUS.

Etiamne imus cubitum? Casina sum.

STALINO.

In malam crucem.

CHALINUS.

Non amas me?

CLEOSTRATA.

Quin responde, tuo quid factum est pallio?

STALINO.

Bacchae ergo, hercle, uxor. Bacchae, Bacchae hercle uxor.

ANCILLA.

Nugatur sciens. nam ecastor nunc Bacchae nullae ludunt.

STALINO.

Oblitus fui. sed tamen Bacchae.

CLEOSTRATA.

Quid Bacchae? id fieri non potest.

OLYMPIO.

Times ecastor.

STALINO.

Egone?

OLYMPIO.

Haud mentire hercle. nam palam 'st
Jam, et paro eloqui quaecumque vidi cetera.

STALINO.

Non taces?

OLYMPIO.

Non hercle vero taceo. nam tu maxumo
Me obsecravisti opere, Casinam ut poscerem uxorem mihi.

STALINO.

Tui amoris caussa ego istuc feci.

CLEOSTRATA.

Immo hercle illius.
Te quidem oppressisset.

STALINO.

Feci ego istaec dicta quae vos dicitis?

CLEOSTRATA.

Rogitas etiam?

STALINO.

Siquidem hercle feci, feci nequiter.

CLEOSTRATA.

Redi modo huc intro: monebo, siquidem meministi minus.

STALINO.

Hercle, opinor, potius vobis credam, quod vos dicitis.
Sed, uxor, da viro hanc veniam. Murrhina, ora Cleostratam:
Si umquam posthac aut amasso Casinam, aut occepso modo,

Nulla caussa 'st, quin pendentem me, uxor, virgis verberes.

MURRHINA.

Censeo, ecastor, veniam hanc dandam.

CLEOSTRATA.

Faciam ut jubes.
Propter eam rem hanc tibi nunc veniam minus gravate prospero;
Hanc ex longa longiorem ne faciamus fabulam.

STALINO.

Non irata es?

CLEOSTRATA.

Non sum irata.

STALINO.

Tuae fidei credo?

CLEOSTRATA.

Meae.

STALINO.

Lepidiorem uxorem nemo quisquam, quam ego habeo.

CHALINUS.

Hanc habe.

CLEOSTRATA.

Age tu, redde huic scipionem et pallium.

CHALINUS.

Tene.

STALINO.

Libet.

CHALINUS.

Mihi quidem, edepol, insignite facta est magna injuria.
Duobus nupsi. neuter fecit, quod novae nuptae solet.

GREX.

Spectatores, quod futurum 'st intus, hic memorabimus.
Haec Casina hujus reperietur filia esse e proxumo,
Eaque nubet Euthynico nostro herili filio.
Nunc vos aequom 'st, manibus meritis meritam mercedem dare.
Qui faxit, clam uxorem ducat scortum semper, quod volet.
Verum qui non manibus clare, quantum poterit, plauserit,
Ei pro scorto supponetur hircus unctus nautea.

M. ACCI PLAUTI
CISTELLARIA.

DRAMATIS PERSONAE.

SILENIUM, } meretrices.
GYMNASIUM, }

LENA.

AUXILIUM, prologus.

MELAENIS, lena.

ALCESIMARCHUS, adolescens.

LAMPADIO, servus.

PHANOSTRATA, uxor.

HALISCA, ancilla.

DEMIPHO, senex.

CATERVA.

ARGUMENTUM

(Ut quibusdam videtur)

PRISCIANI.

Comprimit adolescens Lemnius Sicyoniam.
Is redit in patriam, et gnatam generat nuptiis.
Sicyonia aeque parit puellam. hanc servolus
Tollit, atque exponit, et ex insidiis aucupat.
Eam sublatam meretrix alii detulit.
Lemno post rediens ducit, quam compresserat,
Lemnique natam despondit adolescentulo
Amore capto illius projecticiae.
Requirens servos reperit, quam projecerat.
Itaque lege, et rite civem cognitam
Alcesimarchus, ut erat nactus, possidet.

ALIUD ARGUMENTUM

CAMERARII.

Nomen habet fabula a cistella, quam amittit in hac ancilla, et reperit mulier, mater ejus puellae, cujus in illa crepundia inerant. Ita agnoscitur amica adolescentis, et illi nubit. Argumentum est simplex et admodum tenue. Insertus est motus insani amoris.

Digitized by Google

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

SILENIUM. GYMNASIUM. LENA.

SILENIUM.

Cum ego antidhac te amavi, et mihi amicam
esse crevi,
Mea Gymnasium, et matrem tuam: tum id mihi
hodie
Aperuistis, tu atque haec. soror si mea esses,
Qui magis potueris mihi honorem ire habitum,
Nescio; nisi, ut meus est animus, fieri
Non posse arbitror: ita omnibus relictis rebus
Mihi frequentem operam dedistis. eo ego vos
Amo, et eo a me magnam inistis gratiam.

GYMNASIUM.

Pol istoc quidem nos pretio facile est
Frequentare tibi, utilesque habere:
Ita in prandio nos lepide atque nitide
Accepisti apud te, ut semper meminerimus.

SILENIUM.

Lubentique edepol animo factum, et fiet a me,
Quae vos arbitrabor velle, ea ut expetessam.

LENA.

Quod ille dixit, qui secundo vento vectus est,
Tranquillo mari, ventum gaudeo ecastor ad te:
Ita hodie hic acceptae sumus suavibus modis;

Nec, nisi disciplina, apud te fuit quidquam
Ibi, quin mihi placeret.

SILENIUM.

Quid ita, amabo?

LENA.

Raro nimium dabat quod biberem: atque id merum
Infuscabat.

GYMNASIUM.

Amabo, hiccine istud decet?

LENA.

Jusque fasque est: nemo alienus hic est.

SILENIUM.

Merito
Vostro amo vos, quia me colitis et magnificitis.

LENA.

Decet pol, mea Silenium, hunc esse ordinem,
Benevolentes inter se, beneque amicitia utier:
Ubi istas videas summo genere natas,
Summates matronas, ut amicitiam colunt,
Atque ut eam junctam bene habent inter se.
Si idem istud nos faciamus, si idem imitemur,
Ita tamen vix vivimus cum invidia summa.
Suarum opum nos volunt esse indigentes.
Nostra copia nihilo volunt nos potesse,
Suique omnium rerum nos indigere,
Ut sibi simus supplices. eas si adeas,
Abitum quam aditum malis. ita nostro ordini
Palam blandiuntur: clam, si occasio usquam est,

Aquam frigidam subdole suffundunt.
Viris cum suis praedicant nos solere:
Suas pellices esse ajunt: eunt depressum:
Quia nos libertinae sumus, et ego et tua mater ambae
Meretrices fuimus: illa te, ego hanc mihi educavi
Ex patribus conmenticiis. neque ego hanc superbiae caussa
Repuli ad meretricium quaestum, nisi ut ne esurirem.

SILENIUM.

At satius fuerat eam viro dare nuptum potius.

LENA.

Heia!
Haec quidem ecastor cotidie viro nubit, nupsitque hodie,
Nubet mox noctu. numquam ego hanc viduam cubare sivi.
Nam si haec non nubat, lugubre fame familia pereat.

GYMNASIUM.

Necesse est, quo tu me modo voles esse, ita esse, mater.

LENA.

Ecastor haud me poenitet, si, ut dicis, ita futura es.
Nam si quidem ita eris, ut volo, numquam Hecala fies:
Semperque istam, quam nunc habes, aetatulam obtinebis,

Multisque damno, et mihi lucro sine meo saepe eris sumtu.

GYMNASIUM.

Dii faxint.

LENA.

Sine opera tua nihil Dii horunc facere possunt.

GYMNASIUM.

Equidem, hercle, addam operam sedulo. sed quid tu inter istaec verba,
Meus oculus, mea Silenium? quid cedo, te obsecro, tam abhorret
Hilaritudo? numquam ego vidi ted esse tristiorem:
Neque munda adaeque es, ut soles. hoc sis vide: ut petivit
Suspirium alte! et pallida es. eloquere utrumque nobis,
Et quid tibi est, et quid velis nostram operam, ut nos sciamus.
Noli, obsecro, lacrumis tuis mihi exercitum imperare,
Mea.

SILENIUM.

Excrucior, mea Gymnasium, male mihi est, male maceror,
Doleo ab animo, doleo ab oculis, doleo ab aegritudine.
Quid dicam? nisi stultitia mea me in maerorem rapi.

GYMNASIUM.

Indidem, unde oritur, facito ut facias stultitiam sepelibilem.

SILENIUM.

Quid faciam?

GYMNASIUM.

In latebras abscondas pectore penitissumo. Tuam stultitiam sola facito ut scias sine aliis arbitris.

SILENIUM.

At mihi Cordolium 'st.

GYMNASIUM.

Quid id? unde est tibi cordolium, conmemora obsecro? Quod neque ego habeo, neque quisquam alia mulier, ut perhibent viri.

SILENIUM.

Si quid est quod doleat, dolet: si autem non est, tamen hoc hic dolet.

GYMNASIUM.

Amat haec mulier.

SILENIUM.

Eho! an amare occipere, amarum est obsecro?

GYMNASIUM.

Namque ecastor amor et melle et felle est foecundissumus:

Gustu dat dulce, amarum ad satietatem usque oggerit.

SILENIUM.

Ad istam faciem est morbus, qui me; mea Gymnasium, macerat.

GYMNASIUM.

Perfidiosu 'st amor.

SILENIUM.

Ergo in me peculatum facit.

GYMNASIUM.

Bono animo es, erit isti morbo melius.

SILENIUM.

Confidam fore,
Si medicus veniat, qui huic morbo facere medicinam potest.

GYMNASIUM.

Veniet.

SILENIUM.

Spissum istud amanti est verbum, Veniet, nisi venit.
Sed ego mea culpa et stultitia pejus misera maceror:
Quia ego illum unum mihi exoptavi, quicum aetatem degerem.

GYMNASIUM.

Matronae magis conducibile est istuc, mea Silenium,
Unum amare, et cum eo aetatem exigere quoi nupta 'st semel.

Digitized by Google

Verum enim meretrix fortunati est oppidi simil-
luma,
Non potest suam rem obtinere sola sine multis
viris.

SILENIUM.

Hoc volo agatis: qua arcessitae caussa ad me estis,
eloquar.
Nam mea mater, quia ego nolo me meretricem
dicier,
Obsecuta est, de ea re gessit morem morigerae
mihi,
Ut me, quem ego amarem graviter, sineret cum
eo vivere.

LENA.

Stulte ecastor fecit: sed tu enumquam cum qui-
quam viro
Consuevisti?

SILENIUM.

Nisi quidem cum Alcesimarcho, nemine:
Neque pudicitiam meam mihi alius quisquam in-
minuit.

LENA.

Obsecro,
Quo is homo insinuavit pacto se ad te?

SILENIUM.

Per Dionysia
Mater pompam me spectatum duxit. dum redeo
domum,
Conspicillo consecutu'st clanculum me usque ad
foris.

Inde in amicitiam insinuavit cum matre et mecum simul,
Blanditiis, muneribus, donis.

GYMNASIUM.

Mihi istum hominem vellem dari,
Ut ego illum vorsarem!

SILENIUM.

Quid opu 'st verbis? consuetudine
Coepi amare contra ego illum, et ille me.

LENA.

O mea Silenium!

SILENIUM.

Quid est?

LENA.

Assimulare amare oportet. nam si ames extempulo,
Melius illi multo, quem ames, consulas, quam rei tuae.

SILENIUM.

At ille conceptis juravit verbis apud matrem meam,
Me uxorem ducturum esse: ei nunc alia ducenda 'st domum,
Sua cognata Lemniensis, quae habitat hic in proxumo.
Nam eum pater ejus subegit. nunc mea mater irata est mihi,
Quia non redierim domum ad se, postquam eam rem resciverim,

Eum uxorem ducturum esse aliam.

LENA.

Nihil amori injurium 'st.

SILENIUM.

Nunc te, amabo, ut hanc hoc triduum solum sinas
Esse hic, et servare apud me. nam ad matrem arcessita sum.

LENA.

Quamquam mihi istud erit molestum triduum, et damnum dabis,
Faciam.

SILENIUM.

Facis benigne et amice. sed tu, Gymnasium mea,
Si me absente Alcesimarchus veniet, nolito acriter
Eum inclamare. utut erga me est meritus, mihi cordi est tamen.
Sed, amabo, tranquille: ne quid, quod illi doleat, dixeris.
Accipias clavis, si quid tibi opus erit promtu, promito.
Ego volo ire.

GYMNASIUM.

Ut mi excivisti lacrumas!

SILENIUM.

Gymnasium mea,
Bene vale.

GYMNASIUM.

Cura te, amabo. siccine inmunda, obsecro,
Ibis?

SILENIUM.

Inmundas fortunas aequom 'st squalorem sequi.

GYMNASIUM.

Amiculum hoc sustolle saltem.

SILENIUM.

Sine trahi, quom egomet trahor.

GYMNASIUM.

Quando ita tibi lubet, vale atque salve.

SILENIUM.

Si possim, velim.

GYMNASIUM.

Numquid me vis, mater, intro quin eam? ecastor mihi
Visa amare.

LENA.

Istoc auris graviter obtundo tuas,
Ne quem ames. abi intro.

GYMNASIUM.

Numquid me vis?

LENA.

Ut valeas.

GYMNASIUM.

Vale.

SCENA II.

LENA.

IDEM mihi, magnae quod parti est vitium mulierum,
Quae hunc quaestum facimus: quae ubi saburratae sumus,
Largiloquae extemplo sumus: plus loquimur, quam sat est.
Nam illanc ego olim, quae hinc flens abiit, parvolam
Puellam projectam ex angiportu sustuli.
Adulescens quidam hic est apprime nobilis,
(Quin ego nunc, quia sum onusta mea ex sententia,
Quiaque adeo me conplevi flore Liberi,
Magis libera uti lingua conlibitum est mihi:
Tacere nequeo misera, quod tacito usus est)
Sicyone summo genere ei vivit pater:
Is amore misere hanc deperit mulierculam,
Quae hinc modo flens abiit. contra amore haec perdita 'st.
Eam meae ego amicae dono huic meretrici dedi;
Quod saepe mecum mentionem fecerit,
Puerum aut puellam alicunde ut reperirem sibi,
Recens natum eapse quod sibi supponeret.
Ubi mihi potestas primum evenit, illico
Feci ejus eii, quod me oravit, copiam.
Postquam puellam eam a me accepit, illico

Eamdem puellam peperit, quam a me acceperat,
Sine obstetricis opera, et sine doloribus,
Item ut aliae pariunt, quae bonum quaerunt sibi.
Nam amatorem ajebat esse peregrinum sibi.
Suppositionem ejus rei facere gratia.
Id duae nos solae scimus: ego quae illi dedi,
Et illa, quae a me accepit: praeter vos quidem,
Haec sic res gesta est. si quis usus venerit,
Meminisse ego hanc rem vos volo. ego abeo domum.

SCENA III.

AUXILIUM.

UTRUMQUE haec, et multiloqua et multibiba est anus.
Satine vix reliquit Deo, quod loqueretur, loci?
Ita properavit de puellae proloqui
Suppositione. quod si tacuisset, tamen
Ego eram dicturus Deus, qui poteram planius:
Nam mi est Auxilio nomen. nunc operam date,
Ut ego argumentum hoc vobis plane perputem.
Fuere Sicyoni jamdiu Dionysia.
Mercator venit huc ad ludos Lemnius,
Isque hic conpressit virginem adulescentulus,
Vi vinulentus, multa nocte, in via.
Is ubi malam rem scit se meruisse, illico
Pedibus perfugium peperit, in Lemnum aufugit,
Ubi habitabat tum. illa, quam conpresserat,

Decumo post mense exacto hic peperit filiam.
Quoniam reum ejus facti nescit qui siet,
Paternum servom sui participat consili,
Dat eam puellam ei servo exponendam ad necem.
Is eam projecit. haec puellam sustulit.
Ille clam observavit servos,
Quo aut quas in aedis haec puellam deferat.
Ut eampse vos audistis confiterier,
Dat eam puellam meretrici Melaenidi,
Eaque educavit eam sibi pro filia
Bene ac pudice. tum illic autem Lemnius
Propinquam uxorem duxit, cognatam suam.
Ea diem suum obiit, facta morigera est viro.
Postquam ille uxori justa fecit, illico
Huc conmigravit; duxit uxorem hic sibi
Eamdem, quam olim virginem hic conpresserat,
Et eam cognoscit esse, quam conpresserat:
Illa illi dicit, ejus se ex injuria
Peperisse gnatam, atque eam se servo illico
Dedisse exponendam. ille extemplo servolum
Jubet illum eumdem persequi, si qua queat
Reperire, quae sustulerit. ei rei nunc suam
Operam usque assiduo servos dat, si possiet
Meretricem illam invenire, quam olim tollere,
Quom ipse exponebat, ex insidiis viderat.
Nunc, quod reliquom restat, volo persolvere:
Ut expungatur nomen, ne quid debeam.
Adulescens hic est Sicyoni: ei vivit pater.
Is amore projecticiam illam deperit,

Quae dudum flens hinc abiit ad matrem suam:
Et illa hunc contra, qui est amor suavissumus.
Ut sunt humana, nihil est perpetuom datum.
Pater adulescenti dare volt uxorem. hoc ubi
Mater rescivit, jussit arcessi ad se eam domum.
Haec res sic gesta est. bene valete, et vincite
Virtute vera, quod fecistis antidhac.
Servate vostros socios, veteres et novos:
Augete auxilia vostris justis legibus,
Perdite perduelles, parite laudem et lauream,
Ut vobis victi Poeni poenas sufferant.

ACTUS II.

SCENA I.

ALCESIMARCHUS, MELAENIS.

ALCESIMARCHUS.

Credo ego amorem primum apud homines carnificinam conmentum.
Hanc ego de me conjecturam domi facio, ne foris quaeram,
Qui omnis homines supero atque antideo cruciabilitatibus animi.
Jactor, crucior, agitor, stimulor, versor in amoris rota miser.
Exanimor, feror, differor, distrahor, diripior: ita nubilam mentem

Animi habeo. ubi sum, ibi non sum: ubi non sum, ibi est animus.
Ita mihi omnia ingenia sunt: quod lubet, non lubet jam id continuo.
Ita me amor lassum animi ludificat, fugat, agit, appetit,
Raptat, retinet, lactat, largitur: quod dat, non dat: deludit:
Modo quod suasit, dissuadet: quod dissuasit, id ostentat.
Maritumis moribus mecum experitur: ita meum frangit amantem
Animum: neque, nisi quia miser non eo pessum, mihi ulla abest
Perdito pernicies. ita pater apud villam detinuit me hos dies sex
Ruri continuos: neque licitum interea est meam amicam visere.
Estne hoc miserum memoratu!

MELAENIS.

Eo facetu's, quia tibi alia est sponsa locuples Lemnia?
Habeas. neque nos factione tanta, quanta tu, sumus;
Neque opes nostrae tam sunt validae, quam tuae: verumtamen
Haud metuo, ne jusjurandum nostrum quisquam culpitet:
Tu jam, si quid tibi dolebit, scies, qua doleat gratia.

ALCESIMARCHUS.

Dii me perdant!

MELAENIS.

Quodcumque optes, velim tibi contingere.

ALCESIMARCHUS.

Si illam uxorem duxero umquam, mihi quam despondit pater.

MELAENIS.

Et me, si umquam tibi uxorem filiam dedero meam.

ALCESIMARCHUS.

Perjurare me patiere?

MELAENIS.

Atque aliquanto facilius,
Quam me meamque rem perire et ludificari filiam.
Abi quaere, ubi tuo jurando juri satis sit subsidi:
Hic apud nos, Alcesimarche, confregisti tesseram.

ALCESIMARCHUS.

Face semel periculum.

MELAENIS.

Saepe feci, quod factum queror.

ALCESIMARCHUS.

Redde mihi illam.

MELAENIS.

Inter novam rem verbum usurpabo vetus:

Quod dedi, datum non vellem: quod reliquom 'st, non dabo.

ALCESIMARCHUS.

Non remissura es mihi illam?

MELAENIS.

Pro me responsa tibi.

ALCESIMARCHUS.

Non remittes?

MELAENIS.

Scis jamdudum omnem meam sententiam.

ALCESIMARCHUS.

Satin' istuc tibi in corde certum 'st?

MELAENIS.

Quin ego commentor quidem:
Non edepol istaec tua dicta nunc in auris recipio.

ALCESIMARCHUS.

Non? hem! quid agam?

MELAENIS.

Igitur animum advorte, ut, quid agas, scias.

ALCESIMARCHUS.

At ita me Dii Deaeque, superi atque inferi, et medioxumi,
Itaque me Juno regina et Jovis supremi filia,
Itaque me Saturnus patruus ejus.

MELAENIS.

Ecastor pater.

ALCESIMARCHUS.

Itaque me Ops opulenta illius avia!

MELAENIS.

Immo mater quidem.

ALCESIMARCHUS.

Juno filia et Saturnus patruus, et summus Juppiter:
Tu me delenis: propter te haec pecco.

MELAENIS.

Perge dicere.

ALCESIMARCHUS.

Anne ut etiam quid consultura sis siam?

MELAENIS.

Perge eloqui,
Non remittam; definitum 'st.

ALCESIMARCHUS.

Enimvero, ita me Juppiter,
Itaque me Juno et Saturnus; ita, — quid dicam, nescio.
Jam scio: immo, mulier, audi, meam ut scias sententiam:
Dii me omnes magni minutique et patellarii
Faxint, ne ego dem vivos savium Silenio,
Nisi ego teque tuamque filiam, meque hodie obtruncavero.
Postea autem cum primo luci cras nisi ambo occidero:
Et equidem, hercle, nisi pedatu tertio omnis efflixero,
Nisi tu illam remittis ad me. dixi quae volui. vale.

Digitized by Google

MELAENIS.

Abiit intro iratus. quid ego nunc agam? si redierit
Illa ad hunc, ibidem loci res erit, ubi odium occeperit,
Illam extrudet, quom hanc uxorem Lemniam ducet domum.
Sed tamen ibo et persequar. amens ne quid faciat, cauto opu 'st.
Postremo, quando aequa lege pauperi cum divite
Non licet, perdam operam potius, quam carebo filia.
Sed quis hic est, qui recta platea cursum huc contendit suum?
Et illud paveo, et hoc formido: ita tota sum misera in metu.

SCENA II.

LAMPADISCUS.

Anum sectatus sum clamore per vias:
Miserrumam habui. ut illaec hodie quot modis
Sibi moderatrix fuit, atque inmemorabilis!
Quot illi blanditias! quid illi promisi boni!
Quot admoenivi fabricas! quot fallacias!
In quaestione vix exsculpsi ut diceret;
Quia ei promisi dolium vini dare.

SCENA III.

PHANOSTRATA, LAMPADISCUS, MELAENIS.

PHANOSTRATA.

Audire vocem viſa ſum ante aedis modo
Mei Lampadiſci ſervi.

LAMPADISCUS.

Non ſurda es, hera:
Recte audiviſti.

PHANOSTRATA.

Quid agis hic?

LAMPADISCUS.

Quod gaudeas.

PHANOSTRATA.

Quid id eſt?

LAMPADISCUS.

Hinc ex hiſce aedibus paulo prius
Vidi exeuntem mulierem.

PHANOSTRATA.

Illam, quae meam
Gnatam ſuſtulerat?

LAMPADISCUS.

Rem tenes.

PHANOSTRATA.

Quid poſtea?

LAMPADISCUS.

Dico ei, quo pacto eam ab hippodromo viderim

Herilem filiam nostram sustollere.
Extimuit tum illa.

MELAENIS.

Jam horret corpus, cor salit.
Nam mihi ab hippodromo memini afferri parvolam
Puellam, eamque me mihi supponere.

PHANOSTRATA.

Age perge, quaeso: animus audire expetit,
Ut res gesta sit.

MELAENIS.

Utinam audire non queas!

LAMPADISCUS.

Pergo illam his alloqui dictis: Illaec se anus
Furtivo matrem, se ne deseras, vocat.
Nam illaec tibi nutrix est, ne matrem censeas.
Ego te reduco et voco ad divitias, ubi
Tu locere in luculentam familiam:
Unde tibi talenta magna viginti pater
Det dotis. non enim hic, ubi ex Tusco modo
Tute tibi indigne dotem quaeras corpore.

PHANOSTRATA.

An, amabo, meretrix illa est, quae illam sustulit?

LAMPADISCUS.

Immo meretrix fuit; sed ut sit, de ea re eloquar.
Jam perducebam illam ad me suadela mea:
Anus ei amplexa est genua, plorans, obsecrans,
Ne deserat se: eam suam esse filiam,

Seque eam peperiſse, ſancte adjurabat mihi.
Istanc quam quaeris, inquit, ego amicae meae
Dedi, quae educaret eam pro filiola ſua.
Et vivit, inquit. ubi ea est? inquam extempulo.

PHANOSTRATA.

Servate me, Dei, obsecro.

MELAENIS.

At me perditis.

PHANOSTRATA.

Quoi illam dediſset exquisiſse oportuit.

LAMPADISCUS.

Quaeſivi: et dixit, meretrici Melaenidi.

MELAENIS.

Meum elocutus est nomen: interii!

LAMPADISCUS.

Ubi elocuta est, ego continuo anum interrogo:
Ubi habitat, inquam, duc ac demonstra mihi.
Avecta est, inquit, peregre hinc habitatum.

MELAENIS.

Obsipat
Aquulam.

LAMPADISCUS.

Quo avecta est, eo ſequemur. ſiccine
Agis nugas? periisti, ne hercle hoc longe. perstiti
Instare, usque adeo, donec ſe adjurat anus
Jam mihi monstrare.

PHANOSTRATA.

At non miſſam oportuit.

LAMPADISCUS.

Servatur: sed illaec se quamdam aibat mulierem
Suam benevolentem convenire etiam prius,
Commune quicum id esset sibi negotium.
Et scio venturam.

MELAENIS.

Me indicabit, et suas
Ad meas miserias addet.

PHANOSTRATA.

Fac me consciam.
Quid nunc vis facere me?

LAMPADISCUS.

Intro abi, atque animo bono es.
Vir tuus si veniet, jube domi opperirier,
Ne in quaestione mihi sit, si quid eum velim.
Ego ad anum recurro rursum.

PHANOSTRATA.

Lampadio, obsecro
Cura.

LAMPADISCUS.

Perfectum ego hoc dabo negotium.

PHANOSTRATA.

Deos teque spero.

LAMPADISCUS.

Eosdem ego, uti habeas domum.

MELAENIS.

Adulescens, asta, atque audi.

LAMPADISCUS.

Men', mulier, vocas?

MELAENIS.

Te.

LAMPADISCUS.

Quid negoti'st? nam occupatus sum ampliter.

MELAENIS.

Quis istic habitat?

LAMPADISCUS.

Demipho dominus meus.

MELAENIS.

Nempe istic est, qui Alcesimarcho filiam
Suam despondit in divitias maxumas?

LAMPADISCUS.

Is ipsus est.

MELAENIS.

Eho tu! quam vos igitur filiam
Nunc quaeritatis alteram?

LAMPADISCUS.

Ego dicam tibi,
Non ex uxore gnatam uxoris filiam.

MELAENIS.

Quid istuc est verbi?

LAMPADISCUS.

Ex priore muliere
Nata, inquam, meo hero filia est.

MELAENIS.

Certe modo
Hujus, quae locuta est, quaerere ajebas filiam.

LAMPADISCUS.

Hujus ego quaero.

MELAENIS.

Quo modo igitur, obsecro,
Haec est prior, quae nupta nunc est?

LAMPADISCUS.

Conteris
Tu tua me oratione, mulier, quisquis es.
Medioxumam quam duxit uxorem, ex ea
Nata est haec virgo, Alcesimarcho quae datur.
Ea uxor diem obiit. jam scis?

MELAENIS.

Teneo istuc satis.
Sed ego illud quaero confragosum, quo modo
Prior posterior sit, et posterior sit prior?

LAMPADISCUS.

Prius hanc conpressit, quam uxorem duxit domum:
Prius gravida facta est, priusque peperit filiam.
Eam postquam peperit, jussit parvam projici.
Ego eam projeci, alia mulier sustulit:
Ego inspectavi. herus hanc duxit postibi.
Eam nunc puellam filiam ejus quaerimus.
Quid nunc supina sursum in coelum conspicis?

MELAENIS.

I nunc jam istuc quo properabas, nihil moror.
Nunc intellexi.

LAMPADISCUS.

Diis hercle habeo gratiam:

Nam ni intellexes, numquam, credo, amitteres.

MELAENIS.

Nunc mihi bonae necessum 'st esse ingratiis,
Quamquam esse nolo. rem palam esse intellego.
Nunc egomet potius hanc inibo gratiam
Ab illis, quam illaec indicet me. ibo domum,
Atque ad parentis reduco Silenium.

ACTUS III.

MELAENIS, ALCESIMARCHUS, SILENIUM.

MELAENIS.

Rem elocuta sum tibi omnem: sequere me, mea Silenium,
Ut eorum, quoiam esse oportet te, sis potius quam mea.
Quamquam invita te carebo, animum ego inducam tamen,
Ut illud quod tuam in rem bene conducat, consulam:
Nam hic crepundia insunt, quibuscum te illa olim ad me detulit,
Quae mihi dedit: parentes te ut cognoscant facilius.
Accipe hanc cistellam, Halisca, atque agedum pulta illas foris.
Dic me orare, ut aliquis intus prodeat propere, ocius.

ALCESIMARCHUS.

Recipe me ad te, Mors, amicum et benevolum.

SILENIUM.

Mater mea,

Perimus miserae!

ALCESIMARCHUS.

Utrum hac me feriam, an ab laeva latus?

MELAENIS.

Quid tibi est?

SILENIUM.

Alcesimarchum non vides ferrum tenentem?

ALCESIMARCHUS.

Ecquid agis? remorare? lumen linque.

SILENIUM.

Amabo, accurrite,

Ne se interimat.

ALCESIMARCHUS.

O Salute mea salus salubrior,

Tu nunc, si ego volo seu nolo, sola me ut vivam facis.

MELAENIS.

Hau! voluisti istuc severum facere?

ALCESIMARCHUS.

Nihil mecum tibi,

Mortuus tibi sum: hanc ut habeo, certum 'st non amittere.

Nam hercle jam ad me agglutinandum totam decretum 'st dare.

Ubi estis, servi? occludite aedis pessulis, repagulis,
Ubi hanc ego tetulero intra limen.

MELAENIS.

Abiit, abstulit
Mulierem. ibo, persequar jam illum intro, ut haec ex me sciat
Eadem, si possum tranquillum facere ex irato mihi.

ACTUS IV.

SCENA I.

LAMPADISCUS, PHANOSTRATA.

LAMPADISCUS.

Nullam ego me vidisse credo magis anum excruciabilem
Quam illaec est, quae dudum fassa est mihi, quae ne inficias eat!
Sed eccam heram video. sed quid hoc est, haec quod cistella hic jacet
Cum crepundiis? nec quemquam conspicor alium in via?
Faciundum est puerile officium: conquiniscam ad cistulam.

PHANOSTRATA.

Quid agis, Lampadio?

LAMPADISCUS.

Haec cistella numnam hinc ab nobis domo est?
Nam hinc ab ostio jacentem sustuli.

PHANOSTRATA.

Quid nuntias
Super anu?

LAMPADISCUS.

Scelestiorem in terra nullam esse alteram.
Omnia inficias ire ea, quae dudum confessa est mihi.
Nam, hercle, ego illam anum inridere me ut sinam? satius est mihi
Quovis exitio interire.

PHANOSTRATA.

Dii, obsecro vostram fidem!

LAMPADISCUS.

Quid Deos obsecras?

PHANOSTRATA.

Servate nos.

LAMPADISCUS.

Quid est?

PHANOSTRATA.

Crepundia
Haec sunt, quibuscum tu extulisti nostram filiolam ad necem.

LAMPADISCUS.

Sanan' es?

PHANOSTRATA.

Haec sunt profecto.

LAMPADISCUS.

Pergin'?

PHANOSTRATA.

Haec sunt.

LAMPADISCUS.

Si mihi
Alia mulier istoc pacto dicat, dicam esse ebriam.

PHANOSTRATA.

Non ecastor cassa memoro. nam, obsecro, unde haec gentium?
Aut quis Deus objecit hanc ante ostium nostrum? quasi
Dedita opera in tempore ipso Spes mihi sancta subvenit.

SCENA II.

HALISCA, LAMPADISCUS, PHANOSTRATA.

HALISCA.

Nisi quid mihi opis
Dii dant, disperii: neque, unde auxilium expetam, habeo.
Itaque petulantia mea me animi miseram habet:
Quae in tergum meum ne veniat, male formido:
Si hera mea sciat, tam socordem esse, quam sum.
Quamne in manibus tenui atque accepi hic ante aedis

Cistellam? ubi ea sit, nescio: nisi, ut opinor,
Loca haec circiter excidit mihi. mi homines,
Mi spectatores, facite indicium, si quis
Vidit, si quis eam abstulerit, quisve
Sustulerit, et utrum hac an illac iter institerit.
Non sum scitior, quae hos rogem, aut quae fatigem,
Qui semper malo muliebri sunt lubentes.
Nunc vestigia hic si qua sunt, noscitabo.
Nam si nemo hac praeteriit, postquam intro abii,
Cistella hic jaceret. quid, hic? periit, opinor.
Actum est! ilicet me infelicem et scelestam.
Nulla est! neque ego sum usquam. perdita perdidit me.
Sed pergam, ut coepi, tamen: quaeritabo.
Nam et intus paveo, et foris formido: ita nunc
Utrobique me metus agitat: illo sunt homines misere
Miseri. ille nunc laetus est, quisquis est, qui illam habet:
Quae neque illa illi quidquam usui 'st: mihi esse potest.
Sed memet moror, quom hoc ago secius.
Halisca, hoc age: ad terram aspice, et dispice:
Oculis investigans astute augura.

LAMPADISCUS.

Hera.

PHANOSTRATA.

Hem, quid est?

LAMPADISCUS.

Haec est.

PHANOSTRATA.

Quis?

LAMPADISCUS.

Quoi haec excidit cistella:
Certe eccum locum signat, ubi ea excidit.

PHANOSTRATA.

Apparet.

HALISCA.

Sed is hac iit: hac socci video vestigium
In pulvere: persequar hac. in hoc jam loco cum altero
Constitit. hic meis turbo oculis modo se objecit:
Neque prorsum iniit hac: hic stetit: hinc illuc exiit: hic
Concilium fuit. ad duos attinet hoc, quiqui sunt.
Atat, singulum video vestigium. sed is hac abiit.
Contemplabor. hinc huc iit: hinc nusquam abiit.
Actam rem ago. quod periit, periit: meum corium
Cum cistella. redeo intro.

PHANOSTRATA.

Mulier, mane: sunt
Qui volunt te conventam.

HALISCA.

Quis me revocat?

LAMPADISCUS.

Bona femina, et malus masculus volunt te.

HALISCA.

Malum aufer, bonum mihi opus est. postremo, ille
Plus, qui vocat, scit quod velit, quam ego quae vocor. revortor.
Ecquem vidisti quaerere hic, amabo, in hac regione
Cistellam cum crepundiis, quam ego hic amisi misera?
Nam dudum ut accurrimus ad Alcesimarchum, ne suam vitam
Interimeret, tum mihi puto prae timore hic excidisse
Cistellam.

LAMPADISCUS.

Haec mulier nostra est. quin operam damus, hera, parumper.

HALISCA.

Disperii misera! quid ego meae herae dicam? quae me opere tanto
Servare jussit, qui suos Silenium parentis
Facilius posset noscere, quae herae meae supposita est parva:
Quam quaedam meretrix ei dedit.

LAMPADISCUS.

Nostram haec rem fabulatur.
Hanc scire oportet, filia tua ubi sit, signa ut dicit.

HALISCA.

Nunc eam volt suae matri et patri, quibus nata est, reddere ultro.

Mi homo, obsecro, alias res geris, ego tibi meas res mando.

LAMPADISCUS.

Istuc ago: atque istuc mihi cibus est, quod fabulare:

Sed inter rem agendam istam herae huic respondi, quod rogabat.

Nunc ad te redeo: si quid est opus, dic, impera et tu.

Quid quaeritabas?

HALISCA.

Mi homo, et mea mulier, vos saluto.

PHANOSTRATA.

Et nos te. sed quid quaeritas?

HALISCA.

Vestigium hic requiro,

Qua aufugit quaedam nescio quo mihi.

PHANOSTRATA.

Quid id? quid id nam est?

HALISCA.

Alienum quod damnum afferat, et maerorem familiarem.

LAMPADISCUS.

Mala merx, hera, haec et callida est.

PHANOSTRATA.

Ecastor ita videtur.

LAMPADISCUS.

Imitatur nequam bestiam et damnificam.

PHANOSTRATA.

Quamnam, amabo?

LAMPADISCUS.

Involvolum, quae in pampini folio intorta implicat se:
Itidem haec exorditur sibi intortam orationem.
Quid quaeritas?

HALISCA.

Cistella mihi hic, mi adulescens, evolavit.

LAMPADISCUS.

In caveam latam oportuit.

HALISCA.

Non edepol praeda magna.

LAMPADISCUS.

Mirum, quin grex venalium in cistella infuerit una.

PHANOSTRATA.

Sine dicat.

LAMPADISCUS.

Si dicat quidem.

PHANOSTRATA.

Age, loquere tu, quid ibi infuerit.

HALISCA.

Crepundia una.

LAMPADISCUS.

Est quidam homo, qui illam ait se scire ubi sit.

HALISCA.

At pol ille a quadam muliere, si eam monstret, gratiam ineat.

LAMPADISCUS.

At sibi ille quidam volt dari mercedem.

HALISCA.

At pol illa quaedam,
Quae illam cistellam perdidit, quoidam negat esse, quod det.

LAMPADISCUS.

At enim ille quidam argentum expetit.

HALISCA.

At nequidquam argentum expetit.

LAMPADISCUS.

At pol ille quidam, mulier, in nulla opera gratuita 'st.

PHANOSTRATA.

Commoda loquelam tuam: tibi nunc proderit. confitemur
Cistellam habere.

HALISCA.

At vos Salus servassit. ubi ea nunc est?

PHANOSTRATA.

Salvam eccam. sed ego rem meam magnam confabulari

Tecum volo. sociam te mihi adopto ad meam salutem.

HALISCA.

Quid istuc negoti 'st? aut quis es?

PHANOSTRATA.

Ego sum illius mater,
Quae haec gestitavit.

HALISCA.

Hiccine tu ergo habitas?

PHANOSTRATA.

Ariolare.
Sed quaeso, ambages, mulier, mitte, atque hoc age,
Eloquere, unde haec sunt tibi, cito, crepundia.

HALISCA.

Mea haec herilis gestitavit filia.

LAMPADISCUS.

Mentiris: nam mea gestitavit, non tua.

PHANOSTRATA.

Ne obloquere.

LAMPADISCUS.

Taceo.

PHANOSTRATA.

Mulier, perge dicere.
Ubi ea 'st, quae gestitavit?

HALISCA.

Hic in proxumo.

PHANOSTRATA.

Istic quidem edepol mei viri habitat gener.

LAMPADISCUS.

Nae.

PHANOSTRATA.

Obloquere rursum? perge porro dicere.
Quot annos nata dicitur?

HALISCA.

Septem et decem.

PHANOSTRATA.

Mea 'st.

LAMPADISCUS.

Ea 'st, ut numerus annorum attulit.

HALISCA.

Quod quaerebas, reperisti: jam quaero meam.

LAMPADISCUS.

At pol hae suas nactae sunt: quaero tertiam.

PHANOSTRATA.

Quod quaeritabam, filiam inveni meam.

HALISCA.

Aequom 'st tenere, per fidem quod creditum 'st,
Ne bene merenti sit malo benignitas.
Nostra haec alumna 'st tua profecto filia:
Et redditura hera est tibi tuam: et ea gratia
Domo profecta est. ceterum ex ipsa, obsecro,
Exquiritote: ego serva sum.

PHANOSTRATA.

Aequom postulas.

HALISCA.

Illius ego istanc esse malo gratiam.

Sed istanc cistellam te obsecro ut reddas mihi.

PHANOSTRATA.

Quid fit, Lampadio?

LAMPADISCUS.

Quod tuum 'st, teneas tuum.

PHANOSTRATA.

At me hujus miseret.

LAMPADISCUS.

Sic faciundum censeo.
Da isti cistellam, et intro abi cum istac simul.

PHANOSTRATA.

Tibi auscultabo. tene tu cistellam tibi.
Abeamus intro. sed quod nomen est tuae
Dominae?

HALISCA.

Melaenis.

PHANOSTRATA.

I, i prae. jam ego te sequar.

ACTUS V.

DEMIPHO, LAMPADISCUS.

DEMIPHO.

Quid hoc negoti 'st, quod omnes homines fabulantur per vias,
Mihi esse filiam inventam? et Lampadionem me in foro

Quaesivisse ajunt.

LAMPADISCUS.

Here, unde is?

DEMIPHO.

Ex senatu.

LAMPADISCUS.

Gaudeo
Tibi mea opera liberorum esse amplius.

DEMIPHO.

Etenim non placet.
Nihil moror aliena mihi opera fieri pluris liberos.
Sed quid istuc est?

LAMPADISCUS.

Propera ire intro huc ad affinem tuum:
Filiam tuam jam cognosces. intus ibidem uxor tua est.
Abi cito.

DEMIPHO.

Praevorti hoc certum 'st rebus aliis omnibus.

CATERVA.

Ne exspectetis, spectatores, dum illi huc ad vos exeant.
Nemo exibit: omnes intus conficient negotium.
Ubi id erit factum, ornamenta ponent. postidea loci,

Qui deliquit, vapulabit; qui non deliquit, bibet.
Nunc, quod ad vos, spectatores, reliquom relinquitur,
More majorum date plausum postrema in Comoedia.

VA1
1551925

Digitized by Google

Digitized by Google

110
H
AS

Digitized by Google